

Bursa Uludağ Üniversitesi Yayınları

Türkiye Yüzey Araştırmaları Webinarları

Batı Anadolu

Orta Anadolu ve Karadeniz

Doğu-Güneydoğu Anadolu ve Doğu Akdeniz

Yayına Hazırlayanlar:

Prof. Dr. Mustafa ŞAHİN

Fikret ALKAN

Murat BAŞLAR

Doç. Dr. Erkan FİDAN

Dr. Serkan GÜNDÜZ

Dr. Mehmet Ali YILMAZ

Araş. Gör. Hazal ÇITAKOĞLU

Araş. Gör. Serap ALA ÇELİK

Araş. Gör. Buğra KURU

Grafik:

Hatice ŞAHİN

Bursa - 2021

ISBN: 978-975-6149-99-7

Yazıların bilimsel sorumluluğu yazarlarına aittir.
Kaynak gösterilmeden alıntı yapılamaz.

DÜZENLEYENLER

- ❖ T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü
- ❖ Bursa Uludağ Üniversitesi, Arkeoloji Araştırmaları Araştırma ve Uygulama Merkezi (ARAM)
- ❖ Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi
- ❖ Uşak Üniversitesi
- ❖ Arkeologlar Derneği Bursa Şubesi
- ❖ Arkeolojiahaber

BİLİM KURULU

- ❖ Prof. Dr. Mustafa ŞAHİN, *Bursa Uludağ Üniversitesi (Başkan)*
- ❖ Prof. Dr. Felix PIRSON, *Deutsches Archäologisches Instiut, İstanbul*
- ❖ Prof. Dr. Rainer M CZICHON, *Uşak Üniversitesi*
- ❖ Prof. Dr. Ralf Heinrich BECKS, *Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi*
- ❖ Prof. Dr. Klara KUZMOVA, *Trnava Üniversitesi, Slovakya*
- ❖ Prof. Dr. Philppo Battistoni BATTISTONI, *Pisa Üniversitesi, İtalya*
- ❖ Prof. Dr. Werner JOBST, *Avusturya Bilimler Akademisi, Avusturya*
- ❖ Doç. Dr. Erkan FİDAN, *Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi*
- ❖ Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Ali YILMAZ, *Uşak Üniversitesi*
- ❖ Dr. Öğr. Üyesi Serkan GÜNDÜZ, *Bursa Uludağ Üniversitesi*
- ❖ Dr. Philip BES, *DAI-TransPergMicro/Independent Researcher*
- ❖ Bernhard LUDWIG, *Deutsches Archäologisches Instiut, İstanbul*
- ❖ Xun YANG, *Freie Universität, Berlin*

ONLINE YAYIN KURULU

- ❖ Prof. Dr. Mustafa ŞAHİN, BUÜ Arkeoloji Bölümü ve Arkeologlar Derneği Bursa Şubesi Başkanı
- ❖ Murat BAŞLAR, Arkeolojiahaber Editörü
- ❖ Doç. Dr. Erkan FİDAN, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Arkeoloji Bölümü Öğretim Üyesi
- ❖ Dr. Serkan GÜNDÜZ, BUÜ Arkeoloji Araştırmaları Araştırma ve Uygulama Merkezi Müdürü
- ❖ Dr. Mehmet Ali YILMAZ, Uşak Üniversitesi Arkeoloji Bölümü Öğretim Üyesi
- ❖ Araş. Gör. Hazal ÇITAKOĞLU, BUÜ Arkeoloji Bölümü
- ❖ Araş. Gör. Serap ALA ÇELİK, BUÜ Arkeoloji Bölümü
- ❖ Araş. Gör. Buğra KURU, BUÜ Arkeoloji Bölümü
- ❖ Fikret ALKAN, Arkeolog, Arkeolojiahaber Blog Yazarı

Sunuş

Bursa Uludağ Üniversitesi, Arkeoloji Araştırmaları Araştırma ve Uygulama Merkezi, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Uşak Üniversitesi, Arkeologlar Derneği Bursa Şubesi ve Arkeoloji-Haber iş birliği ile düzenlenen ve 3 bölüm şeklinde organize edilen “Türkiye Yüzey Araştırmaları Webinarı”nda Bakanlığımız izinleriyle gerçekleştirilen çalışmalar, bilim insanları ve ilgilerle paylaşılmıştır.

Dünyayı etkisi altına alan çağın salgını, ülkemizde de etkisini göstermiş, olağan şekilde yapılan birçok etkinlik, internet ortamında gerçekleştirilmiştir. Anadolu’da tespit edilen; Paleolitik Çağlardan günümüze kadar iskân görmüş birçok arkeolojik yerleşim yerinde, Bakanlığımız izinleriyle gerçekleştirilen kazı ve yüzey araştırmalarından ele geçen buluntular, müzelerimizde ziyaretçilerin beğenisine sunulmuş, elde edilen bilimsel bulgular ise düzenlenen webinarlar ile hem bilim insanlarına hem de konuyla ilgili birçok izleyiciye ulaşmış ve bu çevrim içi konferanslar, büyük ilgi görmüştür.

Bu ve benzeri etkinlikler, Bakanlığımızca önemsenmekte ve desteklenmektedir. Bu etkinlikler vesilesiyle hem uzmanlar hem de ilgililer, birbirlerinden ve çalışmalardan haberdar olmuş, görüş ve öneriler de birinci elden muhataplarına ulaştırılmıştır.

Nitekim arkeolojinin bilinmesi, toplumsal hale getirilmesi, farkındalığının artırılması, yaptığımız işlerin görünür olması, en önemli hedefimizdir.

2020 yılında, salgının devam etmesine rağmen alınan önlemler ve ekiplerin özverili çalışmalarıyla 118 Kararnameli Türk Kazısı, 21 Bakanlar Kurulu Kararlı Yabancı Kazı, 44 Müze Kazısı, 5 sualtı kazısı gerçekleştirilmiştir. Bunun yanı sıra 65 Türk Yüzey Araştırması, 3 yabancı yüzey araştırması, 3 sualtı araştırması gerçekleştirilmiş, ayrıca müze müdürlüklerince 138 kurtarma kazısı, 38 temizlik çalışması, 50 sondaj kazısı, 12 kamu yatırım alanları kazısı, 11 tescilsiz alanlardaki sondaj ve jeofizik çalışması ve 6 jeofizik – jeoradar çalışmasıyla yıl boyu toplamda 502 adet faaliyet gerçekleştirilmiştir.

Bu çalışmalarla geçmişin izini taşıyan 6 binden fazla eser, gün ışığına çıkartılmış ve bu faaliyetlere 40 milyon liradan fazla ödenek aktarılmıştır.

2021 yılı itibariyle 12 aylık kazı sayımız 127’ye yükseltilmiştir. Ülkemizdeki arkeolojik kazı ve yüzey araştırması çalışmalarının sayısı artırılarak birçok alanda yapılacak çalışmalarla bilim dünyasına yeni bulgu ve bilgiler ışığında katkı sağlanacağı şüphesizdir.

Mezkûr kazı ve yüzey araştırmalarına ilişkin sonuçların Bakanlığımızca ulusal ve uluslararası mecralarda tanıtılması son derece önemsemektedir. Bu tür etkinliklerin gerçekleştirilmesinde her zaman işbirliği içinde olacağımız taahhüdüyle üniversitelerimiz ve Arkeolojihaber iş birliğiyle düzenlenen webinarlarda emeği geçenlere teşekkür ederiz.

Yahya COŞKUN

Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü

Genel Müdür Yardımcısı

Önsöz

Bursa Uludağ Üniversitesi, Arkeoloji Araştırmaları Araştırma ve Uygulama Merkezi, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Uşak Üniversitesi, Arkeologlar Derneği Bursa Şubesi ve arkeolojiahaber işbirliği ve Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün himayesinde düzenlediğimiz “Türkiye YüzeY Araştırmaları Webinarı” başlıklı online toplantılar üç bölümde organize edilmiş, gruplar ülkemizdeki coğrafi bölgelere göre belirlenmiştir. Böylece yüzeY araştırma başkanları 2019-2020 yılları arasında gerçekleştirdikleri arazi çalışmalarını meslektaşları ve ilgililer ile paylaşma fırsatı elde etmişlerdir.

18-20 Aralık 2020 tarihleri arasında düzenlediğimiz “Batı Anadolu YüzeY Araştırmaları” başlıklı ilk webinarında, Türkiye'nin batısında, Trakya, Bithynia, Mysia, İonya, Karia gibi birbirinden çok farklı coğrafi bölgelerde yapılan yüzeY araştırmalarında elde edilen veriler tanıtılmıştır. Webinar, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdür Yardımcımız Sayın M Yahya Coşkun'un açılış konuşmasını takiben ülkemizin yetiştirdiği duayen prehistoryacılarımızdan Sayın Prof. Dr. Mehmet Özdoğan'ın açılış konferansı ile başlamış, sonrasında uzmanlık alanlarının önde gelen isimlerinden Prof. Dr. Harun Taşkiran, Prof. Dr. Tuba Ökse ve Prof. Dr. Adnan Diler'in katıldıkları açılış oturumu ile devam etmiştir. İlk oturuma, arkeolojinin farklı uzmanlık alanlarında yüzeY araştırması yapmış, çalışmaları ile ülkemizde olduğu kadar uluslararası alanda da kendilerini tanıtmış bilim insanlarımız davet edilmiştir. Kronolojik devirlere göre söz alan uzmanlar farklı uzmanlık alanlarında sürdürülen yüzeY araştırmalarında teknik farklılıkları ve olası sorunları mercek altına almışlardır.

05-07 Şubat 2021 tarihleri arasında düzenlediğimiz ikinci webinarın başlığı “Orta Anadolu – Karadeniz” olmuş, bu bölümde genel hatları ile Paphlagonia, Pontus, Galatia ve Kapadokya bölgelerindeki yüzeY araştırmaları takdim edilmiştir. İkinci webinarın açılış oturumunun konusu “YüzeY Araştırmalarında Etik ve Bilim” olmuştur. Sayın M Yahya Coşkun'un açılış konuşmasından sonra Prof. Dr. Tunç Sipahi, Prof. Dr. Rainer M Czichon ve Prof. Dr. Nevzat Çevik yine kronolojik sıraya göre konu hakkındaki görüşlerini paylaşma fırsatı bulmuşlardır.

Serinin son bölümü 05-07 Mart 2021 tarihleri arasında “Doğu -Güneydoğu Anadolu ve Doğu Akdeniz” başlığı ile düzenlenmiştir. Sayın M Yahya Coşkun'un açılış konuşmasından sonra Prof. Dr. Necmi Karul, Prof. Dr. Gürcan Polat, Prof. Dr. Kutalmış Gökay ve Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Kaçakçılıkla Mücadele Dairesi Başkanı Zeynep Boz'un konuşmacı olarak yer aldığı “Kültür Varlıklarının Tahribatı ve Alınması Gereken Önlemler” başlıklı açılış oturumuna geçilmiştir.

Genellikle kendi kapsamında değerlendirilen yüzeY araştırmaları komşu bölgelerden bağımsız ele alınmaktadır. Biz, başlatmış olduğumuz webinarlar serisi ile bölgeler arasındaki etkileşimi ve iletişimi uzmanları ve meraklılarıyla buluşturmayı ve bir tartışma ortamı yaratmayı arzuladık. Açılış oturumları ile de yüzeY araştırmalarında yaşanan sorunları uzmanları ile masaya yatırıp tartışmayı amaçladık.

Türkiye'nin değişik bölgelerinde yüzey araştırması yapan bilim insanlarımız, webinarlar serisi çağrımıza olumlu yanıt vererek, kendi çalışmaları ile ilgili bilgi ve deneyimlerini bizlerle paylaşmışlardır. Oturumlar özellikle bölgesel olarak planlanmış, değerlendirmeler önce lokal, daha sonra da bölgeler arasında yapılmıştır.

Webinar bildiri özetleri kitabımızda, bildiriler, webinar serisi veya bölgesel olarak dizilmiştir.

Sunumların online olması ve bizim böylesi kapsamlı bir organizasyonu ilk defa yapıyor olmamız, olası aksaklıkları minimize etme konusunda, oturumları yönetecek moderatörlerin, alışılmışın aksine, organize ekibimiz arasından seçilmesini zorunlu hale getirmiştir. Bu durum serinin sonraki bölümlerinde düzeltilmiş ve oturum yöneticileri bildiri sahipleri arasından seçilmiştir.

Covid-19 salgınının bizleri evlerimize hapsettiği günlerde, sundukları birbirinden değerli ve önemli bildiriler ile bilgilerini bizlerle paylaşan meslektaşlarımıza sonsuz teşekkürlerimizi sunuyoruz.

Webinarın her aşamasında aramızda yer alan ve bizlere destekte bulunan Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesinden Doç. Dr. Erkan Fidan'a, Uşak Üniversitesi'nden Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Ali Yılmaz'a, Bursa Uludağ Üniversitesi Arkeoloji Araştırmaları Merkezi Müdürü Dr. Öğr. Üyesi Serkan Gündüz'e, Arkeoloji Bölümü Araştırma Görevlileri Hazal Çıtakoğlu, Serap Ala Çelik ve Buğra Kuru'ya, arkeolojiahaber'den Sayın Murat Başlar'a, Arkeolog Fikret Alkan ve teknik masada Sayın Fatih Talı'ya bir defa daha gönülden teşekkür etmek istiyorum Onlar olmadan böylesine geniş kapsamlı bir organizasyonu hayal bile edemezdik.

Kültür ve Turizm Bakanlığı adına her üç açılış konuşmasını yaparak webinarlar serimize destekte bulunan Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdür Yardımcımız Sayın M Yahya Coşkun'a şükranlarımızı sunmak isteriz.

Prof. Dr. Mustafa ŞAHİN
Webinar Bilim Kurulu Başkanı

Batı Anadolu Yüzey Araştırmaları Webinarı

18-19-20 Aralık 2020

Arkeolojihaber youtube kanalında canlı yayınlanacaktır.

Bilgi ve İletişim için: surveywebinar@gmail.com

Youtube kanalımıza abone olmayı unutmayın!

Düzenleyenler

- Bursa Uludağ Üniversitesi, Arkeoloji Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi
- Arkeologlar Derneği Bursa Şubesi
- Arkeolojihaber

Online Yayın Kurulu

- Prof. Dr. Mustafa Şahin
(Online Yayın Kurulu Başkanı, BUÜ, Arkeoloji Bölümü Öğretim Üyesi ve Arkeologlar Derneği Bursa Şubesi Başkanı)
- Murat Başlar
(Arkeolojihaber Editörü)
- Doç. Dr. Erkan Fidan
(Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Arkeoloji Bölümü Öğretim Üyesi)
- Dr. Serkan Gündüz
(BUÜ, Arkeoloji Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi Müdürü)
- Dr. Mehmet Ali Yılmaz
(Uşak Üniversitesi, Arkeoloji Bölümü Öğretim Üyesi)
- Araş. Gör. Hazal Çıtakoğlu (BUÜ, Arkeoloji Bölümü)
- Fikret Alkan (Arkeolojihaber, arkeolog)

Türkiye Yüzey Araştırmaları Webinarı I

Batı Anadolu 18-19-20 Aralık 2020

Çevrimiçi Program

Batı Anadolu Yüzey Araştırmaları Webinarı

Program

18 Aralık Cuma

21.00 Açılış Konuşması

21.15 Açılış Oturumu – Yüzey Araştırmalarının Dünü, Bugünü, Geleceği

Moderatör: Prof. Dr. Mustafa ŞAHİN

Konuşmacılar:

Prof. Dr. Mehmet ÖZDOĞAN

Prof. Dr. Harun TAŞKIRAN

Prof. Dr. Tuba ÖKSE

Prof. Dr. Adnan DİLER

19 Aralık Cumartesi

I.Oturum

Moderatör: Erkan FİDAN

13.00 - 13.20 İstanbul İli Yüzey Araştırmaları (İstYA) Projesi 2013-2019 - *Emre GÜLDOĞAN*

13.20 - 13.40 İstanbul Trakya'sında Yürütülen Arkeolojik Yüzey Araştırmaları - *Şengül AYDINGÜN*

13.40 - 14.00 Gelibolu Yarımadası, Sestos Antik Kenti ve Çevresi Arkeolojik Yüzey Araştırması - *Reyhan KÖRPE*

14.00 - 14.20 Çanakkale Gelibolu Yarımadası Yüzey Araştırması - *Zeynep KOÇEL ERDEM*

14.20 - 14.40 Soru-Cevap

II.Oturum

Moderatör: Mustafa ŞAHİN

15.00 - 15.20 Muğla ve Çanakkale İlleri Yüzey Araştırması - *İsmail ÖZER*

15.20 - 15.40 Denizli İli Paleolitik Çağ Yüzey Araştırması - *Kadriye ÖZÇELİK*

15.40 - 16.00 Amos Antik Kenti ve Çevresi 2019-2020 Yılları Yüzey Araştırmaları - *Mehmet GÜRBÜZER*

16.00 - 16.20 Euromos Antik Kenti ve Çevresi Arkeolojik Yüzey Araştırması *Abuzer KIZIL*

16.20 - 16.40 Soru-Cevap

III.Oturum

Moderatör: Mehmet Ali YILMAZ

17.00 - 17.20 Afyonkarahisar İli ve İlçelerinde Neolitik Çağ'dan Tunç Çağı Sonuna Kadar Olan Dönemlere Ait Yerleşim Yerlerinin Arkeolojik, Tarihi ve Ekonomik Durumu - *Özdemir KOÇAK – İsmail BAYTAK*

17.20 - 17.40 Kelainai-Apameia Antik Kenti ve Çevresi Yüzey Araştırması Projesi: 2019-2020 Çalışmaları *Mustafa BİLGİN*

17.40 - 18.00 Isparta İli, Yalvaç, Gelendost ve Şarkikaraağaç İlçeleri Arkeolojik Yüzey Araştırması *Mehmet ÖZHANLI*

18.00 - 18.20 Konane ve Çevresi Yüzey Araştırmaları *Ahmet MÖREL – Bilge HÜR MÜZLÜ*

18.20 - 18.40 Urla-Çeşme Yarımadası Kültürel Çevre Araştırmaları *Elif KOPARAL*

18.40 - 19.00 Soru-Cevap

IV.Oturum

Moderatör: Hazal ÇITAKOĞLU

20.00 - 20.20 Uşak Protohistorik Dönem Yüzey Araştırmaları Projesi (UPDAP) 2019 Yılı Sonuçları *Mehmet Ali YILMAZ*

20.20 - 20.40 Uşak Yüzey Araştırmaları Klasik, Hellenistik ve Roma Dönemleri *Münteha DİNÇ*

20.40 - 21.00 Sebaste Antik Kenti ve Çevresi Yüzey Araştırması *Emre TAŞTEMÜR*

21.00 - 21.20 Soru-Cevap

V.Oturum

Moderatör: Serkan GÜNDÜZ

21.30 - 21.50 New Archaeological Survey in the Rural Landscapes of the Pergamon Micro-Region *Felix PIRSON – Mete AKSAN – Güler ATEŞ – Bernhard LUDWIG – Murat TOZAN*

21.50 - 22.10 Results from the 2019-2020 Intensive Survey at Çandarlı *Philip BES – Anneke KEWELOH-KALETTA*

22.10 - 22.30 Human–Environment Interactions in the Pergamon Micro-Region — New Results from Geoarchaeological Field Work in 2019 and 2020 *Xun YANG – Fabian BECKER – Moritz NYKAMP – Mehmet DOĞAN – Daniel KNITTER – Brigitta SCHUTT*

22.30 - 22.50 Soru-Cevap

20 Aralık Pazar

VI.Oturum Moderatör: Fikret ALKAN

12.40 - 13.00 Kuşadası İlçesi ve Samsun (Mykale) Dağı Arkeolojik Yüzey Araştırması Çalışmaları *Aydın ERÖN*

13.00 - 13.20 Denizli İli Omurgalı Fosil Yatakları Tespiti Yüzey Araştırması *Ahmet İhsan AYTEK*

13.20 - 13.40 2019 Yılı Myrina ve Gryneion Antik Kentleri Arkeolojik Yüzey Araştırmaları *Murat ÇEKİLMEZ*

13.40 - 14.00 Aiolis'in Çekirdeğinde Unutulan Bir Kent: Tisna *Emre ERDAN*

14.00 - 14.20 Adramytteion Kenti Egemenlik Alanı - Edremit Körfezi Güney Sahası, Burhaniye, Gömeç ve Ayvalık İlçeleri Yüzey Araştırması *Murat ÖZGEN*

14.20 - 14.40 Soru-Cevap

VII.Oturum

Moderatör: Murat BAŞLAR

15.00 - 15.20 Karaburun Arkeolojik Yüzey Araştırması 2019-2020 *Berkay DİNÇER – Çiler ÇİLİNGİROĞLU*

15.20 - 15.40 Urla Yarımadası Güney Kesimi Prehistorik ve Protohistorik Dönem Yüzey Araştırması *Tayfun CAYMAZ*

15.40 - 16.00 Larisa (Buruncuk) Yüzey Araştırmaları *Ozan YILDIRIM – İlgin KÜLEKÇİ – Turgut SANER*

16.00 - 16.20 Karaburun Arkeolojik Yüzey Araştırması 2018-2019 Osmanlı Dönemi İzleri *Cengiz GÜRBIYIK*

16.20 - 16.40 Soru-Cevap

VIII.Oturum

Moderatör: Serkan GÜNDÜZ

17.00 - 17.20 Şeref Höyük/Komama ve Çevresi 2019 - 2020 Yüzey Araştırması *Ralf Heinrich BECKS*

17.20 - 17.40 Likya/Pamfilya Ulaşım Sistemlerinin Epigrafik ve Tarihi Coğrafik Açılardan Araştırılması *Fatih ONUR*

17.40 - 18.00 Antalya İli, Elmalı İlçesi Arkeolojik Yüzey Araştırması *S. Gökhan TIRYAKI*

18.00 - 18.20 Son Dönem Yüzey Araştırmaları Işığında Sillyon ve Territoryumu *Murat TAŞKIRAN*

18.20 - 18.40 Likya Bölgesi, Alacadağ Çevresindeki Bizans Yerleşimleri Yüzey Araştırması *Bülent İŞLER*

18.40 - 19.00 Soru-Cevap

IX.Oturum

Moderatör: Mehmet Ali YILMAZ

20.00 - 20.20 2019 Yılı Eskişehir İli Sevinç Mahallesi Sistemik Yüzey Araştırması *Metin KARTAL*

20.20 - 20.40 Eskişehir İli Seyitgazi ve Han İlçeleri Yüzey Araştırmaları *Rahşan TAMSÜ POLAT*

20.40 - 21.00 Sakarya (Sangarios) Yerleşim Tarihi ve Arkeolojisi *Sevgi SARIKAYA*

21.00 - 21.20 Soru-Cevap

X.Oturum

Moderatör: Murat BAŞLAR

21.30 - 21.50 Manyas Gölü Doğu Kesim Tarihöncesi Araştırmaları *Eylem ÖZDOĞAN*

21.50 - 22.10 EKAR 2019-2020 *Erkan FİDAN*

22.10 - 22.30 Bursa İli ve İlçeleri Arkeolojik Yüzey Araştırması *Mustafa ŞAHİN*

22.30 - 22.50 Soru-Cevap

Kapanış oturumu

TÜRKİYE YÜZEY ARAŞTIRMALARI WEBİNARI 2 ORTA ANADOLU – KARADENİZ 05-06-07 Şubat 2021

Arkeolojiahaber youtube kanalında
canlı yayınlanacaktır.

    /arkeolojiahaber

Bilgi ve İletişim için: surveywebinar@gmail.com

Online Yayın Kurulu

- Prof. Dr. Mustafa Şahin (Online Yayın Kurulu Başkanı, BUÜ, Arkeoloji Bölümü Öğretim Üyesi ve Arkeologlar Derneği Bursa Şubesi Başkanı)
- Murat Başlar (Arkeolojiahaber Editörü)
- Doç. Dr. Erkan Fidan (Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Arkeoloji Bölümü Öğretim Üyesi)
- Dr. Serkan Gündüz (BUÜ, Arkeoloji Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi Müdürü)
- Dr. Mehmet Ali Yılmaz (Uşak Üniversitesi, Arkeoloji Bölümü Öğretim Üyesi)
- Araş. Gör. Serap Ala Çelik (BUÜ, Arkeoloji Bölümü)
- Fikret Alkan (Arkeolojiahaber, arkeolog)

Türkiye Yüzey Araştırmaları Webinarı II Orta Anadolu ve Karadeniz 05-06-07 Şubat 2021

Çevrimiçi Program

Orta Anadolu-Karadeniz Yüzey Araştırmaları Webinarı

Program

05 Şubat Cuma

21.00 Açılış Konuşmaları

21.15 Açılış Oturumu

Moderatör: Prof. Dr. Mustafa ŞAHİN

Konuşmacılar:

Prof. Dr. Tunç SİPAHİ

Prof. Dr. Rainer M CZICHON

Prof. Dr. Nevzat ÇEVİK

06 Şubat Cumartesi

I.Oturum

Moderatör: Atakan AKÇAY

13.00 - 13.20 2008-2020 Yüzey Araştırmaları Işığında "Tarihi ve Kültürel Varlıklarıyla Bayburt" *Haldun ÖZKAN*

13.20 - 13.40 2019 Yılı Artvin İli ve İlçeleri Yüzey Araştırması Bağlamında Artvin'in Taşınmaz Kültür Varlıklarına Genel Bir Bakış *Osman AYTEKİN*

13.40 - 14.00 Trabzon İli Yüzey Araştırması Projesi 2019 Yılı Çalışmaları: Maçka ve Düzköy İlçeleri *Hülya ÇALIŞKAN AKGÜL*

14.00 - 14.20 Soru-Cevap

II.Oturum

Moderatör: Haldun ÖZKAN

15.00 - 15.20 Giresun İli ve İlçeleri ile Giresun Adası Arkeolojik Yüzey Araştırmaları 2019-2020 *Salih KAYMAKÇI*

15.20 - 15.40 Ordu İli Melet Irmağı Havzası Yüzey Araştırmaları *Atakan AKÇAY*

15.40 - 16.00 Samsun Bölgesi Kıyı Kesiminde 2019 Yılı Arkeolojik Yüzey Araştırması *Atila TÜRKER*

16.00 - 16.20 Samsun İli Vezirköprü İlçesi Neoklaudiopolis Antik Kenti ve Territoryumu 2019 Yılı Yüzey Araştırması *Akın TEMÜR*

16.20 - 16.40 Soru-Cevap

III.Oturum

Moderatör: Atila TÜRKER

17.00 - 17.20 2019 Yılı Sivas İli ve İlçelerinde Pliyosen ve Pleistosen Dönem Yüzey Araştırması *Ayşen AÇIKKOL YILDIRIM*

17.20 - 17.40 2019 Yılı Kuzey Tokat Tarih Öncesi Çağlar Arkeolojik Araştırması *Sinan ÜNLÜSOY - Ulf D. SCHOOP - N. Pınar ÖZGÜNER GÜLHAN - Berkay DİNÇER*

17.40 - 18.00 Komana Yüzey Araştırmaları: Orta Bizans Kırsal Yerleşimlerinin Tanımlanmasında Yüzey Dağılım Verisinin Katkısı *Mustafa N. TATBUL - Burcu ERCİYAS*

18.00 - 18.20 2019 Yılı Tokat İli Pazar ve Artova İlçeleri Arkeolojik Yüzey Araştırması *Şengül Dilek FUL*

18.20 - 18.40 Soru-Cevap

IV.Oturum

Moderatör: Burcu ERCİYAS

20.00 - 20.20 Ankara İli Miyosen ve Pleistosen Dönem Yüzey Araştırması Bulguları *Mehmet SAĞIR*

20.20 - 20.40 Çorum Tarihöncesi Dönem Yüzey Araştırmaları-İlk Sezon Sonuçları *Ozan ÖZBUDAK*

20.40 - 21.00 Hitit İmparatorluğu'nun Batı Sınırının İzinde: Polatlı Peyzaj Arkeolojisi ve Yüzey Araştırması Projesi *Müge DURUSU TANRIÖVER*

21.00 - 21.20 Çorum İli ve İlçelerinde, Orta Karadeniz'de Anadolu Selçuklu Dönemi Yapıları 2017-2019-2020 Yılı Çalışmaları *Mustafa Kemal ŞAHİN*

21.20 - 21-40 Soru-Cevap

07 Şubat Pazar

V.Oturum

Moderatör: Asuman BALDIRAN

13.00 - 13.20 Bartın İli ve İlçeleri Yüzey Araştırması (BİYA) *Fatma BAĞDATLI ÇAM*

13.20 - 13.40 Karabük İli ve İlçeleri, Roma ve Bizans Dönemi *Yaşar Serkal YILDIRIM*

13.40 - 14.00 Karabük İli ve İlçeleri Yüzey Araştırması *Lütfiye GÖKTAŞ KAYA*

14.00 - 14.20 Soru-Cevap

VI.Oturum

Moderatör: Fatma BAĞDATLI ÇAM

15.00 - 15.20 2020 yılı Suğla Gölü Çevresi Prehistorik Dönem Yüzey Araştırması *Ramazan GÜNDÜZ*

15.20 - 15.40 Konya'nın Güneydoğu İlçelerin Tunç ve Demir Çağları Yerleşim Analizi - KEYAR Yüzey Araştırma Projesi *Çiğdem MANER*

15.40 - 16.00 Konya İli ve İlçeleri Yüzey Araştırması *Asuman BALDIRAN*

16.00 - 16.20 Konya İli Karatay ve Altınekin İlçeleri Bozdağ Milli Parkı Doğu ve Kuzey Kesimi Yüzey Araştırması *İlker IŞIK*

16.20 - 16.40 Soru-Cevap

VII.Oturum

Moderatör: Fikri KULAKOĞLU

17.00 - 17.20 Aksaray İli Paleolitik Çağ Yüzey Araştırması (2015-2019) *İrfan Deniz YAMAN*

17.20 - 17.40 Eminler Höyük ve Karaman Ovası Yüzey Araştırmaları *Yalçın KAMIŞ*

17.40 - 18.00 Niğde İli Dağlık Alan Yüzey Araştırması: 2019-2020 Yılları *Abdullah HACAR*

18.00 -18.20 Karaman İli ve Mersin İli Mut İlçesi Antik Dönem Yerleşimleri ve Yerleşim Düzenlemesi Arkeolojik Yüzey Araştırmaları 2019-2020 Çalışmaları *Ercan AŞKIN*

18.20 - 18.40 Soru-Cevap

VIII.Oturum

Moderatör: Mustafa ŞAHİN

20.00 - 20.20 Orta Anadolu Kayseri ve Kırıkkale Neojen Dönem Omurgalı Fosil Yatakları Yüzey Araştırması *Yarenkür ALKAN*

20.20 - 20.40 Kayseri İli ve İlçeleri Eski Ticaret Yolları ve Yerleşimlerinin Tespiti *Fikri KULAKOĞLU - Ryoichi KONTANI*

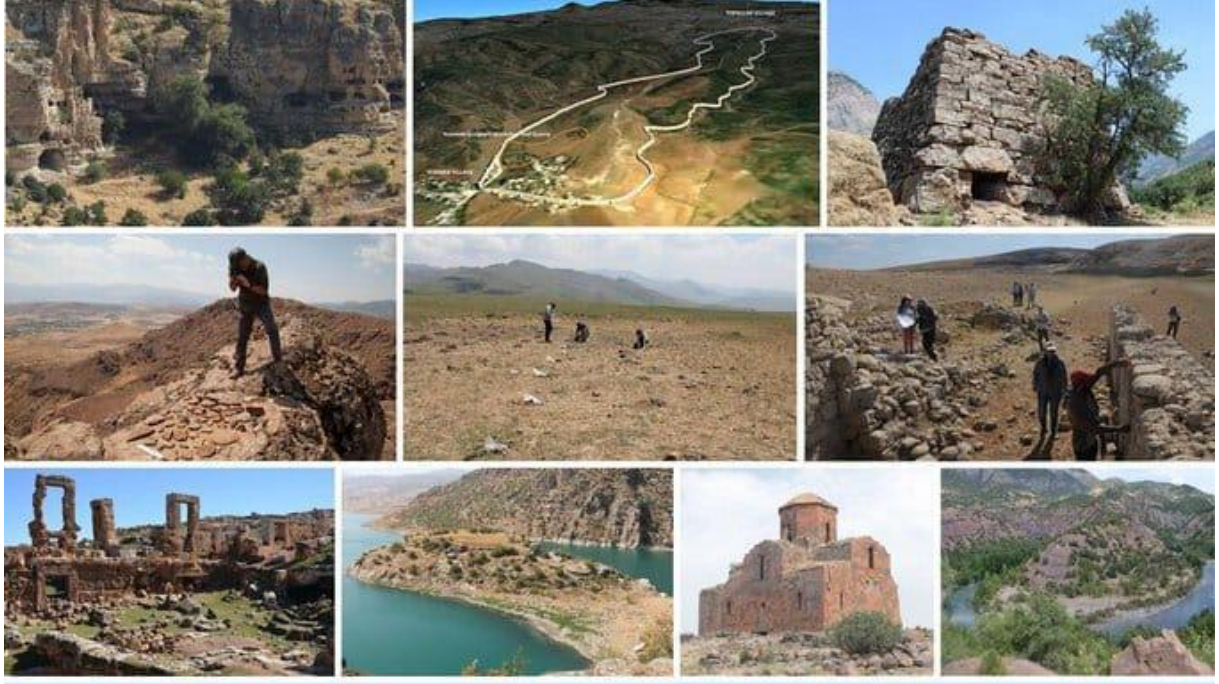
20.40 - 21.00 2019-2020 Yılı Nevşehir İli ve İlçeleri Demir-Roma Çağları Yüzey Araştırmalarının Orta Anadolu Arkeolojisine Katkıları *Handan YILDIZHAN*

21.00 - 21.20 Yozgat İli ve İlçeleri Arkeolojik Yüzey Araştırması *Hacer SANCAKTAR*

21.20 - 21-40 Soru-Cevap

Kapanış oturumu

TÜRKİYE YÜZEY ARAŞTIRMALARI WEBİNARI 3

Doğu - Güneydoğu Anadolu ve Doğu Akdeniz 05-06-07 Mart 2021

Arkeolojhaber youtube kanalında canlı yayınlanacaktır.

    /arkeolojhaber

Bilgi ve İletişim için: surveywebinar@gmail.com

Online Yayın Kurulu

- Prof. Dr. Mustafa Şahin (Online Yayın Kurulu Başkanı, BUÜ, Arkeoloji Bölümü Öğretim Üyesi ve Arkeologlar Derneği Bursa Şubesi Başkanı)
- Murat Başlar (Arkeolojhaber Editörü)
- Doç. Dr. Erkan Fidan (Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Arkeoloji Bölümü Öğretim Üyesi)
- Dr. Serkan Gündüz (BUÜ, Arkeoloji Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi Müdürü)
- Dr. Mehmet Ali Yılmaz (Uşak Üniversitesi, Arkeoloji Bölümü Öğretim Üyesi)
- Araş. Gör. Buğra Kuru (BUÜ, Arkeoloji Bölümü)
- Fikret Alkan (Arkeolojhaber, arkeolog)

Türkiye Yüzey Araştırmaları Webinarı III
Doğu - Güneydoğu Anadolu ve Doğu Akdeniz 05-06-07 Mart 2021

Çevrimiçi Program

Doğu-Güneydoğu Anadolu ve Doğu Akdeniz Yüzey Araştırmaları Webinarı

Program

05 Mart Cuma

21.00 Açılış Konuşması M Yahya COŞKUN - Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdür Yardımcısı

21.15 Açılış Oturumu - Kültür Varlıklarının Tahribatı ve Alınması Gereken Önlemler

Moderatör: Prof. Dr. Mustafa ŞAHİN

Konuşmacılar:

Prof. Dr. Necmi KARUL – Karahan Tepe Kazı Başkanı

Prof. Dr. Gürcan POLAT – Antandros Antik Kenti Kazı Başkanı

Prof. Dr. Kutalmış GÖRKAY – Zeugma Antik Kenti Kazı Başkanı

Zeynep BOZ - Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Kaçakçılıkla Mücadele Dairesi Başkanı

06 Mart Cumartesi

I.Oturum

Moderatör: Adnan ÇEVİK

13.00 - 13.20 2019 Yılı Ağrı İli, Eleşkirt İlçesi Yüzey Araştırması *Yavuz GÜNAŞDI*

13.20 - 13.40 Ağrı Dağı Bölgesi'nde Arkeolojik Araştırmalar: Gözlemler Tespitler ve Öneriler
Ayhan YARDIMCIEL

13.40 - 14.00 Ortaçağ'dan Günümüze Kars ve İlçelerindeki Türk Dönemi Yüzey Araştırması (2019-2020 Yılı Çalışmaları) *Muhammet ARSLAN*

14.00 - 14.20 Kars İli ve Çevresinde Yer Alan Ortaçağ Ermeni Kiliseleri (Ani Hariç) Yüzey Araştırması *Güner SAĞIR*

14.20 - 14.40 Soru-Cevap

II.Oturum

Moderatör: Yavuz GÜNAŞDI

15.00 - 15.20 VANYA-2019: Gürgürbaba Tepesi 028 Numaralı Paleolitik Buluntu Yeri Detaylı Yüzey Araştırması *İsmail BAYKARA*

15.20 - 15.40 Bingöl İli Karlıova, Solhan ve Genç İlçeleri Demir Çağı Yüzey Araştırması, 2019 Yılı Sonuçları *Harun DANIŞMAZ*

15.40 - 16.00 2019 Yılı Yüzey Araştırmasında Tespit Edilen Bingöl'deki Kaleler *Nebi BUTASIM*

16.00 - 16.20 Malazgirt Savaş Alanının Tespiti, Tarihi ve Arkeolojik Yüzey Araştırması *Adnan ÇEVİK*

16.20 - 16.40 Soru-Cevap

III.Oturum

Moderatör: Aytaç COŞKUN

17.00 - 17.20 Malatya İli Neojen ve Pleistosen Dönem Yüzey Araştırması Serkan ŞAHİN

17.20 - 17.40 2019-2020 Yılı Malatya Yüzey Araştırmaları Sevgi DÖNMEZ

17.40 - 18.00 Tunceli Yüzey Araştırması 2019-2020 Sonuçları Yasemin YILMAZ

18.00 - 18.20 Elazığ Prehistorik Dönem Arkeolojik Yüzey Araştırması (EPAS) 2020 – Uluova ve Çevresi Abdulkadir ÖZDEMİR

18.20 - 18.40 Dağlık Şırnak Yüzey Araştırması Nilgün COŞKUN

18.40 – 19.00 Soru-Cevap

IV.Oturum

Moderatör: Yasemin YILMAZ

20.00 - 20.20 Diyarbakır İli ve İlçeleri Ortaçağ ve Sonrasına Ait Mimari ve Sanat Eserlerinin İncelenmesi Yüzey Araştırması İrfan YILDIZ

20.20 - 20.40 Diyarbakır İli ve İlçeleri Klasik Dönem Yüzey Araştırması Aytaç COŞKUN

20.40 - 21.00 2019 Yılı Mardin ve Batman (Tur Abdin) Bölgesi Ortaçağ ve Sonrası Yüzey Araştırması Tahsin KORKUT

21.00 - 21.20 Soru-Cevap

07 Mart Pazar

V.Oturum

Moderatör: Abdulkadir ÖZDEMİR

13.00 - 13.20 Şanlıurfa Çevresinde Tuzak Alanları / Avlaklar

Bahattin ÇELİK

13.20 - 13.40 Harran Ovası Yüzey Araştırması 2020

Mehmet ÖNAL - İrem MUTLU

13.40 - 14.00 Şuayip Şehri Araştırmaları: İlk Gözlemler

Seçil ÇOKOĞULLU

14.00 - 14.20 Soru-Cevap

VI.Oturum

Moderatör: Çiler ALTINBİLEK ALGÜL

15.00 - 15.20 Adıyaman İli Prehistorik ve Protohistorik Dönem Yüzey Araştırmaları (ADYAP) 2020 Yılı Çalışmaları *Sabahattin EZER*

15.20 - 15.40 Yesemek 2019 ve 2020 Yılı Yüzey Araştırmaları ve Yeni Bulgular *Atilla ENGİN*

15.40 - 16.00 Osmaniye Arkeolojik Yüzey Araştırmaları Genel Değerlendirmesi ve Tespitleri *Fusun TÜLEK*

16.00 - 16.20 Aigeai Yüzey Araştırması 2019 *Faris DEMİR*

16.20 - 16.40 Soru-Cevap

VII.Oturum

Moderatör: Atilla ENGİN

17.00 - 17.20 Orta Toroslar Tarihöncesi Araştırmaları *Çiler ALTINBİLEK ALGÜL - Orkun KAYCI*

17.20 - 17.40 Tarsus İlçesi Hinterlandı Arkeolojik Yüzey Araştırması Deniz KAPLAN

17.40 - 18.00 Geç Antik İsauria'da Yerleşim: Boğsak Arkeolojik Yüzey Araştırması (BOGA) *Günder VARİNLİOĞLU*

18.00 - 18.20 Dağlık Kilikia'da Kırsal Yerleşimler Araştırması Ümit AYDINOĞLU

18.20 - 18.40 Soru-Cevap

VIII.Oturum

Moderatör: Mehmet ÖNAL

20.00 - 20.20 Antiokheia'nın Kırsal Alan Yüzey Araştırmaları: Kuseyr Yaylası Yüzey Araştırması 2019 *Hatice PAMİR*

20.20 - 20.40 Amik Ovası Bölgesel Yüzey Araştırma Projesi *Murat AKAR*

20.40 - 21.00 Hatay İli Türk ve İslam Dönemi Yüzey Araştırması 2019 *F. Mine TEMİZ*

21.00 - 21.20 Soru-Cevap

Kapanış oturumu

İçindekiler

Bildiriler yazar soyadlarına göre dizilmiştir.

İçindekiler

AMİK OVASI BÖLGESEL YÜZEY ARAŞTIRMASI YENİ DÖNEM ÇALIŞMALARI MURAT AKAR - ULAŞ AVŞAR - MÜGE BULU.....	8
ORDU İLİ MELET IRMAĞI HAVZASI YÜZEY ARAŞTIRMALARI (OMHAY) ATAKAN AKÇAY	10
TRABZON İLİ YÜZEY ARAŞTIRMASI PROJESİ 2019 YILI ÇALIŞMALARI: MAÇKA VE DÜZKÖY İLÇELERİ HÜLYA ÇALIŞKAN AKGÜL - SİNAN KILIÇ - SERKAN DEMİREL - ERKAN YILMAZ	13
ORTAÇAĞ'DAN GÜNÜMÜZE KARS VE İLÇELERİNDEKİ TÜRK DÖNEMİ YÜZEY ARAŞTIRMASI (2019-2020 YILI ÇALIŞMALARI) MUHAMMET ARSLAN.....	16
KARAMAN İLİ VE MERSİN İLİ MUT İLÇESİ ANTİK DÖNEM YERLEŞİMLERİ VE YERLEŞİM DÜZENLEMESİ ARKEOLOJİK YÜZEY ARAŞTIRMASI / 2019-2020 ÇALIŞMALARI ERCAN AŞKIN	19
İSTANBUL TRAKYA'SINDA YÜRÜTÜLEN ARKEOLOJİK YÜZEY ARAŞTIRMALARI ŞENGÜL AYDINGÜN	22
2019-2020 YILLARI DENİZLİ İLİ OMURGALI FOSİL YATAKLARI TESPİTİ YÜZEY ARAŞTIRMASI AHMET İHSAN AYTEK - SERDAR MAYDA - ALPER YENER YAVUZ - ERHAN TARHAN - AMÉLIE VIALET - MEHMET CİHAT ALÇİÇEK	26
2019 YILI ARTVİN İLİ VE İLÇELERİ YÜZEY ARAŞTIRMASI BAĞLAMINDA ARTVİN'İN TAŞINMAZ KÜLTÜR VARLIKLARINA GENEL BİR BAKIŞ OSMAN AYTEKİN	28
KONYA İLİ VE İLÇELERİ 2019-2020 YÜZEY ARAŞTIRMALARI ASUMAN BALDIRAN	32

VANYA-2019 GÜRGÜRBABA TEPESİ 028 NUMARALI PALEOLİTİK BULUNTU YERİ DETAYLI YÜZEY ARAŞTIRMASI İSMAİL BAYKARA.....	36
KELAINAI-APAMEIA ANTİK KENTİ VE ÇEVRESİ YÜZEY ARAŞTIRMASI PROJESİ / 2019-2020 ÇALIŞMALARI MUSTAFA BİLGİN	38
2019 YILI YÜZEY ARAŞTIRMASINDA TESPİT EDİLEN BİNGÖL'DEKİ KALELER NEBİ BUTASIM	40
URLA YARIMADASI GÜNEY KESİMİ PREHİSTORİK VE PROTOHİSTORİK YÜZEY ARAŞTIRMASI TAYFUN CAYMAZ	43
DAĞLIK ŞIRNAK YÜZEY ARAŞTIRMASI NİLGÜN COŞKUN.....	45
2019 YILI MYRİNA VE GRYNEİON ANTİK KENTLERİ ARKEOLOJİK YÜZEY ARAŞTIRMALARI MURAT ÇEKİLMEZ	48
ŞUAYİP ŞEHİRİ ARAŞTIRMALARI: İLK GÖZLEMLER SEÇİL ÇOKOĞULLU.....	50
BİNGÖL İLİ KARLIOVA, SOLHAN VE GENÇ İLÇELERİ DEMİR ÇAĞI YÜZEY ARAŞTIRMASI / 2019 YILI SONUÇLARI HARUN DANIŞMAZ.....	54
AİGEAİ YÜZEY ARAŞTIRMASI 2019 FARİS DEMİR	58
2014- 2017 YILLARI ARASINDAKİ UŞAK İLİ YÜZEY ARAŞTIRMALARI ESKİ YUNAN-ROMA (KLASİK, HELLENİSTİK VE ROMA DÖNEMİ) YERLEŞİMLERİ MÜNTEHA DİNÇ	62
KARABURUN ARKEOLOJİK YÜZEY ARAŞTIRMASI 2019-2020 BERKAY DİNÇER - ÇİLER ÇİLİNGİROĞLU	64
2019-2020 YILLARI MALATYA İLİ YÜZEY ARAŞTIRMALARI SEVGİ DÖNMEZ	65

YESEMİK 2019 VE 2020 YILI YÜZEY ARAŞTIRMALARI VE YENİ BULGULAR ATILLA ENGİN	68
AİOLİS'İN ÇEKİRDEĞİNDE UNUTULMUŞ BİR KENT: TİSNA EMRE ERDAN	72
KUŞADASI İLÇESİ VE SAMSUN (MYKALE) DAĞI 2020 YILI ARKEOLOJİK YÜZEY ARAŞTIRMASI ÇALIŞMALARI AYDIN ERÖN.....	74
ADİYAMAN İLİ PREHİSTORİK VE PROTOHİSTORİK DÖNEM YÜZEY ARAŞTIRMALARI (ADYAP) SABAHADDİN EZER	79
EKAR 2019-2020 ERKAN FİDAN	83
2019 YILI TOKAT İLİ-PAZAR VE ARTOVA İLÇELERİ ARKEOLOJİK YÜZEY ARAŞTIRMASI Ş. DİLEK FUL - M. TEKİN - H. UYANIK	85
İSTANBUL İLİ YÜZEY ARAŞTIRMALARI (İSTYA) PROJESİ 2013-2019 EMRE GÜLDOĞAN.....	88
KARABURUN ARKEOLOJİK YÜZEY ARAŞTIRMASI 2018-2020 OSMANLI DÖNEMİ İZLERİ CENGİZ GÜRBİYİK.....	91
AMOS ANTİK KENTİ VE ÇEVRESİ 2019-2020 YILLARI YÜZEY ARAŞTIRMALARI MEHMET GÜRBÜZER	93
NİĞDE İLİ DAĞLIK ALAN YÜZEY ARAŞTIRMASI: 2019-2020 YILLARI ABDULLAH HACAR	95
KONYA İLİ KARATAY VE ALTINEKİN İLÇELERİ BOZDAĞ MİLLİ PARKI DOĞU VE KUZEY KESİMİ YÜZEY ARAŞTIRMASI İLKER İŞİK	98
LİKYA BÖLGESİ ALACADAĞ ÇEVRESİNDEKİ BİZANS YERLEŞİMLERİ YÜZEY ARAŞTIRMASI 2014-2020 BÜLENT İŞLER - NESRİN AYDOĞAN İŞLER.....	100

EMİNLER HÖYÜK VE KARAMAN OVASI YÜZEY ARAŞTIRMALARI (2016-2019) YALÇIN KAMIŞ.....	103
TARSUS HİTERLANDI ARKEOLOJİK YÜZEY ARAŞTIRMALARI DENİZ KAPLAN.....	106
2016-2019 EUROMOS VE ÇEVRESİ YÜZEY ARAŞTIRMASI ABUZER KIZIL.....	108
AFYONKARAHİSAR İLİ VE İLÇELERİNDE NEOLİTİK ÇAĞDAN TUNÇ ÇAĞI SONUNA KADAR OLAN DÖNEMLERE AİT YERLEŞİM YERLERİNİN ARKEOLOJİK, TARİHİ VE EKONOMİK DURUMU ÖZDEMİR KOÇAK - İSMAİL BAYTAK	110
MARDİN VE BATMAN İLLERİ (TUR ABDİN) ORTA ÇAĞ VE SONRASI KÜLTÜR VARLIKLARI YÜZEY ARAŞTIRMALARI TAHSİN KORKUT	112
GELİBOLU YARIMADASI SESTOS ANTİK KENTİ VE ÇEVRESİ YÜZEY ARAŞTIRMASI REYHAN KÖRPE.....	115
KONYA'NIN GÜNEYDOĞU İLÇELERİNİN TUNÇ VE DEMİR ÇAĞLARI YERLEŞİM ANALİZİ KEYAR YÜZEY ARAŞTIRMA PROJESİ ÇİĞDEM MANER.....	120
KONANE VE ÇEVRESİ YÜZEY ARAŞTIRMALARI AHMET MÖREL - BİLGE HÜRMÜZLÜ.....	122
LİKYA/PAMFİLYA ULAŞIM SİSTEMLERİNİN EPİGRAFİK VE TARİHİ COĞRAFİK AÇILARDAN ARAŞTIRILMASI FATİH ONUR	126
ÇORUM TARİHÖNCESİ DÖNEM YÜZEY ARAŞTIRMALARI-İLK SEZON SONUÇLARI OZAN ÖZBUDAK.....	128
DENİZLİ İLİ PALEOLİTİK ÇAĞ YÜZEY ARAŞTIRMASI KADRİYE ÖZÇELİK	131
ELAZIĞ PREHİSTORİK DÖNEM ARKEOLOJİK YÜZEY ARAŞTIRMASI (EPAS) 2020 ULUOVA VE ÇEVRESİ ABDULKADİR ÖZDEMİR	134

MUĞLA VE ÇANAKKALE İLLERİ YÜZEY ARAŞTIRMASI İSMAİL ÖZER.....	137
ISPARTA İLİ YALVAÇ, GELENDOST VE ŞARKIKARAAĞAÇ İLÇELERİ ARKEOLOJİK YÜZEY ARAŞTIRMASI MEHMET ÖZHANLI	140
ANTAKYA, ALTINÖZÜ, YAYLADAĞI: KUSEYR YAYLASI YÜZEY ARAŞTIRMASI 2018- 2019 SON DÖNEM BULGULARI HATİCE PAMİR - C. KARATAŞ YÜKSEL - A. HENRY - B. KOCAMAN SAKİN.....	142
ESKİŞEHİR İLİ SEYİTGAZİ VE HAN İLÇELERİ YÜZEY ARAŞTIRMALARI RAHŞAN TAMSÜ POLAT	144
KARS İLİ VE ÇEVRESİNDE YER ALAN ORTAÇAĞ ERMENİ KİLİSELERİ (ANİ HARİÇ) YÜZEY ARAŞTIRMASI 2019 YILI ÇALIŞMALARI GÜNER SAĞIR.....	147
ANKARA İLİ MİYOSEN VE PLEİSTOSEN DÖNEM YÜZEY ARAŞTIRMASI BULGULARI MEHMET SAĞIR - İSMAİL ÖZER - İSMAİL BAYKARA - SEÇİL SAĞIR - SERKAN ŞAHİN- SİBEL ÖNAL - AYŞEGÜL ÖZDEMİR - ECE EREN - BERKAY YAŞAR - BERNA GÖKÇEN ÖZER - ECE DEMİRELLİ - ECE SİNANOĞLU	151
YOZGAT İLİ VE İLÇELERİ ARKEOLOJİK YÜZEY ARAŞTIRMASI 2017 - 2019 ÇALIŞMALARI HACER SANCAKTAR - KUDRET SEZGİN - AYÇA DOKUZBOY	155
SAKARYA (SANGARİOS) YERLEŞİM TARİHİ VE ARKEOLOJİSİ YÜZEY ARAŞTIRMALARI 2019 SEVGİ SARIKAYA	159
BURSA İLİ VE İLÇELERİ ARKEOLOJİK YÜZEY ARAŞTIRMASI 2006-2019 MUSTAFA ŞAHİN.....	161
ÇORUM İLİ VE İLÇELERİNDE, “ORTA KARADENİZ’DE ANADOLU SELÇUKLU DÖNEMİ YAPILARI” 2017, 2019, 2020 YÜZEY ARAŞTIRMASI MUSTAFA KEMAL ŞAHİN	163
MALATYA İLİ NEOJEN VE PLEİSTOSEN DÖNEM YÜZEY ARAŞTIRMASI SERKAN ŞAHİN.....	166

HİTİT İMPARATORLUĞU'NUN BATI SINIRININ İZİNDE: POLATLI PEYZAJ ARKEOLOJİSİ VE YÜZEY ARAŞTIRMASI PROJESİ MÜGE DURUSU TANRIÖVER.....	170
SON DÖNEM YÜZEY ARAŞTIRMALARI IŞIĞINDA SİLLYON VE TERRİTORYUMU MURAT TAŞKIRAN.....	172
SEBASTE ANTİK KENTİ VE ÇEVRESİ YÜZEY ARAŞTIRMASI EMRE TAŞTEMÜR.....	174
KOMANA YÜZEY ARAŞTIRMALARI: ORTA BİZANS KIRSAL YERLEŞİMLERİNİN TANIMLANMASINDA YÜZEY DAĞILIM VERİSİNİN KATKISI MUSTAFA N. TATBUL - BURCU ERCİYAS	176
HATAY İLİ TÜRK VE İSLAM DÖNEMİ YÜZEY ARAŞTIRMASI (ASAYIK) 2019 F. MİNE TEMİZ - SERVET ÖZKAN - MÜGE ÇİFTYÜREK	178
SAMSUN İLİ VEZİRKÖPRÜ İLÇESİ NEOKLAUDİOPOLİS ANTİK KENTİ VE TERRİTORYUMU 2019 YILI YÜZEY ARAŞTIRMASI AKIN TEMÜR.....	182
ELMALI İLÇESİ ARKEOLOJİK YÜZEY ARAŞTIRMALARI 2019-2020 S. GÖKHAN TİRYAKİ.....	184
OSMANİYE ARKEOLOJİK YÜZEY ARAŞTIRMALARI TESPİTLERİ: DOĞU OVALIK KİLİKYA KRONOLOJİSİNE KATKI VE MÖ 2. BİN YILDAN MS 14 YÜZYILA TOPRAKKALE FÜSUN TÜLEK.....	186
SAMSUN BÖLGESİ KIYI KESİMİ ARKEOLOJİK YÜZEY ARAŞTIRMASI 2019 ÇALIŞMALARI ATILA TÜRKER.....	189
GEÇ ANTİK İSAURİA'DA YERLEŞİM: BOĞSAK ARKEOLOJİK YÜZEY ARAŞTIRMASI (BOGA) GÜNDER VARİNLİOĞLU.....	192
AKSARAY İLİ PALEOLİTİK ÇAĞ YÜZEY ARAŞTIRMASI (2015-2019) İRFAN DENİZ YAMAN - MUSTAFA YILDIZ - YAVUZ AYDIN - FERHAT MAKSUDOV - IRAZ ASLI YAMAN	196

LARİSA (BURUNCUK) YÜZEY ARAŞTIRMALARI OZAN YILDIRIM - ILGIN KÜLEKÇİ - TURGUT SANER	199
NEVŞEHİR VE İLÇELERİ DEMİR-ROMA ÇAĞLARI ARKEOLOJİK YÜZEY ARAŞTIRMALARININ ORTA ANADOLU ARKEOLOJİSİNE KATKILARI HANDAN YILDIZHAN.....	200
UŞAK PROTOHİSTORİK DÖNEM YÜZEY ARAŞTIRMASI (UPDAP) 2019 YILI SONUÇLARI MEHMET ALİ YILMAZ	204
TUNCELİ İLİ YÜZEY ARAŞTIRMASI 2019-2020 SONUÇLARI YASEMİN YILMAZ - MEHMET ALİ POLAT - MEHMET OZAN ÖZBUDAK - KENAN ÖNCEL - BERKAY DİNÇER - DİDEM TOY - ÖZGÜR ŞAHİN - SİDAR GÜNDÜZALP	206

Amik Ovası Bölgesel Yüzey Araştırması Yeni Dönem Çalışmaları

Doç. Dr. Murat AKAR, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi

muratakar@mku.edu.tr

Ulaş AVŞAR, Orta Doğu Teknik Üniversitesi

Müge BULU, Koç Üniversitesi

Hatay İli, Amik Ovası'nda 1930'lu yıllardan bu yana yürütülen yüzey araştırmaları bölgenin kültürel ve tarihsel süreçlerini yerleşim dinamikleri üzerinden tanımlamakla kalmamış, aynı zamanda yeni kuramsal ve yöntemsel yaklaşımların şekil bulduğu bir çalışma sahasına dönüşmüştür. Robert Braidwood'un gerçekleştirdiği farklı höyüklerdeki sondaj nitelikli kazılar kapsamında elde edilen seramik tipolojisi üzerinden kurgulanan Amik Kronolojisi ve bu bağlamda iskân edildikleri tarihsel zaman aralıkları tanımlanabilen Amik Ovası höyükleri hem yöntemsel kazanımlar hem de bölgelerarası ağların kesişme noktası olması nedeniyle Anadolu, Yakındoğu ve Doğu Akdeniz bağlamlarında bir referans noktası olmuştur (Resim 1).K. Aslıhan Yener başkanlığında yürütülen ikinci dönem araştırmalar kapsamında ise Asi, Karasu ve Afrin nehirlerinin yatak hareketlerine bağlı değişim gösteren yerleşim dinamiklerini tanımlayan 400 arkeolojik alan tespit edilmiş, jeo-arkeolojik araştırmalar çerçevesinde yerleşim ve çevre ilişkisini sorgulayan öncül araştırmalar gerçekleştirilmiş ve Amik Ovası'nda örselenmemiş sediment karotları üzerinden bölgenin paleo-iklim koşullarının tanımlanması gerektiği ortaya konmuştur.

Yeni dönem araştırmalar kapsamında (2017-2020) bu zengin arkeolojik dokunun dijital yaklaşımlar ışığında belgelenmesine başlanmış, özellikle Aççana Höyük'te 20 yıla uzanan kazı çalışmaları neticesinde elde edilen detaylı seramik tipolojisi üzerinden Yamhad Krallığı, Mitanni ve Hitit İmparatorluğu dönemlerindeki yönetimsel organizasyonların yerleşim dinamiklerine olan etkisi tanımlanmaya başlanmıştır. Amik Ovası peyzajını tamamlayan dağlık ve yüksek tepelik mevkiiler üzerinde devam eden yeni dönem araştırmalar kapsamında, yerleşim ve çevresi arasındaki ilişkiyi sorgulayan ve özellikle de kült peyzajını tanımlamaya yönelik şekillenen araştırma sorusu ışığında, Hatay ilinin Kırıkhan ilçesine bağlı Kızılkaya mevkiinde yer alan kireçtaşı kayalık alanda araştırmalara ağırlık verilmiştir. Burada kült peyzajını tanımlayan arkeolojik kalıntılara ait en erken izlerin MÖ 4.binyıla uzandığı tespit edilmiş, kült ve ritüellerin yerleşim yerleriyle sınırlı kalmadan değerlendirilmesine olanak sağlayacak nitelikteki arkeolojik doku tanımlanmaya başlanmıştır.

Kültün peyzaja olan yansımaları kuşkusuzdur ki doğa ve yaşam arasındaki bağımlı ilişkiyi gözler önüne sermektedir. Bu durum özellikle günümüzde etkileri gün geçtikçe artan iklim krizlerinin geçmiş topluluklar üzerindeki etkilerinin irdelenmesi gerekliliğini ortaya koymuştur. Bu nedenle paleo-coğrafya ve paleo-iklim çalışmalarının temelini oluşturacak geniş kapsamlı bir örselenmemiş sedimankarotu projesinin ilk çalışma etapları Aççana ve Tayinat Höyükleri civarında tamamlanmış, elde edilen ilksel sonuçlara göre bu iki kentin geçmişte farklı zaman aralıklarında farklı bölgeleri iskân edilmiş bir "Mega Kenti"

tanımladıklarına ait bulgular elde edilmiştir. Aynı zamanda, özellikle 4.2K BP ve 3.2K BP gibi iklim olaylarının yarattığı etkilerin örselenmemiş sedimankarotları üzerinden tanımlanabileceği anlaşılmış ve multi-parametrelili araştırma projelerinin gelişimine imkân tanınmıştır.

**Resim 1: Corona Uydu Görüntüsü Üzerine İşlenmiş Amik Ovası Bölgesel Yüzeysel Araştırması
2019-2020 Yılı Çalışma Alanları**

Ordu İli Melet Irmağı Havzası Yüzey Araştırmaları (OMHAY)

Doç. Dr. Atakan AKÇAY, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
atakan.akcay@hbv.edu.tr

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün izinleriyle, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü adına yürütülmekte olan "Ordu İli Melet Irmağı Havzası Yüzey Araştırması (OMHAY)", Melet Irmağı'nın Ordu il sınırları içerisinde kalan havzasındaki arkeolojik verilerin araştırılmasını amaçlayan bir projedir. İlk kez 2018 yılında başlayan araştırmanın temel coğrafyasını oluşturan Ordu ili, kuzeyde Karadeniz, doğuda Giresun, güneyde Sivas ve Tokat ile batıda Samsun illeri tarafından çevrili olup, Orta ve Doğu Karadeniz sınırlarının kesişim coğrafyasını oluşturmaktadır. Bölgenin en önemli nehirlerinden birisi olan Melet Irmağı (Melanthios), toplam 161 km uzunluğunda olup, Doğu ve Orta Karadeniz'in en temel coğrafi ayırıcılarından birisidir. İrmak, Giresun Karagöl Dağları (3167 m) ile Sivas-Koyulhisar ilçesi arasında, Koyulhisar-Ortakent köyü sınırları içerisinde doğmaktadır. Kaynak noktasında Kurşunlu, Gümüşlü ve Aksu dereleri ile beslendikten sonra, doğu-batı yönünde akarak Mesudiye ilçe merkezinden geçen ırmak, bu noktadan sonra Esat Deresi'ni de alarak Karadeniz'e yönelir. Mesudiye sınırlarını çıktıktan sonra, Gölköy ve Ulubey ilçelerini batısında, Kabadüz ilçesini doğusunda bırakarak Topçam sınırına kadar dar bir vadi içerisinde akmaya devam eden ırmak, bugün Topçam Barajı'nın bulunduğu kesimden sonra, çok daha dar ve derin bir vadi oluşturarak akışına devam eder. Melet Irmağı, denize ulaşmadan yaklaşık 10 km önce, Esenyurt Köyü'nden itibaren, nispeten daha geniş bir vadi tabanına oturmaya başlar ve Ordu şehir merkezinin de içerisinde yer aldığı geniş bir alüvyon ovasının oluşumuna katkıda bulunur.

OMHAY araştırmasının kronolojik önceliği protohistorik dönemler olmakla birlikte, tarihöncesi dönemler, Hellenistik-Roma dönemleri ile Ortaçağ'dan günümüze kadar devam eden tarihsel devamlılıklar ve bu dönemlere ait arkeolojik veriler de araştırma kapsamında incelenmektedir. Araştırma alanı, Mesudiye, Kabadüz, Gölköy, Ulubey ve Ordu-Merkez olmak üzere 5 bölgeye ayrılmıştır. Melet Irmağı'nın denize ulaştığı, modern Ordu ilinin de içerisinde yer aldığı sahil kesimi araştırmaların son kısmını oluşturacaktır. Araştırmanın başlangıç noktası ise, çalışma alanımızın güney kesimini de oluşturan Mesudiye ilçesidir. Anadolu'nun iç kesimlerine açılan Çoruh-Kelkit Vadisi'ne bakan konumu ile daha ayrıcalıklı bir yere sahip olan Mesudiye, Sivas-Koyulhisar ve Tokat-Reşadiye ile sınır olup özellikle ilçenin güney kesimleri, hayvancılık, tarım ve ormancılık faaliyetleri için son derece elverişlidir. Diğer taraftan Mesudiye ve Kabadüz ilçelerinin bulunduğu coğrafya, halen işletilmekte olan değerli maden kaynakları ile de dikkat çekmektedir. Bölgede bakır, kurşun, gümüş, çinko, demir, altın ve mangan yatakları dikkat çekerken, özellikle Mesudiye ile Kabadüz çevresindeki işletilmiş ve işletilmeye devam eden değerli cevher yatakları bölge arkeolojisinin temel dinamikleri açısından da son derece önemlidir.

OMHAY 2018-2020 yılı çalışmaları Mesudiye ilçesi sınırları içerisinde gerçekleştirilmiştir. 1990'lı yıllarda M Özsait ve ekibi tarafından araştırmalar yapılan ilçe, Sivas, Tokat ve Giresun ile sınır paylaşırken Melet Havzası'nın da yukarı bölümünü oluşturmaktadır. Mesudiye'nin büyük bir kısmı (özellikle güney kesimi) coğrafi ve iklimsel özellikleri ile Karadeniz'e özgü coğrafi ve iklimsel özelliklerden daha çok Orta Anadolu özellikleri taşımaktadır. Yüksek bir plato (ortalama 1150 m) görünümündeki ilçenin dağlık yapısı çok sayıda ırmak ile şekillenmiş olmakla birlikte, temel coğrafi referansı Melet Irmağı oluşturmaktadır. Irmak'ın kuzey ve güney kesimleri gerek iklimsel gerekse coğrafi özellikleri açısından büyük farklılıklar göstermektedir. Sivas'ın Koyulhisar ilçesinde A. Engin tarafından yapılan yüzey araştırmalarında, Kelkit Vadisi ile bu vadiye kuzey-güney yönünde bağlanan küçük akarsu yatakları tarafından oluşturulmuş dar vadiler üzerinde ortalama 2000 myi bulan yüksek yaylalarda çeşitli arkeolojik yerleşim alanları tespit edilmiştir. Koyulhisar'da özellikle Erken Tunç Çağı malzemeleri veren küçük boyutlu höyük yerleşimleri dikkat çekmektedir. Mesudiye ilçesinin güney ve doğusunda daha önce tespiti yapılmış ve OMHAY kapsamında tespit ettiğimiz höyüsel karakterli yerleşimler bu açıdan şaşırtıcı değildir. Mesudiye'nin güneybatısı ise Tokat ilinin Reşadiye ilçesi ile sınır paylaşmaktadır. Kuzey Anadolu Fay hattının kuzeyinde kalan Mesudiye'nin bu kesimi ortalama 1500-2000 m rakımlı bir platodur. Mesudiye'nin güney, doğu ve batı kesimleri, bu coğrafi geçiş bölgesi özelliğinden dolayı Karadeniz'in kıyı kesimlerinde görülmeyen höyük tipi yerleşimlere ev sahipliği yapmaktadır.

Üç sezon boyunca Mesudiye'de yürütülen çalışmalarının en önemli sonuçlarından birisi Melet Irmağı'nın özellikle güney kesiminde, Tokat ve Sivas illerine yaklaşan sınırlar içerisinde tespit edilen höyüklerdir. Bu höyüklerden tarafımızca tespit edilenler çoğunlukla MÖ 4. Bin yılın sonu ile MÖ 3. Bin yılın ilk yarısına ait seramik buluntuları ile öne çıkmaktadır. MÖ 2. Bin yıl karakterli yerleşim veya malzemelere ise yalnızca Tepetarla ve Güleyanı isimli yerleşimlerde rastlanmıştır. Çavdarlı ve Çardak köyleri sınırları içerisindeki az sayıdaki yerleşimde ise Demir Çağı seramikleri tespit edilmiştir. Geç Kalkolitik ve Erken Tunç Çağı malzemesi veren birçok höyükte maden cürüfları çok yoğun şekilde ele geçmektedir. Mesudiye'de tespit edilen höyüsel karakterli yerleşimlerin taban seviyelerinde, dış çeperleri çevreleyen kabaca örülmüş taş duvarlar, bölgedeki Geç Kalkolitik-Erken Tunç Çağı yerleşimleri için farklı bir mimari karakter yansıtmaktadır. Diğer taraftan söz konusu yerleşimlerin çoğunlukla tek dönemli olması, sürekli bir yerleşimden daha ziyade mevsimsel karakterli yerleşimler olabileceklerine işaret etmektedir. Ancak, höyüklerde 5-8 m arasında değişen kültür tabakası kalınlıkları, mevsimsel karakterli olmakla birlikte, yerleşimlerin kendi dönemleri içerisindeki uzun süreli kullanımını da yansıtmaktadır. Bölgenin 1100-1600 m arasında değişen rakımı, zengin orman ve maden kaynaklarına ev sahipliği yapması, Anadolu kültür tarihi açısından havzanın daha çok madenci ve hayvancı topluluklara ev sahipliği yapmış olabileceğine de işaret eder niteliktedir. Mesudiye havzası içerisinde özellikle bakır, altın, gümüş madenlerinin son derece yoğun olması, birçok höyükte maden üretim atıklarına rastlanması özellikle MÖ 3. Bin yılda Anadolu için son derece önemli bir maden havzası olabileceğine işaret etmektedir.

Melet Yüzey-Geç Kalkolitik-ETÇ Seramik Örnekleri-Evliyatepe

Melet Yüzey-Kargatepe Höyüğü

Trabzon İli Yüzey Araştırması Projesi 2019 Yılı Çalışmaları: Maçka ve Düzköy İlçeleri

Dr. Öğr. Üyesi, Hülya ÇALIŞKAN AKGÜL Karadeniz Teknik Üniversitesi

hulyaakgul@ktu.edu.tr

Sinan KILIÇ - Serkan DEMİREL - Erkan YILMAZ

Karadeniz Havzası'nın Türkiye sınırları içindeki arkeolojik verileri az sayıdaki yüzey araştırması ve kazı çalışmalarına dayanır. Trakya Bölgesi de dâhil olmak üzere Türkiye'nin Karadeniz sahil şeridindeki araştırmaların oranı “Doğu Karadeniz”de dramatik bir şekilde azalır. Bu nedenle Türkiye'nin Doğu Karadeniz Bölgesi aslında arkeolojik yönden “neyi bilmediğimiz dahi farkında olmadığımız” bir bölgedir. Oysa Karadeniz'in güney sahili, “Karadeniz Havzası” ve “Anadolu” olarak tanımlanan farklı sosyo-kültürel, ekonomik ve kronolojik oluşumların karşılaştığı, birbirini etkilediği ya da yok ettiği bir bölge olarak büyük bir öneme sahiptir. Daha önce bölgenin batısında, Ordu-Mesudiye'de ve doğusunda Artvin'in yukarı kesimlerinde yapılan araştırmalar bölgenin arkeolojik potansiyeli konusunda ipuçları vermektedir.

Trabzon bölgesinde şimdiye kadar gerçekleştirilen araştırmalar sistemli, düzenli ve sürekli olmaktan uzaktır. Araştırmalarda, Yunan kolonileri ile Roma ve Ortaçağ dönemlerini konu edinen çalışmaların çoğunlukta olduğu görülür. Dolayısıyla öne çıkan araştırma konusu, bölgenin Klasik Çağ ve Ortaçağ'daki durumunun irdelenmesidir. Eldeki verilere bakılırsa Yeşilirmak deltasından doğuya doğru uzanan sahil kesimi Paleolitik'ten Yunan Kolonileri dönemine kadar geçen uzun süreç içinde hiçbir yerleşime sahne olmamış gibi görünür. Sonuçta Türkiye'nin Doğu Karadeniz Bölgesi'nin tarih öncesi dönemleri üzerine bildiklerimiz, bölgede hiçbir veri olmadığına dairdir. Ancak yine de bugüne kadar prehistorik dönemlere ait herhangi bir somut arkeolojik verinin elde edilememiş olması, bölgenin gerçekten “yerleşim için tercih edilmemiş” olduğunun kesin kanıtı sayılmamalıdır.

Bu bağlamda, 2018 yılında Trabzon İli Protohistorik Dönem (Kalkolitik ve Tunç Çağları) Yüzey Araştırmaları Projesi (TYAP) başlatılmıştır. Proje kapsamında 2018-2019 araştırma sezonlarında Trabzon Merkez, Maçka ve Düzköy ilçeleri incelenmiştir (Res. 1). 2020 yılı arazi çalışmalarına ise Covid-19 salgını nedeniyle ara verilmiştir.

Araştırma sahası, yükseltisi 0 ile 2660 metre arasında değişen, güneyden-kuzeye doğru akış gösteren birçok akarsu tarafından derin yarılmış vadiler ve sahanın güneyinde yer alan 1500-2000 metre arasında uzanan platolar ile Zigana Dağlık alanından oluşmaktadır.

Trabzon ve daha genel bir ifade ile Doğu Karadeniz bölgesindeki arkeolojik kazı ve yüzey araştırmalarının Anadolu'nun geri kalan bölgelerindeki emsal araştırmalara göre ek bazı zorlukları vardır. Bu ek zorlukların başında bölgenin coğrafi yapısı gelir. Doğu Karadeniz Dağları'nın bir özelliği olarak arazide yükseklik farkları çok kısa mesafelerde büyük ölçüde değişmektedir. Bu durum daha ilk adımda incelenmek istenen araziye ulaşımı güçleştirmekte ve çalışmaları yavaşlatmaktadır. Çalışma zamanının önemli bir kısmı yaya olarak ilgili araziye ulaşmaya ayrılmaktadır. En az coğrafya kadar önemli diğer zorluklar ise

yüzey görünürlüğünü engelleyen sık bitki örtüsü, çoğu zaman gün içinde aniden değişen hava koşulları, özellikle sahil kesiminde gözlenen çarpık yapılaşma olarak sayılabilir.

Trabzon Protohistorik Dönem Yüzey Araştırması ile bölgedeki tarihöncesi döneme ait bilgi eksikliğinin giderilmesi amaçlanmaktadır. Trabzon bölgesine dair bilgilerimiz en eski MÖ 1. binyılın ikinci yarısına aittir. Bu dönem ve sonrasına tarihlenen bazı Yunanca ve Latince metinlerde bölgenin yerel toplulukları hakkında bilgiler bulmak mümkündür. Söz konusu bilgilerin arkeolojik açıdan kanıtlanamaması bilimsel güvenilirliğe gölge düşürmektedir. Örneğin, kentin MÖ 756 yılında İyonyalı kolonistler tarafından kurulduğu ve bölgedeki kentsel yaşamın da onlarla birlikte başladığı şeklinde hem antik hem de çağdaş kaynaklarda geçen bilginin arkeolojik açıdan bir geçerliliği yoktur.

Bölgenin prehistorik ve protohistorik dönemlerde boş olmayacağına dair güçlü bir beklenti vardır. Zira Kafkasya, Doğu Anadolu ve Orta Karadeniz'deki Neolitik ve Neolitik öncesi kültür alanları arasında kalan bu bölgenin insan faaliyetlerine ev sahipliği yapmış olduğu açıktır. Bu bağlamda Trabzon ili sınırları içerisindeki tarihöncesi kültürleri belirleyip tanımlamak, bu kültür ve/veya kültürlerin hangi bölgelerle etkileşim içinde olduğunu saptamak ve böylece bölge kronolojisini oluşturmak yüzey araştırmasının amaçları arasındadır.

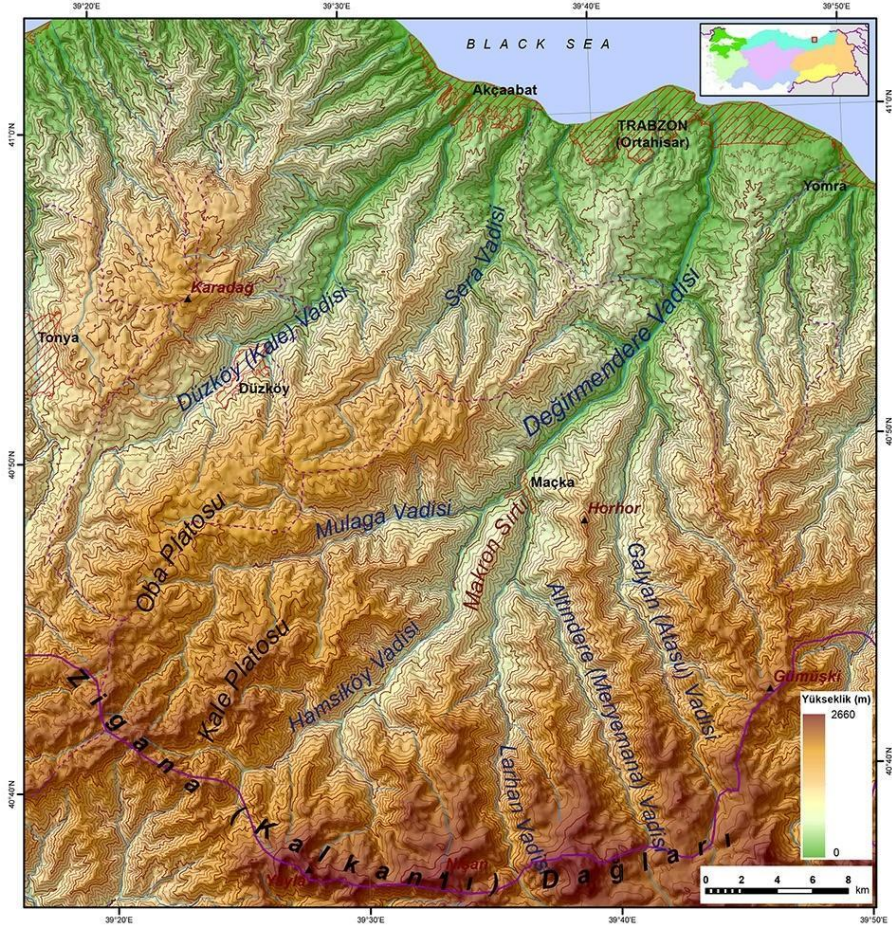
Projenin ilk iki yılında Trabzon bölgesinin arkeolojik geçmişinin öğrenilmesi için oldukça önemli bulgular elde edilmiştir. Helenistik ile Ortaçağ arasındaki geç dönemlere tarihlenebilecek veriler sahil kesimi (Trabzon/Ortahisar) ile Değirmendere Vadisi içinde kayda geçirilmiştir. Trabzon kent merkezinde, “kentin ciğerleri” olarak tanımlanan Tabakhane ve Zağnos Vadileri ile Pazarkapı buluntuları kentin son iki bin yıllık tarihine ışık tutmaktadır.

Trabzon'un en büyük ilçesi olan Maçka'da ise MÖ 1. Binyıla atfedilen yeni buluntu alanları saptanmıştır. Kayda geçen buluntu ve kalıntıların Ksenefon'un MÖ 5. Yüzyıla ait Anabasis/Onbinlerin Dönüşü adlı eserinde söz ettiği Trabzon'un güneyindeki halklarla ilişkili olabilecekleri göz önünde bulundurulmaktadır. Bunun yanı sıra Doğu Karadeniz Dağları'nın kuzeyinde ilk defa arkeolojik materyal çerçevesinde Erken Demir Çağı ele alınabilmektedir (Res. 2).

Bölgenin jeolojik ve coğrafi yapısına bağlı olarak çok sayıda mağara ve kaya sığınağı türünde oluşumlar dikkati çekmektedir. 2018 yılından itibaren incelenen mağaralardan ilk defa 2019 yılı çalışmalarında Düzköy ilçesinde Neolitik Çağ öncesine ait insan faaliyetlerine dair çakmaktaşı ve obsidyen yontma taş buluntular tespit edilmiştir.

İlk iki araştırma sezonunda elde edilen veriler bölgenin tarihsel süreçteki insan faaliyetlerinin tanımlanmasına katkıda bulunmaktadır. Bu sunumda 2019 yılı verilerinin yanı sıra projenin amaçları, yöntemi ve şimdiye kadar elde edilen sonuçlar kronolojik bir sıra düzen içinde değerlendirilecektir.

Resim 1: 2018-19 Yılları Araştırma Alanı

Resim 2: Kalecik Kalesi

Ortaçağ'dan Günümüze Kars ve İlçelerindeki Türk Dönemi Yüzey Araştırması (2019-2020 Yılı Çalışmaları)

Dr. Öğr. Üyesi Muhammet ARSLAN, Kafkas Üniversitesi
muhammetarslan25@gmail.com

Kuzey Doğu Anadolu'nun stratejik bir durağında yer alan Kars, Doğu Anadolu ve Karadeniz Bölgeleri arasında bir geçiş bölgesidir. Asya'dan Anadolu'ya, Kafkaslar'dan Anadolu'ya, Orta Doğu'dan Anadolu'ya ve nihayetinde Anadolu'dan Batı'ya gidişin en önemli durağı konumunda olup, oldukça çeşitli/zengin bir mimari kültüre sahiptir. Çeşitli inanç topluluklarının yaşadığı, aynı zamanda çeşitli milli oluşumlar ile hem genel hem de taşra özelliği gösteren tarihi mimarisi ile Anadolu topraklarında yaşayan ve halen daha da yaşatılmakta olan mimari geleneği/kimliği devam ettirmektedir.

Bu zengin kimliği tespit etmek ve incelemem amacıyla, Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın izni ve Türk Tarih Kurumu ile Kafkas Üniversitesi Rektörlüğü Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinatörlüğü'nün finans desteği ile başlamış olduğumuz "Ortaçağ'dan Günümüze Kars ve İlçelerindeki Türk Dönemi" adlı yüzey araştırmasının 2019 ve 2020 yılı çalışmalarında Kars il merkezi, il merkezine bağlı köyler ile Akyaka ilçesi ve bu ilçeye bağlı köylerde çalışılmıştır.

Gerek il merkezi ve gerekse Akyaka ilçe merkezi ile köylerinde çok sayıda cami, mescit, türbe, hamam, köprü, konut, dükkân, vb. eserler tespit edilmiş ve ayrıntılı şekilde raporlanmıştır. Taşınmaz eserler yanı sıra halı, kilim ve seccade gibi el dokumaları ile çok sayıda mezar taşı da tespit edilen ve incelenen eserler arasındadır.

Kars'ın 1579 yılındaki büyük imâr faaliyetleriyle mimari anlamda geliştiği ve zenginleştiği görülür. Bu zenginliğin başında hiç şüphesiz bu devre ait camiler gelir. İl merkezindeki Hacı Seyyid Camii (1564), Ulu Camii (1579), Evliya Camii (1579), Vaizoğlu Camii (1646), Küçük Abdi Ağa Camii (1661), Yusuf Paşa Camii (1663), Büyük Abdi Ağa Camii (1760), Ali Ağa Camii (1842) ve Laçın Bey Camii (17-18. yüzyıl); yıkım ve restorasyonlarla özgünlüklerini yitirse de devrin klasik plan ve mimari özelliklerini taşıyan eserlerdir.

Şehirdeki bir diğer önemli yapı grubu olan hamamlar ise tek fonksiyonlu ve kare bir sıcaklık etrafına yerleştirilen halvet hücreli tipolojileri ile yine devrin klasik plan anlayışını devam ettirirler. Mazlum Ağa Hamamı (1742), Muradiye Hamamı (1774) ve Asri Hamam (1863); şehirdeki ayakta kalabilmiş hamam yapılarıdır. Bunların dışında Evliya Çelebi'nin de bahsetmiş olduğu Emir Yusuf Paşa Hamamı ile Eski Hamam ise kalıntı halindedir.

Kars il merkezindeki iki köprü ise şehrin Osmanlı kent dokusuna önemli katkılar sunan eserler olarak karşımıza çıkar. 1719 tarihli Taş Köprü, yuvarlak kemer formlu üç gözü ile önemli bir örnektir. Lake Köprüsü olarak da bilinen diğer köprü ise kesme taş malzemeli ve yuvarlak kemer formlu üç gözlüdür.

Kars'ın tabyalar bakımından oldukça zengin bir mimari kültüre sahip olduğu söylenebilir. 19. yüzyıldaki Osmanlı-Rus savaşları esnasında şehri savunmak amacıyla yapılmış ön savunma mekânları olan bu tabyaların en önemlileri arasında günümüzde Kafkas Cephesi Harp Tarihi Müzesi olarak faaliyet gösteren Kanlı Tabya oluşturmaktadır. 1803 yılında inşâ edilen yapı, “U” şeklinde bir plana sahiptir. 1848-1853 yılları arasında Abdülkerim Paşa ve askerleri tarafından yaptırılan Gemli Tabya ise yarım daire planlıdır. Diğer tabyalarda olduğu gibi, etrafında bir savunma hendeği bulunur. Kentteki diğer tabyalar ise şunlardır: Arap Tabya, Cenup Tabya, Çukur Tabya, Dere Tabya, Karadağ Tabya, Koltuk Tabya, Mihrap Tabya, Timur Paşa Tabyası ve Yıldız Tabya.

Gerek Kars il merkezine bağlı köyler ve gerekse Akyaka ilçe merkezine bağlı köylerde inşâ edilen camilerin ise 20. yüzyıl içerisinde yapıldıkları ve ahşap destekli-ahşap tavanlı olarak kare ya da dikdörtgen bir plan şemasında oldukları tespit edilmiştir. Camilerin dış mimarileri moloz taş malzemedendir. Ancak pencere kenarları ile duvar köşeleri dayanırlık açısından düzgün kesme taşla inşâ edilmiştir. Birçoğu sonradan sıvanarak boyanmış ve böylelikle özgün taş dokusu gizlenmiştir. Beden duvarlarında bulunan pencere açıklıkları çoğu zaman kare ya da dikdörtgen çerçeveli olup düz lentoludur. İçten dışa doğru daralan mazgal tipindedirler. Bunun yanı sıra basık yuvarlak kemerli pencereler de görülmektedir. Kemerli pencerelerin kilit taşları dışa doğru taşırılmıştır. Yapıların giriş kapıları çoğu zaman sadedir. Dikdörtgen çerçeveli ve düz lentoludurlar. Küçük boyutlarda, köyün ihtiyacına yetecek kadar ölçülere sahip olan camiler iki ya da dört ahşap destekle taşınmaktadırlar. Desteklerin bir kısmı yuvarlak gövdeleri ile sütun görevi görürken, bir kısmı da kare ya da dikdörtgen kesitli olarak ayak tipinde ele alınmıştır. Bu taşıyıcılar ahşap yastıkları ve bunlarda ahşap kirişleri taşırlar. Harim mekânları yatay veya dikey olarak konumlandırılmıştır. Dikey olanların ahşap kirişleri kibleye doğru, yatay olanlar ise doğu-batı doğrultusunda yönlendirilmiştir. Harimin üzerleri düz ahşap tavanlarla örtülüdür. Bazen iki taşıyıcı arasına denk gelen tavanın düz, yanlarının ise yana eğimli olduğu görülmektedir. Özellikle dört taşıyıcıya sahip camilerde ise ahşap kirişler dört ayağı da dolaşmakta ve böylelikle ortada kare ya da dikdörtgen bir alan oluşturularak vurgulanmaktadır.

2018 yılından itibaren şahsımın başkanlık ettiği yüzey araştırmasının arazi çalışmalarına katılarak büyük emekler veren Kafkas Üniversitesi'nden Sanat Tarihçisi Öğr. Gör. Bekir KARACABEY ile Sanat Tarihçisi Arş. Gör. Ahmet ŞEN'e özellikle teşekkür ederim Ayrıca çalışmalarımızın 2019 yılına Bakanlık temsilcisi olarak katılan Kars Müze Müdürü Arkeolog Yavuz ÇETİN ile 2020 yılı çalışmalarımıza temsilci olarak katılan Kars Müzesi uzmanlarından Arkeolog Bilal YETİM'e de şükranlarımı sunarım.

Fotoğraf 1: Kars Kalesi ve Çevresinin Genel Görünümü

Fotoğraf 2: Kars Gemli Tabya Genel Görünümü

Karaman İli ve Mersin İli Mut İlçesi Antik Dönem Yerleşimleri ve Yerleşim Düzenlemesi Arkeolojik Yüzey Araştırması / 2019-2020 Çalışmaları

Dr. Öğr. Üyesi Ercan AŞKIN, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi
ercanaskin@gmail.com

Yüzey araştırmasının 2019-2020 çalışmaları kapsamında Karaman merkez ilçe sınırları içerisindeki vadilerin yamaçlarında yer alan kaya yerleşimleri, vadilerin üzerindeki platolardaki yerleşimler, ovalık kesimlerdeki yerleşimler ile Karaman'ın dağlık olan güney kesimlerdeki yerleşimler üzerine yoğunlaşmıştır. Ayrıca yayına hazırlık çalışmaları kapsamında daha önceki sezonlarda ziyaret edilmiş olan yerleşimlerde belgeleme çalışmalarına devam edilmiştir.

Sulak vadilerin kenarlarında yer alan kaya yerleşimleri işlenmeye son derece uygun olan kayalık yamaçlarda katlar halinde düzenlenmiştir ve çeşitli mekânlardan meydana gelen büyük bir yapılanmalar olarak karşımıza çıkmaktadır. Zemin katlarında bulunan anakayamekânlarının çoğunlukla hayvanlar için kullanıldığı gözlenmektedir. Mekân içerisinde hayvanların yem ve su ihtiyacı için düzenlemelerin yapıldığı görülmektedir. Bununla beraber hayvanların bağlanması için mekân duvarlarında deliklerin oluşturulduğu gözlenmektedir. Söz konusu kaya yerleşimleri bunların yanı sıra çok sayıda yaşam mekânı, kilise, şapel, sarnıç ve mezar gibi unsurlara da sahiptir. Bazı kiliselerin duvarlarında freskler az miktarda da olsa korunmuştur. Anakayaya açılmış olan kaya mezarlarının bazılarında ise kabartmalar göze çarpmaktadır. Ballık'taki bir kaya mezarının girişinin alt tarafında yatar vaziyette ve pençesinin altında bir yaban keçisi tutan aslan kabartması dikkat çekicidir. Başharman/Ballık, Gülkaya ve Akpınar/Gevre bu tür kaya yerleşimlerinin önemli bazı örnekleri olarak gösterilebilir (Figür 1).

Figür 1: Başharman, Kaya Yerleşimi

Söz konusu vadilerin üst kesimlerindeki platolarda da bazı kırsal yerleşimlerin geliştiği gözlemlenmektedir. Bu yerleşimlerde çeşitli mekânlara ait duvar kalıntıları ve çok sayıda mimari blok görülebilmektedir. Taşkale köyü sınırları içerisindeki Miske çok büyük bir yerleşim olmasıyla dikkat çekmektedir. Yerleşimin yakınında taş bloklarla oluşturulmuş basit mezarlarla karşılaşmaktadır. Yine Taşkale sınırları içerisindeki Purçu'da yapılara ait duvar izleri takip edilebilmektedir. Kalıntılar arasında rastlanan sütun gövde, kaide ve başlıkları ile çeşitli mimari bloklar bu yerleşimde bir kilise yapısının varlığına işaret etmektedir.

Karaman'ın ovalık kesiminde de çok sayıda yerleşimin varlığı söz konusudur. Bu yerleşimlere ait mimari unsurların taşınarak köylerdeki çeşitli yapılarda kullanılmış olması nedeniyle yüzeyde çok fazla kalıntı ile karşılaşmamaktadır. Bununla birlikte duvar kalıntıları belli oranlarda takip edilebilmektedir. Yerleşimlerin içerisinde karşılaşılan ağırlık taşları bölgede antik dönemdeki üzüm üretiminin, metalar ise tahıl üretiminin kanıtları olarak karşımıza çıkmaktadır. Karaağaç köyü sınırları içerisinde yer alan Cinasun ve Zeyne ören yerlerinde tespit edilen çok sayıdaki ağırlık taşı bu iki yerleşimin tarımsal üretiminde üzümün önemli bir yer tuttuğuna işaret etmektedir. Günümüz köylerinin mezarlıkları ovalık kesimdeki yerleşimlere ait çeşitli unsurların kullanılmış olması dolayısıyla özellikle dikkat çekmektedir. Çok sayıda meta ile lento ve söve gibi mimari blokların taşınarak mezarlarda kullanıldığı gözlemlenmektedir.

Karaman merkez ilçeye bağlı Yuvatepe köyü sınırlarında kalan Tilki Tepesi sahip olduğu yapılanmalarla dikkati çekmektedir. Karadağ'ın (BoratinonOros) 5-6 kilometre güneyinde yüksekçe bir kayalıktan ibaret olan tepenin zirvesinde anakayanın işlenmesiyle oluşturulmuş çeşitli mekân kalıntılarıyla karşılaşmaktadır. Tepenin doğuya bakan tarafında, zirveye yakın bir konumda girişi görülebilen ancak ulaşmak mümkün olmayan anakayaya açılmış bir mekân bulunmaktadır. Zirveye ulaşmak için ise tepenin etrafını dolanan ve yer yer takip edilebilen basamaklı yolların oluşturulduğu görülmektedir. Olasılıkla kültürel bir işlevi olan tepenin güneye bakan kesiminin taş ocağı olarak kullanıldığını gösterir nitelikte unsurlarla karşılaşmaktadır.

Karaman'ın güneydoğusunda, çevre yolunun hemen kenarında Harman Ören Yeri'nde rastlanan bir üzüm presi yapısal özellikleri ile dikkat çekmektedir. Kısmen anakayanın işlenmesiyle, kısmen de taş duvar örülme suretiyle oluşturulmuş olan yapılanmanın ortasında bir toplama haznesi, onun iki yanında ise birer ezme düzlemi yer almaktadır. Ezme düzlemlerinin batı tarafındaki anakayanın işlenmesiyle oluşturulmuş duvarda birer baskı kolu yuvası görülmektedir (Figür 2). Biri presin içerisinde, diğeri hemen kenarında olmak üzere iki adet ağırlık taşı sağlam durumda günümüze ulaşmıştır. Söz konusu pres bölgede anakayaya açılmış basit preslerin yanı sıra atölye olarak değerlendirilebileceğimiz yapılanmaların varlığını göstermesi açısından önem taşımaktadır.

Figür 2: Harman Ören Yeri, Üzüm Presi

Karaman'ın güney kesimindeki dağlık alanlarda ise etrafına hâkim tepe ya da yamaçlarda yerleşimlerin geliştiği görülmektedir. Ermenek ilçesine bağlı Katranlı köyüne lokalize edilen Domitiopolis sezon çalışmaları kapsamında incelenen yerleşimlere örnek olarak verilebilir. Modern köyün altında kalmış olması dolayısıyla yerleşime ait kalıntılar görülemez de çok sayıda kaya mezarı ve khamasorionu barındıran nekropolisi köyün kuzey kesimindeki kayalık alanlara dağılmış durumdadır. Köy içerisinde az sayıda aslan biçiminde işlenmiş mezar kapaklarına da rastlanmaktadır. Bunların yanı sıra anakayaya oyulmuş baskı kollu birkaç üzüm presi buradaki tarımsal üretimle bağlantılı unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sonuç olarak çalışma sahası içerisinde yer alan sulak ve verimli topraklara sahip vadilerin kayalık yamaçlarında çok sayıda kaya yerleşiminin geliştiği gözlemlenmektedir. Bununla beraber vadilerin yukarı kesimlerindeki platolar da barındırdığı tarım alanları dolayısıyla yerleşime sahne olmuştur. Ovalık kesimde ise mevcut mimari kalıntılardan nitelikli mimariye sahip yapıları da barındıran yerleşimlerin söz konusu olduğu mevcut mimari kalıntılardan açığa çıkmaktadır. Karaman'ın güneyindeki dağlık coğrafyada ise etrafına hâkim tepe veya yamaçlarda gelişmiş olan yerleşimlere rastlanmaktadır. Arkeolojik kalıntılar söz konusu yerleşimlerin tarım alanlarında antik dönemde yetiştirilen ürünler hakkında da bilgi sunmaktadır. Presler ve ağırlık taşları üzüm üretiminin, metaller ise tahıl üretiminin kanıtı niteliğindedir.

İstanbul Trakya'sında Yürütülen Arkeolojik Yüzey Araştırmaları

Doç. Dr. Şengül AYDINGÜN, Kocaeli Üniversitesi
sengulaydingun@kocaeli.edu.tr

Ortasından deniz geçen ve iki kıtayı birleştiren ender şehirlerden olan İstanbul'un stratejik konumu onu hep çekici kılar. Kentin doğusu Anadolu/Asya, batısı ise Trakya/Avrupa coğrafyasına dâhildir. İstanbul'un batısı aynı zamanda Avrupa'nın en doğu ucudur. İstanbul sadece doğu -batı yöndeki karayolu hareketinin değil, kuzey -güney aksında deniz yolunun da kesişme noktasındadır. Marmara denizinin Karadeniz'le buluştuğu İstanbul Boğazı aynı zamanda çok eski çağlardan beri kullanıldığı bilinen Kuzey Avrupa'nın Baltık denizi kıyılarından değişik akarsularla Avrupa'nın içlerine ilerleyerek Tuna nehri ile Karadeniz'e kavuşan suyollarının Ege denizine açıldığı önemli bir coğrafya üzerindedir. İki ayrı denizin sağladığı değişik klima sistemi ve rüzgârlar sayesinde oluşan ılıman iklimi bölgenin yaşam kalitesini artırmaktadır. Anadolu kıyılarından boğazın geçişi sonrasında ulaşılan Trakya, doğal engeller ile parçalanmadığından Asya ile Avrupa kıtası arasında en kolay geçişi sağlayan bölgedir. İstanbul Trakya'sının tarım ve çiftçiliğe uygun su kaynakları bol arazileri, su ve kara av hayvanlarının zengin çeşitliliği göz önüne alındığında yüz binlerce yıldan beri insanlığın yaşam için seçtiği bir bölge olmasına şaşırılmamalıdır. Ancak, İstanbul'un özellikle tarihöncesi çağları kapsayan dönemler hakkında bilgilerimiz çok azdır. Paleolitik ve Neolitik/Kalkolitik dönemler için kısıtlı bilgiler edinilmişken, Erken Tunç için çok az ve Orta Tunç Çağı için neredeyse hiç bilgi yoktur. İstanbul ve çevresinde 2000 yılından önce yapılan arkeolojik çalışmalarda M.Ö. 5500 ile M.Ö. 668/667 yılları arasındaki uzun bir zaman dilimini dolduracak yeterli veriler ele geçmemiştir. Özellikle M.Ö. 3. bin sonunda başlayan Batı Anadolu- Mezopotamya ilişkilerine İstanbul Trakya'sını da dahil edecek kanıtların yoksunluğu ve M.Ö. 2. bin de Anadolu ve çevresinde Asur, Hitit, Arzawa, Miken, Mısır gibi Akdeniz ve Ege'de büyük devletlerin ve imparatorlukların ortaya çıkıp, çıkar bölgelerini genişletmeye çalıştığı bir dönemde, ne İstanbul ne de yakın çevresinde herhangi bir yerleşim izinin bulunmamış olması şaşırtıcıdır. İstanbul Tarih Öncesi Projesi, kısa adıyla İTA projesi olarak tanınan araştırmalarımızın ana amacı İstanbul'un Tarih Öncesi kronolojisinde bulunan büyük boşlukların doldurulmasına katkı sunmaktır.

Yüzey Araştırmalarının Sonuçları

1- En eski sonuçlar Küçükçekmece Göl Havzası'nın Avcılar kıyılarında Firuzköy mevkiinde ele geçmiştir. Marmara Denizi'nden ince bir kıyı kordonuyla ayrılan, suyu az tuzlu, göl havzasının, tarihin en erken dönemlerinden beri insanların yerleşme için aradıkları özelliklere sahip olduğu göz önüne alınarak, önce yüzey araştırmalarına, sonra da kazılarına başlanan Küçükçekmece Gölü Havzası'nda, çok erken dönemlerden itibaren yerleşimlerin olduğu, arkeolojik verilerle ortaya çıkmaya başlamıştır. Küçükçekmece Gölü Havzası'nda en eski insanlık izlerini barındıran Yarımburgaz mağarasının 2,5 km güneyinde yer alan ve hâlen tarımsal alan olarak kullanılan Firuzköy Yarımadası üzerinde, tarih öncesi döneme ait taş alet atölyesinin varlığından söz edebiliriz. Yüz binlerce yıl kullanıldığı anlaşılan atölyede çaytaşı aletler, satırlar, iki yüzeyli aletler, mikrolitler, sürtme taş aletler, tarımsal faaliyetlerin ilk

aletleri olan çakmaktaşıdan “naviform” biçimli gelişkin kesiciler, uçlar, çekirdekler bulunmuştur.

Çanak Çömlek Öncesi Neolitik B olarak tanımlanan (MÖ 7500-6000) dönemin önemli buluntuları, üretim tekniği açısından “naviform” biçimli olarak adlandırılmakta, Ön Asya’da çanak çömlek üretimine başlanılmadan önce, bu tür aletler sayesinde tarımsal ekonominin geliştiği kabul edilmektedir. Buluntular, Ön Asya dışında Avrupa topraklarında ilk kez ele geçen naviform biçimli aletler olduğundan, Avrupa Neolitiği’nde, Çanak Çömlek Öncesi’nin bulunduğu en erken kanıtlar olma özelliği taşımaktadır.

2- Çanak Çömleklili Neolitik ve Kalkolitik döneme (MÖ 6500-3500/3200) ait veriler, yine göl kenarında Firuzköy’de tesadüfen açılan su kuyularından çıkan el yapımı koyu renkli seramikler sayesinde anlaşılmıştır. İlk tarımsal faaliyetlerin ardından, insan hayatına, pişmiş topraktan çanak çömlek üretiminin de girdiğini gösteren bu seramik parçaları, Yarımburgaz kazılarında bilinen örneklerle benzetilmektedirler.

3- Büyükçekmece Gölünün çekilen suları altından Çanak Çömleksiz Neolitik’ten tanınan bezemeli taş aletler ile Neolitik/ETÇ arasına tarihlenebilen bir seri cilalı el baltası ele geçmiştir.

4- İstanbul’un Erken Tunç Çağı’na (MÖ 3500/3200-2000) ait arkeolojik yerleşmelerinin çoğunun, yükselen deniz seviyeleri altında kaldığı sanılmaktadır. Silivri ilçesinin kıyı yerleşimi olan ve İstanbul’un batısında son kalan höyük olan Selimpaşa höyüğünde, Erken Tunç Çağı’nın varlığı bilinmektedir. Araştırma ekibinin 2008 ve 2009 yıllarında yaptığı çalışmalarda; höyükte Erken Tunç Çağı I ve II - III dönemlerine ait seramik parçaları, el baltası ve bikonik ağırşak parçası bulunmuştur. Ayrıca höyük yüzeyinde yapılan jeofizik taramalarla höyüğün yukarı ve aşağı şehir olarak planlandığı anlaşılmaktadır.

5- İTA projesi kapsamında yapılan araştırmalardan elde edilen en dikkat çekici veriler Erken Demir Çağına (MÖ 1200/1180-850) aittir. MÖ 1200/1180’lerde başlayıp kısa sürede Doğu Akdeniz’deki uygarlıkların çöküşüyle ilgili olayların sebebi olarak kabul edilen deniz ve kara kavimlerinin göçlerinin en önemli belirtileri, bu halklara atfedilen özel tipteki seramikleridir. Coarse ware/Barbar seramikler ile Buckel/Yumrucuklu seramikler Balkan kökenli kara halklarını belirlerken, Geç Hellas III C seramikleri, deniz halklarına atfedilir. Deniz halklarından tamamen farklı ve daha çok kara ile ilişkili Kuzey Balkan kökenli Trak/Frig halkına atfedilen Barbar seramiklere, İstanbul’un Trakya kesimindeki Silivri, Büyükçekmece ve Çatalca, Avcılar, Küçükçekmece ilçelerindeki arazilerde ve yerleşimlerinde araştırmalar sırasında sıkça rastlanmıştır. Yüzey araştırmalarında tespit edilen Barbar seramiklerin yanında, Trak/Frig kavimlerinin ana yurtları olan Balkanlar’daki örneklerine benzeyen kayalara oyulmuş kült alanları, kült kuyuları, sıvı kanalları, tümülüsler, maden cürüfları ve Çakıl köyünün güneyindeki dağlık alanda eski bir demir maden ocağına ait kalıntılardan oluşan arkeolojik veriler, Trak/Frig kavimlerinin İstanbul Boğazı üzerinden geçişini belirginleştirmiştir.

6-İstanbul’un Karadeniz kıyılarında Karaburun’da Erken Demirçağ’a tarihlenen seramikler Trakların Kıyıları da takip ederek Anadolu’ya doğru hareketini kanıtlamaktadır.

Ayrıca Karaburun koyu'nda antik kayıtlarda geçmesine rağmen yeri tam olarak tespit edilememiş Phila limanına ait olabilecek kalıntılar ile seramik parçalarına rastlanılmıştır.

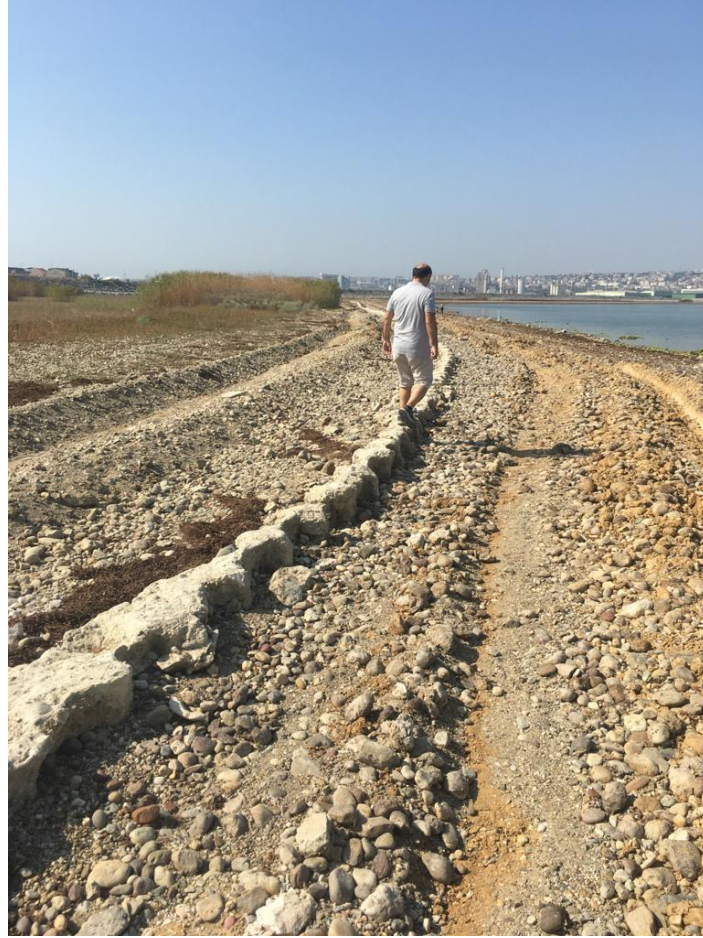
7- Helenistik-Roma dönemine katkı sunacak yeni veriler olarak, Beylikdüzü ilçesinin kıyılarında Angurina antik limanına ait olabilecek kalıntılar ile Başakşehir ilçesi sınırlarında TEM otoyolu arkasında yer alan IV-V. yüzyıllara tarihlenen üç gözlü taş köprünün de araştırmanın İstanbul kent tarihine katkıları arasında sayılması gerekir. Her iki yapı, İstanbul I. Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu'na tescil ettirilerek İstanbul kentine kazandırılmıştır.

8-Büyükçekmece Gölünün kuzeyindeki kale kalıntısının Episkopeia Kalesi olduğu ekibimizce tanımlanmış ve Gölün güneyinde 6. Yüzyıldan kalma Baraj setinin kalıntıları tespit edilerek Geç Antik Çağ yazarlarının söz ettiği Athyra'nın barajının varlığı kanıtlanmıştır.

Resim 1-2: Avcılar- Küçükçekmece Firüzköy Yarım adası üzerinde ele geçen taş alet atölyesine ait fotoğraflar

Resim 3: Büyükçekmece Gölünde Tespit Edilen MÖ. 6 Yüzyıl, Justinianus Döneminde İnşa Edilmiş Baraj Seti Kalıntıları

2019-2020 Yılları Denizli İli Omurgalı Fosil Yatakları Tespiti Yüzey Araştırması

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet İhsan AYTEK,
Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, aytek@mehmetakif.edu.tr
Serdar MAYDA, Ege Üniversitesi
Alper Yener YAVUZ, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
Erhan TARHAN, Hitit Üniversitesi
Amélie VIALET, Muséumnational d'Histoire naturelle, Paris
Mehmet Cihat ALÇİÇEK, Pamukkale Üniversitesi

Anadolu, coğrafi konumu itibariyle Pleyistosen dönemden beri insan göç hareketlerinde önemli bir mevki durumunda olmuştur. Ancak bu konuma rağmen insan fosil kaydı bakımından potansiyelinin çok altında bir fosil varlığı ile temsil edilmektedir. Bu az sayıdaki fosillerden en eski ve en önemlisi, Denizli ilinde 2002 yılında bulunmuş ve birçok farklı çalışma sonucunda *Homo erectus* olarak sınıflandırılmış buluntudur. Bölgenin tarih öncesi insan ve hayvan hareketlerini ortaya çıkarmak amacıyla 2017 yılında Denizli ve Aydın illerinde başlatılan yüzey araştırması, 2019 ve 2020 yıllarında sadece Denizli iline odaklanmıştır. 2019 yılı yüzey araştırması; Beyağaç, Tavas, Kale, Çameli, Acıpayam, Çal, Sarayköy, Honaz ve Merkezefendi ilçelerinde Miyosen ve Pleistosen dönem tortullarında sürdürülmüştür. 2018 yılı Tavas ilçesi çalışmalarında yeni bir lokalite olarak kayda geçen ve geç Miyosen (erken-orta Turoliyen) yaşlı Kayaca lokalitesi kayıt altına alınmıştır. 2018 yılında lokalitede akıntı şeklinde ortaya çıkan fosiller, 2019 yılında gerçekleştirilen çalışmada fosillerin bulunduğu tabaka da belirlenmiştir. Ayrıca 2018 yılında bulunan türlere ek olarak *Sporadotragusparvidens* ve *Palaeoryxmajor* türlerine ait fosiller tespit edilmiştir. Daha önce fosil varlığı bilinen ve 2018 yılında yeni türlerin keşfedildiği Çal-Asarlık lokalitesinde 2019 yılında yapılan araştırmada ise önceki çalışmalarda bilinmeyen geç Miyosen (erken-orta Turoliyen) yaşlı *Skoufotraguslaticeps* ve *Samotheriummajor* türleri bulunmuştur. 2019 yılına ait diğer bir önemli keşif ise *Homo erectus* fosilinin de bulunduğu Honaz ilçesindeki Plesitosen dönem fosilleridir. Bölgede yapılan çalışmada; traverten ocaklarından çıkarılmış *Stephanorhinusetruscus*, *Equusaltidens*, *Dama* ve *Mammuthus* türlerine ait fosiller tespit edilmiştir. *Mammuthus* fosilinin Avrupa'da tespit edilen en iyi korunmuş alt çene olması, buluntunun önemini arttırmaktadır. Bu fosiller, paleomanyetizma ve kozmojenik çalışmalarla 1-1.2 milyon yıl olarak tarihlenen *Homo erectus* lokalitesi ile eş yaşıdır. 2020 yılı çalışmalarında ise Tavas, Kale, Çal, Buldan, Babadağ, Honaz, Pamukkale ve Merkezefendi ilçelerindeki Paleosen, Oligosen, Miyosen, Pliosen ve Pleyistosen dönem tortulları araştırılmıştır. Merkezefendi çalışmalarında yeni bir Pleistosen lokalitesi belirlenmiş ve iki farklı büyük memeliye ait fosil kalıntıları tespit edilmiştir. Buluntulardan biri tanımlama yapmaya uygun olmamakla beraber, diğer fosilin türü *Mammuthusmeridionalis* olarak belirlenmiştir. Her ne kadar bu tür Denizli Pleyistosen faunasında görülse de, Denizli'de traverten yatakları haricinde bulunmuş ilk in-situ fosil olması bakımından büyük önem taşımaktadır.

2020 yılı çalışmasında tekrar ziyaret edilen Kayaca lokalitesinde yapılan çalışmada önceki yıllarda tespit edilmeyen dört farklı türe ait fosillerin olduğu belirlenmiştir. Bunlardan birisi sırtlan, diğeri ise bir karıncayıyen türüne ait olduğu tespit edilmiştir.

Özellikle karıncayıyen fosilinin Anadolu'da çok az yerde bulunmuş olması, bu keşfin önemini arttırmaktadır. *Orycteropus* (Karıncayıyen) cinsi Anadolu'da çok sayıda orta-geç Miyosen lokalitelerinde bulunmuş olan Denizli bölgesinde fosil örnekleri daha önce bilinmemektedir. Günümüzde savan-step ortamlarında yaşayan bu cinsin ekolojik sinyalleri son derece önemlidir. Her iki açıdan Kayaca *Orycteropus* kaydı Anadolu paleontolojisine çok önemli veriler kazandıracığı anlaşılmaktadır.

Kayaca'da öncel yüzey çalışmalarında yırtıcı memeli fosillerine rastlanmamıştır. Bu yılki çalışmamızda geç Miyosen döneminin (~7.5 milyon yıl öncesi) en yaygın sırtlan türü olan *Adcrocutaeximia*'ya ait bir süt dişi tespit edilmiş olup Kayaca faunası daha zenginleşmiştir. Kayaca'da zengin bir zürafa popülasyonunun varlığı *Palaeotragus* ve *Samotherium* cinslerine ait bulgularla güçlendirilmiştir. Bu yıl lokalitede üçüncü bir zürafa türü olarak *Helladotheriumduvernoyi*'ye ait çok sayıda örneğe rastlanılmıştır. Güneydoğu Akdeniz biyoprovensi içerisinde yaygın olarak bu üç türün bulunduğu geç Miyosen lokalitelerinde bilinmektedir. Ancak Anadolu'da bu tip zengin bir fauna sayısı çok az olup, Kayaca faunası bu zengin zürafa koleksiyonu yönü ile Denizli yöresi için bir ilktir. Lokalitede bu sene karıncayıyen, sırtlan ve zürafa örneklerinin dışında daha önce kaydedilmemiş olan ve tüm geç Miyosen boyunca Anadolu'da çok yaygın olarak bilinen iri bir domuz taksonu olan *Hippotamodon*'a ait fosiller de belirlenmiştir. Orta-üst Turoliyen'in tipik bir formu olan bu kayıt aynı zamanda Kayaca'nın öncel çalışmalar sırasında oluşturduğumuz fauna yaşı hakkındaki yorumlarımız ile uyum içindedir. 2020 çalışmalarının bir diğer önemli keşfi Beyağaç ilçesinde ortaya çıkarılmıştır. Daha önceden fosil varlığı bilinen, 2019 yılı çalışmalarında da ziyaret edilen Sazak lokalitesi ziyaret edilmiş ve bir fil ile sırtlana ait dişler tespit edilmiştir. File ait diş üzerinde yapılan incelemeler, dişin '*Mammuth*' türüne ait olduğunu göstermektedir. Bu tür Yunanistan ve kuzeydoğu Karadeniz havzasında bulunan az sayıdaki geç Miyosen lokalitelerde bilinmekte olup, Anadolu'daki ilk kaydını Sazak lokalitesi oluşturmaktadır. Denizli ilinde 2017-2020 yılları arasında gerçekleştirdiğimiz 4 sezonluk yüzey araştırmasında Tavas, Çal ve Beyağaç ilçelerindeki Miyosen tortullarında; *Choerolophodon*, *Deinotherium*, *Mammuth sp.*, *Hipparion sp. 1*, *Hipparion sp. 2*, *Samotheriummajor*, *Helladotheriumduvernoyi*, *Ceratotheriumneumayri*, *Palaeotragus*, *Gazella*, *Skoufotraguslaticeps*, *Sporadotragusparvidens*, *Palaeoryxmajor*, *Adcrocutaeximia*, *Ictitherium*, *Orycteropus* ve *Hippopotamodont* türleri tespit edilmiştir. Honaz, Merkezefendi ve Çameli ilçelerindeki Pleyistosen tortullarında ise *Equus sp.*, *Vulpesalopeoides*, *Stephanorhinusetruscus*, *Equusaltidens*, *Dama* ve *Mammuthusmeridionalis* türleri tespit edilmiştir. Bu fosillerin bazılarının Denizli'de, bir tanesinin de Anadolu'da ilk kayıt olması, bazı türlerin ise nadir görülen türler olması, ayrıca iki yeni fosil lokalitesinin keşfi, Denizli ilinde gerçekleştirdiğimiz yüzey araştırmalarının önemli sonuçları olarak ortaya konulmuştur. Çalışmalar sonucunda her ne kadar insan varlığına ait bir fosil tespit edilememiş olsa da, bölgede varlığı bilinen insan hareketleri ile ilişkili olabilecek memeli hareketlerini ortaya koyacak önemli keşifler ile hem Denizli ili hem de Batı Anadolu'ya ait önemli veriler ortaya çıkarılmıştır.

2019 Yılı Artvin İli ve İlçeleri Yüzey Araştırması Bağlamında Artvin'in Taşınmaz Kültür Varlıklarına Genel Bir Bakış

Dr. Öğr. Üyesi Osman AYTEKİN, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
osmanaytekin@yyu.edu.tr

Artvin ili, Doğu Karadeniz Bölgesi'nin en doğu ucunda yer alan serhat illerimizden biri olup, Gürcistan'a sınırı bulunan; Rize, Erzurum ve Ardahan illeriyle çevrelenmiş; Arhavi, Hopa ve Kemalpaşa ilçeleri Karadeniz kıyısında, Artvin Merkez, Borçka, Murgul, Ardanuç, Şavşat ve Yusufeli ilçeleri ise iç kesimde olmak üzere 9 ilçeye ve 320 köy yerleşmesine sahiptir.

Anadolu- Kafkasya yol güzergâhında yer alan Artvin İli, Çoruh Irmağı ve yan kollarından oluşan derin vadileri ve ulaşılması zor topografik yapısı nedeniyle, büyük medeniyetlerin gelip yerleştiği merkez konumunda olmadığından, farklı kültürlerin bir arada yaşadığı, yerel yönetimlerin öne çıktığı görülmektedir. Bir taraftan İran, diğer taraftan Roma olmak üzere iki güçlü devletin arasında kendisine yer bulmaya çalışan Artvin, başlangıçta Hıristiyanlığı seçerek Bizans'ın yanında yer almış, sonrasında Müslümanlığı kabul ederek Osmanlı idaresi altında (16. yy.) "Yurtluk-Ocaklık" şeklinde yarı özerk konumunu Tanzimat'a kadar korumuştur. 1877-1878 Osmanlı- Rus Savaşı sonrasında Batum'un Ruslara terk edilmesi ile Yusufeli, Arhavi ve Hopa'nın bir kısmı dışındaki Artvin toprakları Rus işgaline uğramış, inançlarını koruyabilmek için 1878 sonrasında Osmanlı topraklarında muhacir konumundaki Artvinliler, 1915 yılında, Birinci Dünya Savaşı esnasında, yurtlarını terk etmişlerdir. 7 Mart 1921'de düşman işgalinden kurtarılarak, mevcut durumuna kavuşmuştur.

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün izinleri doğrultusunda, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi adına, Pamukkale Üniversitesi, Sinop Üniversitesi ve Artvin Çoruh Üniversitesine mensup akademisyenlerden oluşan başkanlığımdaki ekipçe, Artvin İli ve İlçelerine yönelik "Yüzey Araştırması"na 1997 yılında başlanmış ve 2019 yılına kadar sürdürülerek tamamlama aşamasına getirilmiştir.

Artvin İli ve İlçeleri Yüzey Araştırmaları; Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Rektörlüğü-BAP/BAPSİS Başkanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, TÜBİTAK-SOBAG, Artvin Valiliği, Türk Tarih Kurumu Başkanlığı'nın yanı sıra yerel ve şahsi imkânlarla gerçekleştirilmiştir. Hâlihazırda, Artvin il genelinde 2020 yılı Bakanlık kayıtlarına göre; 318 adet tescilli taşınmaz kültür varlığı ve 9 adet tescilli sit alanı bulunmaktadır.

Sözü edilen Yüzey Araştırmaları çerçevesinde, ilk kez tarafımızca Artvin ve ilçelerindeki Türk-İslam eserleri tespit edilerek incelenmiş ve tescillenmeleri sağlanmıştır. Ayrıca, Çoruh Irmağı üzerinde inşa edilen Borçka-Muratlı, Borçka-Borçka, Artvin Merkez-Deriner, Artvin Merkez/Yusufeli-Artvin ve Yusufeli-Yusufeli hidro-elektrik baraj sahalarındaki tüm taşınmaz kültür varlıkları ile etnografik niteliklerdeki taşınır kültür

varlıkları sular altında kalmadan belgelenmiştir. Deriner barajı su yayılım alanı içerisinde kalan Zeytinlik Camii ve Türbeleri ile Oruçlu Köyü- Eski Gümrük Binası ve Oruçlu Camii'nin, içinde bulunduğumuz “Bilimsel Heyet” tarafından kurtarılması önerilmiş ve DSİ 26. Bölge Müdürlüğü'nün maddi destekleriyle bu yapılar yeni yerleşim yerlerine birebir taşınarak veya tıpkıları yeniden inşa edilerek geleceğe aktarılması sağlanmıştır. Yine, Artvin Baraj sahası içerisinde bulunan Yusufeli İlçesine bağlı İnanlı Köyü Camisinin de yeni yerleşim yerine taşınması gerçekleştirilmiştir. Artvin Merkez İlçesi sınırları içerisinde yer alan ve günümüzde Deriner baraj gölünün altında kalan “Berta Köprüsü”nün, Bilim Heyetimizce Ardanuç ilçe merkezine taşınması önerilmiş olmasına rağmen, Trabzon Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu tarafından bu teklifimiz uygun bulunmayarak, güçlendirilerek sular altında kalmasına karar verilmiştir. Artvin kent merkezinde bulunan ve Osmanlı dönemi sivil mimarlık örnekleri başında gelen Fuat Ersöz Evi, önerilerimiz doğrultusunda Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından kamulaştırılarak restore edilmiş olup günümüzde “Artvin Kültür Evi” olarak hizmet vermektedir. Bunun gibi özellikle Artvin kent merkezinde çok sayıda tescilli konut yer almaktadır ve ekseriyeti kendi kaderlerine terk edilmiş durumdadırlar. Hiç zaman geçirmeden bu sivil mimarlık örneklerinin kurtarılması gerekmektedir.

Bu araştırmalarla; Artvin'in Ortaçağ sonrası dönemi somut verilerle aydınlatılmıştır. Ortaçağ öncesi dönemlerin anlaşılabilmesi için, Yüzey Araştırmalarının yetersiz olduğu, bizim dışımızdaki bilim adamlarının yürüttüğü araştırmalarla da doğrulanmıştır. Bu amaçla, yörede arkeolojik bilimsel kazıların yapılması gerekmektedir. Tarafımızca, 2007-2018 yılları arasında gerçekleştirilen Bakanlar Kurulu kararlı kazı niteliğindeki “Şavşat (Satlel) Kalesi Kazı ve Restorasyon Çalışması” neticesinde, yörede çokça karşımıza çıkan “kale” yapılarının anlaşılmasında önemli verilere ulaşılmıştır.

Bu arada, tarihleme çalışmaları devam etmekte olan Arhavi Petroglifleri ile Yusufeli-Savangin Mağarası yazıtı başta olmak üzere; Ortaçağ dönemine ait manastırlar, kiliseler, şapeller, köprüler ve kaleler; Osmanlı döneminden kalma camiler, medreseler, hamamlar, şadırvan ve çeşmeler, türbeler, mezarlıklar, mezar taşları, köprüler, konaklar, evler gibi Türk-İslam eserlerinin yanı sıra tarihi yollar ve kayık taşımacılığı ile Rus işgal dönemine ait çeşitli taşınmazlar, Artvin'in kültür ve turizm potansiyelinin zenginliğini ortaya koymaktadır. Ek olarak, Osmanlı ve Rus idaresinde azınlık olarak yaşayan Ermenilere ait az da olsa kilise kalıntıları ile konutların da göz ardı edilmemesi gerekmektedir.

Ne yazık ki, taşınabilir eserleri koruyabilecek Kültür ve Turizm bakanlığına ait ilde hala bir müzenin açılmayıp, günümüzde sular altında kalan köylerdeki etnografik eserlerin yok olup gitmesine sebep olmuştur. Yerel girişimciler, ilçe kaymakamlıkları ve belediyelerinin öncülüğünde işlev gören Hopa Kültür Evi ve Müzesi (2017), Ardanuç Kültür Evi (2020), Yusufeli Belediyesi Yaban Hayat Müzesi, Arhavi-Dikyamaç Köyü ve Çevresi Yaşam Tarzı Müzesi (2012) ve Şavşat-Tepeköy Geleneksel Kültür Müzesi (2014) gibi müzelerin koleksiyonlarına bakıldığında, Artvin'in ne denli etnografik zenginliğe sahip olduğu kolayca anlaşılmaktadır. Şavşat Kalesi kazı buluntuları başta olmak üzere, tesadüfen, mahkeme kararları veya satın alma yolu ile Artvin menşeli çok sayıdaki taşınmaz kültür varlığı Rize, Trabzon ve Erzurum müzelerinin envanterlerinde korunmaya devam etmektedirler. 1932 yılında Şavşat İlçesi, Meydancık Köyü'ne bağlı Akbıyık (Bzata)

Mahallesinde tesadüfen bulunan ve Ankara Etnografya Müzesine teslim edildiği söylenen bronz balta örnekleri de, tarihsel önemi açısından anılmaya değer niteliktedir.

Sonuç olarak; akademik hayatımda hemen hemen her yaz gerçekleştirilen Artvin'deki Yüzey Araştırması neticesinde elde edilen bilimsel veriler yurt içi ve yurt dışı sempozyumlarda, ulusal ve uluslararası yayın organlarında makaleler şeklinde yayımlanarak bilim dünyası ile paylaşılmıştır. En son olarak, Artvin ilçe merkezinden başlayarak sırasıyla her bir ilçe için prestijli kitaplar yayınlamak üzere çalışmalara devam ettiğimizi belirtmek isterim.

Arhavi-Demirkapı Yaylası, Kaya Resimlerinden Detay, O.Aytekin

Artvin İli ve İlçeleri Yüzey Araştırması, 2017 Yılı Araştırma Ekibi, Murgul-Deliklikaya.

Konya İli ve İlçeleri 2019-2020 Yüzey Araştırmaları

Prof. Dr. Asuman BALDIRAN, Konya Selçuk Üniversitesi
abaldiran@selcuk.edu.tr

2019 ve 2020 yıllarında yüzey araştırması çalışmaları kapsamında Beyşehir Merkez ve Beyşehir'e bağlı bağlı Üzümlü, Huğlu, Hüseyinler, Üstünler, Yunuslar, Eylikler, Kayabaşı, Adaköy, Akçabelen ve Gölkaşı mahalleleri, Bozkır'a bağlı Tufanderesi Yaylası, Ulupınar mahalleleri, Seydişehir'e bağlı Kavak Mahallesi ve Akören İlçesi ve bağlı Belkuyu, Alan ve Dutlu Mahalleleri ile Selçuklu İlçesine bağlı Sızma Mahallesi araştırılmıştır.

Seydişehir/ Kavak Mahallesi: Seydişehir ilçe merkezinin 12 km kuzeybatısında yer alan Kavak Mahallesinde, 2 kabartmalı blok, 1 ostotek gövdesi, 1 altar, 1 sütun, 1 sütun tamburu tespit edilmiş ve önceki yıllardan tespit edilen eserlerin gelişen teknolojik imkânlarla belgeleme işlemleri gerçekleştirilmiştir.

Beyşehir/Üzümlü Mahallesi: Beyşehir ilçe merkezinin 27 km güneybatısında yer alan mahallede, 1 ostotek kapağı tespit edilmiştir.

Beyşehir/ Huğlu Mahallesi: Beyşehir ilçe merkezinin 24 km güneybatısında yer alan mahallede, 2 ostotek kapağı, 1 plinthe kaide fotoğraf ve belgeleme işlemleri gerçekleştirilerek envantere eklenmiştir.

Beyşehir/ Hüseyinler Mahallesi: Beyşehir ilçe merkezinin 30 km doğusunda yer alan mahallede, 1 adet ezme teknesi ve 1 lahit kapağı belgeleme ve ölçüm işlemlerinin ardından envanterlenmiştir.

Beyşehir/Üstünler Mahallesi: Beyşehir ilçe merkezinin 32 km güneybatısında yer alan mahallede, 2 sütun başlığı ve 2 altar tespit edilmiş, ölçüm ve belgeleme işlemleri gerçekleştirilerek envantere alınmıştır. Mahalle meydanında bulunan 2 adet altardan solda olan altarin bir yüzünde bir kartal motifinin üzerinde cornucopia (bereket boynuzu) görülmektedir. Kompozisyonun etrafında üzüm salkımı ve asma dalları ile doldurma motifi oluşturulduğu görülmektedir. Asma dallarının arasında bir çekiç betimlemesi bulunmaktadır. Diğer yüzde bir çelenk motifinin içerisinde triskeles mevcuttur. Diğer yüzde çapraz yerleştirilmiş bir kılıç kabartmasının üzerinde kalkan kabartması görülmektedir. Arka yüzde ise bir platform üzerinde çift sürme sahnesi betimlenmiştir. Ön yüzün taç kısmında 2 satır Grekçe yazıt bulunmaktadır. Mahallede bulunan diğer altar tahrip olmuştur. Yalnızca ön yüzünün korunduğu görülmektedir. Korunan ön yüzde, bir çiçek rozeti, rozetin üzerinde bitkisel bezemeler bulunmaktadır.

Beyşehir/ Yunuslar Mahallesi: Beyşehir ilçe merkezinin 54 km kuzeydoğusunda yer alan mahallede, 2 pres ağırlığı, 1 lahit kapağı ve 1 yazıtlı blok belgelenecek envantere eklenmiştir.

Beyşehir/ Merkez Mahalle: İlçe merkezinde gerçekleştirilen araştırmalarda, 1 altar, 3 ostotek gövdesi, 3 yazıtlı blok, 1 kabartmalı blok, 1 mezar steli ve 1 köşe akroteri tespit edilmiş olup söz konusu eserler, belgelenererek envantere alınmıştır. İlçe merkezinde bulunan Vuslat Parkı bahçesinin yola bakan tarafında tespit edilen söz konusu eserlerden altların her iki yüzünde kantharos içerisinden çıkan sarmaşık filizleri bulunmaktadır. Sarmaşık filizleri arasında iri taneli üzüm salkımları betimlenmiştir. Altarın üst yüzüne sunu çanağı işlenmiştir. Sağ yan yüzde çelenk betimi; sol yan yüzde ise çiçek rozeti yer almaktadır. Karayolları Bölge Müdürlüğü bahçesinde yer alan ostotek gövdelerinden birinin kısa ön yüzünde, yanlarda iki plaster arasında iki kadın ve iki çocuk olmak üzere dört betim bulunur. Betimlerin en üstünde çiçek rozet, rozet ve figürlü betim arasında ise iki satır yazıt bulunmaktadır. Uzun yan yüzün birinde, podyum üzerinde elleri göğüslerinde erkek ve kadın figürleri yer alır. Uzun yüzlerden biri üzerinde oluşturulan kemerli niş içerisinde symposium sahnesi betimlediği görülmektedir. Sahnenin üst kısmında bir girland, girland yayının içinde çiçek rozeti bulunmaktadır. Klinenin altında ise tripod betimlenmiştir.

Beyşehir/ Eylikler Mahallesi: Beyşehir ilçe merkezinin 37 km kuzeyinde yer alan mahallede, 1 ezme teknesi, 1 lahit ve 1 ostotek gövdesine ait parça tespit edilmiştir. Söz konusu eserler ölçüm ve belgeleme çalışmaları ile birlikte envantere alınmıştır.

Beyşehir/ Kayabaşı Mahallesi: Beyşehir ilçe merkezinin 30 km güneybatısında yer alan mahallede, 1 ostotek gövdesi, 1 ostotek kapağı ve 1 mezar stelinin ölçüleri alınarak fotoğrafları çekilmiş ve envantere eklenmiştir.

Beyşehir/ Adaköy Mahallesi: Beyşehir ilçe merkezinin 34 km güney batısında yer alan mahallede, 1 ostotek gövdesi, 1 yazıtlı blok, 1 kabartmalı blok tespit edilmiştir ve envantere alınmıştır.

Beyşehir/ Akçabelen Mahallesi: Beyşehir ilçe merkezinin 36 km güney batısında yer alan mahallede, 1 ostotek gövdesi ve 2 mimari parça envanterlenmiştir.

Beyşehir/ Gölkaşı Mahallesi: Beyşehir ilçe merkezinin 14 km kuzey batısında yer alan mahallede, 1 ostotek gövdesi ve 1 sütun kaidesi envanterlenmiştir.

Bozkır/ Tufan Deresi Yaylası: Bozkır ilçe merkezinin 50 km güneyinde yer alan yayla evlerinin olduğu mahallede, 4 mezar steli ve 1 ostotek gövdesi saptanmış ve envanterlenmiştir.

Bozkır/ Ulupınar Mahallesi: Bozkır ilçe merkezinin 11 km doğusunda yer alan mahallede, 4 mezar steli, 3 ostotek gövdesi, 1 altar parçası, 1 dibek taşı, 1 mimari blok, 1 kabartmalı blok tespit edilip envantere alınmıştır.

Bozkır/ Tahtalı Mahallesi: Bozkır ilçesinin 32km doğusunda yer alan mahallede, 1 adet mezar steli saptanmıştır. Mezar steli mahallede bulunan bir evin duvarındadır. Eser üzerinde en soldaki erkek, sağdakiler kadın olmak üzere 7 figür ve 1 adet çocuk betimi bulunmaktadır. Eserin üzerinde 3 satır grekçe yazıt bulunmaktadır. Doldurma motifi olarak üzüm salkımı ve sarmaşıklar kullanılmıştır.

Selçuklu/ Sızma Mahallesi: Selçuklu ilçe merkezinin 23km kuzeyinde kalan mahallede, 6 mezar steli, 1 plinthe kaide, 3 heykel parçası, 2 yazıtlı blok, 1 parapet parçası, 2 lahit gövdesine ait parça ve 3 kabartmalı blok tespit edilmiştir. Heykel parçalarından bir tanesi tanrıça Kybele'ye ait bir yontu olup, tanrıça bu heykel parçasında oturur pozda betimlenmiş, her iki yanında birer aslan bulunmaktadır. Mahallede, 2020 yılında gerçekleştirilen çalışmalarda 1 aslan heykeli, 1 lahit kapağı parçası, 3 altar, 1 sütun kaidesi, 1 büstlü sütun başlığı, 1 lahit gövdesine ait parça, 1 yazıtlı mezar steli, 1 heykelciğe ait baş kısmı olmak üzere toplam 10 adet eser tespit edilmiştir. Söz konusu eserler, belgelenerek envanteri oluşturulmuştur.

Akören İlçe Merkezi: Akören ilçe merkezi, Konya'nın 78 km güneyinde yer almaktadır. İlçe merkezinde yer alan Merkez Camiinin duvarlarında yer alan 7 eser belgelenmiştir. Söz konusu bu eserler, 1 yazıtlı blok, 2 geç dönem mimari blok, 3 mezar steli ile 1 adet arşitrav bloğudur. Eserlerin belgeleme ve tespit işlemleri gerçekleştirilmiştir.

Belkuyu Mahallesi: Mahalle Akören ilçe merkezinin 17 km güneydoğusunda yer almaktadır. Mahalle güneydoğusundaki Apa barajı sulama kanalı olan Beyşehir kanalında araştırmalar gerçekleştirilmiştir. Söz konusu alanın kuzeyinde kuzey – güney doğrultulu 3 sıra duvar tespit edilmiştir. Duvarların ortalama yüksekliği 2 m civarında, 7-8 sıra taştan oluşmaktadır. Ortalama uzunlukları 20 m civarındadır. Duvar yapım özelliklerine göre, Dağlık Kilikia ve Lykia bölgelerinde yaygın olarak görülen duvar örgü tekniğinde yapıldıkları anlaşılmaktadır. Isauria Bölgesinde bu tip duvarların yaygın olarak İÖ 1- İS 1. yüzyıllar arasında kullanıldığı bilinmektedir. Bu araştırma kapsamında Dere mevki olarak adlandırılan ve mevsimsel olarak su tahribatına maruz kalan, bu mevkide, 3 kare formlu kaya mezarı, 3 kaya kabartması, kaya yüzeyine açılmış çok sayıda, farklı formlarda ve boyutlarda (kare, at nalı, yuvarlak) niş, 2 arcosoliumlu mezar tespit edilerek, söz konusu eserlerin belgeleme işlemi tamamlanmıştır.

Alanköy Mahallesi: Mahalle Akören ilçe merkezinin 12 km güneyinde yer almaktadır. Mahallede 2 mezar steli, 1 pres ağırlığı, 1 sütunceden oluşan toplam 4 eser tespit edilmiştir.

Dutlu Mahallesi: Mahalle Akören ilçe merkezinin 26 km güneyinde yer almaktadır. Mahallede yapılan araştırmalarda toplam 8 eser tespit edilmiştir. Bu eserler 2 yazıtlı blok, 5 mimari blok ve 1 heykel kaidesinden oluşmaktadır. Söz konusu eserlerin ölçüm ve belgeleme işlemleri gerçekleştirilmiştir.

Orhaniye Mahallesi: Mahalle Akören ilçe merkezinin 4 km doğusunda yer almaktadır. Mahalle önceki yıllarda tespiti yapılan ve bağımsız bir biçimde duran Medusa kabartmalı ostotek gövdesinin mevcut durumu köy muhtarına sorulmuştur. Eserin hâlihazırda Konya Arkeoloji Müzesinde olduğu bilgisi üzerinde Bakanlık temsilcimiz Mehmet Ali ÇELEBİ tarafından müze envanterinden kontrolü sağlanmış ve müzede olduğu bilgisi doğrulanmıştır.

Avdan Mahallesi: Mahalle Akören ilçe merkezinin 28 km güneybatısında yer almaktadır. Mahallede önceki yıllarda gerçekleştirilen yüzey araştırmalarımız sırasında

tespitini gerçekleştirdiğimiz bir mezar stelinin mevcut durumunu öğrenmek adına eserin bulunduğu mevkiye gidilmiştir. Söz konusu eser önceden Kuran kursunun duvarında devşirme malzeme olarak bulunmakta iken Kuran kursu binasının yenilenmesi sebebiyle binanın içerisinde muhafaza edilmektedir. Ancak söz konusu stel, stil ve bezeme özellikleri bakımından bölge karakteristiğini yansıtan önemli bir eserdir. Eserin Konya Arkeoloji Müzesinde muhafaza edilip sergilenmesinin gelecek kuşaklara ve geniş kitlelere ulaşması açısından daha uygun olacağı görüşümü belirtmek isterim.

Resim 1: Belkuyu

Resim 2: Avadan

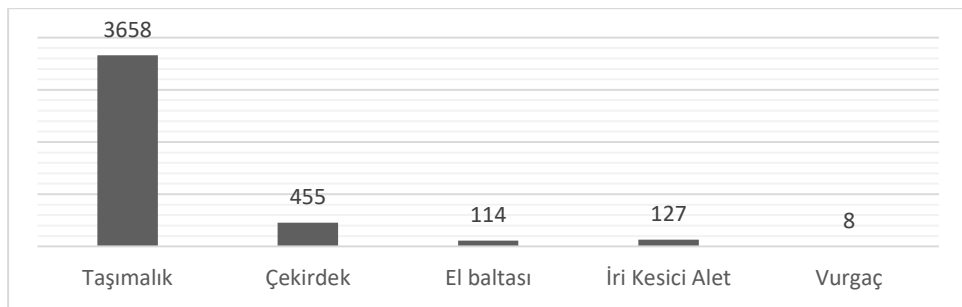

Vanya-2019 Gürgürbaba Tepesi 028 Numaralı Paleolitik Buluntu Yeri Detaylı Yüzey Araştırması

Doç. Dr. İsmail BAYKARA, Gaziantep Üniversitesi,
iibaykara@gmail.com

Van ili yüzey araştırmaları Erciş ilçesinin Meydan Dağı kompleksi içerisinde 2014 yılından beri sürdürülmektedir. Bu alandaki çalışmalarımızın neredeyse tamamı 2014 yılında Gürgürbaba Tepesi Paleolitik buluntu alanı ismini verdiğimiz 2200 m yükseklikte dom şeklindeki alanda gerçekleştirilmektedir. Obsidyen açısından zengin yatağa sahip olan bu alanın, yine obsidiyene uygulanan $^{40}\text{Ar}/^{39}\text{Ar}$ yaşlandırmasıyla (Akköprü, E., Tunç, R., Robin, A.K., Mouralis D., 2019. “Meydan volkanik alanı ve Gürgürbaba Domu Çevresinin Jeomorfolojik Özellikleri”. *Coğrafi Bilimler Dergisi*. 17(2), 428-452. doi:10.33688/aucbd.615971), 420.000 yıl öncesine ait olduğu belirlenmiştir. İnsanlar tarafından ise bu tarihten sonra bu obsidiyenler kullanılmaya başlanmıştır.

2019 yılı çalışmaları Gürgürbaba Tepesi 028 numaralı buluntu alanında detaylı/yoğunyüzey araştırması yöntemi kullanılarak yapılmıştır. Bu çalışmada doğu – batı ve kuzey – güney yönünde çekilen iplerin her 2 m’inde bir karelere bölünerek noktalar oluşturulmuş ve her bir noktanın koordinatları belirlenmiştir. Belirlenen bu koordinatlara dayanarak alanın topografik haritası oluşturulmuştur. 2158 m yükseklikteki çalışma alanında, kuzeydoğu yönünde 20 noktanın bulunduğu 40 m’lik bir alan, doğu – batı yönünde ise 17 noktanın bulunduğu 34 m’lik bir alanda kareler oluşturulmuştur. Yapılan çalışmada yaklaşık olarak 1124 m²’lik bir alanda toplam 358 noktada detaylı yüzey araştırması yapılmış ve toplam 4362 Paleolitik kalıntı tespit edilmiştir (Tablo 1).

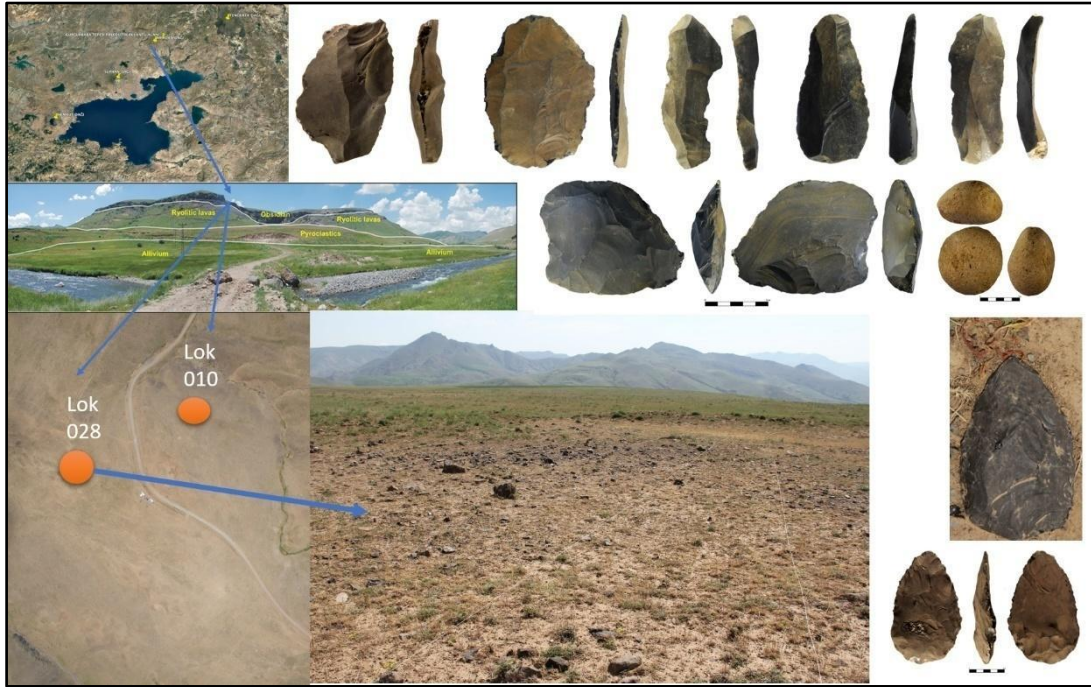

Tablo 1: 2019 Yılı Çalışmaları Sonucunda Elde Edilen Buluntular

028 numaralı buluntu alanının yontmataş alet topluluğunu el baltaları, iri yongalar, büyük çekirdek kalıntıları, küçük boyutlu yonga taşmalıkları oluşturmaktadır. Taşmalıklar içerisinde iri yonga ve dilgiler, düzeltisiz yonga ve dilgiler, kortikal yongalar, Levallois yonga ve dilgiler tespit edilmiştir. Düzelteli aletler içerisinde çeşitli tiplerde kenar kazıyıcılar (tek, çift, yakınsak, transverse, déjeté, ventral tiplerde), iri kesici aletler, çentikli ve dişlemeli aletler, Levallois uçlar ve Mousterian uçlar gibi aletler bulunmaktadır. Çekirdekler içerisinde

tek platformlu Levallois çekirdekler ve tek vurma düzlemlili çekirdekler oldukça yüksek oranlardadır. Bunun yanı sıra denenmiş ve farklı platformlu çekirdeklerde belirlenmiştir. Elbaltası içerisinde kalın olanlarda badem ve Lanceolate, ince elbaltalarında ise yürek, üçgen, uzun üçgen ve diskoid tipte olanları belirlenmiştir. 8 adet volkanik kökenli ve ağır (traki bazalt ve andezit) sert vurgaç tespit edilmiştir. Bu vurgaçlar doğal olarak tepenin üzerinde bulunmayıp insanlar tarafından buraya taşınmıştır.

Sonuç olarak 028 numaralı buluntu alanının Geç Acheulean Dönem'e ait olduğu belirlenmiştir. Buluntu alanının Kafkas toplulukları içerisinde yer aldığı gibi buradan bilinen ve açık alan yerleşim birimleriyle benzerdir. Bu durum Doğu Anadolu'nun yüksek platolarındaki Geç – Orta Pleistosen insan adaptasyonlarının varlığını işaret ettiği gibi Doğu Anadolu'da 420 bin yıldan sonra insan yerleşiminin başladığını göstermektedir.

Resim 1: Gürgürbaba Tepesi, 028 Numaralı Buluntu Alanı ve Alandan Ele Geçen Yonga ve Dilgi Taşınaklar (En Üstte), Kazıyıcı Alet (Üst ve Ortada), Sert Vurgaç (En Sağda) ve Elbaltası Örnekleri (Altta)

Kelainai-Apameia Antik Kenti ve Çevresi Yüzey Araştırması Projesi / 2019-2020 Çalışmaları

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa BİLGİN, Afyon Kocatepe Üniversitesi
bilgin@aku.edu.tr

Kelainai/Apameia Antik Kenti Afyonkarahisar'ın Dinar ilçesinde kurulmuştur. Ancak arkeolojik kanıtlar ve yazılı belgeler dikkate alındığında, kentin territoryumunun (egemenlik sahası) Dinar merkezli, Evciler, Başmakçı, Dazkırı ve Kızılören ilçelerine yayılmış olduğu anlaşılmaktadır. Phrygia Bölgesi'nde, Küçük Asya'nın en büyük ve en zengin kentlerinden olan kent, Maiandros ve Marsyas nehirlerinin kaynaklarında kurulmuştur. Antik Dönem yazarlarından Strabon, Apameia için Roma İmparatorluk Dönemi'nde Ephesos'tan sonra Anadolu'nun en büyük ikinci ticaret merkezi olduğunu ifade etmektedir. Yukarı Menderes Havzası'nda ana yolların kavşak noktasında kurulan kent, ticari yolların ve askeri seferlerin geçiş güzergâhı üzerindedir, bu sebeple antik dönemde önemini her zaman korumuştur. Antiokhos Soter'in (MÖ 281-261) krallığının bir dönemine kadar Kelainai olarak bilinen kentin ismi Antiokhos Soter tarafından Apameia olarak değiştirilmiştir. III. Antiochos ile Roma Cumhuriyeti arasında yapılan ve Eskiçağ Tarihi'nin en önemli antlaşmalarından biri olarak bilinen *Apameia Barışı* (MÖ 188) gibi tarihsel olaylarda adı sıklıkla geçmektedir. Antik kentin akropolisi, Üçlerce Tepe olarak isimlendirilen, doğal bir tepe üzerindedir. Aşağışehir ise akropolisin batısıyla güneybatısındaki ovalık alanda genişlemiştir. Ancak aşağı şehir bölümü, günümüzde Dinar yerleşmesinin altında kalmıştır. Nekropolis alanları ise antik kentin dört tarafında, geniş ve hareketli bir topografya içinde, farklı yükseltilere sahip tepelerin üzerine, yamaçlarına ve düzlüklere yapılmıştır. Tepelik alanlara yapılan mezarlar için daha çok, işlenmesi kolay kayalık bölümler tercih edilmiştir. Kelainai/Apameia'nın tarihsel süreçteki önemi dikkate alınarak, 2019 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün izniyle, antik kent ve territoryumunda (egemenlik sahasında) bir yüzey araştırması projesi başlatılmıştır. Proje kapsamında, antik kentin bulunduğu akropolisin topografik planı çıkarılarak alanın karelağı yapılmıştır. Yüzeyde görülebilen mimari kalıntıların yeri, durumu ve kullanım amacı belirlenerek, çizimleri ve envanterleri çıkarılmış fotoğraflarla belgelenmiştir. Yüzeyde tespit edilen seramik buluntuların değerlendirilmesiyle, antik kentin kullanım evreleri, ticari ilişkileri gibi konular araştırılmıştır. Akropoliste tanımlanabilen en önemli yapı, Hellenistik Dönem'e tarihlendirilen, analemma duvarları bosajlı tiyatrosudur. Akropolis dışında, kentin nekropolis alanlarından Tavşantepesi Nekropolisi ile Güney Nekropolisi'nde çalışılmış, bu alanlarda yüzeyde tespit edilen mezarların konumu hâlihazır haritaları üzerine işlenmiş, envanterleri hazırlanarak fotoğrafları çekilmiş, mezarların tipleri belirlenerek örnek mezarların planları çıkarılmıştır. Nekropolis alanlarında, tümülüs, kaya oygu oda mezar ve kaya oygu tekne mezar (khamasorion) olmak üzere üç tip mezar kayıt altına alınmıştır. Kaya oygu oda mezarlar genellikle tek odalı ve dromosludur. Ancak az sayıda iki odalı örnekleri de tespit edilmiştir. Bu tip mezarların içi, klineli, tekneli ya da düz tabanlıdır. Üst bölümü ise tonozlu ya da beşik çatılıdır.

Akropoliste, yüzeyde tespit edilen seramiklerin dönemi ve buluntu yoğunluğu dikkate alındığında, akropolisin MÖ 8. yy'ın başından itibaren MS 1. yy'ın ortalarına kadar yoğun olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır. Seramik gruplarıyla ilişkili ilk veriler dikkati alındığında, Demir Çağı'ndan itibaren, *Phrygia*, *Pisidia*, *Lydia*, *Ionia-Adalar*, *Hellas* ve *Pergamon* ile en azından seramik anlamında ticari ilişkilerin varlığından söz edilebilir. İthal grupların yanı sıra, kendine has hamur-astar özellikleriyle sayısal anlamda ithal seramiklerden daha fazla olan ve olasılıkla yerel üretimle açıklanabilecek yarı astarlı buluntular da dikkati çekmektedir. Demir Çağı'na tarihlendirilen parçalar arasında, MÖ 8.-6. yy'a ait olan ve Phrygia Bölgesi'nde oldukça yaygın görülen gri seramik ile MÖ 8.-6. yy'a tarihlendirilen, Lydia, Pisidia bölgelerinin yanı sıra Apameia'nın da içinde yer aldığı Yukarı Menderes Havzası'nda popüler olan kırmızı üzerine siyah boya bezemeli (black on red) seramik grupları ön plana çıkmaktadır. Form özellikleri açısından, Akhamenid Dönem'le ilişkili olan (MÖ 6.-3. yy) buluntular ise Demir Çağı'ndan itibaren Hellenistik Dönem'e kadar Kelainai olarak bilinen antik kentin hâkimiyetini ele geçirerek burasını bir merkez haline getiren Perslerle ilişkili olmalıdır. İthal seramikler arasında, pembe hamurlu, siyah astarlı Attik seramik, Doğu Yunan grubuna ait seramikler, Lydia üretimi damarlı boyama tekniğiyle astarlanmış seramik, beyaz astarlı bitkisel bezemeli lagynos parçaları, gri seramik ile Doğu Sigillataları A grubuna ait buluntular tespit edilmiştir.

2019 Yılı Yüzey Araştırmasında Tespit Edilen Bingöl'deki Kaleler

Dr. Öğr. Üyesi Nebi BUTASIM, Bingöl Üniversitesi
butasimnebi@gmail.com

Bingöl İli ve İlçelerinde Ortaçağ ve Sonrası Yüzey Araştırması, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün izni ile 2019 yılında başlamış ve 2021 yılı itibariyle halen devam etmektedir. Başkanlığım tarafından yürütülen 2019 yılı yüzey araştırmasına, bakanlık temsilcisi Cumhuriyet Müzesi uzmanı Ayhan Saltuk, Bingöl Üniversitesi'nden Doç. Dr. M Zahir Ertekin, Mardin Artuklu Üniversitesi'nden Doç. Dr. Zekai Erdal, Arş. Gör. Şerif Tümer ve Sanat Tarihcisi Numan Demirci ekip üyesi olarak katılmıştır. Saha çalışmasında, bu bildirinin konusu olan üç kalenin dışında birçok yerleşim alanı ve tarihi eser incelenmiştir. Bu bildiriye çalışmaları devam eden üç kale hakkında yüzey araştırmasında elde edilen veriler sunulmuştur.

Bingöl ili Neolitik dönemden beri yerleşim alanı olarak kullanılan bir bölgedir. Neolitik dönemde, Bingöl dağlarından götürülen obsidyen taşı ile Karlıova ve Kiğı ilçelerinde bulunan Neolitik dönemden kalma mağaralar bu bilgiyi kanıtlayan bulgular arasındadır. Bölgede Hitit, Urartu, Roma, Bizans, Selçuklu, Akkoyunlu, Osmanlı kalıntı ve buluntuları bu medeniyetler ve bunlara bağlı yerel beyliklerin bölgede var olduklarını kanıtlamaktadır.

Bingöl'deki kalelerden biri Bingöl ili Genç ilçesine bağlı Servi Beldesi'nde yer almaktadır. Servi Beldesi'nin güneybatısında Bingöl-Diyarbakır il sınırında bulunan bu kaleye yöre halkı "Sosın" ismini vermektedir. Doğu-Batı doğrultusunda doğal bir kayalık üzerinde bulunan kale aynı zamanda bölgede Bingöl-Diyarbakır il sınırını belirlemektedir. Kale, Bingöl il sınırında kalsa da, kaleye bağlı olduğu düşünülen yerleşim kalıntıları günümüzde, Diyarbakır il sınırı içinde yer almaktadır. Yapının tarihini saptayacak herhangi bir literatür veya buluntu şimdilik bulunmamıştır. Ancak kaledeki kayaya oyulmuş birimler, merdivenler ve yollar Urartu dönemine kadar inebileceğini gösterse de bu konuda bir kesin bir tarihlendirme yapacak veri bulunmamaktadır. Kalenin çevresinde bulunan haçlı mezar taşları, tuğla buluntular ve horasan harcı ile yapılmış sur duvarları yapının Ortaçağ dönemine ait olduğunu göstermektedir. Kalenin Ortaçağ İslami dönemde Müslümanlar tarafından kullanıldığı da bilinmektedir.

Kale doğu-batı doğrultuda uzanan yüksek kayalıklar üzerinde, çoğunlukla kayalık alanın doğal yapısı kullanılarak yapılmıştır. Kalenin iki girişi bulunmaktadır. Girişlerden biri kuzeydoğu tarafında yüksek kayaların arasından yapılmış doğal bir geçittir. Girişi oluşturan uzun tünel şeklindeki alanın zemininde moloz taştan oluşturulmuş yol bulunmaktadır. Diğer giriş, batı tarafında kayalık alanın üzerinde bulunan beşgen şeklinde moloz taştan oluşturulmuş bir kule duvarının bitişiğinde bulunmaktadır. Kuzeydoğu girişi oluşturan kayalık alanın güneydoğu tarafında kayalık alanın hemen bitişiğinde zeminden aşağıda moloz taştan oluşturulmuş ve bir kısmı yıkılmış kare bir mekân bulunmaktadır. Kare mekân tahribattan dolayı L şeklinde bir duvarı kalmıştır. Kalıntılardan anlaşıldığı kadarıyla duvar devam

etmektedir. Defineciler tarafından tahrip edilen bu mekânın içinden çıkarıldığı tahmin edilen haç motifli mezar taşları çevreye atılmıştır. Bu mezar taşlarından dolayı kare yapının mezarlık olduğu düşünülmektedir. Kale içinde doğal kayaya oyulmuş birçok merdiven bulunmaktadır. Kayaların tahribatından dolayı tam olarak planı çıkarılamayan alanın iç kale kısmında moloz taştan yapılmış ve Horasan harcı ile tutturulmuş sur duvarları bulunmaktadır. Bu iç kısımda batı tarafta kare bir mekânın varlığı kalıntılardan anlaşılmaktadır. Bu kare mekânın batı tarafındaki duvar kayalık alanın işlenmesiyle oluşturulmuştur. Batı kısmın en dikkat çekici birimi aynı zamanda girişi de oluşturan beşgen şeklindeki sur kulesidir. Bu kulenin üst kısımları tahrip olmasına rağmen büyük oranda ayakta. Kale çevresinde yoğun olarak tuğla malzemeler ile çanak-çömlek parçaları bulunmaktadır. Bu çanak çömlek parçalarının renk, nitelik ve süslemeleri farklı dönemleri işaret etmektedir.

Bir diğer kale, Bingöl ili Genç ilçesi Sürekli Köyü sınırlarında bulunmaktadır. Sürekli Köyü'nün Güneybatısında bulunan kale, iki tarafında küçük bir derenin aktığı yüksek bir tepe üzerinde yer almaktadır. Kalenin tarihi ile ilgili kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak Pers Kralı Darius'un kızı için yaptırdığına dair bilgilerin yanında, kalenin Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan'ın eşi Despina Hatun adına yaptırıldığı da kanıtlanmamış literatür arasında yer almaktadır. Yapı üzerinde yaptığımız araştırma neticesinde, yüzey buluntuları ve duvar işçiliğinin daha çok Ortaçağ İslami dönem yapılarına benzediği görülmüştür. Özellikle moloz taş malzemenin horasan harcı ile tutturulmuş olması ve çevredeki tuğla malzemenin bölgedeki Ortaçağ yapılarında kullanılan tuğla malzeme ile benzerlik göstermesi yapının Ortaçağ dönemine ait olduğunu göstermektedir. Kral Kızı kalesi olarak bilinen yapı doğu-batı doğrultuda dikdörtgen planlıdır. İç kale olarak adlandırılan kısmın kuzey tarafında moloz taştan oluşturulmuş kule şeklinde bir kalıntı mevcuttur. Bu kalıntının hemen arkasında doğu-batı doğrultuda bir duvar daha devam etmekte ve buranın giriş olduğu düşünülmektedir. Kalıntıların diğer kısmı güney cephede yer almaktadır. Burada doğu-batı doğrultuda uzanan kısmen tahrip olmuş ancak yaklaşık 1.5-2 m yükseklikte bir duvar kalıntısı bulunmaktadır. Bu duvar kalıntısına kalenin iç kısmından temel seviyesi belli olan başka bir duvar bağlantısı tespit edilmiştir. Kalenin çevresinde çok yoğun olarak tuğla ve çanak çömlek parçaları bulunmaktadır.

Bingöl ilinde bulunan üçüncü kale ise, merkez, İncesu Köyü sınırlarında bulunan ve literatüre Kitharizon/Citharizum, ismiyle geçmiştir. İlk kez Bizans İmparatoru I. Justinian döneminde, 527-532 tarihlerinde yapıldığı Procopius tarafından ifade edilen kale, buluntuları ve yapısı açısından bölgedeki önemli yapılardan biridir. Kale, İncesu Köyü ile Yeniköy arasında Nazik deresinin hemen bitişiğinde boynuz şeklinde bir plato üzerinde yer almaktadır. Kale kalıntılarından ve literatür taramaları sonucunda anlaşıldığı kadarıyla 340x80 m ölçülerinde dikdörtgen bir plana sahip olup 4 adet kuleye sahiptir. Doğu tarafında bulunan sur duvarı yaklaşık 3 metre kalınlıktadır. Tüm duvarlar dışta kesme taş içte moloz taş ile yapılmış olup iç kısımda bulunan moloz taş malzeme harç ile tutturulmuştur. Yapının iç kısmında zemin kotundan aşağıda tuğla ile oluşturulmuş bir kemer bulunmaktadır. Bu kemerli alanın alt birimde sarnıç girişini oluşturduğu düşünülmektedir. Tuğla ile örülmüş kemerlerin ön kısmı daha önce kaçak kazılar ile tahrip edilmiştir. Kitharizon Kalesi'nde birçok tuğla, çanak-çömlek ve cam buluntular bulunmaktadır. Farklı ebatlar ve şekillere sahip tuğlaların

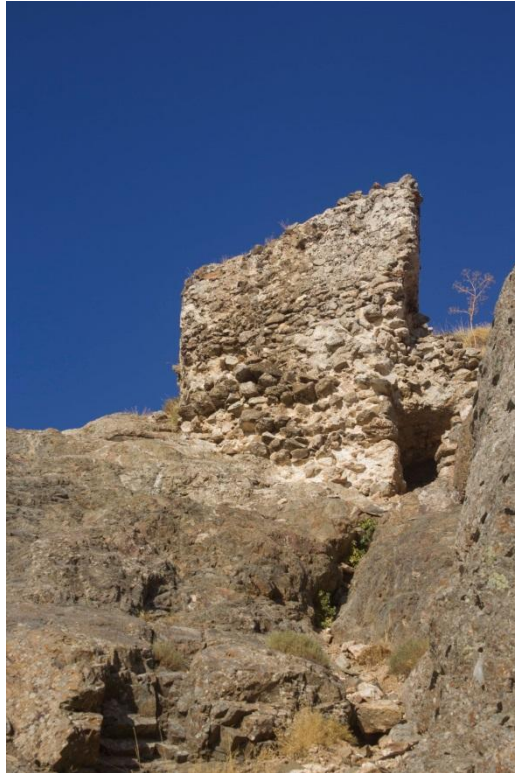

dikdörtgen olanlarının üzerinde basit çizgisel şekiller vardır. Cam malzemeler küçük parçalar halinde olup yeşil renkte ve ince işçiliğe sahiptir.

Her üç kalenin tarihlendirme ve tanımlama çalışmaları devam etmektedir. Araştırmalarda elde edilecek yeni veriler ışığında, yapıların mahiyeti hakkındaki bilgiler daha kapsamlı çalışmalarda değerlendirilecektir.

Foto 1: Kitharizon Kalesi Cam Buluntular

Foto 2: Genç Servi Beldesi Sosın Kale Batı Kule

Urla Yarımadası Güney Kesimi Prehistorik ve Protohistorik Yüzey Araştırması

Dr. Öğr. Üyesi Tayfun CAYMAZ, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi
tayfuncaymaz@nevsehir.edu.tr

Araştırma sahasını oluşturan Urla ilçesi, aynı adlı yarımadaının gövdesinde yer almaktadır. 728 m²'lik bir alanı kapsayan ilçe, İzmir, Sığacık ve Ildırı körfezlerinde kıyılara sahiptir. İlçe sahası, başta zeytin ve bağ olmak üzere çeşitli tarıma uygundur. Tarımsal faaliyetler, çöküntü ve kıyı ovalarında yoğunluk göstermektedir. Son idari düzenlemeyle ilçe, 37 mahalleye ayrılmıştır. Bunların on altısı geleneksel köy hüviyetini belirli ölçülerde devam ettirmektedir. İlçe sahasında 2019-2020 yıllarında yapılan çalışmalarda 82 arkeolojik birim araştırılmış ve erken dönemlerden itibaren uzun bir süreci yansıtan veriler saptanmıştır. Bu sunumda sadece Neolitik ve Kalkolitik dönemlerle ilgili tespitler yer almaktadır.

Urla ilçe sınırları içinde iki Neolitik yerleşim önem arz etmektedir. Her ikisi de hem ilçenin hem de yarımadaının en verimli ovalarına nazır mevkilerde yer almaktadır. Barbaros ovası kuzeyindeki Tepeüstü, Bizans ve Osmanlı dönemlerinde de iskân görmüş olan Başköy kesimindedir. Neolitik Çağ buluntuları, zeytinlik ve bağlık 5-6 dönümlük bir alana yayılmaktadır. Diğer yerleşim, Kuşçular ovasının kuzeybatısında Çakallar mevkiindedir. Yerleşim alanının kuzey kısmı, İzmir-Çeşme otoyolu tarafından ortadan kaldırılmıştır. Güneyde olası Neolitik kültür dolgununun Bizans katlarıyla örtüldüğü anlaşılmaktadır. Mevcut veriler çerçevesinde Neolitik yerleşim alanının bir hektardan az olmadığını değerlendirmek mümkündür. Her iki yerleşimde Geç Neolitik Çağ keramiği hakimdir. Bu keramikte, kırmızı tonlarda boya astarlı ve perdahlı kaplar yaygındır. Krem astarlı olanlar oldukça nadirdir. Boyalı parçaya rastlanmamıştır. Son iki sezonda ele geçmemesine karşın çoğunlukla tırnakla yapılan baskı bezeme karakteristiktir. Kap formlarında derin çanaklar oldukça yaygındır. Kaplarda dikine yerleştirilmiş tünel biçimli tutamaklar çok kullanılmıştır. Dipler basit ya da hafif yüksek formludur. Tepeüstü ve Çakallar Geç Neolitik Çağ keramiği, İzmir bölgesinde Ulucak IV, Yeşilova IV-1 ve Ege Gübre III ile paraleldir. Ayrıca bölgede yapılan yüzey araştırmalarında bu dönem keramiği ele geçen çok sayıda yerleşim bilinmektedir. Yontmataş endüstrisinde esas olarak yerel çakmaktaşı kaynaklarından istifade edildiği anlaşılmaktadır. Obsidyen oranı 1/4 olarak görünmektedir. Buluntularda mermi biçimli çekirdekler ve dilgicikler yaygındır. Çakallar'da çok sayıda çekirdek buluntusu içeren bir mevkiin üretim yeri olabileceği değerlendirilmiştir. Sürtme taş buluntular arasında balta, keski, el taşı, perdah aleti ve kolye tanesi yer almaktadır. Çakallar'da kırık ve eksik olarak bir damga da ele geçmiştir. Bu eser, yandan tutamaklı ya da saplı olmak bakımından farklı bir form oluşturmaktadır.

Geç Neolitik toplulukların MÖ 6.binyılın ilk çeyreği sonlarında tarih sahnesinden çekildiği anlaşılmaktadır. Çakallar mevki olasıyla bu binyılın sonlarına doğru bir Kalkolitik topluluk tarafından yeniden iskân edilmiştir. Yeni köye ait buluntular, alanın batısında yoğunluk göstermektedir. Keramik kahve ve gri tonlarda kendinden astarlı ya da sade yüzeylidir. Perdah daha ziyade açık kaplara uygulanmıştır. Homojen yapılı bu keramikte deliksiz tutamaklı açık çanaklar yaygın ve karakteristiktir. Bu tip çanakların bazılarında

perdah bezeme görülmektedir. Çeşitli boylarda dikey kulplar çok miktardadır. Bunların bir kısmı mahmuzludur. Kulplar itibarıyla kapalı kapların çokluğu, nakliye ve depolama faaliyetleriyle, dolayısıyla verimli bir ovada yoğun tarım faaliyetleriyle ilişkili görünmektedir. Alan dâhilinde sarı renkli amorf çakmaktaşı parçaları yaygındır. Ancak buna mukabil gözlenen alet sayısı oldukça azdır. Çakallar'da deniz salyangozu ve kum midyesi başta olmak üzere deniz kabukları her iki dönem alanında da yoğundur. Besin ekonomisinde en fazla bir saatlik yürüme mesafesindeki denizin önemli bir yere sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Tepeüstü ve Çakallar, yapılaşma ve diğer tahribatın dışında kalabilmiş eski yerleşimlerdir. Yarımada'nın erken iskân tarihine ait kültür dolguları içeren bu yerleşim yerlerinin korunması büyük önem taşımaktadır.

Dağlık Şırnak Yüzey Araştırması

Dr. Öğr. Üyesi Nilgün COŞKUN, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi

nilguncoskun@yahoo.com

Anadolu'nun güneydoğusundaki Şırnak, geniş ovaların yer aldığı Cizre, Silopi ve İdil İlçeleri ile Doğu Torosların devamı olan, yüksek kütlelerin bulunduğu Şırnak Merkez, Güçlükönak, Uludere ve Beytüşşebap'tan oluşan ve birbirinden tümüyle farklı iki coğrafi birime sahiptir. Ovalık olan güneyi ve batısı Mezopotamya'nın parçasıyken; kuzey ve doğusu kültürel olarak Kuzeydoğu Anadolu Bölgesi ile ilişkilidir.

2017'den itibaren, batıda, Dicle Nehri ile doğuda Hakkâri arasındaki yüksek rakımlı Dağlık Şırnak Bölgesi'nde sistematik yüzey araştırmaları yürütülmektedir. Çalışma alanımızda yükseklik doğuya doğru giderek artar ve bölgenin tamamında bu yüksek dağ silsilesinden kaynağını alan, çoğu kez güneye doğru, dar ve derin vadilerden akan, güçlü su rezervine sahip nehirler vardır.

Bu engebeli kuşak aynı zamanda, Urartu ile Yeni Assur devletleri arasında bir tampon bölge karakterindedir. Bölgenin bu özelliğiyle Orta Demir Çağ'da iskân gördüğü dönemin yazılı kaynaklarından bilinmektedir ve bölgeye dair yapılan lokalizasyon önerilerinde tümüyle bu kaynaklar esas alınmıştır. Yürütülen çalışmalar ile Dağlık Şırnak Bölgesi'nin arkeolojik sıradüzeni ile ilgili ilk bilgilere ulaşılmıştır.

Çalışma alanımızın batısında, Şırnak Merkez ve Güçlükönak İlçeleri'nde yapılan araştırmalarda, çok sayıda höyük, tek dönemlik yerleşim, kaya mezarı ve kaya kabartması belgelenmiştir. Yanı sıra, Gabar Dağı'nın güney yamaçlarında tespit ettiğimiz dirhe türü yapılar, Hezil Suyu'nun doğusundan itibaren, Uludere ve Beytüşşebap'ta yoğunlaşarak artar ve adeta tek tip mimari biçim olarak karşımıza çıkar.

Dirhe, iri, yarı işlenmiş yada işlenmemiş taşlardan yapılmış, dörtgen biçimli, üste doğru daralan ve en az iki katlı kule benzeri yapılara bölge halkı tarafından verilen isimdir. Bu tür yapılar, daha önce Doğu Anadolu Bölgesi'nde ve Kuzeybatı İran'da yapılan yüzey araştırmalarında da belgelenmiştir.

Çalışmalarımız sırasında 200'den fazla dirhe tespit edilmiştir. Büyük çoğunluğu vadi yamaçlarındaki izlemsel noktalara konumlandırılmış örneklerle birlikte yumuşak eğimli vadi içleri ve düzlüklere yapı grupları halinde yerleştirilmiş dirheler de vardır.

Bölgedeki ulaşım hattı çoğunlukla nehir vadilerini takip ederek sağlanır. Yamaçlarda yer alan dirheler, vadileri kontrol edebilecek ve her biri bir sonrakini görecektir biçimde yapılmıştır. Bunlar, aynı zamanda bir rota üzerinde sıralanmıştır ve büyük ölçüde savunma-iletişim amaçlı kullanılmış olmalıdırlar. Nehir vadilerinin yanı sıra yüksek yaylalarda yer alan çoğu doğu-batı yönde ulaşımı sağlayan yollar da vardır ki bu yollar sert mevsimsel koşullar nedeniyle yılın büyük kısmında kullanılmaya uygun değildir. Bu yüksek düzlüklerde de dirheler tespit edilmiştir ve vadi yamaçlarındaki örnekler ile aynı işleve sahip oldukları düşünülmektedir. Düzlüklerde yer alan dirheler ise yerleşim birimi görünümündedir.

Dağlık Şırnak Bölgesi'nde bulunan dirheler ile bölgenin Demir Çağ siyasi yapısı arasında güçlü bağlar olduğu açıktır. Bununla birlikte şu ana kadarki verilerimiz ile çalışma bölgemizde, ne kuzeydeki Urartu ne de güneydeki Yeni Assur Devletleri ile ilişki kurabileceğimiz herhangi bir materyal malzeme bulunamamıştır. Bölge zorlu topoğrafyası ile oldukça izole ve yerel bir görünüm sergiler. Yüzey araştırmalarımız sırasında bulduğumuz çanak çömlekler esas alındığında, en yakın ilişki Hakkâri M1'in geç evresi ile M2 mezarıdır. Erken Demir Çağ'a tarihlenen bu türde çanak çömleklerin kimi farklılıklar ile Orta Demir Çağ'da da kullanıldığı bilinmektedir.

Yüzey araştırmalarımızda karşılaştığımız sonuçlar göz önünde bulundurulduğunda, başlı başına bir araştırma konusu olan dirhelerin, Dağlık Şırnak peyzajındaki konumları, yayılım alanları ve mimari tipolojileri üzerinde yapılacak analizler, arkeolojik olarak hiç bilinmeyen bu bölgenin tarihsel sürecini tanımlamakta oldukça önemli sonuçlara varabilmemize imkân sağlayacaktır.

Fotoğraf 1

Fotoğraf 2

2019 Yılı Myrina ve Gryneion Antik Kentleri Arkeolojik Yüzey Araştırmaları

Doç. Dr. Murat ÇEKİLMEZ, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi
mcekilmez@gmail.com

2019 yılı Myrina ve Gryneion antik kentleri arkeolojik yüzey araştırmalarına (MYGAR), T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün 29.05.2019 tarih ve E. 460967 sayılı yazısı, 29 Mayıs 2019 tarih ve 161.01.459625 sayılı izin belgesiyle birlikte [Proje Numarası-YA013505(2019)] başlanmıştır. İzmir ili, Aliğa İlçesi sınırlarındaki Myrina ve Gryneion antik kentlerinde, 2019 yılı arkeolojik yüzey araştırmaları Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Arkeoloji Bölümü Öğretim Üyesi Doç. Dr. Murat Çekilmez başkanlığında 11 – 25 Temmuz 2019 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Çalışma alanı kuzey batıda Karga Burnu'ndan kuzey doğuda Yüksekköy mevkiine uzanır, doğu sınırlar düz bir hat halinde güneye doğru Kapukaya, Karakaya, Kalabak ve Karadivlit mevkiine, güney doğu sınırı ise Karaköy mevkiine uzanmaktadır. Aliğa ilçe merkezinin kuzeyinde yer alan güney sınır düz bir hat halinde doğudan batıya doğru Karaköy, Uzunburun ve Kayalanovası'ndan devam ederek güney batıda Aliğa limanı içerisindeki Tuzla Burnu'na kadar devam eder. İlk defa Herodotos, Kyme, Larisa, Neonteikhos, Temnos, Killa, Notion, Aigiroessa, Pitane, Aigai, Smyrna ve Gryneion ile on iki Aiol kenti arasında saydığı Myrina'nın bulunduğu bölgenin yerleşim açısından Ionia'ya göre daha elverişli ancak iklim bakımından elverişsiz olduğunu belirtir. Ksenophon, Hellenika adlı eserinde, Gorgion ve Gongylos adlı iki kardeşin Thibron'a bağlılık yemini ettiklerini, Gorgion'un Gambriion-Palaegambriion'un, Eretrialı Gongylos'un ise (İ.Ö. 399 yıllarında) Myrina ve Gryneion'un hükümdarı olduğunu belirtir. Ayrıca Gongylos, daha önce Pers yönetimini benimsediği için bu kentlerin hediye olarak verildiğini eklemektedir. Strabon, Ephesos, Smyrna, Kyme ve Myrina'nın amazonlar tarafından kurulduğunu ve kentin kurucusu amazonun isminin verildiğini belirtir. Strabon, kentin adını aldığı Myrina adlı amazonun ayrıca at kullanmadaki başarısı ve hızından bahsetmektedir. Yaşlı Plinius, Aiolis kentlerini sıraladığı 5. kitabının 32. bölümünde, Kyme kentinden sonra gelen Myrina'nın daha önceki isminin Sebastopolis olduğunu, kentin 40 stadium uzağında Gryneion yerleşiminin olduğunu belirtmektedir. Tacitus, bir deprem sonucunda Anadolu'da bulunan on iki kentin hasar gördüğünü, sonrasında Hierokaesarea, Myrina, Kyme ve Tmolos'un vergiden muaf tutulduğunu belirtir. 2011 yılında Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü öğretim üyesi Prof. Dr. Nurettin Öztürk tarafından Myrina ve Gryneion antik kentlerinde yüzey araştırmalarına başlanmıştır. 2011-2013 yılları arasında devam eden araştırmalardan sonra 2015 yılından itibaren Adnan Menderes Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Klasik Arkeoloji Anabilim Dalı öğretim üyesi Doç. Dr. Murat Çekilmez başkanlığındaki bilim ekibi tarafından araştırmalar yürütülmektedir. Myrina ve Gryneion antik kentlerindeki kalıntıların belirlenmesi, kentlerin birbiri ve çevresiyle ilişkilerinin araştırılmasına yönelik olarak 2015 yılından itibaren devam eden belgeleme çalışmaları kapsamında araştırma programına bağlı olarak çalışmalara devam edilmiştir. 2019 yılı arkeolojik yüzey araştırmaları belgeleme ve yayın değerlendirme başlıklarında yürütülmüştür.

Myrina antik kentinde Apar (Beriki) Tepe üzerinde yer alan Akropolis (yukarı kent) kent merkezinde, liman, tiyatro ve agora gibi kamu yapılarının bulunduğu alanda çalışmalara başlanmıştır. Arazide tespit ve belgeleme çalışmaları kapsamında Myrina Akropolü (Apartepe) güney yönünde çalışmalar yapılmıştır. Yapılan çalışmalarda arazi yüzeyinde çeşitli formlara ait seramik parçalarına rastlanmıştır. Myrina Akropolü'nde yapılması planlanan arkeojeofizik çalışmaları öncesinde alanda gerekli incelemeler yapılmıştır. Aynı alanda sürdürülen çalışmalar sırasında piramidal formlu pişmiş toprak ağırlık parçaları, terrakotta figürin parçaları, ağırşak ve kandil parçasına rastlanmıştır. 2019 yılında ayrıca Yenişakran ve Çaltılıdere Mahallesi'nde ve Gryneion'daki Apollon Tapınağı'nda araştırmalar yürütülmüştür. Bunun dışında arkeojeofizik çalışmalarıyla birlikte paleocoğrafya ve jeoarkeoloji araştırmaları tamamlanmıştır. 2019 yılı içerisinde yayın ve değerlendirme çalışmaları sürdürülerek yüzey araştırmalarına son verilmiştir.

Şuayip Şehri Araştırmaları: İlk Gözlemler

Dr. Öğr. Üyesi Seçil ÇOKOĞULLU, Harran Üniversitesi

secil.uney@harran.edu.tr

Şuayip Şehri Şanlıurfa'nın Harran ilçesine bağlı Özkent köyünde ve il merkezine yaklaşık 90 km mesafede, Tektek Dağları olarak bilinen platoda konumlanmış bir yerleşimdir.

Şuayip Şehri çalışmaları 2020 yılında başlamış olup Şanlıurfa Müzesi Başkanlığı'nda, Harran Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü, Mühendislik Fakültesi Harita Mühendisliği Bölümü ve Güzel Sanatlar Fakültesi Mimarlık Bölümü'nden akademisyenler ve Harran Üniversitesi Rektörlüğü HÜBAP koordinatörlüğünün destekleriyle yürütülmüştür. Pandemi sürecinin gereklilikleri, malzeme tedarikiindeki gecikme ve mevsimsel koşullar sebebiyle arazi çalışması 2020 yılının Kasım ve Aralık aylarında toplamda on günlük bir sürede gerçekleştirilmiştir.

Korunmuşluk durumu açısından oldukça etkileyici ama bir o kadar da bilinmezliklerle dolu bir antik dönem yerleşimi olan Şuayip Şehri'yle ilgili bugüne kadar sistematik bir çalışma yapılmamış olup bu yerleşimle ilgili bilinenlerin ötesinde sadece fikirler ve yorumlar bulunmaktadır.

Kente ilişkin ilk belgelenmeler, 1899 ve 1913 yıllarında Alman araştırmacı Mısır Konsolosu Max von Oppenheim ve 1905 yılında Gertrude Bell tarafından yapılmış ve çektikleri çok sayıdaki fotoğraf günümüze ulaşmıştır. Yalnızca fotoğraflarla sınırlı olan bu belgelenmelerden sonra kente ilişkin ilk yayın Judah Benzion Segal tarafından çalışılmış Süryanice bir yazıttır. Bugüne kadar kent hakkında en geniş bilgiyi Thomas Alan Sinclair vermektedir. Ancak bu bilgiler de yorumdan çok da öteye gitmemekle birlikte, yerleşimi tanımlamak için oldukça yetersizdir. Daha sonraları yerel tarih araştırmacıları tarafından da bu yerleşime ilgi duyulmuş ve özellikle Şanlıurfa'yı tanıtıcı kitaplarda Şuayip Şehri'ne de yer verilmiştir.

Şuayip Şehri bölgede tarih turizmi kadar din turizmi açısından önemli noktalarından biridir. Şuayb Peygamberin bir dönem burada yaşadığına inanılmakta ve ana kayaya oyulmuş, aralarında geçişleri olan küçük bir kompleks şeklindeki yapı Şuayb Peygamber Makamı olarak ziyaret edilmektedir. Dolayısıyla bu yerleşimin günümüzdeki adının da buradan geldiği düşünülebilir.

Bu yerleşimin antik dönemdeki adıyla henüz bilinmemektedir. T.A. Sinclair, bu yerleşimden 7. yüzyıl ve sonrasında Arap akınları ile buraya yerleşen topluluğun kent için yaptığı "İhtiyar Şehir" anlamına gelen "Sha'ib Shahr" benzetmesine değinir. Bununla birlikte kentin adı için Gertrude Bell'in günlüklerinde de "Sha'ibShahr", Oppenheim'in tanımlamalarında da "Schu'ebSchar" adı geçer. Dolayısıyla 19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyıl başlarında da Sinclair'in önerisindeki kullanımın devam ettiğini söylemek mümkündür. Bu bağlamda "Şuayip Şehri"nin Shaibi Shahr'dan evrilmiş bir ad olabileceği düşünülebilir. E. Lipinski ise yerleşimin Peutinger atlasında yer alan Harran ve Resulayn arasındaki Sahal olduğunu öne sürer.

Söz konusu yerleşim yaklaşık 504 m yüksekliğinde kayaç bir tepe ve eteklerinde yer almakta ve yaklaşık 0.457 km² bir alana yayılım göstermektedir. Kısmen ayakta kesme blok taşlardan oluşturulmuş yapı kalıntıları ile bu yapılara ait taşlar alanın genel dokusunu oluşturmaktadır. Aynı zamanda alanda görülebildiği kadarıyla, topografya ile uyumlu şekilde yerleştirilmiş, dolayısıyla yön birliği olmayan yaklaşık iki yüz kaya konutu bulunur.

Modern yerleşimin antik yerleşime çok yakın olması hatta yer yer kalıntılar üzerine kurulmuş olması, yerleşimdeki tahribatın, doğal koşulların yanı sıra insan eliyle de gün geçtikçe artarak devam etmesine sebep olmaktadır. Mimari kalıntılar hem yerinde hem taşınarak, yerleşimin büyük bir kısmını oluşturan kaya konutları da ahır, ambar, fosseptik olarak köy sakinleri tarafından kullanılmaktadır. Bu durum, belgeleme çalışmasına öncelik verilmesi, alanın mevcut durumunun bir an önce ve tüm detaylarıyla kayıt altına alınması gerekliliğini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla çalışmalar da durumdan hareketle planlanmıştır.

Henüz sadece bir dönem ve kısa süreli bir alan çalışması gerçekleştirilmiş olup yukarıda da belirtilmiş olduğu gibi alandaki mimari kalıntıların belgelenmesine yönelik bir çalışma yürütülmüştür. Seramik, sikke ve diğer küçük buluntular şimdilik değerlendirmeye alınmamıştır. Bu süreç alanı tanımak, ihtiyaçları belirlemek, sonraki çalışmalar için yöntem oluşturmak açısından bir hazırlık aşaması olarak da değerlendirilebilir.

Belgeleme çalışmalarının ilk ayağını İHA fotogrametrisi çalışmaları oluşturmaktadır. İHA uçuşları sonucunda sayısal yükseklik modeli (SYM), ortofoto görüntü ve çalışma alanına ait nokta bulutu verileri elde edilmiştir. Bu veriler yerleşimin yayılım alanını göstermesinin yanı sıra mimari kalıntıların dağılımı, durumları, bazı yapıların planları, kaya konutlarının yönleri ve yoğunlaştıkları alanlarla ilgili de veriler sunmuştur.

Tepenin kuzeybatı eteğinde yer alan ve Oppenheim'in "Saray Yapısı" olarak söz ettiği yapıdan (A Yapısı) kuzeye doğru uzanan teras üzerindeki kaya konutları ilk çalışma alanı olarak seçilmiştir. Nispeten düzenli olarak ve yan yana konumlanmış olmaları, yüzeyde çevre duvarlarının bulunması ve bu duvarlar arasında bazı noktalarda geçiş olabileceğini düşündürecek yıkılmış durumda lentoların bulunması, bu kaya konutlarının kısmen ayakta olan ve hem çok katlı hem çok mekânlı olduğu anlaşılan A yapısı ile karşılaştırılabileceği ve bütünsel bir açıyla ele alınabileceği fikrini doğurmuştur.

Çalışma süresince söz edilen kaya konutlarından sekizi incelenmiş ve plan çizimleri ile fotoğraf belgelenmeleri yapılmıştır. Bu kaya konutları hem altta hem üstte dikey ve yatay bloklarla oluşturulmuş bir terasta yer alır. Tümünün çevre duvarları ile sınırlandırıldıkları görülmüş ancak bu duvarların birbirleri ile organik bağlarının veya geçişlerin olup olmadığı ve işlevleri yüzeydeki kalıntılardan anlaşılamamıştır.

İncelenen kaya konutları genel olarak değerlendirilecek olursa, tümünün girişinin yukarıda da söz edildiği gibi çevre duvarları içinde kuzeybatı- güneydoğu doğrultulu ve ana kayaya oyularak yapılmış bir koridorla sağlandığı görülür. Bu koridorların derinliği dolgu sebebiyle tam olarak anlaşılamaz durumdadır. Koridora açılan iki ya da üç mekân girişi, bu kaya konutlarının genel özelliği gibi dursa da sadece koridorun ulaştığı noktada tek mekân

bulunan örnek de vardır. Koridor ana mekâna ulaşır. Diğer iki mekân, ana mekâna göre daha küçük boyutludur. Bazı mekânların girişleri, çökme sonucu tamamen bazıları dolgu sebebiyle kısmen kapanmış durumdadır. Kaya konutlarını oluşturan mekânların duvarlarında düzensiz şekilde yerleştirilmiş, farklı boyutlarda ve formlarda çok sayıda niş olduğu görülmüştür.

Sonuç olarak Şuayip Şehri her açıdan büyük soru işaretleri barındıran bir yerleşimdir. Yerleşimin niteliği, mimari unsurların özellikleri ve tarihi önümüzdeki dönemlerde yapılacak belgeleme ve kazı çalışmalarıyla ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Resim 1: Çalışma Yapılan Alanın Havadan Görünümü (1- A Yapısı, 2- Çalışılan Kaya Konutları)

Resim 2: 2 Nolu Kaya Konutu

Bingöl İli Karlıova, Solhan ve Genç İlçeleri Demir Çağı Yüzey Araştırması / 2019 Yılı Sonuçları

Dr. Öğr. Üyesi Harun DANIŞMAZ, Munzur Üniversitesi,
harundanismaz@gmail.com

2019 yılı araştırma projesinin çalışma alanını oluşturan Bingöl'ün Solhan ilçesi fiziki açıdan dağlık ve zorlu koşullarıyla ön plana çıkmaktadır. İlçenin kuzeyinde yükseltisi 2500 m'yi geçen Şerafettin dağları uzanırken güneyinde ise Güneydoğu Toros dağları bulunur. İlçenin düzlük alanlarını ilçe merkezinin bulunduğu Solhan ovası ve Murat vadisi çevresinde az sayıdaki düzlük alanlar oluşturmaktadır.

Günümüze kadar Solhan ilçesinde Demir Çağı'na tarihlenen maddi kültür kalıntıları; Cankurtaran tepe ve kısa bir süre kurtarma kazıları yapılan Murat Tepe ve Murat Höyük'den oluşmaktaydı. 2019 yılında yapılan çalışmalarda Solhan ilçesinde günümüze kadar bilinmeyen 7 kale/yerleşme tespit edildi ve belgelendirildi (Fig. 1). (2019 yılı sezonu yüzey araştırmasına, bakanlık temsilcisi olarak katılan Cansu Çerçi (Kahramanmaraş Arkeoloji Müzesi), ekip üyelerimiz Prof. Dr. Kemalettin KÖROĞLU (Marmara Üniversitesi), Arş. Gör. Serhat PİR TOSUN (Munzur Üniversitesi), Arş. Gör. Ömer Faruk ARICAN'a (Munzur Üniversitesi) teşekkür ederiz. Ayrıca Van Bölgesi Tarih ve Arkeoloji Araştırmaları Merkezi'ne, Doç. Dr. Erkan KONYAR ve Arş. Gör. Armağan TAN'a seramiklerin çizimleri için verdikleri destekten dolayı teşekkür ederiz).

Solhan Kale

Solhan Kalesi, Bingöl-Muş karayolu üzerinde, Solhan ilçe merkezinin yaklaşık 6 km batısında yer alır Kale karayolunun geçtiği ova zemininden yaklaşık 100 m yükseklikte, kuzeydoğu-güneybatı yönünde uzanan dağ uzantısının güney ucunu oluşturan kabaca oval planlı kayalık bir alan üzerine kurulmuştur.

Sur kalıntılarına göre ölçüldüğünde kale yaklaşık olarak 120x90 m ölçülerine sahiptir. Sur duvarları belli aralıklarla yapılmış uzunlukları 3 ile 4 metre arasında değişen farklı ölçülerde payandalarla desteklenmiştir. Sur duvarlarına sağlamlık kazandırılması amacıyla yapıldığı anlaşılan bu payandalar surların doğu ve güneydoğu kısımlarında net şekilde görülmektedir.

Sur duvarları içerisinde anakaya sadece kalenin üst kısmında küçük bir alanda görülebilmektedir. Anakayanın görünmediği güney kısımda dörtgen planlı mekânlara ait olduğu anlaşılan kalıntılar bulunmaktadır. Güneydoğu sur duvarlarına bitişik olarak inşa edilmiş 3 ayrı mekânın varlığı anlaşılmaktadır. Kalenin surlarla çevrili iç kısmında ve surların dışında ovaya doğru alçalan yamaçlarda bol miktarda çanak çömlek buluntusu vardır. Çanak çömlek buluntuları dışında demir cürufları ve öğütme taşlarının yanı sıra yarı işlenmiş obsidyen parçaların olduğu da görülmektedir.

Azat Yamaç Yerleşmesi

Solhan ilçe merkezinin kuşçumu 4 km kuzeybatısında kuzeye doğru yükselen kayalık bir tepenin güney yamacında kurulmuştur. Yerleşim kayalık zirvenin güney eteğinde yer alan iki ayrı doğal teras üzerinde yer almaktadır. Yüksekteki bölüm yaklaşık 50x40 m boyutlarındadır.

Bu bölümün batı kesiminde definecilerin kazdığı çukurlarda 3 ayrı mekâna ait temel duvarları gözükmemektedir. Mekânlar yaklaşık 2x4 m boyutlarındadır. Duvarlar az işçilikli taşlar kullanılarak kuru duvar tekniğiyle yapılmıştır. Mekânların birinde 40 cm çapında bazalt bir öğütme taşı ve çeşitli büyüklüklerde öğütme taşları görünmektedir.

Gündoğdu Surlu Yerleşmesi

Gündoğdu surlu yerleşmesi Solhan ilçesine bağlı Yiğitharman köyünün Gündoğdu (Azat) mezrasının 1.5 km güneyinde Çalıkhan deresinin kayalık zirveden güneye aştığı noktanın hemen batısında yer alır. Burada Çalıkhan deresine birleşen yerleşmenin batı yönünde küçük bir dere daha vardır. Yerleşme bu iki dere arasında yaklaşık 1.80 hektarlık üçgen bir alanda kurulmuştur. Bu alanın kuzey ve doğu kısmı 297 m uzunluğunda surlarla kapatılmıştır. Yerleşmenin güney kısmında sarp kayalıklar vardır. Doğuda ise Çalıkhan deresi batıda Çalıkhan deresine birleşen daha küçük bir kolu yerleşmeyi sınırlamaktadır.

Yerleşmeye ulaşım kuzeybatı yönünden mümkündür. Bu kısımda sur duvarları arasında iki kuleyle desteklenen giriş kapısı bulunmaktadır. Surların dışında ve surların kayalıkların sınırladığı yerleşim alanında dörtgen ve dikdörtgen planlı birçok yapı kalıntısı vardır. Surların dışında kulelerle desteklenen ana girişin yaklaşık 50 m kuzeyinde dikdörtgen planlı büyük bir yapının varlığı anlaşılmaktadır.

Yerleşmeyi çevreleyen surların kalınlıkları 2.20 ile 2.70 m arasında değişmektedir. Bu duvarların üzerinde kerpiç olduğunu gösteren bazı kalıntılar bulunmaktadır. Bu durum yerleşmede surların ve mekânların taş temel üzerine kerpiç şeklinde inşa edildiğini gösterebilir.

Yerleşmede bol miktarda çanak çömlek kalıntısı bulunmaktadır. Büyük depo kapları, çömlekler, çanaklar ve testi formunda olabilecek kap parçaları dikkat çekmektedir (Fig. 2). Defineci çukurlarından çıkan çanak çömlekler üzerinde yaptığımız gözlemler bunların çarkta yapılmış ve iyi işçilikli olduğunu göstermektedir.

Sükyan Kalesi

Sükyan Kalesi Bingöl'ün Solhan ilçesine bağlı Sükyan köyünün yaklaşık 1 km güneybatısında yer alır. Kale doğu-batı uzantılı bir dağ sırasının ilk yükseltileri üzerinde kuruludur. Kalenin üzerinde bulunduğu alanın kuzeyinden Dizik deresi geçmektedir. Derenin bulunduğu kısım kalenin diğer yönlerine göre daha sarp ve diktir.

Kale kabaca oval planlı bir tepenin zirvesine kurulmuştur. Dörtgen bir plana sahip kale 25x25 m ölçülerindedir. Kalenin duvar kalınlıkları 2.5-3 m ölçülerindedir. Kalenin

duvarlarına ait olduğu anlaşılan yarı işlenmiş taşlar tepenin çevresine yığılmış durumdadır. Duvarların yassı taşlar kullanılarak kuru duvar tekniğiyle yapıldığı anlaşılmaktadır.

Duvarların içerisinde anakaya yer yer işlenmemiş şekilde görülmektedir. Kalenin güney duvarlarının içinde oval formda mekânlara ait olabilecek taş yığınları gözlenmektedir. Duvarların çoğu yıkılmış durumdadır. Ancak genel plan izlenilebilmektedir.

Kalenin doğusundaki yamaçta, yaklaşık 150-200 metrelik alanda, zemin yüzeyinde kenarları oval-dikdörtgen plan gösteren ya da bir bölümü oval olduğu anlaşılan taş yığınları vardır. Bunların bir kısmının mekânlara ait kalıntılar olabileceği anlaşılmaktadır.

Kalenin üzerinde bulunduğu tepenin yamaçları ağaçlandırma çalışması amacıyla teraslandırılmıştır. Bu teraslarda tüm yüzeye yayılmış şekilde çanak çömlek parçaları görülmektedir.

Deriktepe

Solhan ilçesine bağlı Bozkanat köyünün 400 m kuzeydoğusunda köye ulaşan yolun hemen kenarındadır. Yerleşim yüksek bir dağ sırasının Murat Nehri vadisine doğru kuzeybatı-güneydoğu doğrultusunda girinti yaptığı yükseltinin üzerine kurulmuştur.

Yerleşimin bulunduğu tepenin tamamı yakındaki demir yolu inşaatına toprak sağlamak amacıyla tamamen tahrip edilmiş ve düzlenmiştir. Fakat 2011 yılı Google Earth hava fotoğraflarında yerleşmenin tahribattan önceki durumunu görülmektedir. Eski hava fotoğrafları ve arazide yaptığımız incelemelerde yerleşmenin 120x50 m ölçülerinde bir alana yayıldığı söylenebilir.

Bokar

Bingöl'ün Solhan ilçesine bağlı Doğuyeli köyünün 1.5 km doğusunda bulunan son derece sarp ve dik bir dağ olan Bokar Dağı'nın zirvesinde yer almaktadır. Denizden yüksekliği yaklaşık 1950 m'dir. Köylüler tarafından Bokar Kalesi olarak bilinmektedir.

Mimari kalıntılar ve çanak çömlek parçaları dağın zirvesinde küçük bir alanda görülmektedir. Mimari yapılar işçiliksiz sal taşları (plaka şeklinde) şeklinde ve tuğlalardan kireç ve bazı bölümlerde kireç harcıyla inşa edilmiştir. Güneybatı kesimde yer alan yaklaşık 2 m'lik bir defneci çukurunda tuğla ve harç kullanılarak inşa edilmiş bir mekân kalıntısı olduğu görülmektedir. Yapılarda kullanıldığı anlaşılan yassı taşların çoğu güneydoğu kesimindeki dik yamaca dağılmış durumdadır. Bu alanda az miktarda çanak çömlek bulunmaktadır.

Tuğla, harç ve kireç kullanılarak inşa edilmiş olan duvarlar buranın Ortaçağ'da inşa edildiğine işaret etmektedir. Bokar'ın 1950 m yükseklikte son derece sarp ve ulaşılamaz yerde yapılması buranın bir erken Hıristiyanlık dönemine tarihlenen bir manastır kalıntısı olabileceği izlenimi vermektedir.

Fig.1

Fig.2

Aigeai Yüzey Araştırması 2019

Dr. Öğr. Üyesi Faris DEMİR, Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi

farisdemir@osmaniye.edu.tr

Aigeai anti kenti Adana ili Yumurtalık ilçesinde yer almaktadır. Ovalık Kilikya'nın önemli liman kentlerinden birisidir. Aigeai antik kentinde ilk çalışmalar 2014 yılında müze başkanlığında yürütülen kurtarma kazıları ile başlamıştır. Kentin yerleşim dokusu ve yapıları hakkında çalışmaların yapılmamış olması yüzey araştırmasının yapılmasını gerektirmiştir. Projenin amacı; kentin tarihsel süreç içerisinde yerleşim alanının fiziki, idari ve teritoryal sınırlarının belirlenmesi, yerleşim dokusunun ve ulaşım ağının tespiti ve belgelenmesine yönelik yerleşim arkeolojisi çalışmaları yapmaktır. 2019 yılı çalışmaları kapsamında; kentin yerleşim alanının sınırlarının belirlenmesine, kent öğelerinin tespitine, taşınmış veya devşirme mimari parçaların in-situ buluntular ve yapılar ile ilişkilendirilmesine, küçük yerleşim birimleri, suyolları ve ulaşım ağının tespitine yönelik çalışmalar gerçekleştirilmiştir.

Aigeai'nin teritoryal sınırlarını batıda Ceyhan Nehri, kuzeyde Misis Dağları, doğuda Karanlık kapı olarak bilinen Amanika Pylai belirlemektedir. Kentin görülebilen yapıları liman kalesi, deniz kalesi, Ortaçağ surları, Süleyman Kulesi, Osmanlı Hamamı ve Roma Hamamları'dır. Kent içerisinde bulunan birçok eser kaymakamlık bahçesinde sergilenmektedir. Bu eserler kentte bulunan yapılar ve Asklepion hakkında önemli bilgiler vermektedir. Asklepios kültüne adanmış yazıtlı yuvarlak sunak, Asklepios ve Telesphoros heykeline ait ayak parçası dikkat çekmektedir. Bazı eserlerde liman kalesinin girişinde ve önünde yer almaktadır. Antik kaynaklar ve sikkeler kentte en az iki tapınağın varlığını bildirmektedir. Bu tapınaklar Hadrian Tapınağı ve Asklepios Tapınağıdır. Sikkeler üzerinde betimlenen Asklepios Tapınağı Korinth düzeninde, octastyle pseudodipteros planlıdır. Asklepios Tapınağının yapımına tarihsel süreç içerisinde Antoninler Dönemi'nde başlanmış ve Severuslar Dönemi'nde tamamlanmış olmalıdır. Tespit edilen korinth sütun başlığı Antoninler Dönemi'ne tarihlenmekte olup boyut olarak Asklepios Tapınağı'na ait olması mümkündür.

Aigeai sikkeleri üzerinde liman ve deniz feneri tasvirleri bulunmaktadır. Bazı araştırmacılar deniz fenerinin İskenderiye limanındaki gibi ada üzerinde olduğunu düşünmektedir. Kurtarma kazılarında Bahar Şenlikleri olarak isimlendirdiğimiz mozaik üzerinde ve deniz fenerinin denizin içinde olduğu görülebilmektedir. Deniz kalesi detaylı bir şekilde incelenmiş olup deniz fenerine ait mimari düzenlemeler tespit edilmiştir. Adanın bazı bölümlerinde Roma Dönemi'ne ait opus revinctum kırlangıçkuyruğu kenetli bloklar tespit edilmiş olup rıhtım ve iskele yapılarına aittir.

Ayas nehri üzerinde roma dönemine ait kompleks bir yapı ve köprü ayağı tespit edilmiştir. Bu köprü'nün hemen yanında Ortaçağ'a ait küçük bir köprü ayağı bulunmaktadır. Ayas nehrinin karşı kıyısında sahilde sütunlu cadde ya da bir stoaya ait olabilecek granit mermer sütunlar kayıt altına alınmıştır. Bu sütunların bulunduğu alanda yer alan konutların bahçelerinde in-situ durumda granit mermer sütunlar tespit edilmiştir. Bu alanın hemen

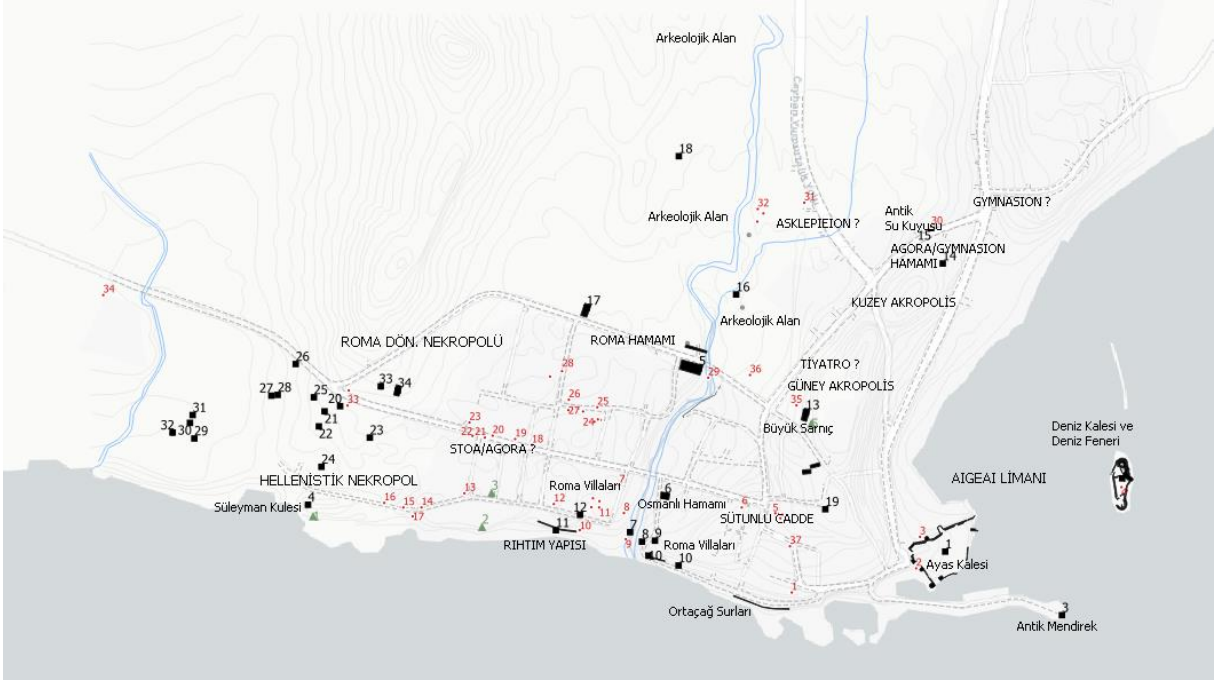
batısında Ortaçağ sur duvarları, Hellenistik Döneme ait rıhtım ve Roma Dönemi'ne ait rıhtım yapısı tespit edilmiştir. Alttaki büyük bloklar Hellenistik Döneme ait olmalıdır. Bu yapının üzeri Roma Döneminde moloz harç örgü ile rıhtım yapısı yapılmıştır. Bu duvarın üst kısmında kireç harçlı kalın bir zemin ve mozaikli alanlar bulunmaktadır.

Kentin kuzeyinde Roma Dönemi nekropolü tespit edilmiştir. Bu nekropolde bulunun iki katlı mezar yapısının birinci katında üç arkosolium kemeri bulunmaktadır. İkinci kat arkosolium kemerlerinin üst bölümü tahrip olmuştur. Mezarın içinde kırılmış mermer bir lahit bulunmaktadır. Mezar yapısının zemini kaçak kazılar sonucunda tahrip olmuştur. Mezar yapısının benzer bir örneği Kastabala nekropolünde bulunmaktadır. Kentin kuzey akropolünün kuzeybatı eteğinde kurtarma kazısı yapılmıştı. Villa hamamı ve agora hamamı niteliğindeki yapının frigidarium bölümünde Poseidon mozaïği bulunmuştu. Bu alanın kuzeybatısında Roma dönemine ait mimari bloklar ve büyük bir su kuyusu tespit edilmiştir. Su kuyusunun Asklepeion gibi büyük bir kompleks yapıya ait olduğu düşünülmektedir. Bu noktadan hareketle batı ve kuzey yönünde araştırmalara devam edilmiştir. Asklepeion ile ilişkili olabilecek buluntular Asklepion'un olası yerini tespit etmemizi sağlamıştır.

Bu çalışmalarda elde edilen veriler ve alan bölümlene yöntemi ile Aigeai kent merkezinin bir haritası çıkarılabilmektedir. Antik kaynaklarda bahsedilen ya da çıkarımlar yaparak var olduğunu düşündüğümüz tiyatro, macellum ve stadion yapılarına ait izler tespit edilememiştir. Ancak alan bölümlenmesi, yapılar arasındaki ilişkiler ve topoğrafya çalışmaları ile tiyatronun olası yeri tahmin edilmeye çalışılmıştır. 2019 yılı çalışmalarında gymnasiuma ait olabilecek mimari parçalara rastlanmıştır. Aigeai kentinin doğusu ve kuzey doğusundaki alanların taranması ile devam edilmiştir. Aigeai kentinin doğusundaki koylarda üç adet seramik çöplüğü yani amphora üretim alanları tespit edilmiştir. Üretim hatası olan seramiklerin varlığı bu alanda seramik fırınlarının ve atölyelerinin olduğunu göstermektedir.

Yumurtalık ilçe merkezinden Demirtaş köyü istikametine doğru alan taraması gerçekleştirilmiştir. Bu alan taramasında Roma Dönemi'ne ait su yolu ve su bacası tespit edilmiştir. Demirtaş köyü mezarlığında yapılan çalışmalarda birçok mimari parça kayıt altına alınmıştır. Burada bulunan MS 5. ve 6. yüzyıla ait ion-impot sütun başlığı bu bölgede bir kilisenin varlığına işaret etmektedir. 2019 yılı çalışmalarında bu mimari blokların geldiği yerler ve kilise yapısının yeri tespit edilmiştir. Yeniköy höyük üzerinde Roma ve Ortaçağ dönemlerine ait seramiklere rastlanmıştır. Yeniköy Höyüğün 2 km batısında Ceyhan Yumurtalık karayolunun güneyinde üç apsisli bir yapı kalıntısına ve mimari parçalara rastlanmıştır. Demirtaş köyü mezarlığında tespit edilen ion-impot sütun başlığının bu yapıdan gelmiş olması yüksek bir olasılıktır. Demirtaş Köyünün güneydoğusunda ve kıyı şeridinde yapılan incelemelerde Roma ve Ortaçağ Dönemlerine ait çanak çömlek parçalarına rastlanmıştır. Bu alanın küçük bir yerleşim birimi olduğu tespit edilmiştir. Bu alanın doğusunda kıyı şeridinde alan tarama çalışmalarına devam edilmiştir. Alakese burnunda küçük bir yerleşim birimi ve anıtsal mezar yapısı tespit edilmiştir. Alakese burnu ve Sugözü termik santrali arazisi antik kaynaklarda belirtilen Halai olarak isimlendirilen küçük yerleşim birimi olmalıdır. Katabolos küçük yerleşim biriminin bu alan ile Karanlık kapı arasında yer aldığı anlaşılmıştır. Sugözü Köyü ve çevresinde yapılan incelemelerde Ortaçağ Dönemlerine ait mimari parçalara ve yazıtlı mezar taşına rastlanmıştır.

Narliören Köyü ve çevresinde yapılan incelemelerde mermer ve kireçtaşı mimari bloklar, bazalt değirmen taşları, Roma ve Ortaçağ Dönemlerine ait çanak çömlek ve yer döşemesi parçalarına rastlanmıştır. Krallıpınar Mevkiinde bir işlik tespit edilmiştir. Hamzalı Köyünün güneyinde yer alan Hamzalı Buran Çiftlik Höyük ve çevresinde incelemeler yapılmıştır. Bu höyük 1951 yılında Seton-Williams tarafından incelenmiştir. Roma ve Ortaçağ Dönemlerine ait çanak çömlek ve yer döşemesi parçalarına, mimari parçalara, zeytinyağı ve parfüm işliğine ait parçalara rastlanmıştır. Gölovası Köyü ve çevresinde yapılan incelemelerde Deliktaş Mevkiinde Roma Dönemine ait tonozlu bir mezar yapısı tespit edilmiştir. Gölovası Köyü'nün 1.5 km kuzeyinde yer alan Boyalı Höyükte incelemeler yapılmıştır. Bu höyük 1951 yılında Seton-Williams tarafından incelenmiştir. Erken Tunç, Geç Tunç, Demir Çağı, Erken Hellenistik, Roma ve Ortaçağ dönemlerine ait seramik parçalarına rastlanmıştır. Höyüğün büyük olması ve kesintisiz kronoloji vermesinden dolayı önemli bir yerleşimdir. Bu höyük Ovalık Kilikya'nın kronolojisine önemli katkılar sağlayacak niteliktedir.

Resim 1: Aigeai Antik Kenti Planı

Resim 2: Liman Kalesi ve Deniz Kalesi

2014- 2017 Yılları Arasındaki Uşak İli Yüzey Araştırmaları

Eski Yunan-Roma (Klasik, Hellenistik ve Roma Dönemi) Yerleşimleri

---

Doç. Dr. Münteha DİNÇ, Uşak Üniversitesi
munteha.dinc@usak.edu.tr

Uşak il merkezi ve ilçelerini kapsayan yüzey araştırmalarına 2014 yılında başlanmış olup Uşak Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinatörlüğünde hazırlanan '2014/MF009' no.lu proje kapsamında 2017 yılına kadar Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün izinleri ile sürdürülmüştür. Araştırma alanımız günümüzde Uşak il sınırları dâhilinde olup antik çağda coğrafi olarak Phrygia ve Lydia bölgelerinin sınırları içinde kalmaktadır.

Uşak ilinin Klasik Çağlar'daki durumu ve gelişimi hakkında sınırlı alanlarda (Ulubey/Blaundos, Karahallı/ Pepouza/Tymion dışında) yapılan yüzey çalışmaları dışında genelinin araştırılmadığı görülmüş bu sebeple arkeolojik potansiyelinin de yeterince ayrıntılı bir şekilde incelenmediği anlaşılmıştır. Uşak, Blaundos ve Pepeusa dışında özellikle Phrygia ve Lydia Bölgesi sınırlarını da içinde barındıran önemli antik kentlerin bulunduğu bir merkezdir.

Uşak il sınırları içinde yer alan ve 2014-2017 yılları arasında sürdürülen dört araştırma sezonu süresince çok sayıda arkeolojik alanda belgeleme çalışmaları yapılmıştır. Yerleşimlerin tespitinde, öncelikle antik kaynaklar ve gezginlerin notlarından edinilen bilgilerden yararlanılmıştır. Ayrıca Uşak Müzesince yapılan tespit ve tescil çalışmaları da araştırmalarımızın ilerlemesi açısından yol gösterici olmuştur. İnceleme gezileri düzenlenen köy ve kasabalarda yöre halkının verdiği bilgilerin de arkeolojik alanların ve yoğun tahribatın belgelendirilmesinde faydalı olduğu görülmüştür.

2014 yılında ağırlıklı olarak Uşak merkezde ve Banaz ilçesinde çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Uşak il merkezi, Banaz ve Sivasslı ilçelerinde sürdürülen 2015 yılı çalışmaları sonucunda 25 adet arkeolojik alan ilk kez tespit edilmiş olup belgelendirilerek Uşak ili arkeolojik haritasındaki yerini almıştır. 2014-2015 yıllarında Uşak ilinde sürdürülen arkeolojik yüzey araştırmaları sonucunda 48 adet arkeolojik alan belirlenerek kayıt altına alınmıştır. Yukarı Hermos ve Yukarı Maiandros vadisi arasındaki geniş coğrafyada sürdürülen çalışmalarımızda dört yıl gibi kısa sürede 80'in üzerinde arkeolojik alan tespit edilmiş ve Uşak ili arkeolojik haritasındaki yerini almıştır. Ortaya çıkan sayısal veriler önümüzdeki yıllarda gerçekleştirilecek olan yüzey araştırmalarında belirlenecek arkeolojik alan sayısının iki katına ulaşacağını göstermektedir.

Söz konusu çalışmalar ile 2014 yılından itibaren belirlenen antik kent merkezlerinin, küçük kasaba ve köy yerleşimlerinin envanteri oluşturulmaya başlanmıştır. Sonraki yıllarda söz konusu merkezlere yenilerinin ekleneceği düşünülerek ana kentler ve yerleşim şablonları

oluşturulmuş kent merkezi ve kırsal çevresine yönelik araştırma bölgeleri belirlenmiştir. 2017 yılına geldiğimizde ise gerçekleştirilen hedefler doğrultusunda antik kentler ve terrioriumlarında yoğun yüzey incelemesi ile detaylı çalışmaların yapılması gündeme gelmiş. Bu doğrultuda öncelikle Uşak'ın ve içinde bulunduğu bölgenin antik çağdaki gelişimine yön veren başlıca kentler,il merkezinde Temenouthyrai ve Traianopolis kentleri, Banaz ilçesinde Akmonia, Sivashlı ilçesinde Sebaste kenti olarak belirlenmiştir.

2014-2017 yılları arasındaki yüzey araştırmalarında, Uşak merkez ve merkeze bağlı birimler ile Banaz ilçesinde höyükler, yamaç yerleşimleri, tepe yerleşmeleri, mezarlık alanları, tümülüsler, taş ocakları ve diğer antik yerleşimlere ait kalıntıların günümüzdeki durumuna ilişkin yeni bulgular tespit edilip belgeleme çalışması yapılarak Uşak ili arkeolojik veri tabanına aktarılmıştır. Bu çalışma ile il merkezi ve Banaz ilçesi ön plana çıkmış il geneline de çalışmaların yayılması için gerekli alt yapı oluşturulmuştur. Belirlenen arkeolojik yerleşimlerin yüzeyinde bulunan seramik, mimari, cam ve metaller, epigrafik vb. buluntular, sistemli olarak toplanmış, çizim ve fotoğraflanarak bilimsel çalışma yapmak üzere etütlük eser olarak kayıt altına alınmıştır. Bu doğrultuda yerleşimlerin dönemsel gelişimi, yoğunluğu ve büyüklüğünü belirlemek mümkün olmaktadır. Derlenen buluntular ışığında bölgesel geniş alanlı yüzey araştırması çalışmalarında, merkezi yerleşimlerin çevresinde gelişen kırsaldaki küçük kasaba ve köylerin, yerleşim modelleri ve sistemleri tarihsel süreç içinde çoğunlukla açıklanabilmektedir. Uşak arkeolojik yüzey araştırmasında uygulanan envanter çalışmaları sonucunda belirlenen arkeolojik alanların işlevlerinin anlaşılması açısından yoğun yüzey araştırması yöntemlerinin uygulanması büyük bir gereklilik olarak görülmektedir. 2014-2017 yılları arasında Uşak il merkezi, Banaz ve Sivashlı ilçelerindeki yüzey araştırmaları, merkezi antik kentlerin kırsalında bulunan yerleşimlerin lokalizasyonları, anıtsal mimariye ait kalıntılardan küçük boyutlu buluntulara kadar çok sayıda eserin tespit edilmesini sağlamıştır.

Uşak yüzey araştırmaları sırasında sikkeler ve epigrafik kayıtlar dışında bilgilerimizin sınırlı olduğu Temenouthyrai, Traianopolis ve Akmonia kentlerinin günümüzdeki kalıntıları incelenmiş, nekropol alanları yoğun olarak bu çalışmalar sırasında değerlendirilmiş, Uşak'ın Klasik Çağlardaki yerleşim tarihi kesintisiz olarak yüzey buluntularına bağlı olarak açıklanmıştır. Söz konusu çalışmalarımızın sonuçları, uluslararası sempozyumlar, konferanslar, makaleler ve kitap çalışmaları ile bilim dünyasına duyurulmuştur.

Karaburun Arkeolojik Yüzey Araştırması

2019-2020

Doç. Dr. Berkay DİNÇER, İstanbul Üniversitesi, berkay.dincer@istanbul.edu.tr
Doç. Dr. Çiler ÇİLİNGİROĞLU, Ege Üniversitesi, cilingirogluciler@hotmail.com

Peyzaj arkeolojisinin kuramsal yaklaşımını ve yaygın yaya yüzey araştırması yöntemlerini benimseyen Karaburun Arkeolojik Yüzey Araştırması (KAYA) 2015 yılından bu yana İzmir ili Karaburun ilçesi sahil şeridindeki arkeolojik kalıntıları araştırmaktadır. 2019-2020 sezonlarında ekibimiz yarımada'nın daha önceden taranmamış sahil kesimlerinde araştırmasına yoğunlaştı. Yarımada'da, sarp yapısı, şist ağırlıklı jeolojik özelliği ve Kuzey rüzgârlarına açık konumuyla Batıya bakan sahil kesimi, günümüzde olduğu gibi, geçmişte de yerleşme yoğunluğu bakımından Doğu kıyılarına oranla zayıf bir nitelik gösterir. Doğu kıyı şeridi, Alt Paleolitik Dönemden Osmanlı Dönemine kadar çok sayıda yerleşme, atölye, mezarlık ve dağınık buluntu alanlarıyla temsil edilirken; Batı kıyı şeridinde neredeyse yalnızca Roma ve Osmanlı Dönemine ait kalıntılar keşfedilmiştir. Yarımada'nın kıyılarındaki farklı yerleşme örüntüleri bize uzun erimli iskân tarihi hakkında bilgiler vermekte; yarımada'nın sahip olduğu farklı ekolojik koşulların uzun vadede yerleşme pratiklerini nasıl etkilediğini göstermektedir. Diğer yandan, tespit edilen arkeolojik alanların boyut, konum ve dönem gibi kriterlerle karşılaştırılması, yarımada'daki sosyal ve ekonomik yaşamın canlandığı süreçlere ilişkin bir görüş sağlamaktadır. KAYA'nın ağırlıklı eğildiği alanlardan biri de tarihöncesi dönemdir. Neolitik Dönem ve öncesine ilişkin yapılan keşifler Batı Anadolu ve Ege prehistoryası açısından çok sayıda yeni bilgiye ulaşılmasına olanak sağlamış; Batı Anadolu Buzul Çağı avcı toplayıcıları ve Erken Holosen avcı toplayıcılarının yontmataş endüstrileri ilk kez tanımlanır duruma gelmiştir. Batı Anadolu ve Ege Neolitikleşme süreçleriyle ilgili de yeni yorumlar yapmaya imkân veren bu bulgular, aynı zamanda, Karaburun'un tarihöncesi çağlarda Ege Dünyasıyla olan yakın kültürel bağlarını ortaya serer.

2019-2020 Yılları Malatya İli Yüzey Araştırmaları

Doç. Dr. Sevgi DÖNMEZ, İnönü Üniversitesi
sevgi.donmez@inonu.edu.tr

İnönü Üniversitesi Arkeoloji Bölümü öncülüğünde, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün izni ile 2019 ve 2020 yılları araştırma sezonunda gerçekleştirilen çalışmalarda Malatya Ovası'nın kuzeybatısı, batısı ve güneybatısı içerisinde kalan sahada araştırmalar gerçekleştirilmiştir. 2019 yılı araştırmaları, Malatya Ovası'ndan Kuzeydoğu Anadolu ve Orta Anadolu'ya geçiş sağlayan önemli bir sahasında, Yazıhan İlçesinde gerçekleştirilmiştir. 2020 araştırmaları ise, Malatya Ovası'ndan Orta Anadolu ve güneye açılan ve önemli geçiş güzergâhlarına sahip Akçadağ İlçesinde gerçekleştirilmiştir. Yazıhan ve Akçadağ ilçelerinden Tohma Havzası aracılığıyla Orta Anadolu'ya ulaşım sağlanmaktadır. Yazıhan ilçesi Kuruçay Havzası aracılığıyla kuzeydoğu Anadolu'ya geçiş sağlamaktayken, Akçadağ ilçesi ise Sultansuyu Havzası aracılığıyla Doğu Akdeniz Bölgesi, Suriye ve Mezopotamya'ya ulaşım sağlamaktadır.

Yazıhan'ın iki farklı jeomorfolojik özellik sunması, arkeolojik anlamda yerleşim modellerinde de farklılıklar oluşturmuştur. Yazıhan dağlık alanları ve Yazıhan Platosu'nda özellikle kaya odaları, mağara yerleşimleri ve Yazıhan Ovası'na göre daha küçük höyük yerleşimleri dikkat çekerken, Yazıhan Ovası ve Fırat'ın batı bankında daha büyük höyük yerleşimleri dikkat çekmektedir (Resim 1). Yazıhan Ovası, Kuruçay Havzası Aşağı Çığırı ve Tohma Havzası Baraj Bölgesi olmak üzere iki alt bölgeye ayrılmıştır. Bu kapsamda, Kuruçay Havzası Aşağı Çığırı'nda, Ambarcık Köyü sınırları içerisinde Maltepe Höyük ve Çiftlik Höyük; Balaban Köyü sınırları içerisinde Köybirliği Mevkii ve Eski Mezarlık Mevkii; Eğribük Köyü sınırları içerisinde Kadıoturan Tepesi; Karaca Köyü sınırları içerisinde Kuruçay Höyük; Fethiye Köyü sınırları içerisinde Karabel Tümülüsü II, Membik Tepe ve Fethiye Höyük; Tohma Havzası Baraj Bölgesi'nde, Tecirli Köyü sınırları içerisinde Haylim Tepe yerleşimleri araştırma yapılan arkeolojik alanları oluşturmaktadır. Yazıhan Dağlık Alanları ve Yazıhan Platosu Araştırmaları kapsamında çok sayıda, kaya odası, mağara yerleşimi, kaya mezar odası, tümülüsler, kurganlar ve höyükler saptanmıştır. Boztepe Höyük, Sarsap Höyük ve Sarsap Kaya Mezarı, Sarsap Kalesi, Kayabaşı Kale, Alican Eski Köy Yamacı Mevkii, Hanikelle Höyük, Tahtalı Kalesi, Eski Çavuş Köyü Deren Mevkii ve Sivrikaya Kaya Odaları, Lelef Yaylası, Çitillik Höyük ve Çitillik Nekropol Alanı, Tahtalı Vadisi Arkeolojik Alanı ve Kaya Mezar Odaları, Ansır Mağaraları Arkeolojik Alanı, Erecek Vadisi Arkeolojik Alanı ve Üçtepe Tümülüsleri, Karakaya Kaya Odaları ve Arkeolojik Yerleşimi, İriağaç Kalesi ve İriağaç Köyü Kaya Odaları, Karabel Kurganları ve Karabel Tümülüsü I-II, Alican Tümülüsü, Yazıhan dağlık alanları ve Yazıhan Platosu üzerinde yer alan önemli arkeolojik merkezleri oluşturmaktadır. Bunlar arasında Ansır Mağaraları Arkeolojik Alanı ve Erecek Vadisi Arkeolojik Alanı içerisinde çok katlı ve çok odalı kaya odaları içerisinde tapınım alanları ve mezar stelleri, Ortaçağ'da Hristiyan keşişlere ait önemli kalıntıları oluşturmaktadır (Resim 2).

2020 yılı Akçadağ araştırmalarında Tohma Havzası boyunca Erken Bronz Çağı (Konçur Höyük, Cığcığ Kayası Mevkii, Pınarağzı Mevkii), Orta ve Geç Bronz Çağı (Hantepe Höyük, Konçur Höyük, Cığcığ Kayası Mevkii, Kayadibi-Ören Mevkii, Uluburun Mevkii), Klasik ve Post-Klasik Dönem (Hantepe Höyük, Karaçağıl Tümölüsü, Abdi Mevkii, Çoraklı Mevkii, Kadııbrahim Kalesi, Aşağıköy Arkeolojik Yerleşimi) buluntuları sunan arkeolojik alanlar saptanmıştır. Akçadağ Ovası ve Sultansuyu Havzası'nda devam eden çalışmalar neticesinde ise bölgenin özellikle Mezopotamya ve Suriye ile bağlantı sağlayan önemli bir geçiş güzergahını oluşturduğu, Malatya Ovası'nın güney ile olan kültürel bağlantılarının önemli oranda Sultansuyu Havzası aracılığıyla sağlandığı anlaşılmıştır. Araştırmalar neticesinde Akçadağ Ovası ve Sultansuyu Havzası içerisinde Kalkolitik Çağ (Ören Höyük, Yukarıörükçü Höyük), Erken Bronz Çağı (Eski Bölüklü Köyü Mevkii, Ören Höyük, İskeletepe Höyüğü, İkciler Höyük, İkciler Mezarlık Alanı, Sincik Arkeolojik Alanı, Seyfolar Höyük, Kuyular Höyük, Bayramlar Tepesi, Bağcağız-Tepecik Höyük ve Yukarıörükçü Höyük), Orta Bronz ve Geç Bronz Çağı (Bayramlar Tepesi, Sincik Arkeolojik Alanı, Ören Höyük, Evliyan Mevkii, İskeletepe Höyüğü), Demir Çağı (Ören Höyük, İkciler Höyük, Bayramlar Tepesi, Arga Tepesi, Seyfolar Höyük) ve Klasik ve Post Klasik Dönem (Ören Höyük, Seyfolar Tümölüsü, Gölpınar Tümölüsü, Sultansuyu Arkeolojik Yerleşimi, Topkale, Mihmanlı Tümölüsü, Alıçseki Kaya Mezarı, Dumdumu Kaya Mezar Odası, Kale Kaya Mezarı, Kale Kaya Odaları, Ören Kaya Mezar Odaları, Aktepe Kaya Mezarları Nekropol Alanı) kalıntıları saptanmıştır.

Resim 1: Kuruçay Höyük Güney Yamacı (Yazıhan/Kuruçay Havzası)

Resim 2: Erecek Vadisi Arkeolojik Alanı (Yazıhan Platosu)

Yesemek 2019 ve 2020 Yılı Yüzey Araştırmaları ve Yeni Bulgular

Prof. Dr. Atilla ENGİN, Gaziantep Üniversitesi
enginatilla@hotmail.com

Gaziantep'e bağlı İslahiye ilçe merkezinin yaklaşık 20 km güneydoğusunda yer alan Yesemek, Eski Önasya'nın bilinen en büyük ve en eski heykel atölyesi ve taş ocağıdır. *Heykeltraşlık* eserleri, Karatepe ya da Aslanlıtepe olarak bilinen yükseltisinin batı ve kuzey yamaçları boyunca geniş bir alana yayılmıştır. Yesemek yaklaşık 130 yıldır arkeoloji literatüründe bilinmesine rağmen başta hangi döneme tarihlendiği, hangi siyasi otoriteye bağlı olduğu ve hangi kent ya da kentler için üretim yaptığı gibi birçok soru kesin bir cevap bulamamıştır. Yesemek ve çevresinde 2019 ve 2020 yıllarında yapılan yüzey araştırmalarında Yesemek'ten Kilis ili sınırları içerisindeki Topallar Köyü'ne doğru uzanan yaklaşık 3,5 km uzunluğundaki ve 0.7-1 km arasında değişen genişlikteki tepe üzerinde (Resim 1) tespit edilen Hitit İmparatorluk Çağı'na tarihlenen seramik parçaları, çeşitli mimari kalıntılar, heykeltıraşlık eserleri ve yeni taş ocağı Yesemek Heykel Atölyesi ile ilgili sis perdesini aralamaya başlamıştır.

Tepe üzerinde yapılan ilk çalışmalarda, "Çiçektepe Mevkii" olarak adlandırdığımız ormanlık alan içinde ve bilinen taş ocağının hemen üzerindeki Karatepe'de yüzeyde mimari kalıntılar tespit edilmiştir. Çiçektepe'deki çalışmalarda, yakın zamanda iş makinesi ile tahrip edilmiş olan taş temel duvarları görülmüştür. Tahrip edilen duvarların olasılıkla temel seviyesi üzerindeki bazalt taşlar, başta Hattuşa olmak üzere Hitit İmparatorluk Çağı anıtsal yapı duvar tekniğinden bilinen tarzda birbirine uyumlu biçimde oturtulmak üzere biçimlendirilmiştir. Benzer yapı taşları, orman içinde çok geniş bir alanda görülmektedir. Bu yapı taşları, 1990'lı yılların başlarında tepenin ağaçlandırılması sırasında iş makineleri ile yataklar açılırken çıkartılmış ve dağıtılmıştır.

Çiçektepe'de yapılan incelemelerde, dağıtılmış yapı taşları ile birlikte kübik formda, üzerinde dikdörtgen birer oyuk bulunan iki bazalt sütun altlığı parçası ile aynı kabartmaya ait olan üzerlerinde olasılıkla bir omuz başı ve bir bacak betimlemesi bulunan iki parça tespit edilmiştir (Resim 2: b-c). Çiçektepe kabartmalarının sivri başlıklı, kısa etekli ve sivri çarıklı bir tanrı ya da krali figüre ait olması güçlü olasılıktır. 1991 ve 2018 yıllarında aynı alanda ele geçen torso ve ayak parçalarından oluşan heykel de üslup ve Luvi hiyeroglif karakteri ile geleneksel Hitit İmparatorluk Çağı'na işaret etmektedir (Resim 2: a). Tahribat alanı ve çevresinde yoğun olarak bulunan seramik malzeme, buradaki mimari kalıntıların ve heykeltıraşlık eserlerinin Hitit İmparatorluk Çağı'na tarihlendiğine şüphe bırakmamıştır. Hitit İmparatorluk Çağı'na tarihlenen benzer seramik parçaları az sayıda olmakla birlikte Yesemek Heykel Atölyesi sınırları içerisinde de ele geçmiştir.

Çiçektepe dışında, tescilli taş ocağının hemen doğusundaki yükseltide ve tepe üzerindeki geniş orman sahası içinde birçok yerde anıtsal yapılara ait duvar uzantıları yüzeyde de görülebilmektedir. Batı eteklerinde tescilli taş ocağının bulunduğu Karatepe üzerinde,

farklı yapılara ait geniş taş temel duvarlarına ait izler, kuzey yamaçta ise yaklaşık 60 m uzunluğunda bir bazalt duvar yüzeyden takip edilebilmektedir.

Tepenin kuzeybatı, güneybatı ve güney yamaçlarında yaptığımız incelemelerde ise yüzeyde görülebilen sur duvarı izleri tespit edilmiştir. Yamaç erozyonu ve ağaçlandırma çalışmaları nedeniyle büyük ölçüde tahrip olan sur duvarı kalıntıları, yerleşmesinin batı bölümünün sınırları hakkında fikir verirken, tepenin doğu bölümünde henüz tespit edilememiştir. Bununla birlikte, Çiçektepe ve Karatepe’de görülen temel duvarları ve biçimlendirilmiş yapı taşları, tepenin doğu bölümünde orman sahası içinde de görülebilmektedir.

Tepenin doğu kesiminde, bilinen taş ocağı dışında Mucuktepe ve Topallar olmak üzere iki taş ocağı daha tespit edilmiş olup, bu ocakların daha çok yapı taşları için kullanılmış olabileceği değerlendirilmektedir. Mucuktepe’nin yakın çevresinde, ormanlık ve fundalık yamaçlarda, kalın taş temel duvar uzantıları yüzeyde izlenebilmektedir. Duvarların büyük bölümü, ağaç dikimi sırasında iş makineleri tarafından dağıtılmıştır. Orman sahası içine dağılmış yapı taşları içinde, üzerinde düzgün zıvana delikleri ve kazıma taşçı işaretleri bulunan az sayıda yapı taşına; Topallar Köyü yakınlarında tarla sınırına yerleştirilmiş taşlar üzerinde ise olasılıkla köpek benzeri bir hayvan figürüne ait bitmemiş bir kabartma taslağı ve bazalt bir taş çekice rastlanmıştır. Tepe üzerindeki mimari kalıntıların dağılımı göz önünde bulundurulduğunda, yerleşmenin yaklaşık 200 hektarlık bir alana yayıldığı görülmektedir.

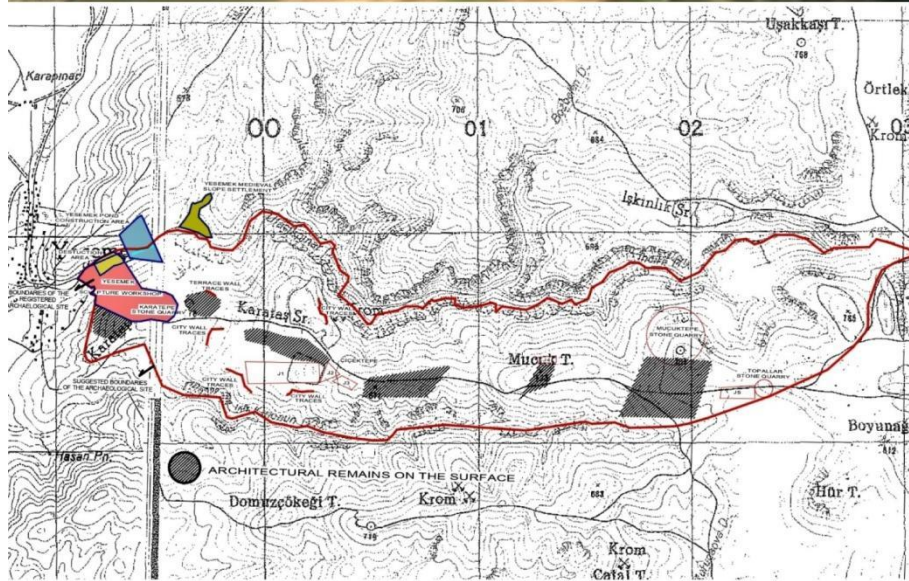
Yüzeyde görülen mimari kalıntılar dışında, özellikle geniş tarım alanlarında ve Çiçektepe’deki orman sahası içinde jeoradar ve jeomanyetik yöntemlerin uygulandığı jeofizik çalışmaları yapılmış, toprak altında düzgün duvar uzantılarına sahip anomaliler tespit edilmiştir. 2020 Aralık ayında Gaziantep Müzesi başkanlığında Çiçektepe Mevkii’ndeki tahribat alanında yapılan küçük çaplı kurtarma kazılarında açığa çıkartılan, bir teras yapısı içine oturtulmuş geniş taş temel duvarları, jeofizik sonuçlarının teyidi açısından önemli olmuştur. Çiçektepe’deki kurtarma kazılarının tamamlanması ile daha fazla bilgi ve bulguya ulaşılması beklenmektedir.

Yesemek’te keşfedilen yerleşme ile ilgili bilgilerimiz çok yenidir. Devasa yerleşmenin (Resim 1) tümüyle ayağa kalkıp kalkmadığını tespit etmek yüzey bulgularına göre henüz mümkün değildir. Tepe üzerinde mimari kalıntılar çok geniş bir alana yayılırken, yaşam bulgusuna işaret eden seramik parçalarına sadece Çiçektepe Mevkii’nde rastlanması, burada planlanan kent projesinin yarım kalmış olabileceğini gösterirken, bu durum atölyede yarım kalmış heykellerin ve mimari öğelerin neden taşınmadan bırakıldığını da açıklar niteliktedir. Etrafi tepelerle çevrili, kuzeyi ve güneyi derin birer vadi ile sınırlanmış olan tepe yerleşmesi, doğal bir savunma sistemine sahiptir ve Doğu Akdeniz Bölgesi’nde, Kuzey Levant Koridoru’na hâkim konumu ile stratejik bir yer seçimine işaret eder.

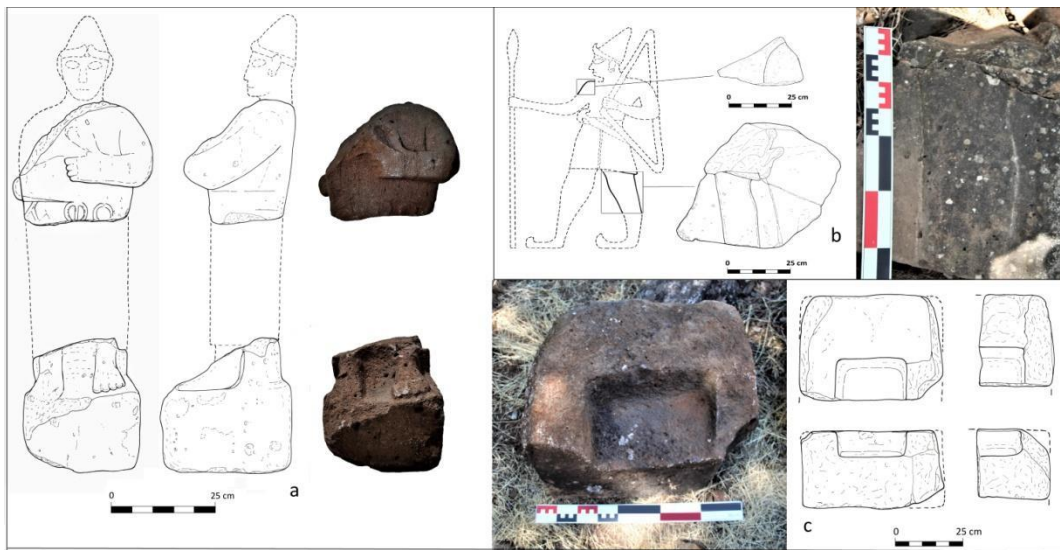
Yüzey araştırmaları, Yesemek Heykel Atölyesi’nin öngörülenden daha eski olduğunu ve Hitit İmparatorluk Çağı’na, olasılıkla dönemin sonlarına tarihlenmesi gerektiğini göstermektedir. Seramik malzeme dışında, 1991 yılında atölye alanının bulunan Luvi hiyeroglifli Hitit damga mührü (Tarhunta-*muwa* Mührü) ve Çiçektepe’de ele geçen Luvi hiyeroglifli heykel gövde parçası (Resim 2: a) MÖ 13. yüzyıla, Hitit İmparatorluk Çağı’na işaret eder. Yüzey araştırmaları sırasında tepe yerleşmesinde tespit edilen kabartma parçaları,

sütun altlıkları ve duvarlarda kullanılan yapı taşları da bu sonucu desteklemektedir. Diğer taraftan, Yesemek heykeltıraşlık eserleri, Hitit İmparatorluk Çağı örnekleri ile üslup ve üretim teknikleri açısından uyumsuz değildir. Özellikle atölyedeki dağ tanrısı tasvirleri Yazılıkaya'dan ve Eflatunpınar'dan da iyi bilinen örnekler ile oldukça benzer olup, geleneksel Hitit İmparatorluk sanatını yansıtır.

Yüzey araştırmalarında keşfedilen yerleşim bulguları, Yesemek ile ilgili önemli sorulara cevaplar verirken yeni ve önemli sorular ortaya çıkmıştır. Keşfedilen tepe yerleşmesinde ve atölye alanında sürdürülecek kazı ve yüzey araştırmaları, Yesemek ve bölgenin kültür tarihi ile ilgili bilgilerimizi arttıracaktır.

Resim 1

Resim 2

Aiolis'in Çekirdeğinde Unutulmuş Bir Kent: Tisna

Doç. Dr. Emre ERDAN, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi
erdanemre@gmail.com

Tisna Antik Kenti, günümüz İzmir ili, Aliağa ilçesi, Uzunhasanlar ve Güzelhisar mahalleleri sınırları içerisinde yer alır. Antik kaynaklarda sadece Plinius tarafından anılan kent İÖ 4. yüzyılda polis statüsü kazanmış, bu bağlamda kendi adına sikke bastırmıştır. 19. yüzyılın sonu, 20. yüzyılın başlarında bilim insanları ve seyyahların dikkatini çeken kentte gerçek anlamda ilk araştırmalar A. Conze tarafından yürütülmüş, yaklaşık 3 günlük ziyareti esnasında Conze kentte gördüğü kimi sur duvarları ile, kaya mezarlarının fotoğraflarını çekerek bir kısmının çizimini gerçekleştirmiştir. 1910 yılında yayınladığı iki makaleyle Tisna'yı uluslararası kamuoyuna duyuran Conze'nin çalışmalarını takip eden süreçte bölgede kapsamlı bir araştırma bulunmamaktadır.

İlkin Myrina-Gryneion yüzey araştırmaları kapsamında dikkatimizi çeken Tisna, daha erken araştırmalarda dahi bölge arkeolojisi adına ünik sayılabilecek kimi bulguları itibarıyla "erken bir yerleşim alanı" olarak değerlendirilir. Kent, günümüzde Kocakale ve Sarıkale Tepe olarak anılan yaklaşık 400 m rakımlı yüksek bir alana kurulmuştur. Özellikle Kocakale Tepe'de karşılaşılan anıtsal boyutlarda duvarlar ve örneklerini İÖ 2. binyıl yerleşimlerinden bildiğimiz görkemli giriş kapıları buranın daha İÖ 2. binyıldan itibaren iskan edilmiş olduğunu gösterir. Bununla beraber kentte 2018 yılından bu yana yürüttüğümüz yüzey araştırmalarından elde edilen arkeolojik veriler de böylesi bir durumu doğrulamakta, kentte iskanın İÖ 3. binyıl sonlarında başlamış olduğunu düşündürmektedir.

2018 yılında başlayan ve farklı disiplinlerin de katkılarıyla ilerleyen araştırmalarımız Tisna'nın özellikle Geç Tunç Çağı – Erken Demir Çağı geçiş süreci ile ilgili bölge arkeolojisine katkı sunabilecek bir yerleşim alanı olduğunu gösterir verilerle doludur. Bununla beraber her ne kadar İÖ 4. yüzyılda sikke bastırarak güç kazanmış gibi gözükse de kentin en güçlü olduğu sürecin İÖ 7. yüzyılda başlamış olduğu önerilebilmektedir.

Özellikle Sarıkale Tepe akropol ve yamaçları, söz konusu süreç dâhilinde çok sayıda farklı arkeolojik materyal sunmaktadır. Başta seramik olmak üzere, figürinler, plakalar, fibulalar, ok uçları ve diğer metal eserler Tisna'nın İÖ 7. yüzyıl sonlarında başlayan güçlenme sürecine işaret eder. Olasılıkla bir kutsal alan barındıran Sarıkale Tepe akropolündeki mimari uygulamalar burada bir ana tanrıça kült alanı bulunduğunu da düşündürür.

Sarıkale Tepe'de sürdürdüğümüz araştırmalar kapsamında yaklaşık 2900 m boyunca takip edebildiğimiz, hemen tamamı batıya dönük 13 kule ile destekli bir savunma duvarının varlığını ortaya koymuştur. Sur dışında kalan alanların çoğunlukla nekropol olarak kullanıldığı görülmektedir. Surun batısında tümülüsler sektörü olarak andığımız bir alan ve Aiolis'e özgü yığma taş tümülüsler ile karşılaşılmaktadır. Surun güneyinde, "Sarıkale Tepe Güney Yamacı" olarak andığımız alanda ise bölge için son derece ünik tipte büyük bir nekropol alanı tespit edilmiştir. 321 mezarın kaçak kazılarla tahrip edildiğini saptadığımız alanda gerçekleştirdiğimiz incelemeler burada kısıtlı miktarda da olsa İÖ 7. yüzyıl sonu İÖ 6.

yüzyıl başlarına tarihlendirilebilecek seramikler sunmuş, bu doğrultuda nekropol alanının bu tarihlerde kullanılmış olduğu kanıtlanmıştır.

Kentte gerçekleştirdiğimiz araştırmalarımız neticesinde bize göre en çarpıcı ve önemli buluntu grubumuzu sikkeler oluşturmaktadır. Burada 2018-2019 yıllarında yürütülen çalışmalarda Sarıkale Tepe'nin farklı noktalarından elde ettiğimiz tamamı bronz sikkelerin önemli bir çoğunluğu Tisna kent darbıdır. Bu buluntu grubu bize göre araştırma yaptığımız alanın Tisna olduğunun büyük ölçüde kanıtıdır. Nitekim Tisna kent sikkelerinin gerek Aiolis gerekse yakın çevresinde dağılımı olmadığı çevre kentlerde yürütülmüş kazılar aracılığıyla da bilinmektedir.

Kent ve yakın çevresinde gerçekleştirdiğimiz yüzey araştırmaları sırasında sadece Tisna'nın ana yerleşim alanı olan Sarıkale Tepe ve Kocakale Tepe değil, aynı zamanda Güzelhisar mahallesine de odaklanılmıştır. Burada özellikle devşirme malzeme kullanımı çok yoğundur. Mahallenin hemen tamamında gözlemlenebilen devşirme malzemeler, Güzelhisar mahallesi sınırları içerisinde bugün tam yeri bilinmeyen bir Hellenistik Dönem yerleşimi olduğunu düşündüren veriler sunmaktadır.

Kuşadası İlçesi ve Samsun (Mykale) Dağı 2020 Yılı Arkeolojik Yüzey Araştırması Çalışmaları

Doç. Dr. Aydın ERÖN, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi
aeron@adu.edu.tr

Kuşadası İlçesi ve Samsun (Mykale) Dağı Arkeolojik Yüzey Araştırması çalışmaları 21 Temmuz-10 Ağustos 2020 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Araştırmada Kültür Bakanlığı temsilcisi olarak Samsun Müzesi Uzmanı Kenan SÜRÜL görev almıştır. Yüzey araştırması çalışmaları Kültür ve Turizm Bakanlığı ile Kuşadası Belediyesi tarafından desteklenmiştir. 2020 yılı çalışmalarında Samsun (Mykale) Dağı'nın zirvesindeki, güneyi ve doğusundaki arkeolojik buluntu ve kalıntıların tespit edilmesine ağırlık verilmiştir.(Fig. 1).

Samsun (Mykale) Dağı'nın Kuzeydoğusunda Gerçekleştirilen Çalışmalar Çatallar Tepe Mevkii (Melia Antik Kenti/Arkaik Panionion ?) (Fig. 2)

Yüzey araştırması çalışmalarına haritaların temin edilmesinin ardından (Samsun) Mykale Dağı'nın kuzeydoğusundan başlanmıştır. Söz konusu arazide ilk olarak, önceki çalışmalarda H. Lohmann ve ekibi tarafından Melia/Arkaik Panionion olarak adlandırılan alan incelenmiştir. Çatallar Tepe yakınlarında bulunan yerleşim yüksek kayalık bir tepe üzerinde yer almaktadır. Kentteki mimari kalıntıların birçoğu kireçtaşından yapılmıştır. Genel olarak MÖ 7-6. yüzyıla tarihlenebilecek bir karakter sergilemektedir. Ancak sur duvarlarının incelenmesi sırasında yerleşimin belki de MÖ II. binyıla kadar uzanabileceği anlaşılmıştır. Söz konusu duvarların dönemi ile örtüşen başka herhangi bir kalıntı veya buluntuya rastlanılmamıştır. Öte yandan kentin MÖ 7-6. yüzyıllar arasındaki durumunu anlamamıza olanak sağlayan yoğun buluntular saptanmıştır.

Çınarlı Kilise (Fig. 3)

Çınarlı Kilise, Çatallar Tepe mevkiinin batısında yer almaktadır. Doğu batı doğrultusunda inşa edilen kilise dikdörtgen planlı bir naos, bir narteks ve yapının kuzeyindeki tek nefli bir mekân sırasından oluşmaktadır. Yapının duvar işçiliği Laskarisler Dönemi içerisinde inşa edildiğini düşündürmektedir. Alanda gerçekleştirilen çalışmalar sırasında çok sayıda kiremit parçası ile birlikte az sayıda künk parçası bulunmuştur. Ayrıca kilise yapısı içerisinde bir adet mermer lento/söve bloğu parçası tespit edilmiştir. Kilisenin doğusunda bir sarnıç bulunmaktadır.

Fındıklı Kale (Fig. 4)

Fındıklı Kale, Bizans Dönemi'nde oldukça büyük önem taşıyan bir Orta Çağ kalesidir. Kalenin kesin olmamakla birlikte MÖ 479 yılındaki Mykale Savaşı sırasında da bir savunma alanı olarak kullanıldığı düşünülmektedir. Yüzey araştırmaları sırasında yoğun miktarda Bizans Dönemi'ne tarihlenebilecek seramik parçaları saptanmıştır. Seramikler dışında az sayıda çatı kiremidi ele geçmiştir.

Kurşunlu Manastırı

Samsun (Mykale) Dağı'nın üzerinde yer alan önemli dinsel mekânlardan bir tanesi hiç kuşkusuz Rumların "Panagia Korsuniotissa" olarak adlandırdıkları Kurşunlu Manastırı'dır. Kurşunlu Manastırı dağın kuzey eteklerinde yer almaktadır. Söz konusu manastır Meryem Ana'ya adanmıştır. Panagia ifadesi "Azizeler Azizesi" anlamına gelmektedir. Adını kubbesini örten kurşundan alan yapının 13. yüzyılda Laskarisler Dönemi'nde inşa edildiği düşünülmektedir. Kilise 19. yüzyıla kadar kullanılmış olmalıdır. Manastır açık avlulu plan tipindedir. Yapı kompleksini çevreleyen çevre duvarları kuzey ve güney yönden oldukça iyi bir şekilde korunmuştur. Güney çevre duvarları güçlü yapısıyla dikkati çeker. Söz konusu duvarın iç kısmına bitişik olarak yapılmış geniş odaları bulunmaktadır. Ayrıca güney çevre duvarının alt sırasında izlenen büyük bloklardan örülen duvar sırasının işçiliği, alanın olasılıkla Arkaik Dönem'den itibaren kullanıldığını düşündürmektedir

Kuşadası İlçesi ve Samsun (Mykale) Dağı'nın Güneybatısında Geçekleştirilen Çalışmalar

Samsun (Mykale) Dağı'nın güney ve güneybatısında gerçekleştirilen çalışmalar kapsamında özellikle Söke ilçesi sınırları içerisindeki Atburgazı, Tuzburgazı ve Yeni Doğanbey mahallelerinin çevresindeki alanlar taranmıştır.

Atburgazı Kalesi

Atburgazı Mahallesi'nde gerçekleştirilen çalışmalarda, mahallenin kuzeydoğusunda ve yöre halkı tarafından Asartepe olarak bilinen mevkiide yer alan Atburgazı Kalesi incelenmiştir. Kalenin duvarlarında gözlemlenen devşirme mimari bloklar oldukça dikkat çekicidir. Kalede yapılan çalışmalar sırasında bir adet cam kase (?) ağız parçası, az sayıda kiremit ve künk parçası ile birlikte geç dönem seramik parçaları ele geçmiştir.

Atburgazı Lamba Tepe Mevkii

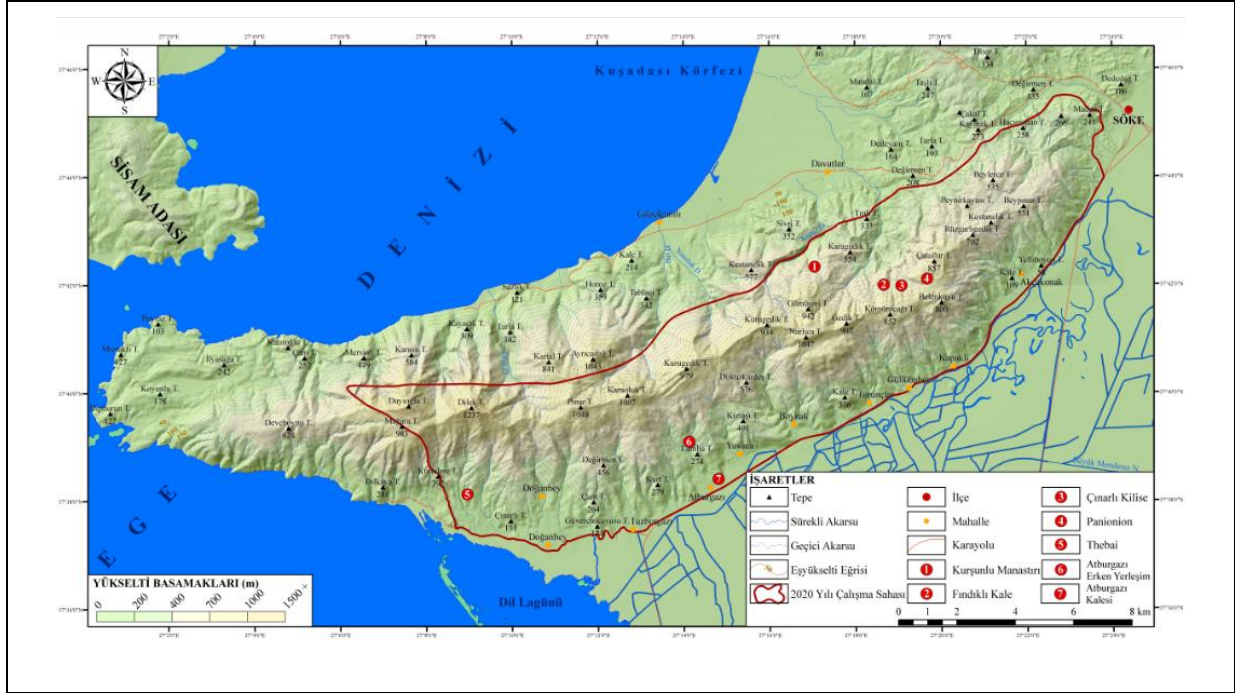
Atburgazı Mahallesi'nin kuzeybatısına kaydırılan çalışmalar sırasında MÖ 7. yüzyıldan başlayarak Bizans Dönemi'ne değin buluntu veren bir erken yerleşim yeri saptanmıştır. Söz konusu yerleşim Lamba Tepe yakınlarında yer almaktadır. Yapılan incelemeler sonucunda alanın tepe ve güney yamacında 23 adet mekân tespit edilmiştir. Mekânların birçoğu birbirine benzemekle birlikte, yalnızca iki tanesinde belki de kentin kullanım amacına işaret edebilecek nişli alanlar gözlemlenmiştir. Söz konusu mekânların tamamından benzer nitelikte, az miktarda kiremit parçası ve çok sayıda MÖ 7.-5. yüzyıl arasına tarihlendirilen seramik parçaları bulunmuştur. Alanda yine yoğun miktarda Bizans Dönemi seramikleri de saptanmıştır.

Thebai Antik Kenti

Thebai antik kenti Yeni Doğanbey köyünün kuzeybatısında yer almaktadır. Yerleşime ulaşım Karina yolunun karşısındaki orman yolundan sağlanmaktadır. Kentin kuzey ucundan başlatılan çalışmalar sırasında altı adet mekân tespit edilmiştir. Çalışma süresinin kısıtlı olmasından kaynaklı olarak batı yamacındaki malzeme yoğunluğunun toplanması ile kentteki

çalışmalar sonlandırılmıştır. Thebai'den çok sayıda kiremit ve mimari terrakotta parçası, yoğun miktarda deniz kabuğu, MÖ 7-4. yüzyıllar arasına tarihlenebilecek seramik parçaları, etütlük nitelikte 4 adet dokuma tezgahı ağırlığı ve bir adet taş alet bulunmuştur.

Yüzey araştırmasında bulunan seramik ve küçük buluntuların fotoğraflama ve çizim çalışmaları Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Davutlar Meslek Yüksekokulu tarafından temin edilen çalışma ofisinde gerçekleştirilmiştir.2020 yılı araştırması, gerekli fotoğraflama ve belgeleme çalışmalarının tamamlanmasının ardından 10 Ağustos 2020 tarihinde sonlandırılmıştır.

Fig. 1:Yüzey Araştırması 2020 Yılı Çalışma Sahasını ve Çalışılan Alanları Gösteren Harita

Fig. 2: Çatallar Tepe Mevkiinin Değişik Açılardan Fotoğrafları

Fig. 3: Çınarlı Kilise'nin Doğudan Görünüşü

Fig. 4: Fındıklı Kale'nin Değişik Açılardan Fotoğrafları

Adıyaman İli Prehistorik ve Protohistorik Dönem Yüzey Araştırmaları (ADYAP)

Doç. Dr. Sabahaddin EZER, Adıyaman Üniversitesi

sezer@adiyaman.edu.tr

“Adıyaman İli Arkeolojik Yüzey Araştırmaları Projesi (ADYAP)” saha çalışmalarına 2013 yılında Merkez İlçe ile başlanmış ve sonraki yıllarda diğer ilçelerde de çalışmalara devam edilmiştir. 2013 – 2016 yılları arasında 4 sezonluk araştırmalardan sonra çalışmalar ara verilmiş ve 2020 yılında tekrar başlanmıştır. 5 sezonluk çalışmaların sonunda, Adıyaman’ın prehistorik ve protohistorik dönemlerine ilişkin önemli ön bilgiler elde edilmiştir.

Aşağı Fırat Projesi kapsamında Adıyaman’ın özellikle doğusunda, yani Atatürk Barajı su toplama havzası içinde önemli arkeolojik çalışmalar yürütülmüştür. Bu çalışmalar, yüzey araştırması ve kurtarma kazıları şeklinde kısa süreli çalışmalar olsa da önemli bilgilere ulaşılmış ve bölgenin arkeolojik potansiyeli ortaya konmuştur. Ne yazık ki baraj suyunun tutulması ile birlikte çok sayıda arkeolojik sit sular altında kalmış ve Adıyaman’ın başta Samsat Höyük olmak üzere çok sayıda önemli arkeolojik yerleşmesi yok olmuştur.

Uzun bir aradan sonra 2013 yılında tarafımızdan başlatılan arkeolojik araştırmalar özellikle Adıyaman’ın az bilinen bölgelerinde yoğunlaşmıştır. 2013 – 2016 yılları arasında özellikle Merkez ve Besni İlçelerinde çok sayıda höyük ziyaret edilmiş ve yeni yerleşimler tespit edilmiştir. Söz konusu yıllardaki çalışmalar Neolitik Çağ’dan başlayarak, Demir Çağı’na kadar birçok yerleşmenin saptanmasını sağlamıştır.

2020 yılında Kahta, Gölbaşı, Besni ve Merkez İlçe sınırlarında çalışma yapılmıştır. Özellikle Paleolitik Çağ’a ilişkin araştırmalarına ağırlık verilmiştir. Söz konusu dönem için potansiyel yaşam alanı oluşturan vadiler ve mağaralar, üzerinde durulan coğrafyalar olmuştur. Bunun yanında protohistorik dönemlerde araştırılmış ve yeni merkezler saptanmıştır.

2013 yılında başlayan çalışmalar ile birlikte 114 arkeolojik alan üzerinde çalışmalar yürütülmüştür. Bunlardan 43 tanesi ilk kez ADYAP araştırma ekibi tarafından tespit edilip arkeoloji literatürüne kazandırılmıştır. Yapılan çalışmalar neticesinde Adıyaman’ın prehistorik ve protohistorik çağ kültürleri hakkında söyleyebileceklerimizi kronolojik olarak aşağıdaki şekilde özetleyebiliriz.

Adıyaman’ın Paleolitik dönemlerine ilişkin önceki çalışmalar daha çok Fırat Vadisi ve yakınlarında gerçekleşmiş ve özellikle Şehremuz Tepe’de Paleolitik dönemlere ilişkin önemli bulgular elde edilmiştir. Paleolitik dönemlere ilişkin diğer çalışmalar ise; Adıyaman’ın ilk tarih öncesi çalışmalarının yapıldığı yer olan Pirin ve çevresidir. Pirin, Adıyaman şehir merkezinin hemen kuzeyinde yer almaktadır. 2020 yılı çalışmalarımız ile, Adıyaman’ın orta ve batı taraflarında da önemli Paleolitik Çağ yaşam alanları saptanmıştır. Özellikle, Besni İlçe sınırlarında yer alan Dikilitaş, Sofraz ve Şambayat Vadilerinde paleolitik buluntularla karşılaşılmıştır. Bunun yanında Merkez İlçe sınırlarında da tarihöncesi dönemlere ilişkin

bulgular elde edilmiştir. Yapılan ön çalışmalar neticesinde şu ana kadar saptamış olduğumuz taş aletler içerisinde kesin olarak Orta Paleolitik döneme tarihlenen buluntular yer almıştır. Üst paleolitik ve Neolitik/Kalkolitik Çağ'lara ait olması muhtemel çakmaktaşı dilgiler ise; Besni'nin kuzeydoğusunda Terbizek Höyük yakınlarında tespit edilmiştir. Sadece 2020 yılında yapılan kısa süreli çalışmalarla tespit edilen paleolitik dönem yerleşim ve buluntu sayısının bundan sonraki daha detaylı çalışmalarla çok daha artacağı açıkça görülmektedir.

Adıyaman'ın Neolitik Çağ'larına ait bilgiler ilk olarak Aşağı Fırat Projesi kapsamında yürütülen Gritille ve Hayaz Höyük kurtarma kazıları ile arkeoloji dünyasına duyurulmuştur. Baraj alanı dışında kazılmış tek merkez ise Levzin Höyük'tür. ADYAP araştırmaları sonucunda Merkez ve Besni İlçelerinde Neolitik Çağ seramikleri saptanmıştır. Merkez İlçe sınırlarında Tirintil Höyük, K. Turuş Höyük, Giriktepe, Yassı Höyük, Besni İlçe sınırlarında ise Kargalı Höyük, İkiz Höyük, Düz Höyük, İnlice ve İznik Höyük örnek olarak verilebilir. Erken Neolitik Çağ monokrom seramiklerin yanında, Kuzey Suriye'den benzerlerini bildiğimiz Geç Neolitik Çağ boyalı seramikleri ile karşılaşmıştır. Bunun yanında Neolitik Çağ çakmaktaşı alet endüstrisi ile karşılaştırabileceğimiz dilgiler de bulunmuştur.

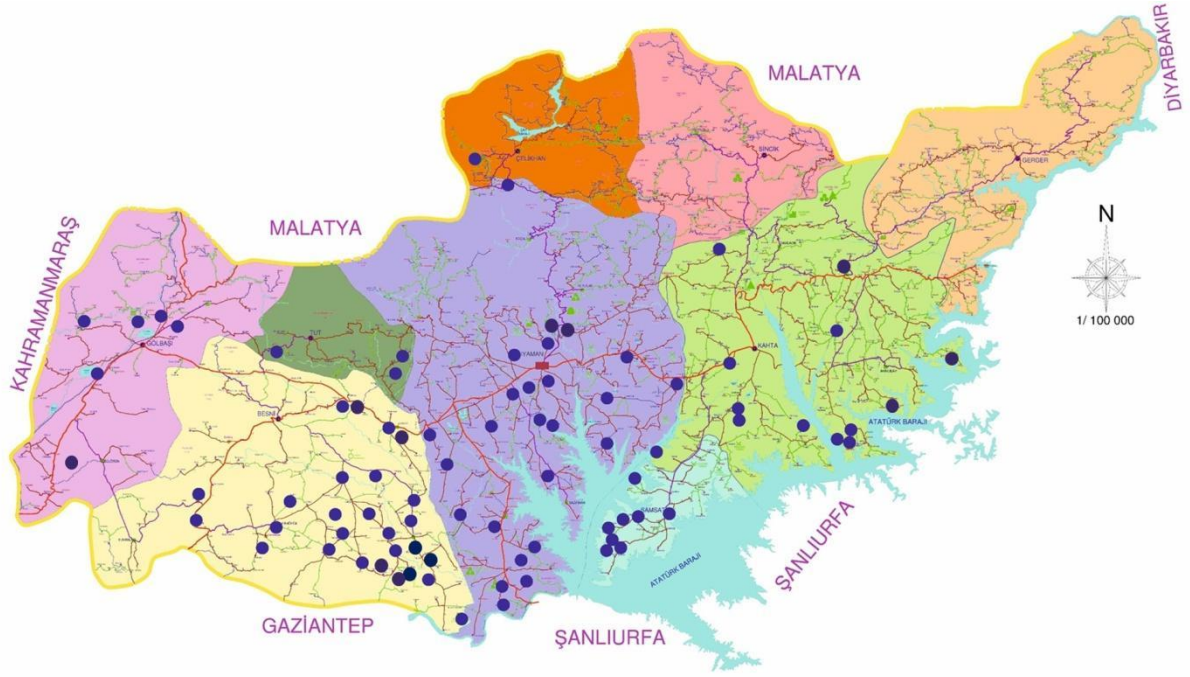
Kalkolitik Çağ'a ait arkeolojik verilerde aynı şekilde yoğun şekilde tespit edilmiştir. Kuzey Suriye-Mezopotamya ilişkili boyalı seramikler birçok yerleşimde saptanmıştır. Tek renkli, dışa açılan ağızlı bazı kaplar ise; Orta Anadolu Orta Kalkolitik Çağ seramikleri ile benzerlik göstermektedir.

İlk Tunç Çağı buluntularına birçok höyükte yoğun bir şekilde rastlanmıştır. Sahip olduğu kültür bölgesi nedeniyle çokta şaşırtıcı olmayan, Kuzey Suriye'den çok iyi bilinen İlk Tunç Çağı'nın karakteristik kap formlarına rastlanmıştır. Suriye şişesi, *caliciform* ve *cyma-recta* olarak tanımlanan kaplar yüzey araştırmalarında saptanmıştır. Tek renkli genellikle siyah açıkta mallarda görülmüştür. Adıyaman Merkez İlçe sınırlarında yer alan ve konum itibari ile diğer yerleşmelerin kuzeyinde, Anti Toros yükseltilerine yakın yerde yer alan Balka Höyük, Karapınar Höyük ve Malatya sınırında yer alan Zerban Höyük'te Doğu Anadolu yerel seramiği ve Karaz türü seramik parçalarına rastlanmıştır. İlk Tunç Çağı'na tarihlendirilen ve *Kenan Tipi* dilgiler olarak bilinen çakmaktaşı alet ve çekirdekler de çok sayıda ele geçmiştir.

MÖ 2. binyıla ait seramik örneklerle de çok sayıda karşılaşmıştır. Açık renkli yalın seramik olarak bilinen hızlı çark yapımı bu tip kaplar *Simple Ware* grubu içerisinde değerlendirilmiştir. Özellikle ağızlı yivli seramikler bu dönemi oldukça iyi karakterize etmektedir. Tek ve açık renkli seramik grubu ile kıyaslandığında; boyalı seramik örneklerin yok denecek kadar az olduğu söylenebilir. Kod olarak daha yüksekte bulunan yerleşmelerin neredeyse tamamında MÖ 2. binyıla ait seramikler saptanmıştır. MÖ 2. binde ovalık alanlardaki yerleşimler terk edilmemiş ancak yukarı coğrafyaya doğru bir hareketlilik gerçekleşmiş değildir. Buradaki höyüklerde erken dönemlerin olmaması buna karşın mutlaka MÖ 2. bine ait seramiklerin bulunmuş olması bir kanıt olarak gösterilebilir.

Demir Çağı yerleşimlerde azımsanmayacak sayıda. Söz konusu döneme ait boyalı seramiklerin yanında, tek renkli monokrom seramik örneklerle karşılaşmıştır. İri boy kapların daha özensiz ve kalitesiz yapıldığı, küçük boyutlu çark yapımı kapların ise oldukça iyi pişirildikleri ve daha kaliteli oldukları anlaşılmıştır.

Adıyaman'ı coğrafi özellikleri açısından kuzey ve güney olmak üzere iki farklı bölge olarak tanımlamak mümkündür. Kuzey yarısı Anti Toros dağ silsilesinin bir parçası durumundadır. Güney yarısı ise hafif engebeli ve küçük ovalardan oluşmaktadır. Prehistorik ve protohistorik yerleşimlerin Adıyaman'ın güney yarısında yoğunlaştığı açıkça görülmektedir. Söz konusu coğrafyada Paleolitik'ten başlayarak Demir Çağı sonuna kadar olan kültürler kesintisiz bir şekilde ADYAP çalışmaları ile saptanmıştır.

Resim 1

Resim 2

EKAR

2019-2020

Doç. Dr. Erkan FİDAN, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi
erkanfidan@gmail.com

2017 yılında başlayan “Eskişehir ve Kütahya Tarih Öncesi Dönem Yüzey Araştırmasının -kısa adıyla EKAR- ana hedefi, modern teknikleri kullanılarak, bölgedeki tarih öncesi dönemlere ilişkin sorunları ve kronolojik boşlukları doldurabilecek büyük yerleşmeler üzerinde geniş çaplı araştırmalar yapmaktır. Özellikle MÖ 3. Binyıl sonu ile MÖ 2. Binyıl başına tarihlenen yerleşmelerde kapsamlı araştırmalar yaparak, söz konusu bölgede neredeyse hiç bilmediğimiz dönem aralığı ile ilgili çalışmayı hedefleyen yüzey araştırmalarında, arkeolojik yöntemlerin yanında, uzaktan algılama, jeofizik, jeoarkeolojik ve yaş tayini analizleri gibi arkeometrik yöntemler de kullanılmaktadır. Yüzey araştırmalarının bir diğer amacı da bakır ve gümüş yatakları açısından zengin olan Kütahya’da Tarih Öncesi Dönem madenciliğini araştırmaktır.

Söz konusu bu amaçlar doğrultusunda 4 yılda 100’e yakın yerleşme incelenmiştir. Bu yerleşmeler içerisinde Eskişehir’de Porsuk Höyük, Karapazar Höyük ve Yakakayı Höyük ile Kütahya’daki Kocahöyük, Hacikebir Höyük, Ortaca Höyük ve Tavşanlı Höyük üzerinde *intensive survey* olarak tanımlanan yoğun yüzey araştırmaları gerçekleştirilmiştir.

Amaçlanan söz konusu tüm bu çalışmalarla birlikte araştırmalar 2019 ve 2020 yıllarında Kütahya iline bağlı olan Tavşanlı ilçesinin yaklaşık 1.5 km yakınında yer alan Tavşanlı Höyük üzerinde yoğunlaşmış, yerleşme ve çevresi 50 x 50 m karelere bölünerek incelenmiştir. Söz konusu malzeme, 650 m x 680 m’lik bir alana yayılmaktadır. Bu duruma göre, yaklaşık 44 hektarlık bir yerleşme söz konusudur. Bu araştırmalarda, İlk Tunç Çağı, Orta Tunç Çağı ve Son Tunç Çağı’na ait çanak çömlek gözlemlenmiştir. Ayrıca höyük üzerinde az da olsa Demir Çağı’na ait olabilecek çanak çömlek örnekleri tespit edilmiştir. Höyük çevresinde yapılan jeoarkeolojik çalışmaların amacı ise höyüğün kuruluş yerinin seçiminde rol oynayan faktörleri ve höyük çevresinde zaman içerisinde meydana gelen çevresel değişimleri ortaya koymaktır. Bu doğrultuda, höyüğün hemen doğusunda akmakta olan Orhaneli Çayı’nın alüvyal dolgularından höyüğe doğru uzanan bir hat boyunca ve höyük çevresinde, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Coğrafya Bölümü öğretim üyeleri Dr. Levent Uncu ve Araş. Gör. Ebubekir Karakoca tarafından Atlas Copco marka elle çalıştırılan bir sondaj makinası ile delgi sondajlar yapılmış ve 5 ve 6 cm çapında ve 1,10 cm uzunluğunda yarı açık uçlu borular yardımıyla alüvyal dolgulardan sediman örnekleri alınmıştır.

Delgi-sondajlara ait veriler, höyüğün ilk kurulduğu dönemde hemen yakınında bir ard bataklık-göl ortamının bulunduğunu ve MÖ 3. Binyıl’ın ortalarına doğru bu alanın doldurulduğu anlaşılmıştır. Yapılan C 14 analizleri sayesinde daha önceki araştırmalardan Tavşanlı Höyük’te hiç bilinmeyen, Kütahya ilinde ise sadece 2-3 yerleşmede bazı verilere ulaşılan Neolitik Dönem ile ilgili bulgulara ulaşılmış ve dönem ile ilgili yerleşmede mutlak tarihleme yapılmıştır. Ayrıca yine radyokarbon tarihlemeleriyle, İlk Tunç Çağı’nın bütün

evreleri saptanmıştır. Ayrıca, 10 metreye yakın İTÇ dolgusuna karşın, yüzeyde çok az İTÇ çanak çömleği bulunmasının sebebi de jeoarkeolojik sondajlarla anlaşılmıştır. İTÇ'nin ikinci yarısına tarihlenen iki kalın yangın tabakası, çanak çömleğin altta kilitli kalmasına neden olmuş olmalıdır.

Höyük üzerinde yapılan jeoradar çalışmalarıyla Son Tunç Çağa ait olduğunu düşünülen en üst tabakada, höyüğün dış konturlarını takip eden, en az 2 m kalınlığında bir sur tespit edilmiştir. Ayrıca höyük üzerinde anıtsal nitelikte olabilecek kalın bir duvarlı bir yapıya ait görüntüler vardır. Höyüğün kuzeydoğusundaki düzlükte ise jeoarkeolojik sondajlardan elde edilen yanmış odun parçalarıyla MÖ 3. Binyıl'ın ortalarına tarihlenen cadde ve sokakların ayırdığı ev gruplarına ilişkin veriler vardır.

Yapılan yüzey araştırmaları sonucunda Tavşanlı Höyük'te kazı yapılması halinde Batı Anadolu arkeolojisi için çok önemli sonuçlar vereceği düşünülmektedir.

2019 Yılı Araştırma Ekibi

2019 Yılı Tokat İli-Pazar ve Artova İlçeleri Arkeolojik Yüzey Araştırması

Dr. Öğr. Üyesi Ş. Dilek FUL, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi,

dilek.ful@gop.edu.tr,

M. TEKİN - H. UYANIK

2019 yılı yüzey araştırması, ağırlıklı olarak Pazar ilçe merkezi ve köylerinde gerçekleştirilmiştir. Ayrıca, bu çalışmalar sırasında Artova ilçesine bağlı 4 köyde de araştırmalar yapılmıştır.

Orta Karadeniz bölümünün iç kesiminde, İç Anadolu bölgesine komşu geçiş alanında bulunan Tokat iline bağlı bir ilçe olan Pazar, il merkezine 25 km uzaklıkta olup Tokat-Turhal karayolundan 5 km daha içeride yer almaktadır. Denizden yüksekliği ortalama 550-600 m olan Kazova üzerinde kurulan ilçenin kuzey ve kuzeybatısında Turhal, batısında Zile, güneyinde Artova ilçeleri, doğusunda ise Tokat il merkezi bulunmaktadır. Pazar İlçesi, Tokat'ın en büyük ovalarından biri olan Kazova'nın güney yakasında kurulmuştur. Antik Çağ'da Dazimonitis olarak adlandırılan Kazovası'na, bu dönemdeki adı Iris olan Yeşilirmak hayat vermektedir. Pazar ilçesinde gerçekleştirilen araştırmalar sırasında, farklı dönemlere ait çeşitli türden kültür varlıkları kayıt altına alınmıştır. Söz konusu ilçe merkezinin, özellikle Osmanlı Dönemi'ne ait cami, hamam gibi yapılar açısından zengin olduğu anlaşılmış olmakla birlikte, bu yapıların bazılarında çok daha eski dönemlere ait mimari elemanların devşirme malzeme olarak kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu yapılardan birisi Zile'ye giden yol üzerinde bulunan Halil Bey (Eski adı Cuma) Camisi'dir. Caminin içinde kubbeyi taşıyan ahşap desteklerin altısının altına devşirme malzeme olarak Geç Roma Dönemi sütun başlıkları yerleştirilmiştir ki bunlardan dördü Korinth düzenindedir. Merkeze bağlı Dereçaylı, Dereköy, Doğançalı, Ocaklı, Ovacık, Bağlarbaşı, Çiftlikköy, Çayköy ve Kaledere köylerinde yapılan yüzey araştırmaları sırasında ise höyük, tümülüs, kale, tepe ve yamaç yerleşmesi gibi çeşitli türde kültür varlıklarının olduğu görülmüştür. Bunların içerisinde Çayköy' de yer alan Sivridökme Tepe Höyüğü oldukça dikkat çekicidir. Tokat-Zile eski karayolunun yaklaşık 2 km kuzeyindeki bu kültür varlığı, Kazova'ya hakim doğal bir tepe üzerinde yer almaktadır. Höyük olarak tescillenen bu yapıya tepenin uzaktan bakıldığında tümülüs görüntüsü verdiği tescil kayıtlarında ifade edilmiştir. Gerçekten de tepenin görünümü höyükten çok tümülüse benzemektedir. Yüzeyde yoğun şekilde Demir Çağı ve sonrasına tarihlenen seramik buluntusu mevcuttur. Bu buluntular, yapıya tepenin bir höyük olduğu düşüncesinin temelini oluşturmaktadır. Bununla birlikte, kaçak kazılar neticesinde ortaya çıkan kesitlerde kültür tabakasına ait izlere rastlanmaması ve özellikle kaçak kazı tünelinin kesitlerinde görülen tümülüs yapım tekniğine dair özellikler, burasının bir tümülüs olabileceğini de düşündürmektedir. İlçede yürüttüğümüz arazi çalışmaları sırasında tespit ettiğimiz kültür varlıkları arasında en ilgi çekici olanı, Dereköy'de bulunan ve köyün adıyla anılan kalede görmüş olduğumuz basamaklı tüneldir. Böylece Dazimonitis'te yeni bir Mithradat Kalesi keşfederek bu dönemki savunma sisteminin atar damarları olan kaleler ağının şimdiye kadar bilinmeyen bir parçasını bölge tarihine kazandırmış olduk.

Tokat'ın 38 km güneybatısında yer alan Artova ilçesinde ise Boyun Pınar, Kayaönü, Ahmet Danişmend ve İğdir köylerinde arazi çalışmaları yapılmıştır. Burada gerçekleştirilen çalışmalar neticesinde höyük, kale, tepe yerleşmesi ve nekropol alanı gibi kültür varlıklarının yanı sıra, Tokat'ta türünün tek örneği olan küçük çaplı bir yeraltı yerleşmesine de rastlanmıştır. Boyunpınar köyünün yaklaşık 500 m kuzeyindeki Özündürük Mevkii'ndeki ana kaya bloğuna oyularak yapılmış olan bu yer altı yerleşimi en az üç kattan oluşmaktadır. Farklı boyutlarda üç salona sahip olan bu yer altı yerleşiminin 2 nolu salonu, ana kayaya oyulmuş altı adet sütunla desteklenmiştir. Ayrıca, Ahmet Danişmend köyünde yaptığımız çalışmalar sırasında, köyün adı ile anılan höyüğün yüzeyinde hoş bir tesadüf olarak, büyük oranda sağlam bir *unguentarium*da bulunmuştur.

Bu çalışmamızda, yukarıda zikredilen veriler ışığında Kazova ve Artova kapsamında bölgenin kültür tarihine ait değerlendirmelerde bulunulacaktır.

Tokat-Artova, Boyun Pınar Köyü Yeraltı Yerleşimi

Tokat-Pazar, Dereköy Kalesi Basamaklı Tünel

İstanbul İli Yüzey Araştırmaları (İstya) Projesi

2013-2019

Doç. Dr. Emre GÜLDOĞAN, İstanbul Üniversitesi
guldogan@istanbul.edu.tr

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın izniyle 2013 yılında İstanbul ilinde Avrupa ve Asya yakalarında 15 ilçede tarihöncesi izleri aramak adına (Silivri, Çatalca, Büyükçekmece, Beylikdüzü, Sarıyer, Gaziosmanpaşa, Beykoz, Şile, Kartal, Pendik, Maltepe, Tuzla, Çekmeköy, Sancaktepe, Sultanbeyli) araştırma izni alan İstanbul İli Yüzey Araştırmaları (İstYA) Projesi çerçevesinde, 2013-2019 yılları arasında 4 ilçede (Silivri, Çatalca, Büyükçekmece, Beykoz) çalışmalar sonuçlanmıştır.

Bu süre zarfında özellikle Silivri, Çatalca ve Beykoz'da gerek taşınmaz gerekse taşınır arkeolojik-tarihsel daha önceki yıllarda kayda alınmamış zengin bir buluntu çeşitliliğiyle karşılaşmıştır. Bunun yanı sıra Büyükçekmece gibi geçmiş yıllarda çalışılan alanlarda yapılan araştırmalar sonucunda da yine daha önceki araştırmaları destekler sonuçlar ile birlikte yeni birtakım yeni bilgilerde tespit edilmiştir. İstYA Projesi'nin uygulama alanları üç farklı alanda gerçekleşmektedir. Bunlardan birincisini arazi çalışmaları oluştururken, ikinci uygulama alanı CBS (Coğrafi Bilgi Sistemleri) çalışmaları, üçüncü uygulama alanını da sözlü tarih çalışmaları meydana getirmektedir.

2013-2019 yılları arasında araştırması tamamlanan üç ilçenin (Silivri, Büyükçekmece ve Beykoz) sonuçları bir kitap olarak yayınlanmıştır. Kitabın yanı sıra çok sayıda bilimsel sunum ve makale ile çalışma sonuçları gerek bilim dünyası gerekse kamuoyuyla paylaşılmıştır. Bu webinar kapsamında yapılacak sunum ile yukarıda sözü edilen İstYA Projesi'nin 2013-2019 yılları arasındaki sonuçları ana özellikleri ile dinleyicilere sunulacaktır.

İstYA Beykoz

İstYA Büyükçekmece

İstYA Çatalca

İstYA Silivri

Karaburun Arkeolojik Yüzey Araştırması 2018-2020 Osmanlı Dönemi İzleri

Dr. Öğr. Üyesi Cengiz GÜRBIYIK, Manisa Celal Bayar Üniversitesi
cengizgurbiyik@gmail.com

Karaburun Arkeolojik Yüzey Araştırması 2018-2020 dönem çalışmaları, İzmir ili Karaburun ilçesinde her yılın Eylül ayı başlarında, yaklaşık 15 günlük periyodlar arasında gerçekleşmiştir. Çalışmalar, Karaburun ilçesinin farklı kesimlerindeki kıyı şeritleri boyunca yaygın yaya yüzey araştırması yöntemleri kullanılarak yürütülmüştür.

Karaburun Yarımadası ilk çağlardan bu yana yoğun olmamasına rağmen sürekli bir yerleşim alanı olma özelliği taşımaktadır. Beylikler döneminde fazla özellik göstermeyen ancak önemini koruyan yarımada, Osmanlı döneminde nüfus ve imar faaliyetleri açısından daha zengin bir süreç yaşamıştır. Bölgede tespit edebildiğimiz en erken tarihli kitabeli yapılar 17. Yüzyılın başlarına tarihlidir. Yarımada'nın bu tarihlerden itibaren gelişim göstermeye başladığını ve 18. ile 19. yüzyıllarda nüfus ve yerleşim açısından giderek büyüdüğünü söylemek mümkündür.

Karaburun Yarımadası'nda Osmanlı döneminden günümüze ulaşan eserler arasında, camiler, çeşmeler, yel değirmenleri, konut yapıları, zeytinyağı işlikleri ve mezar taşları karşımıza çıkmaktadır. Bölgede 16. yüzyıl ile 20. yüzyıl başlarında inşa edilmiş toplam 16 caminin varlığı bilinmektedir. Camilerin bir kısmı az ya da çok değişikliğe uğramış olsa da hala ayakta durmaktadır.

Camiler dışında en ilgi çekici yapıları, yarımada'nın her köşesinde karşımıza çıkan çeşmeler oluşturmaktadır. 2018 ve 2020 yılları arasındaki çalışmalarımız sırasında toplam 15 çeşme yapısı tespit edilmiştir. Yüzey araştırmamızın başlangıcından bu yana tespit edebildiğimiz çeşme sayısı 60'a yakındır. Bu mütevazı yapılar, buldukları konum ve sayıları dikkate alınarak bölgedeki su yönetimi ve eski yol güzergâhları hakkında önemli veriler sunmaktadır. Büyük çoğunluğu dikdörtgen prizma gövdeli ve tek cephelidir. Ana cepheleri sivri ya da kaş kemerli derin bir niş şeklindedir. İnşa malzemesi olarak düzgün kesme taş ve kısmen kaba yonu taş kullanılmıştır. Özellikle köy merkezinde yer alan çeşmelerde, daha özenli malzeme ve işçilik göze çarpmaktadır. Kitabeli çeşmelerde inşa tarihleri ağırlıklı olarak 18. ve 19. yüzyıla aittir. Yerleşim yerlerinden uzakta bulunan çeşmeler her türlü dış etkene açık olduklarından, ciddi bir tahribat söz konusudur.

Bölgedeki özgün konut yapılarının büyük ölçüde değişikliğe uğradığı gözlenmektedir. Özellikle yarımada'nın doğusunda, yerleşimin yoğun olduğu köylerde bu değişim çok daha büyüktür. Sazak, Salman, Parlak ve Küçükbahçe gibi batı köylerinde ise yöreye özgü şist (kayraktaş) ile inşa edilmiş özgün konutlara rastlamak mümkündür.

Coğrafi konumu nedeniyle bölgeye çok sayıda yel değirmeni inşa edilmiştir. Çeşitli belgelerde de uzun yıllar boyunca yel değirmenlerinin aktif olarak kullanıldığından bahsedilmektedir. Ne yazık ki bu yapıların pek çoğu günümüze ulaşmamıştır. 2018 ve 2020

yılları arasında toplam 7 yel değirmeni kalıntısına rastlanmıştır. Büyük ölçüde yıkılmış durumda olan bu yapılar, dairesel planlıdır ve yaklaşık benzer ölçülere sahiptir.

Bölgenin kültür tarihi adına ilginç veriler sunan Osmanlı dönemi mezar taşları ise pek çok yerleşimde karşımıza çıkmaktadır. Ancak her geçen gün mevcut taşların tahrip olduğu ya da yerlerinden alındığı gözlenmektedir. 2020 yılında, sayıca fazla mezar taşı barındıran İncecik köyü mezarlığında çalışılmıştır. Mezarlıkta, yaklaşık 300'e yakın Osmanlı dönemine ait mezar taşı tespit edilmiştir. Az sayıda 16 ve 17. yüzyıla tarihlenen mezar taşları bulunmakla birlikte, ağırlıklı olarak 18. yüzyıla ait taşlar dikkat çekmektedir. Bunun yanı sıra mimari tasvirli mezar taşlarına da rastlanmaktadır. İncecik Köyü dışında, Hasseki Mahallesi, Yumrutepe mevkiinde yer alan ve Osmanlı Döneminden beri kullanım gören mezarlık da incelenmiştir. Alan içerisinde, 18. yüzyıldan günümüze kadar uzanan zaman dilimi içerisinde tarihlenen, çeşitli mezar taşları tespit edilmiştir.

Amos Antik Kenti ve Çevresi 2019-2020 Yılları Yüzey Araştırmaları

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet GÜRBÜZER, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
mgurbuzer@mu.edu.tr

Amos antik kenti Muğla ili, Marmaris ilçesi, Turunç Mahallesi, Kumlubük mevkiindeki Asarcık tepesi üzerinde yer almaktadır. Amos Antik Kenti ve çevresine yönelik yüzey araştırmaları 2019 yılı ile birlikte başlamıştır. Yüzey araştırması sınırları, kuzeyde Turunç Mahallesi, güneyde Gebekse Koyu, batıda Bayır Mahallesi, doğuda Kargataşı ve Çiftlik Adalarının dâhil olduğu bir alanı kapsamaktadır.

Günümüze kadar elde edilen veriler Amos tarihini şu an için İÖ 6. yüzyıla kadar geriye götürmektedir. Bir *koinona* liderlik yaptığı bilinen kentinin tarihteki en erken kaydına İÖ 428'e ait Atina Vergi Listelerinde rastlanılmaktadır. Söz konusu listelerden hareketle Amos'un Attika-Delos Deniz Birliği'ne *Amioi* (Amoslular) ethnikonu ile 0,38 talent (2250 drahmi) vergi ödediği anlaşılmaktadır. Kent, Hellenistik dönem boyunca Rhodos Peraea'sının (Birleşik Peraia) bir parçası olarak varlığını sürdürmüştür. Aynı zamanda Lindos'un *deme*'si olan Amos adına antik kaynaklarda en erken Aeskhines'te rastlanılmaktadır; Aeskhines, pseudo mektuplarında Amos çevresindeki kırsal çevreye değinmiş ve buradaki zeytin ağaçlarından, çok sayıdaki üzüm bağından ve verimli ekili tarlaların kiraya verilmesinden söz etmiştir. Aeskhines'te Αμμοç olarak geçen kent etimolojik olarak, Hellence'de kum ya da kumsal anlamındaki "ammos" ile ilişkilendirilmektedir. İ.S. 200'e tarihli *Stadiasmus Maris Magni*'de Amos, Samos olarak yorumlanmış ve Rhopusa'ya 100 *stadia*; Leukopagos'a da 40 *stadia* uzaklıkta olduğuna değinilmiştir. Amos'tan bir Karia kenti olarak söz eden Stephanos Byzantinos ise kentten son kez bahseden kaynak olma niteliği taşımaktadır.

Modern araştırma tarihine bakıldığında Amos'un keşfi 19. yüzyılın ortalarına gitmektedir. Amos'a dair bilgi veren ilk kişi olan R. Hoskyn, Marmaris'in güneyinde "Asarcık" diye anılan yerde bir antik kentin varlığından söz etmiştir. 1920'lerin başında A. Maiuri, Amos'taki kalıntılar hakkında genel bir bilgi vermiştir. 1948 ve 1953'te G.E. Bean, Amos ve yakın çevresinde kazı çalışmalarında bulunmuş ve aralarında kira sözleşmelerinin de yer aldığı yazıtlar ele geçirmiştir. Bu tarihten sonra Amos'a yönelik sistematik bir araştırma yürütülmemiştir. Arkeolojik araştırma tarihi açısından değerlendirildiğinde Antik dönemde Karia Khersonesos'u olarak anılan Bozburun Yarımadası'nın özellikle batı kısmındaki yerleşimlere yönelik çok sayıda araştırma gerçekleştirilmesine karşın, yarımada'nın doğu kıyısındaki Amos'a dair doğrudan bir araştırma bulunmamaktaydı. Amos'un hem tarihçesi hem de araştırma tarihçesine ilişkin bu yönlü bir eksiklik Amos yüzey araştırmasının temel gerekçesini oluşturmaktaydı. Söz konusu gerekçeden hareketle, 2019'da Amos Antik Kenti ve çevresinde yüzey araştırmalarına başlanmıştır.

Doğrudan Amos'a yönelik kapsamlı ve ayrıntılı bir çalışmanın olmaması, kentteki kalıntıların güncel durumu hakkında bir verinin, bir kent planının ve güncel bir hâlihazır haritanın eksikliğini doğurmaktaydı. Bu doğrultuda, Asarcık Tepesi üzerindeki kent

merkezine yönelik araştırmaların temel hedefi, ana yerleşimin ayrıntılı olarak belgelenmesiydi. Bununla birlikte, Amos territoriumunun sınırları ve kent çevresindeki yerleşimler hakkında son derece kısıtlı bilgiler bulunmaktaydı. Araştırmanın bir diğer ana hedefini de kentin yayılım alanını tespit etmek ve çevresindeki yerleşimler ile olan bağlantısını saptamak oluşturmaktaydı. 2019-2020 yıllarında sürdürölen çalışmalarda Asarcık Tepesi'nin 1/1000'lik haritası oluşturulmuş ve söz konusu harita üzerine kentintaş planı yerleştirilmiştir. Ana yerleşimdeki arazi kullanımına dair önemli bulgulara ulaşılmıştır. İlk iki yılda araştırma sınırları dâhilinde kent çevresindeki çok sayıda yerleşim birimi tespit edilmiştir.

Kent merkezindeki araştırmalar Amos'un, Hellenistik dönem mimarisinin karakteristiğini yansıtan bir anlayış ile teraslar üzerine inşa edildiğini ortaya koymaktadır. Öncesinde Rhodos ve Kos'ta görölen, daha sonrasında da Pergamon mimarisinin yaygın bir uygulaması olan teraslama yöntemi ile Amos'un üç ana teras üzerine kurulu, dört tarafının surlar ile çevrili tahkimatlı bir yerleşim olduğunu söylemek mümkündür. Akropolisteki en üst teras, kentin kamusal yapılarının yanı sıra, üst düzey yönetici sınıfın yaşam alanlarının temsil edildiği konutları barındırmaktadır. Orta terastabir kutsal alan yer almakta, en alt teras ise olasılıkla sivil mimariye ev sahipliği yapıyor olmalıydı. Sivil yerleşim haricindeki arazi kullanımını ile ilgili olarak, tepenin kuzey yamacı yerleşimin çekirdeğini temsil etmektedir. Güney yamaç ağırlıklı olarak tarım faaliyetleri için kullanılmasına karşın, yamacın batı tarafı kısmen gömü alanı olarak değerlendirilmiştir. Kentin kuzey yamacında da benzer bir manzara söz konusudur: yamacın doğu yakasında tarım terasları bulunmakla birlikte, batı kısmın tamamıyla kent nekropolisinin bir parçası olduğu anlaşılmıştır. Kent nekropolisi kuzey yamacın batı tarafından başlayarak kuzeydeki koya doğru ilerlemekte ve kıyı şeridini kapsamaktadır. Nekropolisin sınırlarınınaynı zamanda kentin batısındaki tepenin güney yamacının batı ucuna kadar ilerlediği tespit edilmiştir. Bir yarımada şeklinde kıyıya uzanan Asarcık tepesinin kuzeyindeki ve güneyindeki iki koy şüphesiz ki doğal birer liman işlevine sahipti. Her iki koyun çevresini saran yamaçlarda kent ekonomisinin temelini teşkil eden tarım terasları da yer almaktadır.

Kent merkezinde ve çevresinde gerçekteştirilen yoğun yüzey araştırmalarında elde edilen bulgular Amos ve çevresinde iskânın MS 3. yüzyıl ile birlikte sona erdiğini ortaya koymaktadır. Önceki yıllarda yapılan araştırmalar, Bozburun Yarımadası'nın genelinde benzer bir manzaranın varlığını ortaya koymakta ve söz konusu tarihten itibaren yarımadanın genelinde terkedilişe bağlı bir *hiatusun* varlığından söz etmek mümkündür. Yarımadadaki yerleşimlerin terkedilişlerine dair yaygın kanı ise bölgedeki güçlü depremlerin neden olduğudur. şu anki verilere dayanarak Amos'ta da MS 3. yüzyıl sonrasında yerleşimin devam ettiğine dair bir bulguya rastlanılmamıştır. Kentinbu tarih ile birlikte terkedildiği anlaşılmakta, ancak bunun nedeninin deprem olup olmadığını söylemek şu an için mümkün görünmemektedir. İlerleyen yıllardaki araştırmaların ana hedefini de bu problematiği aydınlatmak oluşturmaktadır.

Niğde İli Dağlık Alan Yüzey Araştırması: 2019-2020 Yılları

Dr. Abdullah HACAR, Hitit Üniversitesi
abdullahhacar@hotmail.com

2017 yılından beri Kapadokya'nın güneybatısında yeni bir arkeolojik yüzey araştırması yürütülmektedir. Proje alanının sınırları, Niğde ilinin Bor, Ulukışla ve Çamardı ilçelerini kapsamaktadır. Bu alan tarihöncesi kültürel gelişime etki edebilecek önemli jeolojik ve coğrafi özelliklere sahiptir. Çalışma alanının güney ve güney batı kısmını kapsayan Orta Torosların kuzeyi dağlık alan verimli otlakları, çoklu metalik cevherleri ve Orta Anadolu ile Kilikya'yı birbirine bağlayan doğal geçitleri barındırmaktadır. Çalışma alanının kuzey batısında ise tarımsal ekonomi için önemli Bor ovası bulunmaktadır.

Yüzey araştırmasının öncelikli hedefleri arasında Orta Kalkolitik, Geç Kalkolitik ve İlk Tunç Çağı topluluklarının yaşam tarzını, ekonomik vesosyo-politik yapısını ve dönemler boyunca yaşanan kültürel değişimleri/dönüşümleri çözümlememizi sağlayacak veriler elde etmek yer almaktadır. Bugüne kadar bu yönde oldukça önemli verilere ulaşılmıştır.

Araştırmalarımız Kapadokya'daki Erken Kalkolitik yerleşimlerinin yerel farklılıklar gösterdiğini, bu yerleşmelerin üzerine kurulan Orta Kalkolitik yerleşimlerinin ise (MÖ 5200-4700) bölgesel düzeyde standart buluntulara sahip olduğunu göstermektedir. Ovada yer alan Geç Neolitik ve Erken Kalkolitik yerleşmelerinin üzerine gelen Orta Kalkolitik yerleşmelerinin yanı sıra benzer kültürel materyallere sahip yerleşimler dağlık alanda da ilk kez görülmeye başlamaktadır. Dağlık alanda keşfettiğimiz arkeolojik alanlarda ilk defa Orta Kalkolitik dönemde yerleşilmiş ve dönem sonunda tamamı terk edilmiştir. Yerleşim seçimi ve çanak çömlek buluntuları, çalışma alanımızın kuzeyindeki Batı Kapadokya platosu ile büyük orandabenzelik gösterir.

Kapadokya'da Geç Kalkolitiğin erken evrelerinde yerel olmayan, daha çok Kuzey Suriye, Kuzey Mezopotamya ve Doğu Anadolu'da yaygın tarazlı (*flint-scraped*)Coba tipi kâse ler ve sıkma boyunlu saman yüzü kaplar görülmektedir. Yüzey araştırmamızda, çoğunlukla turnet üretimi tarazlı kâse ve saman yüzü sıkma boyunlu çömleklerden oluşan bu türde buluntular Bekçitepe ve Adıyaman Mevkii 1 alanlarında ulaşılmıştır. Bu iki yerleşme dışında Kapadokya bölgesinde kazı çalışmaları yapılmış Güvercinkayasası ve FraktinYanı'nda da benzer buluntular açığa çıkarılmıştır. Güvercinkayasası'nda yerel Orta Kalkolitiğe tarihlenen II. tabakadan sonra gelen III. tabakada Kuzey Suriye, Kuzey Mezopotamya ve Doğu Anadolu kökenli mühürler ve *Ubaid* benzeri boyalı çanak çömlekler dışında bu tipte kâse ve çömlekler görülmektedir. Tüm bu buluntular, hakkında çok az şey bildiğimiz bölgenin Geç Kalkolitiğine ilişkin çeşitli sorular sormamıza imkân sağlamaktadır.

İlk Tunç Çağı'nda Kapadokya'da sosyal karmaşıklığın ve hiyerarşinin arttığı hem Kültepe ve Achemhöyük gibi merkez olabilecek yerleşmelerin hem de periferideki Göltepe tipi üretici yerleşmelerin buluntulardan anlaşılmaktadır. Olasılıkla yerel yöneticilerin organize ettiği, başta madencilik olmak üzere değişik uzmanlıklar ortaya çıkmış ve bir iş bölümü temelinde bu örgütlenme modeli kurumsal olarak işlemeye başlamıştır. Bu uzmanlaşmış üretim örgütlenmesi dışında hem Kapadokya içinde hem de uzak bölgeler arasında gerçekleştirilen yoğun ticaret, yerel ve yerel olmayan kaliteli ve çok çeşitli ürünlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Araştırma alanımızdaki İlk Tunç Çağı yerleşmelerinden elde edilen veriler, Kapadokya'nın güneybatısında, bu karmaşık toplum yapısının en üst düzeyde yaşandığını kanıtlayan buluntular sunmaktadır.

Dikmenhöyüğü Tepe (Nida-YA Arşivi)

Ecemiş Koridoru (Nida-YA Arşivi)

Konya İli Karatay ve Altınekin İlçeleri Bozdağ Milli Parkı Doğu ve Kuzey Kesimi Yüzey Araştırması

Dr. Öğr. Üyesi İlker IŞIK, Konya Selçuk Üniversitesi,
ilkerarkeo@selcuk.edu.tr

2017 yılında başlatılan ve 4 sezondur yürütülmekte olan yüzey araştırma çalışmalarımız özellikle Bozdağ Milli Parkı dağlık kesimi ve çevresi olmak üzere yüzeydeki tüm arkeolojik buluntuları ve yerleşim yerlerinin tespiti hususunda titizlikle sürdürülmüştür. Başta Karatay İlçesi, Yağlıbayat Mahallesi sınırları içerisinde kalan Savatra antik kenti ve çevresi olmak üzere antikiteye ışık tutabilecek birçok yerleşim yeri içerisinde araştırmalar gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmalar esnasında Savatra'daki höyük, tiyatro ve sit alanı sınırları bünyesindeki bölgede GPR(Jeoradar) çalışmaları, arkeometrik analiz uygulamaları, epigrafik çalışmalar, 3D modelleme, hava ve yer fotoğraf kaydı ile ortofoto gibi fotogrametrik çalışmalar gerçekleştirilmiş, mevcut tüm imkânlar dâhilinde yüksek seviyede bilimsel bir araştırma yapılması hedeflenmiştir.

2018 yılı ile birlikte bu çalışmalarımız daha geniş bir alanda devam ettirilmiş ve Konya'nın en doğu kesimi olan bu dağlık coğrafyada 60000 hektarlık alan taranarak birçok mimari kalıntı, yol ve buluntu tespit edilmiştir. Özellikle Bozdağ eteklerinde ve sarp yamaçlar üzerinde inşa edilmiş olan askeri gözetleme kuleleri ve kalelerin yanı sıra büyük bir baraj benti, sarnıç, kilise ve taş döşeli antik yol ağları keşfedilmiştir. Bu çalışmalar neticesinde bölgenin özellikle Geç Antik Çağ içerisinde önemli bir askeri garnizon bölgesi olduğu anlaşılmış ve Katolik kaynaklarında geçen piskoposluk merkezlerine ait kiliseler ve onların bulunduğu yerleşim alanları bulunarak Anadolu kültür mirası envanterine katkı yapılmıştır. Bununla beraber 6 m uzunluğunda ve 3'er metrelik çift şeride sahip Anadolu'nun en geniş yol ağı da bu çalışmalar esnasında ortaya çıkarılmıştır. Antik Çağ'dan yakın tarihimize kadar kullanım gören bu yol ağı aynı zamanda İpek yolunun bir parçası olarak tarih sahnesinde önemli bir konuma sahiptir. Yol ağının ve Bozdağ içerisindeki patika yolların haritalandırılması kısmen tamamlanarak Doğu Lykaonia yol güzergâhları belge altına alınmıştır. Ayrıca yol hattı çevresindeki tarihi kayıtlarda olmayan yeni hanların keşfi ile beraber han kalıntıları da incelenerek devşirme malzemeleri ve dönemsel özellikleri üzerinde çalışma yapılmıştır.

Bölgede yürütülen çalışmalarda bulunan İslami dönemlere ait mezar taşları ve antik dönemlere ait yazıt ve stellerin tanım ve tercüme yapılmış ve tüm bölgenin genel karakteristik yapısını belirlemek amacıyla bir veri sistemi oluşturulmuştur. Bu nedenle aceleci bir yaklaşımla hareket etmeksizin bilimsel yayın çalışmalarını elde edilecek tüm bilgilerin ardından yapılması uygun görülmüştür. Zira, uzun yıllar çalışma yapmayı planladığımız bölgeyi tam anlamıyla tanımak ve yanlış bir bilgi aktarımını ortadan kaldırmak için seçici ve bilimsel bir bakış açısıyla hareket etmeyi tercih etmekteyiz.

2019 yılında gerçekleştirdiğimiz yüzey araştırması sonucunda askeri kuleler, kiliseler, mimari unsurla ile beraber birçok mil taşı, yazıt, stel ile mezar türleri belgelenmiş ve fotoğraflanmıştır. Bu çalışmalarda tespiti yapılan mimari parçaların çoğu bulunan taşınmaz mimari yapılarla paralel olarak Roma-Bizans dönemi ağırlıklıdır. Bununla beraber Beşâğıl ve çevresinde Kızıkkuyu ve Piren Tömek Mevkileri gibi erken dönemlerden itibaren görülen ve önemli bir buluntu yoğunluğu içeren yerleşim alanları da söz konusudur. Ayrıca Koçyaka ve Zulmanda çevresindeki Selçuklu-Osmanlı evresine ait seramik örneklerin görüldüğü yerleşim alanları da dönemsel farklılıklar bakımından dikkat çekici veriler sunmaktadır. Özellikle bölgedeki geç dönem Osmanlı mezar taşları da alanın yakın döneme kadar iskânının kesintisiz bir şekilde devam ettiğini ortaya koymaktadır.

2020 yılı çalışmaları sırasında beş adet mermer ve traverten ocağı keşfedilmiştir. Bunlardan Savatra antik kentinin bulunduğu Yağlıbayat Mahallesi yakınlarındaki Taşkesti Mevkii'nde karot makinesi ile örnekler alınmış diğer ocaklardan ise çekiç ve murç yardımı ile numuneler temin edilmiştir. Bu çalışmanın amacı Konya ili sınırları içerisindeki Antik Çağ, Selçuklu ve Osmanlı dönemlerine ait eserlerin yapımında kullanılan mermer mimari unsurların üretiminin yapıldığı maden ocaklarını tespit ederek gelecekte bu eserlerimizin restorasyonunda orijinal ve doğru malzeme kullanarak restorasyon işleminin yapılması için gerçekleştirilmiştir. T.C. S.Ü. Kültür Varlıklarını Koruma ve Onarım bölümü ekibi dünyada birçok yanlış restorasyon örneklerinin görüldüğü çalışmalarda sıkça gördüğümüz yanlışların ülkemizin kültür değerlerine karşı yaşanmaması için 2020 yüzey araştırma programını ağırlıklı olarak bu konu üzerine yoğunlaşmayı tercih etmektedir.

Yapılan epigrafik çalışmalarda birçok kritik bilgiye ulaşılmıştır. Örneğin, Savatra'da Zeus Dalbenos kültü tespit edilmiştir. 2004 yılında İspanyol arkeologların bir müzede bulduğu Dalbenos kültü Albania/Arnavutluk kültürüne atfedilmişti. Zira böyle bir kavram daha önce hiç bilinmediği için ile etimolojik bakımdan ilişkilendirilme yapılmıştı. Fakat Savatra'da bulunan 3 adet yazıtta Zeus'a atfedilen bu unvanın geçmesi bu inancın askerler vasıtasıyla Savatra'dan İspanya'ya sirayet ettiğini göstermektedir.

Yazıtlar Roma İmparatorluk Dönemi Savatra'sının hem dini hem de sosyal açıdan oldukça zengin kültürel çeşitliliğe sahip olduğunu göstermektedir. Ayrıca savaş tanrısı Ares kültünün kentte önemli bir yer edindiği anlaşılmaktadır. Bu kültün varlığı, Savatra'nın askeri açıdan önemli bir merkez olduğuna işaret etmektedir. Savatra'da bulunan, isminden de Latin-Roma kökenli olduğu anlaşılan LuciusGattiusCornelianus adında bir askerin Ares'e adadığı yazıtlı sunak, Ares kültünün Savatra'ya yerleşmesinin en büyük nedeninin burada konuşlanan Romalı askerler olduğunun bir kanıtıdır. Nitekim yazıtın editörü T. Callander yorumunda, Roma etkisinin güçlü olduğu Savatra gibi bir kentte Ares kültünün görülmesinin doğal oluşunu belirtmektedir.

Likya Bölgesi Alacadağ Çevresindeki Bizans Yerleşimleri Yüzey Araştırması 2014-2020

Doç. Dr. Bülent İŞLER, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, bulent.isler@hbv.edu.tr
Dr. Nesrin AYDOĞAN İŞLER, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

“Likya Bölgesi Alacadağ Çevresindeki Bizans Yerleşimleri” konulu yüzey araştırması Antalya İli, Demre İlçesi’nin kuzeyinde kalan Geç Antik ve Ortaçağ yerleşimlerini kapsar. Demre Bizans dönemindeki ismiyle Myra antik kenti, tarihte Likya olarak adlandırılan, doğuda Phaselis’ten başlayarak batıda Fethiye körfezine kadar uzanan bölgenin yaklaşık ortasında yer alır. Bu dağlık alanın doğusundaki Limyra, kuzeyinde Arneai ve Arykanda ve batısında Kyaneai antik kentleri bölgenin önemli yerleşimleri arasındadır. Söz konusu bölgede, engebeli araziye dağılmış halde, yakınındaki büyük kentlere dâhil olarak, kendilerini güvenlik altına almış, çok sayıda küçük yerleşim bulunmaktaydı. Güneyindeki Myra Kenti Bizans döneminde bölgenin dini ve idari merkeziydi ve Bizans dönemine ait kaynaklara göre araştırmanın yürütüldüğü dağlık alanda yer alan yerleşimlerdeki kilise ve manastır örgütlenmesi Myra piskoposluğuna bağlıydı. Aynı zamanda Myra kenti ile dağlık alandaki yerleşimler arasında yakın ticaret işbirliği de bulunuyordu.

Araştırmanın yapıldığı bölge, günümüzde Gürses, Belören, Çağman ve Beymelek köylerinin sınırları içindedir. Araştırma bölgemizde 1960’lı yıllarda M Harrison, 2000’li yıllarda H. G. Severin ve P. Grossmann tarafından yüzey araştırmaları yürütülmüştür. Yapmış oldukları yayınlarda belli başlı dini yapıların planlarına yer verilerek kısa tanımları yapılmıştır. Bu yayınlarda dini binaların çevrelerinde yer alan konut, işlik, sarnıç gibi sivil mimari örneklerinin ve bezemeli taş eserlerin yeterince incelenmediği, binaların özgün durumlarına yönelik değerlendirmelerin de yetersiz olduğu görülmektedir. Dolayısıyla daha kapsamlı bir araştırmanın yapılması gerektiğini görerek 2014 yılında bölgede yüzey araştırmalarına başladık.

Bizans yerleşimleri üzerine yürüttüğümüz yüzey araştırmasında, bölgedeki dini ve sivil mimari örneklerinin belgelendirilmesi, belgelendirilen binaların işlev ve tarihlendirme sorunlarının tartışılması, yerleşimler arası antik yol ağının tespit edilmesi ve bölgedeki tarımsal üretimin sanat ortamına katkısının belirlenmesi amaçlanır. Yüzey araştırmasıyla yerleşimlerdeki mezar, konut, kilise, şapel, vaftizhane, tarımsal üretime yönelik işlik ve sarnıç gibi binalarla birlikte bölgenin tam bir envanterinin çıkartılması hedeflenmektedir. Çalışmalarımız sırasında bulunan taş eserler de süsleme, malzeme-teknik özellikleri bakımından sınıflandırılarak, çizim ve fotoğraflar eşliğinde tanımlanmaktadır.

Alacadağ’daki yerleşimler genellikle tarım alanlarının çevresindeki korunaklı tepelerde toplanmıştır. Yerleşimlerin yerinin seçiminde tarım arazileri belirleyici olmuştur. Bölgede dağınık haldeki küçük tarım arazilerine bağlı olarak, büyük ölçekli yerleşimler yerine, birbirlerine uzak olmayan küçük ölçekli kentler, kilise merkezli köyler, manastır, beyevi ya da kule/çiftlik gibi kırsal yerleşimler kurulmuştur. Yerleşimlerde bulunan kaya mezarları, kule evler ve bazı seramik buluntuları yerleşimlerin geçişinin klasik çağa kadar

geri gittiğini göstermektedir. Nitekim 2020 yılı yüzey araştırmalarında am Dağı'nda bulunduğumuz üç kaya mezarından ikisinin üzerinde bulunan Like kitabeler mezarların MÖ 400-300'lere tarihlendirilmesini mümkün kılmıştır. Yazıtlarda yer alan isimler Bu dönemde Myra kırsalında soylu ailelerin yaşadığını da göstermiştir. Belören Köyü, Kepez tepe üzerinde bulunan klasik ağ kule yapısının yakınında bulunan tapınak, yazıtı sayesinde MÖ 2. yüzyıl başlarına tarihlenmiştir. am Dağı kaya mezarları ve Kepez Tepe üzerindeki tapınağın duvarındaki ha kazımaları bu yapıların Bizans döneminde kullanılmaya devam ettiklerinin birer göstergesidir.

Myra'nın kırsalındaki kentler MS 6.-7. yüzyıllarda en parlak dönemini yaşamıştır. Bu dönemde Akdeniz kıyılarında meydana gelen bir dizi veba salgını, savaş ve korsanlık faaliyetleri sonucunda kıyıda büyük kentlerde yaşayan halkın, daha güvenli olan kırsal alanlara çekildiği tespit edilir. Bizans döneminde kırsal alanın güvenliğine oldukça önem verilmiştir. Çalışmalarımız sırasında denizden Kasaba ovasına uzanan vadi boyunca yaklaşık on kale veya gözetleme yapısı tespit edilmiştir. Bazı kalelerin içinde bulunan sarnıç, konut ve dini yapılarla oldukça geniş bir alanı kaplamaktadır. Kalelerin tamamının Myra ovasını ve vadisini görebilecek geniş bir görüşü vardır. Böylelikle kıyıda gelebilecek tehlike çok önceden görülebilmektedir.

Bölgedeki yerleşimlerin çoğunun antik adı bilinmez. Yayınlarda, dönem kaynaklarında geçen yerleşim adlarıyla günümüze ulaşabilmiş mimari kalıntılar arasında ilişki kurulmaya çalışılmış, ancak çok az yerleşimin özgün adı tespit edilebilmiştir. Yerleşimlerin yakın çevresindeki kule yapıları ya da mezar anıtlarından da anlaşılacağı üzere yerleşimlerin çoğu klasik dönemden itibaren Bizans Dönemi'nin sonuna kadar kesintisiz iskân görmüştür. Bizans Dönemi'nde önceki dönemlerde yapılan konut sarnıç işlik gibi yapılar, küçük eklemeler dışında aynen kullanılmaya devam etmiştir. En belirgin değişim, yerleşimlerin merkezlerine büyük bazilikal planlı kiliselerin yapılmaya başlanmasıdır. Kiliselerin bazen kentin merkezine bazen de yerleşimlerin biraz dışına inşa edildikleri görüldü. Ayrıca bölgede küçük bir kilise merkezli birkaç evden oluşan küçük köyler de tespit edilmektedir.

Dağlık alanda bulunan Bizans dönemi yerleşimlerindeki konut yapıları, duvarlarının taştan yapılması ve sonraki dönemlerde çok az değişikliğe uğraması nedeniyle oldukça iyi durumda günümüze ulaşmıştır. Tamamına yakını iki katlı olan konutların alt katları depolama, üst katları ise yaşam alanları olarak kullanılmıştır. Bizans konutlarını tek odalı, sıra odalı ve çapraz yerleştirilmiş çok odalı olarak gruplayabiliriz. Konutların yakınında tarımsal üretime yönelik olarak, ana kayaya oyularak oluşturulmuş işlikler bulunur. İşliklerin çoğu şarap üretimine yönelik olmakla birlikte az da olsa zeytinyağı işlikleri de tespit edilmektedir. Konutların yakınında mutlaka bir ya da daha fazla sarnıç yapısı bulunur. Dağlık alanda doğal su kaynağı bulunmadığı için su ihtiyacı ana kayaya oyularak oluşturulan sarnılardan sağlanmıştır. Günümüzde de halen kullanılmakta olan sarnılarda, kışın biriktirilen yağmur suyu, yaz boyunca hayvanların ve insanların su ihtiyacının karşılanmasında kullanılmıştır.

Bizans Dönemi'nde insanların evlerinin yakınında oluşturdukları mezarlara gömülmesi devam etmiştir. Mezarlar evlerin duvarlarının yakınında, çoğunlukla toprağa kazınarak oluşturulmuş doğu-batı doğrultusunda uzanan ve ayak kısmına doğru daralan

dikdörtgen formdadır. Mezarların kenarları taş örgü olup üstü uzun taş bloklarla kapatılmıştır. Ayrıca kilise ve manastırlarda az da olsa lahit mezarlar da tespit edilmiştir. Bulunan örnekler Likya'ya özgü mahya kirişli ve semerdam çatılı mezarların Bizans döneminde de devam ettiğini göstermektedir. Bizans Dönemi lahitlerinde haç gibi bazı Hıristiyanlıkla ilgili dini semboller dikkat çeker. Bizans Dönemi'nde daha önceki dönemlere ait kaya mezarlarının ve lahit mezarların ikinci hatta üçüncü kez kullanıldıkları da düşünülmelidir.

Bizans'la başlayan bir diğer değişim ise özellikle Demre'nin dağlık kesiminde manastır yerleşimlerinin oluşmaya başlamasıdır. Bazı araştırmacılarca dağlık Orta Likya bölgesindeki, kutsal alanı üç yapraklı yonca planlı kiliselerin ve çevrelerindeki yapıların manastır yerleşimine ait oldukları ileri sürülmüştür. Bölgede bulduğumuz manastırlar da bu görüşü destekler niteliktedir. Manastır olarak tanımladığımız yapıların tamamı çevre duvarı içindeki kilise, vaftizhane, mezarlar ve ek yapılardan oluşur. Demre'nin dağlık alanında olduğu bilinen en önemli manastır 6. yüzyılda yaşamış olan Sionlu Aziz Nikolaos'un kurduğu manastırdır. Bizans imparatoru Iustinianus (527–565) döneminde yaşamış olan Nikolaos gösterdiği mucizeler nedeniyle ölümünden sonra aziz ilan edilmiştir. Bugün Karabel Asarcık tepesinde bulunan manastır Ortaçağ boyunca önemli bir ziyaret ve haç merkezidir. Aziz'in röliklerine değen mür yağından edinmek için manastıra gelen hacılar manastıra önemli bağışlar yapmış olmalıdır. Nitekim 1963 yılında Kumluca'da bulunan Sion Manastırına ait altın ve gümüş eşyalar manastırın ne kadar zenginleştiğini gösteren önemli bir buluntudur.

Haç ziyaretleri ve tarım alanlarından elde edilen ürünlerin ticaretinin yapılmasıyla bölge ekonomisine büyük katkı sağlanmış ve bu sayede Alacadağ çevresinde büyük boyutlu manastır ve kiliseler inşa edilebilmiştir. Özellikle 6. yüzyılda bölgede inşa edilen yapılar, hem boyut hem de bezemeleri bakımından İstanbul'daki imparatorluk yapılarını aratmayacak görkemdedir. Bu yapılar yetenekli ustalarca ayrıntılı bezenmiştir.

Eminler Höyük ve Karaman Ovası Yüzey Araştırmaları (2016-2019)

Dr. Öğr. Üyesi Yalçın KAMIŞ, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi,
yalcinkamis@nevsehir.edu.tr

Kuzeyden volkanik Karadağ, güneyden Toros Dağları ile sınırlanan Karaman Ovası, Orta Anadolu Platosu'nun güney ucunda konumlanmaktadır (**Resim 1**). Bu konumuyla Karaman Ovası, Toros Dağları'nı aşarak Çukurova'ya inen geçitlerin hemen yanı başında yer almaktadır. Ovanın MÖ III-II. binyıllardaki kültürel gelişiminin ana hatlarıyla değerlendirmesini amaçlayan yüzey araştırması 2016-2019 yılları arasında gerçekleştirilmiştir. Yüzey araştırmasının planlama aşamasında, Eminler Höyük ziyaret edilmiş ve höyüğün MÖ III-II. binyıl kültürleri açısından zengin veriler sunduğu tespit edilmiştir. Buradan hareketle, Karaman Ovası'nda söz konusu dönemlerde yerleşim dinamiklerinin araştırılmasını hedefleyen geniş kapsamlı yüzey araştırmalarına başlamadan önce, Eminler Höyük'te *intensive* (yoğun) yüzey araştırmaları gerçekleştirilmesine karar verilmiştir. Bölgenin seramik geleneklerinin daha yakından tanınmasına olanak sağlayan Eminler Höyük *intensive* (yoğun) yüzey araştırmalarının tamamlanmasından sonra araştırmanın ikinci aşamasına, Karaman Ovası'ndaki höyüklerin araştırılması aşamasına geçilmiştir.

Karaman il merkezinin yaklaşık 20 km kuzeybatısında yer alan Eminler Höyük, Höyük, Karadağ'ın eteklerinin Karaman Ovası ile birleştiği alanda, aynı isimli köyün bitişiğindedir (**Resim 2**). Eminler Höyük, kuzey-güney yönünde 800 metreye, doğu-batı yönünde ise 500 metreye ulaşan bir alan içerisinde birbirine bağlanan 5 farklı yükseltiyi içermektedir. Eminler Höyük'te 2016 yılında başlatılan ve höyüğün 30x30 m ölçülerindeki toplama birimlerine ayrılmasını temel alan yoğun yüzey araştırmalarının tamamlanması neticesinde, höyüğün Erken Tunç Çağı'ndan başlayarak Orta Çağ'a kadar uzanan yerleşim tarihi ana hatlarıyla belirlenmiştir. Höyüğün yerleşim tarihinin belirlenmesinde anahtar rol oynayan seramik buluntulara ilişkin özet istatistikî şu şekilde verilebilir. Eminler Höyük yüzey araştırmasında yaklaşık 15000 seramik parçası toplanmış ve parçaların istatistik çalışması arazide tamamlanmıştır. Eminler Höyük'te değerlendirmeye alınan parçaların dağılımına bakıldığında, yaklaşık 8000 parçanın tanımlayıcı özellik göstermeyen amorf örneklerden oluştuğu görülmüştür. Dönemsel özellikleri belirlenebilen seramik örneklerinin dağılımına bakıldığında ise yaklaşık 4000 parçanın Erken Tunç Çağı'nın farklı evrelerine, 2500 civarındaki parçanın MÖ II. binyıla, geriye kalan az sayıdaki parçanın Demir Çağı ve sonrasına tarihlendirilebileceği anlaşılmıştır.

Eminler Höyük yüzey araştırmasında toplanan ve tanımlayıcı özellikler gösteren seramiklerin % 59'u Erken Tunç Çağı'na aittir. Erken Tunç Çağı'nın farklı dönemlerine tarihlenen seramikler hamur özellikleri itibariyle geniş bir yelpazeye yayılmaktadır. El yapımı kırmızı astarlı seramik, Orta Anadolu Metalik Seramiği, tarazlı seramik, boya bezekli seramik, krem astarlı seramik ve kaba seramik başlıca gruplarıdır. Söz konusu gruplar içinde el yapımı kırmızı astarlı seramik, Orta Anadolu Metalik Seramiği, tarazlı seramik (Scored Ware) ve kaba seramikler yaygınlık açısından ön plana çıkmaktadır. El yapımı kırmızı astarlı

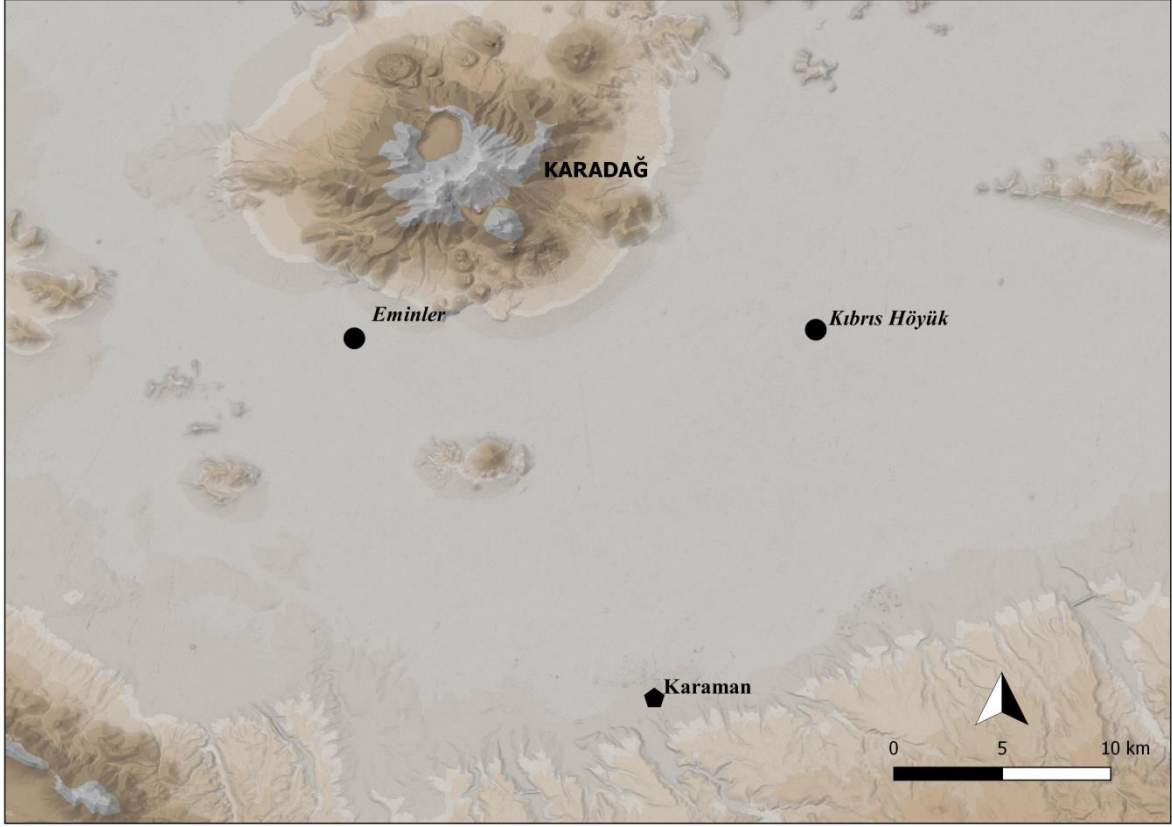
seramikler J. Mellart'ın Konya Ovası'nda topladığı örneklerle paralellik göstermektedir. Orta Anadolu'nun güney bölümünün en karakteristik seramik grubu kabul edilebilecek nitelikteki metalik seramikler bölgede çok sayıda yerleşimden bilinmektedir. Eminler'de bolca örneğine rastlanan tarazlı seramikler, Konya Karahöyük ve Kilise-tepe'nin MÖ III. binyılın ilk yarısına tarihlenen tabakalarından bilinmektedir. Eminler'de metalik seramik dışında karşılaşılan az miktardaki boya bezekli çanak çömleği erken ve geç örnekler şeklinde iki bölüm halinde ele almak mümkündür. Kabaca Erken Tunç Çağı'nın ilk yarısına tarihlenebilecek erken örnekler Konya Ovası'nda J. Mellaart'ın tanımladığı örneklerle paralellik gösterirler. Geç örnekler ise Konya Karahöyük ve Acemhöyük'ün Erken Tunç Çağı III tabakalarında açığa çıkarılan boya bezekli kaplarla aynı türdendir. Dönemin ilk yarısına ve ikinci yarısına ait örneklerin Eminler'de bulunması yerleşimin devamlılığını göstermesi açısından önem taşımaktadır. Bu durum, Konya Ovası genelinde Erken Tunç Çağı II (MÖ 2700-2400) sonlarında yerleşimlerin terk edilmesiyle sonuçlanan süreçten, Eminler Höyük'ün kalıcı şekilde etkilenmediğine işaret etmektedir.

Eminler Höyük'te toplanan tanımlayıcı seramiklerin % 38'i MÖ II. binyıl örnekleridir. Eminler Höyük MÖ II. binyıl seramikleri, yalın seramik, kırmızı ve devetüyü astarlı-perdahlı seramik, krem astarlı seramik, gri seramik, boya bezekli seramik ve kaba seramik gibi çok sayıda seramik grubunu içermektedir. Bu grupların istatistikî dağılımı, yalın seramik, kırmızı ve devetüyü astarlı seramik ile kaba seramiğin MÖ II. binyıl malzemesinin % 90'ından fazlasını oluşturduğunu göstermiştir. Hızlı çarkta üretilmiş kırmızı ve devetüyü astarlı perdahlı seramiklerin form özellikleri Kültepe, Acemhöyük ve Konya Karahöyük gibi Asur Ticaret Kolonileri Çağı merkezleriyle büyük ölçüde benzerlik göstermektedir. Kırmızı astarlı seramik içerisinde az miktarda da olsa MÖ II. binyılın ikinci yarısına ait örnekler mevcuttur. Kırmızı astarlı seramikle hemen hemen aynı oranda temsil edilen yalın seramiklerin yüzey ve hamur özellikleri fazla tanımlayıcı değildir. Bu nedenle söz konusu grubun dönemlere ayrılması güç görünmektedir. Ancak form özellikleri dikkate alındığında, bu grubun Asur Ticaret Kolonileri Çağı ve Geç Tunç Çağı örneklerini içerdiği görülmüştür. Yoğunluk itibarıyla yalın ve kırmızı astarlı seramiklere benzer bir durum sergileyen kaba seramikler, küp, çömlek ve pişirme kaplarında yoğunluk göstermektedir. Kaba seramikler içerisinde yer alan pişirme kapları bu grubun en dikkat çekici formudur. Bu formun tipolojik özellikleri, Asur Ticaret Kolonileri Çağı ve Geç Tunç Çağı tiplerinin grup içinde temsil edildiğine işaret etmektedir.

Çanak çömlek buluntuları içerisinde yaklaşık % 1 oranında temsil edilen Demir Çağı seramiği, Eminler'de rakamsal görünürlüğü en düşük gruptur. Buna rağmen bu grup içerisinde dönemin erken ve geç evrelerine ait parçalar bulunması, höyükte Demir Çağı'nın birden fazla tabakası bulunduğunu göstermesi nedeniyle önem taşımaktadır. Eminler'de Demir Çağı sonrası yerleşimlerine işaret eden seramikler % 2'lik bir orana sahiptir. Geç dönem seramiklerine höyük üzerinde eser miktarda rastlanmıştır.

Eminler'de 2016-2019 yılları arasında gerçekleştirilen yüzey araştırmaları Orta Anadolu'nun güney ucunda, Karadağ'ın eteklerinde konumlanan höyüğün detaylı analizine ilişkin ilk sonuçların elde edilmesini sağlamıştır. Elde edilen ilk sonuçlar, bölgenin MÖ III ve II. binyıl kültürlerine dair kabul edilen kimi noktaların yeniden ele alınması gerekebileceğine

işaret etmektedir. Eminler Höyük araştırmalarının tamamlanmasından sonra, bölgede gerçekleştirilmeye başlanan geniş kapsamlı yüzey araştırmaları bu sonuçların daha geniş bir zeminde tartışılmasına olanak sağlayacaktır.

Resim 1

Resim 2

Tarsus Hinterlandı Arkeolojik Yüzey Araştırmaları

Doç. Dr. Deniz KAPLAN, Mersin Üniversitesi
denizkaplan@mersin.edu.tr

Tarsus, Anadolu'nun kadim kentlerindedir. Kilikia Bölgesi kenti olan Tarsus'taki en erken buluntular, merkezdeki Gözlükule Höyüğe aittir. Gözlükule'de en erken buluntular, Neolitik Dönem'e tarihlenmektedir. Kentin ismi, ilk olarak Hitit kaynaklarında "Tarz(s)a" olarak anılmaktadır. Asur yıllıklarında kentin adı "Tarzi"dir. Eski Yunanlılar ve Romalılar tarafından Tarsos/Tarsus olarak adlandırılan kent, günümüzde Tarsus ismi ile yaşamaya devam etmektedir.

Geniş tarım arazileri, Kydnos Nehri'nin oluşturduğu liman ve Tarsus'un antik yollar üzerindeki vazgeçilmez konumu, Tarsus'u eski dünyanın önemli bir ticaret kenti olmasını sağlamıştır. Bu sayede Tarsus tarihsel, kültürel ve ekonomik açıdan yüzyıllarca devam eden bir kültür birikimine sahip olmuştur.

Antik Tarsus'un üzerinde güçlü bir şekilde yaşamaya devam eden günümüz Tarsus'u, kültürel birikimin kesintisiz bir şekilde devam ettiğine işaret etmektedir. Buna karşın bugünkü Tarsus, antik Tarsus'un kalıntılarına ve onlar aracılığıyla ulaşılabilecek bilgilere erişmek için aynı zamanda engel teşkil etmektedir. Bu nedenle antik Tarsus ile ilgili kent merkezi dışındaki farklı alanlarda arkeolojik çalışmaların sürdürülmesi önem arz etmektedir. Kentlere değer katan önemli bir unsur, hinterlandlarıdır. Bu nedenle kentler, hinterlandlarının barındırdığı zenginlikler ile beraber incelenmelidir. Tarsus Hinterlandı Yüzey Araştırmalarının sınırlarını oluşturan Tarsus İlçesi'nin dağlık arazisi, antik Tarsus kentinin hinterlandını oluşturmaktadır.

Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın izinleriyle, Tarsus Ticaret ve Sanayi Odası'nın destekleriyle gerçekleştirilen Tarsus Hinterlandı Yüzey Araştırmaları, 2016 yılında başladı. Tarsus Hinterlandı Yüzey Araştırmaları kapsamında Çavdarlı Mahallesi'ne bağlı Keşbükü'de incelemeler yapılmıştır. Söz konusu mahalle, Tarsus kent merkezinin 18 km kuzeybatısında ve Çamlıyayla ilçe merkezinin 20 km güneydoğusunda bulunmaktadır. Keşbükü, Çavdarlı Mahallesi'nin 2.5 km güneybatısında yer almaktadır.

Keşbükü'de ele geçen buluntular, Tarsus kenti ile ilgili önemli bilgiler sunmuştur. Bu durum Tarsus gibi hala yaşamaya devam ve bu nedenle kent merkezinde arkeolojik çalışmaların kısıtlı yapılması söz konusu olan kentlerin hinterlandlarında, yüzey araştırmalarının kent hakkında bilinmeyen bilgilere ulaşılması açısından önemli bir arkeolojik araştırma yöntemi olduğunu kanıtlamaktadır. Aşağıda sadece Keşbükü buluntularından yola çıkılarak Tarsus ve Kilikia arkeolojisi için edinilen önemli yeni bilgiler sunulmaktadır:

Keşbükü buluntuları içerisinde en erken buluntular obsidiyenlerdir. Söz konusu obsidiyenler, Neolitik veya Kalkolitik Çağlar'a aittir. Bu bilgi, Tarsus Hinterlandı'nda

Tarsus'un merkezindeki Gözlükule Höyük gibi erken yerleşimlerin varlığına kesin kanıt sunmaktadır.

Keşbükü'de ele geçen nicelik ve nitelik açısından önemli bir grubu oluşturan Arkaik ve Klasik Dönem seramikleri, Gözlükule'de MÖ 530-320 yılları arasında yaşanan "esrarengiz boşluğu" tekrar tartışılmasına olanak sunmaktadır.

Keşbükü Arkaik ve Klasik Dönem buluntuları, Tarsus ve çevresinde "esrarengiz boşluğu"na sadece Gözlükule için geçerli olduğuna net ve kesin kanıtları içermektedir.

Yerleşim de ele geçen ve Tarsus Müzesi'nde sergilenen bir adet Kouros başı, MÖ 530-520 yıllarına aittir. Kouros başı, Tarsus'a ait en erken heykeltıraşlık buluntusu olma özelliğine sahiptir.

Keşbükü'de ele geçen Hellenistik ve Roma Dönemi terracotta heykelcikleri içerisinde kimliklendirilebilen asıl grup, Kourotrophos'lardır. Yerleşimin zirve noktasındaki kayalık alanda ele geçen Keşbükü Kourotrophos'ları, Ephesos'taki Kourotrophoi Yarık Kaya Kutsal Alanı ve Kaunos'taki Demeter Kayalığı ile hem konteksti hem de buluntuları açısından ortak özelliklere sahiptirler. Söz konusu benzerlikler, Keşbükü'de "Kourotrophoi" tanrılar için bir kutsal alanının varlığını düşündürmektedir. Bu durum Kilikia'da kourotrophoi tanrılar için bilinen ve tespit edilen ilk açık hava kaya kutsal alanının Keşbükü'de olduğuna işaret etmektedir.

Keşbükü'de bulunan kireçtaşı bir kaya lahdi üzerinde eski Yunanca bir yazıt bulunmaktadır. Yazıtta anılan Lysandros, tapınak bekçisi olarak tanımlanmaktadır. Bu bilgi sayesinde Tarsus'taki Donuktaş olarak kimliklendirilen Hadrianus Tapınağı'nın bir neokaratının ilk kez isminin öğrenilmesi mümkün olmuştur.

Keşbükü'nün yaklaşık 4 km doğusunda aynı burun üzerinde bulunan Burunköy mevkiinde yazıtlı bir başka lahdin bulunması, Tarsus'un *phyle*leri hakkında ilk kez bilgi edinilmesi açısından önemli bir keşif olmuştur. Söz konusu yazıtta geçen "*İsis Phyle*"si ilk kez bu yazıt ile belgelenmektedir.

2016-2019 Euromos ve Çevresi Yüzey Araştırması

Doç. Dr. Abuzer KIZIL, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
akizil@mu.edu.tr

2016-2019 yılları arasında gerçekleştirdiğimiz yüzey araştırması özellikle Euromos kent merkezi ile çevresindeki yerleşim ve tekil kalıntıların ilişkilerine ışık tutacak önemli veriler sunmuştur. Tespit edilen arkeolojik kalıntılar yıl sırasına göre aşağıda özetle ele alınarak tanıtılmaya çalışılmıştır.

Araştırma, Euromos Antik Kenti'nin yaklaşık 14 km kuzeybatısında yer alan Pınarcık köyünün güneyinden Kazanderesi denilen vadi boyunca çıkılarak ulaşılan ve halk arasında Kirse (Kilise) Mevkii olarak adlandırılan bölgede başlamıştır. Uzun ve derin vadinin kuzey yamacındaki teraslarda yer alan kalıntılar Bizans Dönemi'ne aittir. Teraslama güneybatı ve kuzeydoğu yönünde uzanmaktadır. Terasları destekleyen duvarlar çok fazla yüksek olmayıp düzensiz taşlarla basit bir şekilde örülmüşlerdir. Bu küçük yerleşim alanında gözlemlenen başlıca kalıntılar kilise, atölye, çeşme ve münferit duvarlar ile birkaç mimari bloktur. Yüzeyde tespit edilen kaba ve tek renkli seramikler de Bizans dönemine aittir.

Şenköy, Kale Mevkii, Bizans Kalesi, bir tepenin zirvesinde yer alan kalenin planı topoğrafyaya uydurulmuştur. İnşasında yerel taş, tuğla ve horasan harcı kullanılmıştır.

Dikenlik Sırtı Mevkii küçük kale ya da askeri garnizon yerleşimi, yukarıda anlatılan Bizans kalesinin yaklaşık 100 m kuzeyinde bir tepenin zirvesinde yer almaktadır. Taşlık olan zirvede ilk göze çarpan kaçak kazılar sonucu açığa çıkmış olan moloz taşlarla inşa edilen, dörtgen planlı oldukları anlaşılan ve temel seviyesinde kısmen korunabilen duvarlar olmuştur.

Ekindere Köyünün yaklaşık 1 km batısındaki dağın güney eteğinde khamosorion tipi mezarlardan oluşan bir nekropol tespit edilmiştir.

Eğridere Köyü, Asar Tepe, Eğridere köyünün güneyinde Cerit Osman Kalesinin doğusundaki doğal düzlüğünün üzerinde yer alan kale, Leleg tarzı oval formlu olup yerel kireç taşı bloklarla inşa edilmiştir.

Cerit Osman- Kalesi olarak bilinen antik yerleşim, Grion Dağı silsilesinde, Eğridere Köyünün batı zirvesinde yer almaktadır. Çevresine geniş bir görüş açısıyla hakim olan kaleye en kolay kuzeyden çıkılmaktadır. Buradaki teras ve yapı duvarları MÖ 4. yüzyıla aittir.

Kurudere Köyünün kuzeyinde, Bozseki mevkiinde bulunan ve 2011 yılında keşfedilen Toubasis tapınağının yaklaşık 60 m doğusunda çeşitli mimari yapı kalıntıları ve mimari parçalar keşfedilmiştir. Alanda yaklaşık 1. 50 m yüksekliğinde korunmuş duvarlara sahip biri büyük, biri küçük olmak üzere Geç Roma – Erken Bizans Dönemi'ne ait iki yapı, Arkaik Dönem'e tarihlenebilecek iki adet plaster ve bir adet plaster başlığı ve şu anki verilerle kesin olarak tarihlendirilemeyen bir çok sayıda mekâna ait duvar, mimari blok ve zeytinyağı pres

taşlarının varlığı tespit edilmiştir. Bu alanda ayrıca, tahrip edilmiş MÖ 4. yüzyılın sonlarına tarihlenen bir oda mezar ile karşılaşılmıştır.

Hisarcık Köyü, Bakıcak Mevkii, köy mezarlığındaki antik mimari ve küçük atölye kalıntıları, Kale Yıkığı olarak isimlendirilen mevkide yamaca konumlanan antik döneme ait şekilsiz irili ufaklı taşlarla kuru duvar tekniği ile örülmüş duvar kalıntısı, Ahmatlı Köyü, duvarlık mevkiinde tahrip edilmiş olan sanduka mezar, Karakuyu Köyü, Khalketor Antik Yerleşimi ile köy içindeki dağınık vaziyetteki mimari blokların tespiti ve incelenmesi, Köşk köyündeki antik mimari kalıntıların incelenmesi, Karakuyu Köyü Asarlık Tepe'deki Kale Yerleşimi ile Karataşlık Mevkii'ndeki kalenin incelenmesinin yanı sıra Olymos (Kafaca Köyü) ile çevresindeki Hakim tepe, Epçe Köyü Meşelik Mevkiindeki kule kalıntısı tespit edilerek incelenmiştir. Ilbıra (Grion) dağının doğusunda tespit edilen kale yaklaşık 800 m rakımda yer almaktadır. Ahmatlı köyünden yukarı tırmanan stabilize yol kalenin dibine kadar devam eder. Kale, diğer Leleg tarzı kalelerin tersine sivri bir zirveyi çevrelemeyip düz bir alanda dörtgene yakın bir planda inşa edilmiştir.

Kandak Köyünde, Kandak Çayı yatağının hemen güney eteklerinde Subaşı olarak isimlendirilen mevkide tarım için teraslar halinde düzenlenmiş arazi üzerinde harçlı yapı kalıntılarının yanı sıra Selimiye'den Kandak köyüne varmadan yolun kuzeydoğusundaki yamaçta Karşıyaka olarak isimlendirilen mevkide khamosorion (kaya oygu sandık mezar) tipi mezar bir tespit edilmiştir. Aynı köyün Yel Değirmeni Tepesi mevkisinde önünde geniş bir görüş alanına sahip kale yerleşimi askeri amaçlı bir garnizon olmalıdır.

Kayabükü Köyü'ndeki Asar mevkiinde yerel taştan yapılmış yapı kalıntıları, kayalara oyulmuş basamaklar ile değişik tiplerdeki mezarlar dikkat çekicidir.

Kılavuz köyünde tespit edilen kalıntılar, topoğrafik olarak hafif meyilli ve fazla belirgin olmayan teras nitelikli olan yerleşim yeri özellikle kuzeyden geniş bir görüş açısına sahip bir arazi üzerine dağılmıştır.

Yüzeydeki seramik parçaları ile bazı mimari bloklar dışında tanımlanabilir bir yapı kalıntısına rastlanmamıştır. Seramiklerden hareketle yerleşimi MS 2. yüzyıl ile 6. yüzyıl arasında tarihlenmek mümkündür.

Narhisar köyü civarında iki noktada tersalanmış alanlar üzerinde yapı kalıntıları ile mezar olmaları büyük olasılıkla bağımsız iki yapı kalıntısı tespit edilmiştir.

Çandır Köyü, Düdüklü Nekropolis Euromos'un 6 km kuzeybatısında yer almaktadır. Nekropolis'te lahit, oda, anıt ve tonozlu oda olmak üzere farklı tipte mezarlar tespit edilmiştir.

Afyonkarahisar İli ve İlçelerinde Neolitik Çağdan Tunç Çağı Sonuna Kadar Olan Dönemlere Ait Yerleşim Yerlerinin Arkeolojik, Tarihi ve Ekonomik Durumu

Prof. Dr. Özdemir KOÇAK, Selçuk Üniversitesi
okocak@selcuk.edu.tr
Dr. Öğr. Üyesi İsmail BAYTAK, Dicle Üniversitesi

Büyük bir kısmı İçbatı Anadolu Bölümü içerisinde yer alan Afyonkarahisar çevresinin sosyal ve ekonomik gelişimine etki eden en önemli faktör, bu havzanın topoğrafik özellikleridir. Sultandağları, Karakuş Dağları, Kumalar Dağı, Emir Dağları ve bunların uzantılarının oluşturduğu yükseltiler, Akşehir Gölü, Eber Gölü, Karamık Bataklığı, Akarçay Irmağı gibi su kaynaklarının pozisyonları yerleşim alanlarının konumlanmasında, yol güzergahlarının belirmesinde, kültür bölgelerinin oluşmasında ve dolayısıyla siyasi gelişmelerde ana etkenler olmuştur. Bu çerçevede Akarçay Irmağı'nın pozisyonu önemlidir. Bu ırmak Afyonkarahisar'ın kuzey ve batı kesimlerinden kaynaklarını aldıktan sonra önce güney, daha sonra da doğu yönünde Eber Gölü'ne doğru uzanır. Bu ırmağın oluşturduğu deltanın her iki yanında yerleşmeler konumlanır. Akarçay havzasının batı ve güneyinden itibaren bölgedeki dağların arasında irili ufaklı ovalar belirmeye başlar. Bunlar arasında en batıda Sincanlı Ovası'ndan itibaren Küçük Ova, Sandıklı Ovası, Şuhut Ovası, Çamur Ova, Çölovası'nın isimleri sayılabilir. Bu ovaların birbirleriyle bağlantısı çoğunlukla dağ sıralarının yükseltilerinin azaldığı yerlerde olur. Bu bağlantı noktaları hem yol güzergahlarını belirler hem de kültürel geçişlere imkan sağlar.

Afyonkarahisar çevresinde yaptığımız araştırmalarının son iki yılı Akarçay havzası çevresinde yoğunlaştı. Bu havzanın doğusunda Bolvadin-Çay-Sultandağı ilçeleri çevresi, batısında da Afyonkarahisar il merkezi ve İhsaniye ilçeleri arasında kalan alanda çalışıldı.

Bu alanın en kuzeyinde Eskişehir-Kütahya bağlantı yolları üzerinde Ablak Höyük isimli önemli bir yerleşme yer alır. 2018 çalışma döneminde halihazır haritasını tamamladığımız Ablak Höyük'te 2019 yılında ayrıntılı bir çalışma yapıldı. Bu alan 25x25 boyutlarında 310 kareye bölündü ve bu karelerin içerisinde tespit ettiğimiz bütün buluntular değerlendirilerek yerleşmenin farklı dönemlerdeki yayılımı yorumlanmaya çalışıldı. Araştırmalarımız sırasında yerleşme üzerinde İTÇ, MÖ 2. binyıl ve Demir Çağı'na ait çeşitlilik gösteren zengin bir buluntu grubuna rastlanmıştır. Bu yüzey toplamasından elde ettiğimiz veriler değerlendirme aşamasındadır.

Bu bölgede Anıtkaya Köyü sınırlarında yer alan Bayram Bucağı yerleşmesi ise İTÇ buluntularının zenginliği açısından dikkat çekicidir. Burada farklı renk ve form repertuarı sunan çok sayıda İTÇ çanak-çömlek parçası tespit edilmiştir. Kütahya yolu yakınlarında yer alan Bayram Bucağı yerleşmesi bu zenginliğinin yanı sıra konumu, büyüklüğü ve bilinen mezarlığı ile birlikte bölgenin önemli İTÇ yerleşmeleri arasında görülmektedir.

Bunun yanında özellikle MÖ 2. bin yılda Döğer-Seyitgazi bağlantısına işaret eden bir dağ yolu da açıkça izlenebilmektedir. Bu hat üzerinde Alanlı Mahallesi'nde Alanlı Höyük, yayla kesiminde de Manastır yerleşmeleri bu durumu teyit etmektedir. Buralardaki İTÇ buluntularının yanı sıra zengin MÖ 2. Bin yıl seramikleri ve taş aletleri, dönemin yerleşim ve kültür özelliklerinin değerlendirilmesi bakımından önemlidir.

Çalışmalarımız sırasında Bolvadin ilçesindeki Kemerkaya ve Özbek kasabaları arasında Gövem Mevkii ve Durtacı Höyük çevresinde daha önce elde ettiğimiz erken iskanlarla ilgili verilere yenileri eklenmiştir. Buna göre tarihöncesi dönemlerde Emirdağ-Kemerkaya-Özbek-Dişli-Bolvadin bağlantısını sağlayan bu yol güzergahının tarihi Erken Neolitik Çağa kadar gitmektedir. Bu konuda önümüzdeki yıllarda Durtacı Höyük'te yapılacak bir arkeolojik kazı çalışması bölgenin kültür tarihini ve kronolojisini vermesi açısından önemli görülmektedir.

Ayrıca yine bu kesimde Bayat ilçesi yakınlarında ve İç Anadolu-İç Batı Anadolu arasında erken dönemlerdeki yol güzergahı üzerinde yer alan Pazarcık ve Ahaların Çeşmesi yerleşmeleri de önemlidir. Bu Kalkolitik-İTÇ yerleşmeleri dönemin yol bağlantılarının anlaşılmasına katkı sağlayacağı gibi buralarda tespit ettiğimiz seramik buluntuları ve figürinler de bu havzanın kültür gelişiminin yorumlanmasına yardım edecektir.

2020 yılı çalışmalarımızın en önemli bölümlerinden birisi de Bolvadin ilçesi Kalınoprak Mahallesi'nde yer alan Üçhöyük mevkiinde yaptığımız jeofizik çalışmalarıdır. Bu yerleşme bölgenin en büyük ören yerlerinden birisidir ve burada ağırlıklı OTÇ'a ait arkeolojik buluntular görülmektedir. Bu yerleşmenin konumu, büyüklüğü, tespit ettiğimiz malzemelerin diğer ören yerleriyle kıyaslandığında görece kalitesi sözünü ettiğimiz dönemde bölgenin önemli yerleşim yerlerinden birisi olduğuna işaret etmektedir.

Araştırmalarımızın son 5 yılında ve ağırlıklı da 2018-2019 çalışma dönemlerinde incelediğimiz alanların hâlihazır haritalarının yapımına ağırlık verilmiştir. Böylece şimdiye kadar incelediğimiz ve çalışma konumuzla ilgili olan 360 ören yerinin 110 tanesinin hâlihazır haritaları bitirilmiştir. Bu harita çalışmaları bölgenin yerleşim dokusunun anlaşılması ve farklı dönemlerdeki yol bağlantılarının açık bir şekilde tespit edilmesi bakımından bize önemli bir referans sağlamaktadır. Nitekim dönem dönem elde ettiğimiz bu materyaller ve diğer arkeolojik buluntular karşılaştırılarak bölgenin siyasi tarihi, kültürel gelişimi, askeri ve ticari yollarını yorumlayan yayınlar yapılmıştır.

Mardin ve Batman İlleri (Tur Abdin) Orta Çağ ve Sonrası Kültür Varlıkları Yüzey Araştırmaları

Dr. Öğr. Üyesi Tahsin KORKUT, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
tahsinkorkut@hotmail.com

Yüzey araştırmamız, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün izinleri ve Van Yüzüncü Yıl üniversitesinin destekleri ile 2017 yılından beri yürütülmektedir. Başkanlığını sürdürdüğüm Yüzey araştırması ekibimiz; Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, öğretim üyesi Dr. Öğr. Üyesi Osman Aytekin, Dr. Öğr. Üyesi Yalçın Karaca, Bandırma 17 Eylül Üniversitesi Dr. Öğr. Üyesi Ufuk Elyiğit (Sanat Tarihçi), Mardin Artuklu Üniversitesinden Doç. Dr. Evindar Yeşilbaş ve Dr. Öğr. Üyesi Zekai Erdal Dr. Öğr. Üyesi Rojhat Aksoy ile Lisans ve Lisansüstü öğrencilerimiz Hüseyin Şan, Elif Gül, Fatih Tuna (Mimari Restoratör) Hikmet Yıldız, Muhammed İnan ve Manchester Metropolitan Üniversitesinden Mimar, Cansu Ucuncu'den oluşmaktadır. Bakanlık temsilcisi olarak her sezon sırasıyla Mardin Müzesi'nde görevli; Mehmet Şan, Muaviye Şahin ve Mesut Öğmen görevlendirilmişlerdir.

Mardin ili ve ilçelerini kapsayan tarihi Turabdin bölgesi, Hristiyanlığın Erken dönemlerden itibaren yayılım alanı bulmuş olması nedeniyle büyük önem arz etmektedir. Turabdin'de 4-5. yüzyıldan itibaren oluşmaya başlayan Hristiyan temelli bu dini mimari doku, günümüze önemli bir kültürel miras olarak gelmiştir. Süryani cemaati tarafından kullanılan bölgedeki manastır ve kiliselerin birçoğu faal olarak kullanıldıkları için yıkılmaktan ve tahrip olmaktan korunmuştur. Yörede kaderi ile yalnızlığa mahkûm edilmiş birçok mimari yapı define avcılarının elinde yaşam mücadelesini verme gayreti içinde kalmıştır.

Mardin ve Batman illeri ve ilçelerinde yapılan yüzey araştırmaları incelediğinde inşaatı 2006 yılında başlanan ve 2018 yılında tamamlanmış olan Ilısu Barajı Projesi kapsamında yapıldıkları anlaşılmaktadır. Bu proje kapsamı dışında bu bölgede Ortaçağ ve sonrasında kapsayan ilk yüzey araştırması 2017 yılında tarafımızca başlatılmıştır.

2017, 2018 ve 2019 yıllarında Mardin İli, Midyat İlçesi'nde tamamladığımız yüzey araştırmamızda; Güngören (Keferbe), Yayvantepe (Kartmin), Doğançay (Mizizah), Çayırılı (Kefnas) Barıştepe (Şiluh/Salıh/Selhe), Alagöz (Bethkustan/Bakisyan), Anıtlı (Hah), İzbrak (Zaz), Bağlarbaşı (Arnas/Urdnus), Bardakçı (Bate), Gülgöze (Aynverd), Gülgöze (Aynverd), Altıntaş (Keferze), Budaklı (Kerşafé), Yemişli (Nehilé-Enhil), Elbeğendi (Kafro) ve Mercimekli (Hapsus/Haspınas/Hapsinas) köyü olmak üzere toplam 17 köy ve köylere bağlı kırsal alanda genellikle manastır ve kiliselerden oluşan toplam 94 yapı incelenmiş ve raporlanmıştır (Fotoğraf 1,2).

Güneydoğu Anadolu Bölgesi, tarih boyunca birçok kez kuşatılıp talan edilmiştir. Bu işgallerden en önemli olanlarından biri Timur'un 1400'lü yıllarda bu yöreyi de kapsayan Anadolu işgalidir ki; bu esnada yörede bulunan taşınmaz kültür varlıklarının birçoğu zarar görmüş ve daha sonra zarar gören bu yapılar dönem dönem onarım geçirmiştir. Yapıların inşa

kitabelerinin de bu işgaller esnasında tahrip olmuş olabileceği düşünülmektedir. İnşa kitabelerinin sınırlı olması yapıların tarihlendirilmesi konusunda güçlükler doğurmaktadır. Ayrıca birçok kilise, Cumhuriyet döneminden sonra birtakım onarımlar geçirmiş olup bu onarımlarla beraber yapılara çan kuleleri de eklenmiştir. Kiliseler, genel olarak, düzgün kesme taş ile kaba yontu taş malzeme ile yapılmıştır. Dış cephelerde süsleme oldukça sınırlı tutulmuştur. Sütun ve paye gibi taşıyıcı unsurlar ile diğer mimari öğeler yerel işçilik özellikleri göstermektedir.

Genel olarak manastır ve kiliselerde iki farklı tipi kullanıldığı görülmektedir. Manastırlarda kuzey-güney doğrultusunda enine (yatay) dikdörtgen formda bir plan uygulanırken; kiliselerde, doğu-batı doğrultusunda dikine (dikey) dikdörtgen formda tek nefli planların tasarlandığı anlaşılmaktadır. Kiliselerin birçoğunda, Hz. Meryem'e adanan ve "Meryem Ana (Yoldath Aloho)" olarak anılan ve asıl kilisenin güney cephesine eklenen, tek nefli birer kilise yapısının ana plana eklenmesi de zamanla gelişen bir mimari gelenek olmuştur.

YöreninOrtaÇağvesonrasıKültürVarlıklarınınortayaçıkarılmasındabüyükyararıolduğunudüşündüğümüzaraştırmamızın, sonrakiyıllarda dasürdürülmesi planlanmaktadır. Ancak kaleleri andıran bu devasa büyüklükteki yapıların rölöve planlarının çiziminin yapılması ve detaylı incelenmeleri gibi geniş çaplı çalışmaları, yüzey araştırması gibi sınırlı bir zamanda yapabilmek her zaman mümkün olamamaktadır.

Söz konusu bölge dini mimarisinin daha detaylı ve geniş çaplı projelerle ele alınması gerektiği kanısını taşımaktayım Özgün bir mimari gelenek gösteren Turabdin Hristiyan dini mimarisini araştırmak, incelemek ve yerinde tespit ile belgeleyerek raporlamak temel hedeflerimizden bir tanesidir. Kısmen tahrip olmuş olsa bile yöre halkı için büyük önem arz eden ve kurtarılabilir seviyedeki manastır ve kiliselerin restorasyonu ve korunması için resmi görüşmelerimiz devam etmektedir.

Fotoğraf 1: Gülgöze (Aynverd) Mor Hadbşabo Kilisesi

Fotoğraf 2: Anıtlı (Hah) Mor Sobo Kilisesi

Gelibolu Yarımadası Sestos Antik Kenti ve Çevresi Yüzey Araştırması

Prof. Dr. Reyhan KÖRPE, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
rkorpe@comu.edu.tr

2012 yılından bu yana Çanakkale ili Eceabat ilçesi sınırlarında gerçekleştirilmekte olan arkeolojik yüzey araştırmalarının amacı Gelibolu Yarımadası'nın batı ucunda bulunan antik yerleşim yerlerini tespit etmektir. Yüzey araştırmasında sadece bir döneme ait buluntular değil, alan içinde tarih öncesi çağlardan yakın dönemlere ait bütün insan izleri araştırılmaktadır. Sadece bir ilçe sınırları içinde bulunan arazide çalışılmakta olduğu için araştırma diğer yüzey araştırmalarından çok daha detaylı yapılmaktadır. İncelenen alanlar parsel boyutlarında olup, sistematik bir şekilde ilçe arazisinin tamamını kapsayacak şekilde genişletilmektedir. Gene araştırmada sadece bilinen antik kalıntıların olduğu yerler değil, arazilerin tamamı incelenmektedir. Böylece aynı zamanda Çanakkale Savaşları Tarihi Alanı olan bölge içinde kültür varlığı olan ya da olmayan bütün arazilerinin envanteri de çıkarılmış olmaktadır. Araştırma projesinin adı Gelibolu Yarımadası Sestos antik kenti ve çevresi yüzey araştırması oldu için çalışmalar öncelikle Sestos antik kentinden başlamış, daha sonra araştırma alanı genişletilmiştir.

Sestos Çalışmaları:

Gelibolu Yarımadası'nın en büyük kentlerinden biri olan Sestos MÖ 7. yüzyılda Lesbos adasından gelen göçmenler tarafından Çanakkale Boğazı'nın en dar yerinde, boğaza doğru uzanan dik bir yamaç üzerine kurulmuştur. Adı Homeros'un İliada destanında da geçen Sestos özellikle MÖ 5. yüzyılda Atina'nın bölgedeki en önemli müttefiklerinden biriydi. Sestos'ta yapılan çalışmalarda antik yerleşimin yayıldığı alan, kentin surları, nekropol alanı tespit edilmiştir. Gene, yüzey seramiklerinden, kuruluşu ve terk edildiği zamana kadarki yerleşim kronolojisi çıkarılmaya çalışılmıştır. Antik kentin doğusunda yer alan limanının Geç Roma döneminde dolduğu, Geç Bizans döneminde ise dolgu alanının yerleşime açıldığı anlaşılmıştır.

Anafartalar Ovasında Yapılan Çalışmalar:

Eceabat ilçesinin kuzey doğusunda bulunan Anafartalar Ovası, Saros körfezine yarım ay şeklinde iki burunla uzanmaktadır. Kuzeydeki adı Büyükkemikli, güneydeki ise Küçükkemikli olarak adlandırılan bu burunların üzerinde kaynaklarda Alopekonesos ve Limnai kentlerinin bulunduğu yazmaktadır. Araştırmalarda öncelikle bahsi geçen bu antik yerleşim yerleri arazi üzerinde tespit çalışılmıştır. Fakat yüzey araştırmalarında bu burunlardan sadece güneydeki Küçükkemikli üzerinde bir antik yerleşim olduğu, kuzeydeki Büyükkemikli üzerinde ve civarında kent boyutlarında antik kalıntılara rastlanmamıştır. Üstelik, Küçükkemikli üzerinde olduğu bildirilen antik yerleşimin ise Limnai değil Alopekonesos olduğu anlaşılmıştır. Küçükkemikli burnu ile Lalebaba arasında uzanan yerleşimde bulunan sayısız arkeolojik buluntunun yanı sıra kentin sikkeleri ve üzerinde isminin geçtiği lahit kentin lokalizasyonu için önemli buluntulardır.

Beşyol Ovasında Yapılan Çalışmalar:

Eceabat ilçe merkezinin yaklaşık 15 km kuzey doğusunda bulunan Beşyol Ovası antik yerleşimler açısından potansiyeli oldukça büyük bir bölge olarak gözükmekteydi. Fakat bu ovada yapılan ilk gözlemlerde ovanın aslında 1950’li yıllarda kurutulmuş bir sulak alan, bataklık olduğu anlaşılmıştır. Ovanın kuzeyindeki Kayalıtepe sırtlarında yoğun bir arkeolojik kalıntı ile karşılaşıldı. Araştırmanın genişletilmesiyle burada nekropolü ve kutsal alanıyla birlikte küçük bir yerleşim yeri tespit edildi. Bu yerleşimin ise daha önce Küçükkemikli burnu üzerine yerleştirilen Limnai olduğu anlaşıldı. Limnai yerleşiminin buraya yerleştirilmesinin nedeni ise isminin Yunanca “göller” anlamına gelmesi ve Yarımada’nın bu kısmında bilinen tek göl olan Tuz Gölünün burada olmasıdır. Aslında kent gene adına uygun bir yerdedir. Tek istisna kıyısında bulunan gölün yakın bir zamanda kurutulmasıdır. MÖ 7. yüzyılda İonia’dan gelen göçmenler tarafından kurulmuş olan Limnai MÖ 7. yüzyıldan, Roma dönemi sonlarına kadar varlığını sürdürmüştür.

Bölgede gerçekleştirilen yüzey araştırmalarında Erken Tunç Çağı höyüklerinin yanı sıra Geç Bizans dönemi kalıntıları da tespit edilmektedir. Bu tespitlerin en önemlilerinden biri Eceabat ilçesinin kuzeyinde tespit edilen Geç Bizans kalesidir. Kale, bölgenin iç kesiminde şimdiye kadar bulunan ilk kaledir. Gelibolu Yarımadasında şimdiye kadar Çanakkale Boğazı kıyısında inşa edilmiş kalelerin dışında iç kesimde ilk defa böyle bir kaleyle karşılaşılmaktadır. Günümüzde kaleye ait birkaç duvar parçası dışında kalıntı görülmemektedir. Beşyol ovasında tespit edilen kalenin Türklerin Rumeli’ye geçişlerinde ilk fethedilen kalelerden biri olduğu düşünülmektedir.

Ece Limanında Yapılan Çalışmalar:

Eceabat’ın kuzeyinde, Saros körfezine bakan bir koy olan Ece Limanı ve civarında Tunç Çağı höyüğü, geniş bir alana yayılmış bir Roma yerleşimi ve antik kent tespit edilmiştir. Ece Limanı kıyısında ve doğusu üzerinden geçen yol tarafından kısmen kesilmiş olan höyük üzerinde toplanan seramikler Erken Tunç Çağı tarihlenmiştir. Ece Limanı içinde ve civarında bulunan yoğun seramik buluntuları oldukça geniş bir alana yayılan bir Geç Roma yerleşiminin varlığını işaret etmektedir. Bu bölgede tespit edilen bir başka yerleşim yeri, antik kaynaklarda bu kıyılarda olduğu bildirilen Drabos olmuştur. Yarımada’nın diğer erken kentleri gibi MÖ7. yüzyılda İon göçmenleri tarafından kurulduğu söylenen Drabos’un lokalizasyonu ilk defa yapılmaktadır. Ece Limanının doğusunda, İncirli Liman olarak bilinen küçük koyun kıyısında bulunan arkaik dönem seramikleri bu lokalizasyonun en önemli arkeolojik kanıtlarıdır.

Kilye Civarında Yapılan Çalışmalar:

Bölgede yapılan yüzey araştırmalarının en önemli arkeolojik sonuçlarından biri Gelibolu Yarımadası’nın en büyük Roma kentlerinden biri olan Coela’nın bulunmasıdır. İlk defa 1. yüzyılda Augustus tarafından kurulmuş olan bu kente İmparator Hadrianus “municipium” unvanını vermiştir. Roma döneminde eyalet başkenti olan Coela 7-8. yüzyıllarda terk edilene kadar bölgenin en önemli kenti konumundaydı. Hakkında antik kaynaklarda sayısız bilgi bulunan kentle ilgili çok sayıda yazıt da bulunmaktaydı. Şimdiye

kadar bu kentin aynı zamanda adını aldığı Kilye Koyu'nun girişindeki Bizans kalesinin bulunduğu yerde olduğu düşünülmekteydi. Fakat bu civarda yapılan araştırmalarda antik kente ait kalıntılar Kilye Ovasının kuzenindeki yamaçlarda tespit edildi. Şimdi Eceabat içinde bulunan çok sayıda mimari parçanın da çıktığı yamaçlarda Roma dönemine ait arkeolojik kalıntılar ile birlikte içinde Coela'nın da olduğu sikkeler bulunmuştur. Araştırmalar Kilye Koyu'nun kentin ilk kurulduğu zamanda biraz daha içeriye kadar uzandığı ve kentin denize daha yakın olduğunu göstermiştir.

Bu civarda yapılan araştırmalarda Coela antik kenti dışında yüzey seramiklerinden Kalkolitik-Erken Tunç Çağa ait oldu düşünülen iki höyük daha tespit edilmiştir. Adeta düz yerleşim şeklinde olan höyükler bölgenin bu dönemlerdeki yerleşim tipleri hakkında fikir vermektedir.

Kilye Koyunda araştırması yapılan mevcut kalıntılardan biri geçmişte Coela Antik Kenti'nin kalıntıları olduğu düşünülen Geç Bizans Kalesidir. Kalenin yer aldığı tepenin üzerinde günümüzde maalesef kalenin duvarlarını da yıkarak yapılan Çanakkale Savaşları Tarihi Alan Başkanlığı'nın idari binası bulunmaktadır. Bu kaleye ait yuvarlak planlı sağlam kule halen deniz kıyısında, Gelibolu-Eceabat karayolu üzerindedir. Çalışmada kalenin sağlam kalan duvarlarından planı çıkartılmıştır.

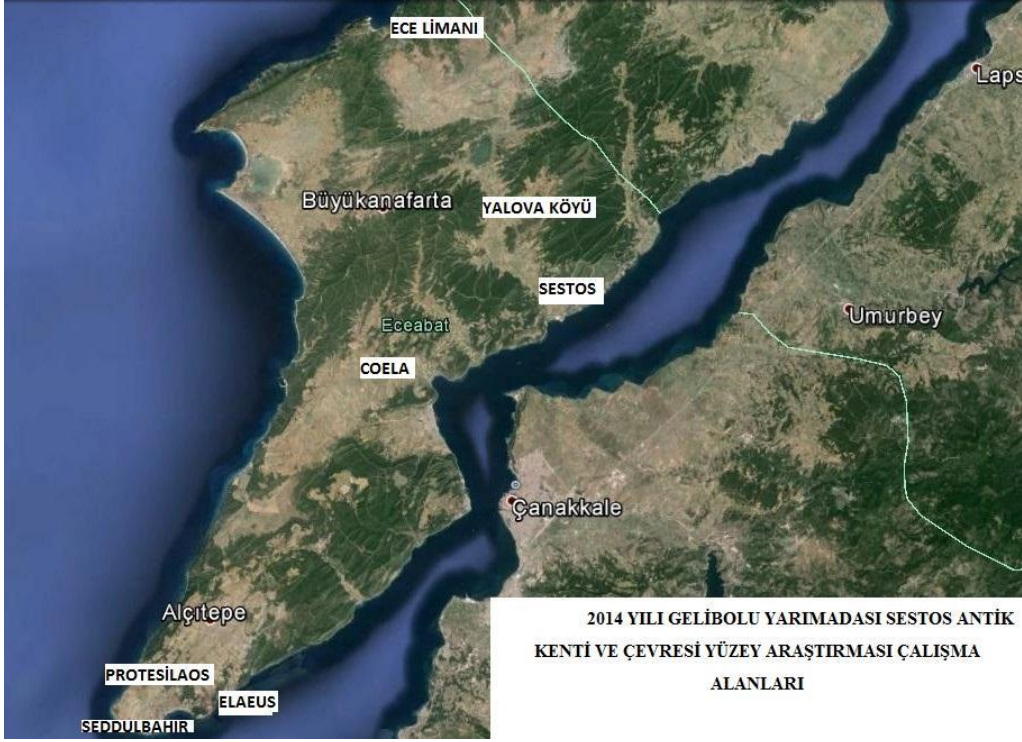
Seddülbahir Civarında Yapılan Çalışmalar:

Gelibolu Yarımadası'nın en batı ucu olan Seddülbahir Köyü civarında uzun zamandır bilinen iki antik yerleşim bulunmaktadır. Bunlardan biri Morto Koyu üzerindeki Elaious, diğeri ise Protesilaos'tur. Günümüzde Çanakkale Şehitler Abidesi'nin tam da altında bulunan Elaious MÖ 6. yüzyılda Çanakkale Boğazının Asya yakasındaki Sigeion ile birlikte Atinalı göçmenler tarafından kurulmuştur. Elaious ile ilgili en önemli tarihi olaylardan biri, MÖ334'te Büyük İskender'in buradan karşı kıyıya geçmesidir. Kentin 6. yüzyılda İmparator Justinianus ile birlikte kaleye dönüştürülene kadar varlığını devam ettirmiştir. Çanakkale savaşları sırasında Fransız askerlerinin siperlerinin yer aldığı Elaious'ta savaş sırasında ve sonrasında arkeolojik kazılar yapılmıştır. Elaious'ta yapılan çalışmalarda kentin yerleşim alanı ve Justinianus kalesinin duvarları ile birlikte planı çıkartılmıştır.

Seddülbahir civarında bulunan antik yerleşimlerden biri de Protesilaos'tur. Günümüzde köyün doğusunda, Karaağaçlı Tepe olarak da bilinen Protesilaos antik çağlarda tümülüs olarak bilinen bu tepenin son dönem araştırmalarında prehistorik dönem höyüğü olduğu anlaşılmıştır. Adı Troya destanlarında adı geçen Protesilaos, Troya savaşında ilk öldürülen Akhalı'dır. Antik çağlarda burada bulunan höyük tepesinin bu kahramanın mezarı olduğu düşünülmüştür. Büyük İskender'in Asya seferi sırasında bu kahramanın mezarını ziyaret ettiği söylenir. Çanakkale Savaşlarından hemen sonra Fransızlar burada kazılar yapmıştır. Sonraki yıllarda yapılan araştırmalarda Karaağaçlı Tepe'nin Neolitik döneme kadar uzanan geçmişi olan Gelibolu Yarımadası'nın en önemli prehistorik yerleşimi olduğu anlaşılmıştır.

Eceabat ilçesinde arkeolojik araştırma yapılan sahalarda aynı zamanda 1915 Çanakkale savaşlarının olduğu yerdir. Antik yerleşimlerin ve höyüklerin bazıları bizzat savaş alanı içinde kalmış olduğu gibi, yapılan çalışmalarda savaşın en şiddetli çarpışmalarının yaşandığı Conkbayırı-Ariburnu bölgesinde siperlerin içinde Roma ve Bizans kalıntılarına rastlanmıştır.

Resim 1: YüzeY Araştırmasının Gerçekleştiği Alanlar

Resim 2: Sestos Antik Yerleşimin Bulunduğu Tepenin Batıdan Görünümü

Resim 3: Kilye Koyu Ve Coela Antik Yerleşiminin Lokalize Edildiği Tarlalar

Resim 4: Ece Limanı Civarında Bulunan Prehistorik Bir Höyük Ve Profilde Çıkan Duvar Parçaları

Konya'nın Güneydoğu İlçelerinin Tunç ve Demir Çağları Yerleşim Analizi KEYAR Yüzey Araştırma Projesi

Dr. Öğr. Üyesi Çiğdem MANER, Koç Üniversitesi

cmaner@ku.edu.tr

Konya ilinin güneydoğusunda bulunan Ereğli, Karapınar, Halkapınar ve Karapınar ilçelerinin Tunç ve Demir Çağları yerleşimleri ve anıtları 2013'ten beri KEYAR yüzey araştırma projesi tarafından incelenmektedir ve bir mağara, iki tümülüs ve 88 yerleşim sistematik bir şekilde araştırılmıştır. 2020 araştırma sezonunda Karacadağ'ına, Karapınar ve Emirgazi ilçelerine yoğunlaşmıştır. 2020 arazi çalışması 16.8 – 13.09.2020 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir.

Karacadağ Lycaonia ve Cappadocia bölgelerinin büyük yanardağlarından biri olup, yaklaşık olarak 30 km uzunlukta ve 14 km genişlikte, 500 km²'lik bir alanı kapsamakta ve en yüksek zirvesi 2025 metredir. Karacadağ ve çevresi 2016'dan beri KEYAR ekibi tarafından araştırılmaktadır. 2020 arazi çalışması Karacadağ'ın kuzeyinde bulunan Karaören ve doğusunda bulunan Dağören'de yapılmıştır. Karaören Geç Tunç Çağı'ndan Geç Antik döneme kadar kullanılan yaklaşık 40 hektar büyüklüğünde bir yerleşimdir. Karaören Köyü, kalıntıların kenarına kurulmuştur ve köy evleri kalıntılardan alınan devşirme taşlarla inşa edilmiştir. Kalıntılar Roma ve Geç Antik döneme tarihlenir, ancak az sayıda bulunan seramik Demir Çağı ve Geç Tunç Çağı yerleşimine de işaret etmektedir. Karaören'in bir Hitit yerleşimi olduğu burada bulunan Luvi Hiyeroglif yazıtlarından anlaşılmaktadır. Yüzey araştırmasının ilk gününde Luvi Hiyeroglif yazılı dikdörtgen taş blok bir evin kapı yapısında tespit edilmiştir. Blok 82 x 44 x 23,5 cm büyüklüğündedir ve yazıt kabartma tekniği ile işlenmiştir. Karaören'de daha önce aynı evin önünde Luvi Hiyeroglif yazılı taş blok duruyordu, ancak 2015'te kayıp olduğu tespit edilmiş ve T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü ve uluslararası polis (Interpol) tarafından aranmaktadır (<https://kvmgmktb.gov.tr/TR-162927/konya-ili-emirgazi-ilcesi-karaoren-koyunden-kaybolan-lu-.html>). Yeni bulunan yazıt kaybolan yazıtın bir parçasıdır ve büyük olasılıkla Emirgazi'de bulunan Emirgazi 2 gibi büyük bir yazıtın parçalarıdır. Karaören Emirgazi'nin 6 km güneyinde Karacadağ'ın yamacında bulunmaktadır. Karaören 1 ve Karaören 2 yazıtları Emirgazi eserleri ile büyük olasılıkla aynı döneme tarihlenmektedir; yani MÖ 13. yüzyıla Büyük Kral Tuthalija dönemine. Karaören'nin 2,8 km güneyinde dağın yamacında Gıcan Kalesi yer alır. Kiklopik sur duvarları yer yer 3-4 m yükseklikte korunmuş olan kale önemli bir konumdadır, hem Karaören'i, hem Emirgazi'yi hem ana yolları kontrol etmektedir. İncelenen seramikler Orta ve Geç Tunç Çağı ve Demir Çağı'na tarihlenmektedir. Aralarında Eski Hitit dönemine tarihlenen parçalar da bulunmaktadır.

Karacadağ'ında 2016'dan beri yaptığımız incelemeler burada önemli tatlı su kaynaklarının bulunduğu (örneğin Ovacık), yaylaların hayvancılık için çok uygun olduğu ve de çevresinde yakın zamana kadar bulunan bataklıktan irak olduğudur. Karacadağ, Ereğli ve Karapınar'da bulunan bataklıklardan, koku ve sivrisineklerden geçen hastalıklardan korunmak

için, prehistorik çağdan günümüze kadar önemli bir yerleşim alanıdır. 2018’de yüzey araştırmasında keşfettiğimiz Akeramik yerleşim (Yağmapınar Prehistorik Yerleşimi) bunu kanıtlamaktadır. Yüzey araştırmamız ayrıca Karacadağ’ında yapı taşlarının çağlar boyu sürekli devşirme taşı olarak kullanıldığını da tespit etmiştir. Örneğin Karaören 2 yazıtı Geç Antik dönemi harabelerden çıkartılmış. Köylerde yaşayanlar harabelerden taşları söküp evlerini inşa etmiş ve etmekte, bunun yanında sözlü tarih çalışmalarının sonucunda Karacadağ’ından Karapınar, Ereğli, Emirgazi ve çevre köylere hatta Konya’ya kadar taş götürüldüğü ortaya çıkmıştır. Karacadağ volkanik bir dağdır, ve genelde yapı taşları ve anıtlar gri, hafif gri-pembemsi bazalttır. Dolayısıyla Karacadağ’ın çevresinde hatta Konya, Aksaray, Bor ve Niğde bölgelerinde dahi bazalta işlenmiş bir anıt, yazıt, kabartma bulunduğu Karacadağ menşei olarak düşünmenin önemli olduğunun kanısındayım Çok yakın zamanda Karacadağ’ın bir köyünde yaşayan bir vatandaş devşirme taşlardan inşa edilmiş evinden ayrılmak istemediği için, parça parça Konya’ya arabasında götürmüş ve Konya’da inşa ettiği ev için kullanmış. Bu da hala Karacadağ yapı taşlarının ne kadar değerli, kültürel bellek ve “seyyar” taşlar olduğunu da göstermektedir.

Karacadağ’ın doğusunda Dağören’e çıkmıştır. Dağören 1732 metre yükseklikte Oymalı Köyü’nin yaklaşık 3,4 km kuzeyinde Karacadağ’ın tepesinde yer alır. Roma ve Geç antik harabesidir, çok az sayıda Demir Çağı seramiği de tespit edilmiştir. Yüzey tamamen taş ve otlak kaplı olduğundan seramikler görünmemektedir. İlk defa 1904’te ve T. Callendar, 1906’da Gertrude L. Bell tarafından ziyaret edilmiştir. En azından 20 hektar büyüklüğünde bir yerleşimdir ve Hasandağ’daki Viranşehir (Mokisos’un konumuna benzemektedir. 2021 arazi çalışmasında tekrar gidilip sistematik ve detaylı bir şekilde araştırılması planlanmaktadır.

Karacadağ’ın doğusunu, yamacın kenarından geçen ve Bor’a, Emirgazi’ye ve Aksaray’a bağlanan ve bataklığından içinden geçen güzergahları korumak için dört karakol tespit edilmiştir. Karakollar doğal tepelerin üzerine kurulmuş, yapıların taş temelleri tespit edilmiş ve az oranda Orta ve Geç Demir Çağı seramikleri bulunmuştur. Bu da karakolların Orta Demir Çağında kurulduğunu göstermektedir. KEYAR yüzey araştırmasının sonuçlarından biri bölgede Demir Çağı’nda yerleşimlerin çoğalmasındadır. Diğer araştırma sezonlarında tespit edilen karakol ve kalelerden özellikle Demir Çağında bu bölgenin farklı sebeplerden dolayı çok iyi korunduğu anlaşılmaktadır.

Karapınar’ın Sazlıpınar ilçesinde günümüzde mezarlık olarak kullanılan Rakka Höyük incelenmiştir. İlk Tunç Çağı, Geç Tunç Çağı ve Demir Çağı seramiği bulunmuştur. Karapınar İslık karayolu üzerinde bulunan Yeşiltepe Höyük küçük bir yerleşimdir, ancak seramikleri burasının Kalkolitik Çağdan Demir Çağına kadar kesintisiz bir şekilde iskan edildiğini göstermektedir. Önemli bir konumda olup Karaman’a bağlanan yol üzerinde bulunmaktadır.

2020 arazi çalışmasının ekibi Belgin Aksoy (Uludağ Üniversitesi), Muhip Çarkı (Koç Üniversitesi Arkeoloji ve Sanat Tarihi Bölümünde doktora öğrencisi), Emre Kuruçayırılı (Boğaziçi Üniversitesi) ve Dicle Yaz (Koç Üniversitesi Arkeoloji ve Sanat Tarihi Bölümü yüksek lisans öğrencisi) oluşmuştur. Konya Müzesi’nden gelen Bakanlık temsilcimiz Sayın Enver Akgün’e yardımları ve desteğinden dolayı, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü ve Koç Üniversitesi’ne desteklerinden dolayı teşekkür bir borç bilirim.

Konane ve Çevresi Yüzey Araştırmaları

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet MÖREL, Isparta Süleyman Demirel Üniversitesi

ahmetmorel@sdu.edu.tr

Prof. Dr. Bilge HÜR MÜZLÜ, Isparta Süleyman Demirel Üniversitesi

bilgehurmuzlu@sdu.edu.tr

Kuzeybatı Pisidia Bölgesi'nde Hellenistik ve Roma İmparatorluk Dönemi kentleri ve kırsal yerleşimlerinin irdelenmesi amacıyla Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün izniyle, 2008-2019 yılları arasında yüzey araştırmaları yürütülmüştür. Isparta İli ve İlçeleri'nde yürütülen "Isparta Arkeolojik Surveyi (IAS)" projesinin yoğunlaşmış olduğu Kuzeybatı Pisidia Bölgesi'nden elde edilen veriler bölgenin yerleşim düzenlemesinin anlaşılması açısından önemlidir. Kuzeybatı Pisidia Bölgesi doğuda Eğridir Gölü, kuzeyde Karakuş Dağları, güneyde Davraz Dağı ve Sagalassos antik kentinin bulunduğu Akdağ, batıda ise Burdur Gölü'nün kuzey ucu ve Söğüt Dağları'nın doğu uzantısıyla sınırlanmıştır. Bölge, bu coğrafi konumuyla Frigya ve Pisidia'nın güneyi arasındaki doğal sınırın içerisinde kalmakta ve iki bölge arasındaki geçişi sağlamaktadır.

Pisidia'da genel olarak Demir Çağa güvenli bir şekilde tarihlenebilecek buluntular dağınık ve az sayıdadır. Ancak, Konane Antik Kenti Demir Çağ'dan itibaren bulgular sunan bölgenin nadir yerleşim alanlarından biridir. J. Mellart, M Özsait, S. Mitchell ve M Waelkens tarafından bölgede yürütülen yüzey araştırmaları genel olarak Demir Çağda kentleşme sürecinin küçük ve büyük ölçekli yerleşim merkezlerinden oluştuğunu ortaya koymaktadır. Bugün özellikle Hellenistik ve Roma İmparatorluk Dönemi kalıntılarıyla öne çıkan birçok kentin aslında Büyük İskender'in bölgeye ayak basmasından daha önceye dayandığı, başka bir deyişle Hellenistik Dönem öncesi kuruldukları bilinmektedir. Kuzeybatı Pisidia Bölgesi'nde Demir Çağ buluntu grupları ve mezarları ile karşılaşmak mümkündür. Özellikle Tymandos ve Seleukeia arasında kalan vadiye bu döneme ait yerleşim izleri hem M Özsait hem de tarafımızca yürütülen yüzey araştırmaları sırasında, Tymandos, Delipınar, Konane ve çevresindeki yerleşmelerde tespit edilmiştir. Hellenistik Dönem'de ise Kremna, Adada, Seleukeia, Apollonia, Antiokheia gibi otonom oldukları bilinen yerleşmeler Pisidia Bölgesinde ön plana çıkar. Güçlü, karmaşık ve sistemli savunma duvarlarına ve savunma sistemlerine sahiptirler ve en önemlisi kamusal yapılar barındırırlar.

Konane, Kale Tepe olarak adlandırılan mevkiide, Demir Çağ'ına ait mimari buluntuların yanı sıra, Erken Hellenistik Dönem'e tarihlenebilen sur duvarları (yaklaşık olarak M Ö. 3. yüzyılın ilk yarısından itibaren) burada müstahkem bir kalenin varlığına işaret etmektedir. Alanda toplanan seramikler arasında Demir Çağ seramiklerinin yanı sıra Erken Hellenistik Dönem özellikleri gösteren seramikler alandaki mimari yapılanma ile örtüşmektedir. 2019 yılı çalışmalarımızda ise Kaletepe'de yapıların planlarının anlaşılması amacıyla Kale Tepe yerleşmesinin sur sisteminin içinde ve güney yamaçta sur dışında kalan alana yoğunlaşmıştır.

Yerleşmede tespit edilen dört farklı sur sistemi bulunmaktadır. Birinci ve erken döneme tarihlenebilecek sur duvarları yerleşimin batı yamacında, bir kule ve kuzey batıya dönüş yaparak devam eden 17 metrelik kısmı günümüze ulaşmış sur hattından ibarettir. İkinci sur hattı 15 hektarlık bir alanı kapsayan ve stratejik noktaları 11 kule ile desteklenen ana sur sistemidir. Üçüncü sur hattı ise yerleşmenin ana sur sistemini oluşturan alanın dışında güney doğu yamaçta, konut olarak kullanılan mekânların bulunduğu alanı güney batı yönünden çevreleyen 123 metrelik sur duvarıdır. Dördüncü ve son sur sistemi ise Yapı 1 kompleksini de kapsayan İç Kale'dir.

İç Kale'nin doğu sur duvarının hemen arkasına iki kule ile desteklenen ikinci bir savunma hattı oluşturulduğu ve bu alanın bir iç kale olarak inşa edildiği anlaşılmıştır. İç kaleyi oluşturan sur duvarları 141 m uzunluğunda ve 2 m kalınlığındadır. İç kalenin duvarları içi kırma taş dolgu ile oluşturularak sıkıştırılmış çift kabuklu polygonal duvar örgü sistemi ile oluşturulmuştur.

Kaletepe yerleşiminin ana sur sisteminin içerisinde ve yerleşmenin batısında konumlandırılmış belki de en önemli yapı Konane'nin kamusal alanlarının ve diğer kamusal yapıların tespitinin yapılabilmesini sağlamıştır. Yapının geneli temel düzeyde korunmuştur. "U" planlı yapı 65 x 27 m ölçülerindedir. Yapının duvarlarının tamamı çift kabuklu, iç kısımları ise orta boy taşlar dolgu malzeme olarak kullanılarak kuru örgü tekniğinde yapılmıştır. Yapının yerleşmenin sahip olduğu engebeli topografyadaki en düz alana inşa edilmiş olması ve merkezi konumu da göz önüne alındığında söz konusu alanın yerleşmenin kent meydanı olarak işlev görmüş olabileceği ve buradaki "U" planlı yapının da bir market binası olarak işlevlendirilmesi mümkündür. Söz konusu yapının çevresinde yer alan diğer üç yapının da kamusal yapılar olduğu, duvar işçilikleri, plansal özellikleri ve yerleşme içerisindeki konumları sayesinde anlaşılmıştır.

Yerleşmenin ana sur sisteminin dışında kalan alan ise nispeten az bir eğime sahiptir. Sur dışında on dokuz tek mekânlı yapı ve sekiz çok mekânlı yapı tespit edilmiştir. Bu yapıların sivil yapılar ve konutlar olduğu duvar işçilikleri, boyutları ve plansal özellikleri dikkate alındığında anlaşılmaktadır. Yerleşmenin sivil yapılanması iki kule ile desteklenmiş olan ana giriş kapısından güneye doğru uzanmaktadır. Yerleşmenin tamamında yapıların planlanmasında arazinin topografik durumu göz ardı edilmemiştir. Yapılar topografyanın el verdiği oranda teraslı bir planlama ile konumlandırılmışlardır. Bu durum Kaletepe yerleşmesi için de geçerlidir. Eğimli arazi yerleşmenin yamaç boyunca yayılmasına neden olmuştur. Buna rağmen sur dışındaki yapılanma içerisinde konut, işlik ve dükkânların varlığı temel bir organizasyona işaret eder.

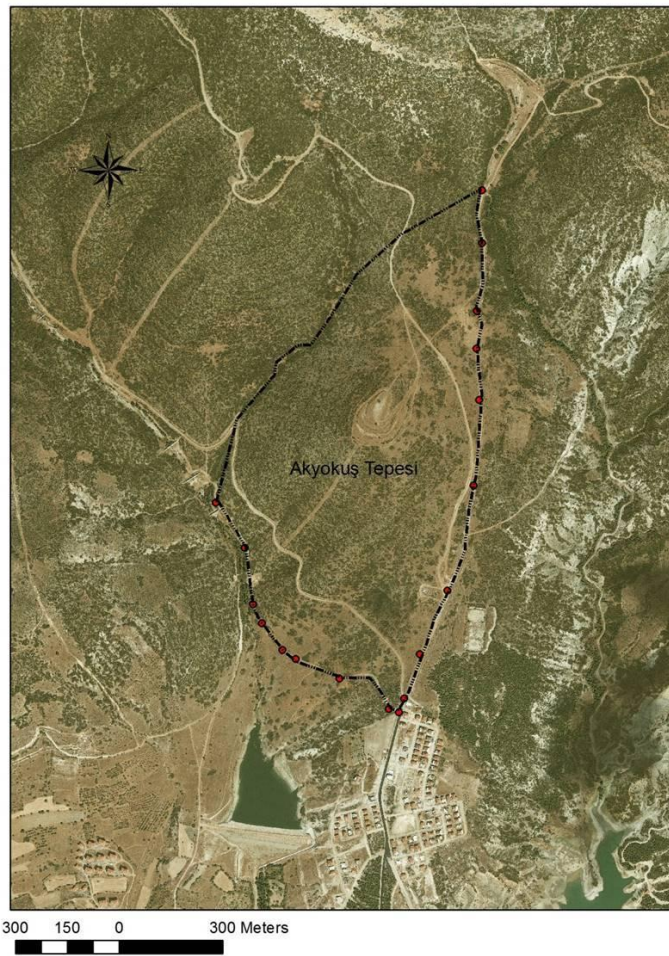
Kale Tepe'de yürütülen 2019 yılında yürütülen çalışmalarda yerleşimin güneyinde, 2009 ve 2010 yılı çalışmalarında belirlenmiş olanlara ile birlikte, 21 tümülüs oda mezar tespit edilmiştir. Bu mezarlarda oda mezarı çevreleyen krepis duvarları ve mezar odaları izlenebilmektedir.

Konane Antik Kenti yerleşimcilerinin Roma İmparatorluk Dönemi'nden itibaren Kale Tepe yerleşimini terk ettiği ve önce Akyokuş tepe adı verilen alana daha sonra da sınırları bugün Gönen İlçesi altında kalan geniş alanlara yayıldığı anlaşılmaktadır.

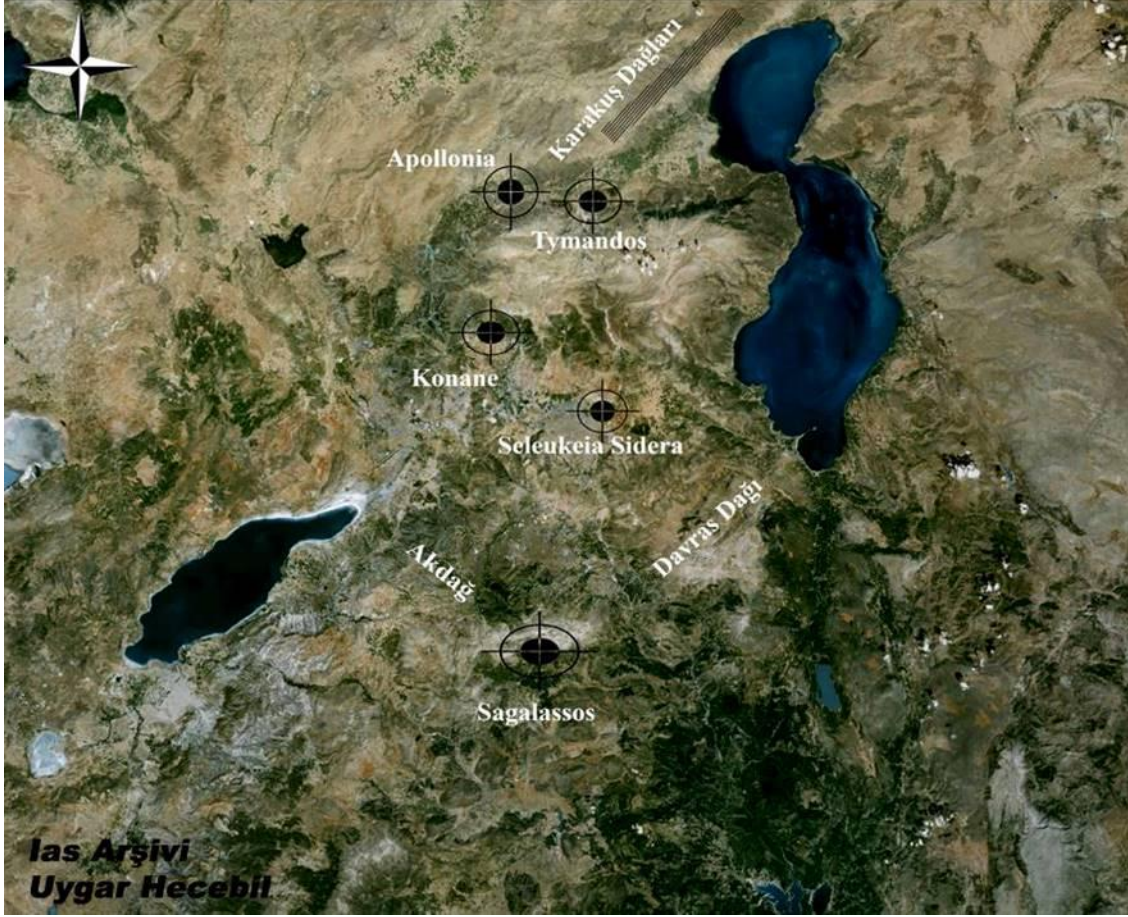

Fig 1

Fig 2

Harita 1

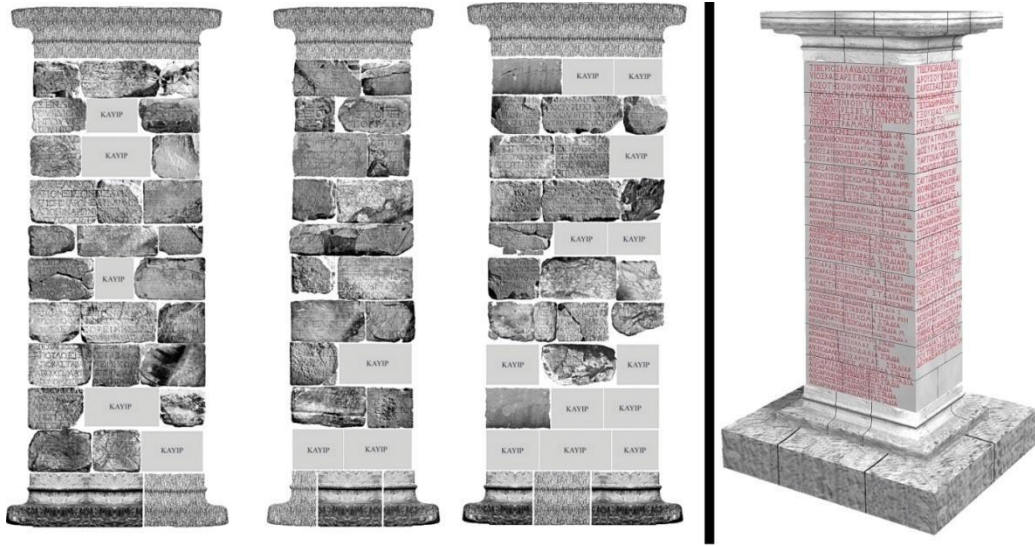
Likya/Pamfilya Ulaşım Sistemlerinin Epigrafik ve Tarihi Coğrafik Açılardan Araştırılması

Prof. Dr. Fatih ONUR, Akdeniz Üniversitesi
fatihonur@akdeniz.edu.tr

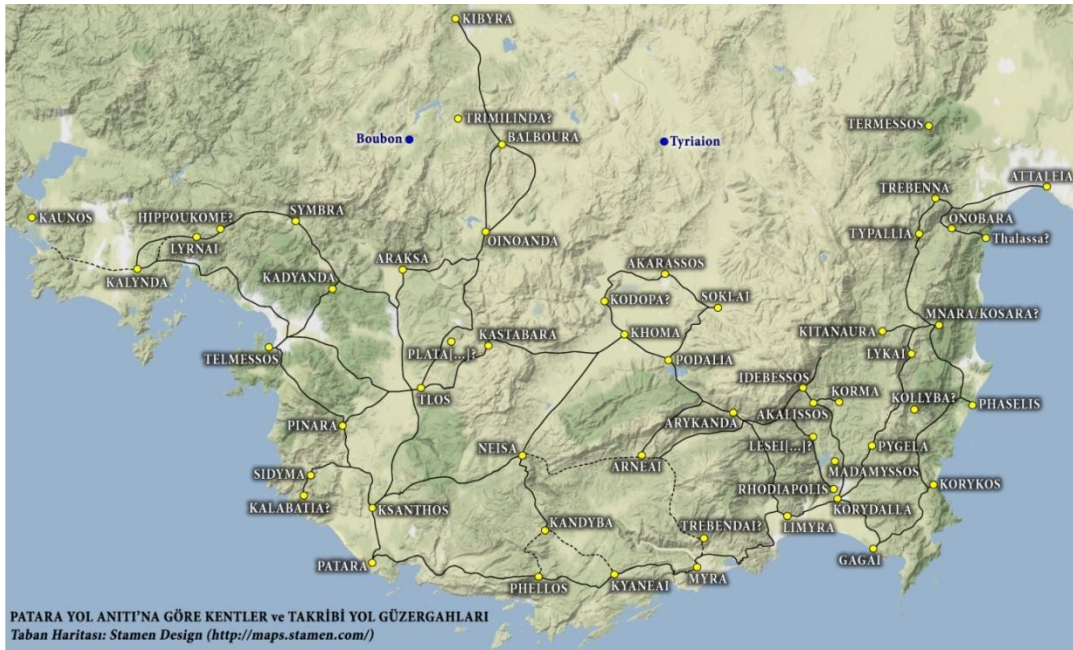
Yolların bir ülkenin bütün kısımlarını birbirine bağlama açısından hayati öneme sahip olduğu tartışmaya gerek olmayan bir gerçektir. Yol ağı birimlerin birbirine olan bağlantıları, denetim ve iletişim açısından bir coğrafyanın en önemli karasal altyapı ögesidir. İyi çalışan bir yol ağı örgütlü ve düzenli bir idare için gerekli olmakla birlikte, ekonomik döngü açısından da zaruriydi. Ayrıca yollar pek çok sosyal ve kültürel hareketliliğin, ülkesel bir bütünlüğün en önemli maddi öğeleri arasındadır. Yeni fikirlerin, oluşumların, kültürlerin ve benzer pek çok olgunun ülkenin en izole kısımlarına bile ulaşabilmesi yollar ile mümkün olmuştur. Yollar en eski dönemlerden beri önemini hiç kaybetmemiş olsa da Roma Dönemi'nde daha da ön plana çıkmış ve gerek teknik gerekse uzun mesafeli yolların oldukça profesyonel bir şekilde yapılışı açısından Romalıların en önemli mühendislik uzmanlıkları arasında yer almıştır. Bu nedenle de yollar pek çok çalışmaya konu olmuştur. Herhangi bir bölgenin yol bağlantılarının çalışıldığı özel bir araştırma pek de rastlanan bir durum değildir. Lykia oldukça dağlık bir coğrafyaya sahip olup nitelikli kentlere sahip bir bölgeydi. Bir birlik çatısı altında yer alan ve temsilcileri yıllık olarak toplanan bu kentlerin arasındaki yol bağlantılarının hem politik hem de ticari açıdan Roma hakimiyeti öncesinde de iyi olması gerektiği – en az diğer bölgeler kadar – doğal olarak beklenir. Bununla birlikte Lykia'daki yollara bir şekilde değinmiş olan çalışmalar da yok değildi. Fakat Lykia'daki yol ağlarını çalışma fikrinin ön plana çıkmasının ve bu bölgenin yollarından bu kadar fazla konuşulmasının çok somut bir nedeni ve farkı vardır: Monumentum Patarense / Patara (Yol) Anıtı. Anıt İ.S. 43 yılında Roma imparatorluğunun bir eyaleti haline getirilen Lykia'nın ve 30 yıl bile geçmeden Pamphylia ile birleştirilerek oluşturulan *provincia Lyciae et Pamphyliae*'in valilik merkezi olan Patara'da, Lykia Birliği tarafından İ.S. 45 ya da 46 başlarında bitirilip adanmıştır. Bu anıt Roma'nın "kurtarıcılığı"nın övüldüğü ve imparatorun (Claudius) bir "lütf" olarak ülke çapında yaptırdığı yolların listelenmesiyle bu kurtarıcılığın desteklendiği ve de bu yolla imparatorluk propagandasının yapıldığı bir nevi "Roma'ya Minnet" anıtıdır.

Anıtın bu çok önemli politik yönünün yanı sıra, en az aynı ölçüde önem arz eden coğrafi bir yanı bulunmaktadır. Üzerindeki yazıtla bölge içerisinde yer alan 55 kentin ve bu kentler arasındaki ölçülerinin bir kısmının elimize ulaşmadığı 64 yol bağlantısının sunulması ile Antik Lykia coğrafyasına olan katkısı tüm antik kaynaklar ve yazıtların toplamının sağlayabileceği katkının çok üstündedir. Böylelikle birden fazla kritik konuya temas eden böylesi bir anıt zemininde yapılacak olan çalışmaların da önemi ve büyüklüğü kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. İlk yönü araştırmacıyı antik kaynakları, yazıtları taramak için kütüphanelerle ve çeşitli veri tabanlarıyla meşgul ederken, ikinci yönü çoğunlukla araziye yöneltmiş ve yol takibatı ile doğrudan bölge coğrafyasının pek çok kısmında yerinde araştırma yapmayı gerekli kılmıştır. Bu araştırmalar, Lykia ve Pamphylia'daki antik yolların ve güzergahların tespitini; arazide bu yollara işaret eden her türlü verinin ve çalışılan coğrafyada daha önce yayımlanmış ya da araştırma esnasında yeni tespit edilen epigrafik

malzemelerin değerlendirilmesini içerecekti. Bunun doğal bilimsel sonucu olarak bu araştırmalar, Lykia coğrafyasındaki yerleşim dağılımı ve yerleşimlerin yol bağlantılarının incelendiği sadece bölgenin antik coğrafyası değil aynı zamanda eskiçağdaki idari ve politik tarihi üzerine sonuçlar elde etmeyi hedefleyen inceleme ve gözlemler bütünüdür. Resmi olarak 2005 yılından itibaren Lykia ve Pamphylia'daki antik yolları incelemek üzere yürütülen bu sistematik yüzey araştırmaları oldukça zengin sonuçlar ortaya çıkarmıştır. Bu sayede bölge coğrafyası daha iyi anlaşılabilmiş, yerleşim dağılımı ve yerleşimlerin politik statüleri hakkında daha fazla isabetli fikir üretilebilmiştir.

Resim 1: Anıt

Resim 2: Likya

Çorum Tarihöncesi Dönem Yüzey Araştırmaları- İlk Sezon Sonuçları

**Dr. Ozan ÖZBUDAK, Hitit Üniversitesi,
mozanozbudak@hitit.edu.tr**

Çorum, ülkemizde arkeolojik açıdan en önemli illerimizden biridir. Bu durumun en önemli sebebi hiç kuşkusuz Hitit ülkesinin kalbi olan Hattuşaş ve Alacahöyük gibi uzun yıllardır kazı çalışmaları devam eden Hitit merkezlerinin bölgede oluşudur. Kalkolitik ve İTÇ gibi protohistorik dönemleri bir kenara koyduğumuzda bölgede tarihöncesi dönemleri hedef alan çalışma sayısı oldukça azdır. Boğazköy Büyükkale ve Büyük Güllücek gibi eski kazılar ve son dönemde gerçekleştirilen Derekutuğun kazısında sınırlı alanlardan gelen bilgilerimiz Çorum'un kronolojisini Kalkolitik Dönem'in başına kadar çekse de, avcı-toplayıcı Paleolitik Dönem ve ilk yerleşik Neolitik topluluklara ait bilimsel herhangi bir veri bugüne kadar elde edilememiştir. 2020 yılının Eylül ayında Hitit Üniversitesi Arkeoloji Bölümü çatısı altında kurulan bir ekiple söz konusu bilgi eksikliğini kapatmak amacıyla "Çorum Tarihöncesi Dönem Yüzey Araştırması" na başlanmıştır.

Projenin genel yöntemi, mikro coğrafya açısından önem arz eden belli niş coğrafyalar seçilerek bu alanlarda yoğun yüzey taraması gerçekleştirilmesine dayanmaktadır. Bu amaçla Çorum gibi görece büyük bir ilin ilk etapta iki ilçesinin taranmasına karar verilmiştir. 2020 çalışmalarında Merkez ve Alaca ilçesi sınırları içerisinde kalan seçili niş bölgeler gezilmiş, coğrafyayı yakından tanıma öncelikli hedef olarak belirlenmiştir. Ayrıca daha önceki araştırmalardan bilinen ve çoğunlukla İTÇ-MÖ II. Binyıl'a tarihlenen höyükler de ziyaret edilmiş, bu höyüklerin yakın çevresinde daha eski dönemlere ait izler aranmıştır. Böylelikle coğrafyanın bölgedeki yerleşim dağılımına dair bir takım ipuçları taşıdığıının farkına varılmış, önümüzdeki senelerde yapılacak taramalarda nerelere yoğunlaşacağımıza dair bazı öngörüler kazanılmıştır. Araştırmaların önümüzdeki 4 sene boyunca söz konusu iki ilçede devam etmesi planlanmaktadır.

2020 yılı çalışmaları Covid-19 pandemi şartları sebebiyle 5 kişilik uzman bir ekiple 15 gün sürebilmiştir. Toplam 53 buluntu noktası ziyaret edilmiştir. Bunların 37 tanesi yeni keşfedilmiş yerleşimlerden oluşurken, diğer 16 tanesi daha önceki araştırmalardan bilinen yerleşimlerdir (Resim 1). Yukarıda tanımlanan coğrafi nişlerden ilk göze çarpanı Merkez ve Alaca ilçelerinin arasında uzanan Alacairmak Vadisi'dir. Alaca Ovası'nda biriken küçük dereler ilçe merkezi yakınlarında birleşerek Alaca Çayı'nı oluşturular. Bu çay kuzeye yönelerek derin bir vadi içinden doğuya doğru yönelmektedir. Cemilbey Köyü civarında Çorum Ovası'ndan gelen Çorum Çayı ile birleşerek, yine doğuya doğru derin bir vadi içinden Amasya'ya devam eder. 1950'li yıllarda kısa süreli kazılar gerçekleştirilen ve Demir Çağı'na tarihlenen Pazarlı yerleşimi Alacairmak Vadisi'nin kuzey yakasında, vadiye inen derelerden birinin hemen batısında bulunmaktadır. Yine kuzey yakada, vadinin güneyden başladığı yere yakın konumda Gerdekkaya adıyla bilinen Roma kaya mezar anıtı da yer almaktadır. 2020 yılı çalışmalarında vadinin kuzey yakasında gerçekleştirilen çalışmalarda tarihöncesi dönemlere ait bir veri elde edilememişken, İTÇ ve özellikle Demir Çağı'na tarihlenebilecek

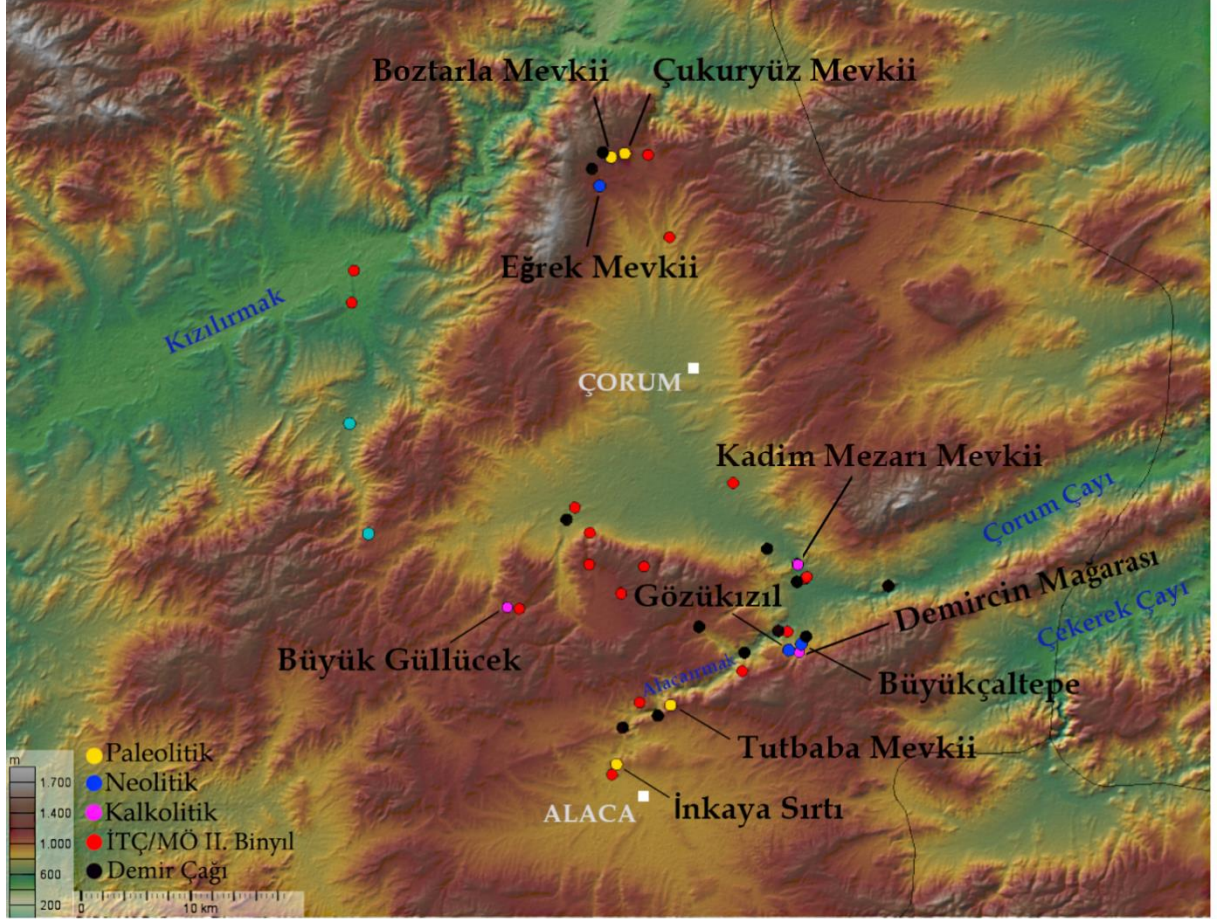
az sayıda buluntu noktası tespit edilmiştir. Bunların içinde Kale Tepe adı verilen Demir Çağı kale yerleşimi boyutları ve az da korunmuş mimarisi ile öne çıkmaktadır. Ekip üyemiz Dr. Kudret Sezgin, bu yerleşim ile ilgili daha detaylı çalışmalar gerçekleştirecektir.

Vadinin güney yakası ise tarihöncesi dönem buluntuları açısından daha zengindir. Vadinin batı kesiminde İnkaya Sırtı ve Tutbaba isimli mevkiilerinde Geç Orta Paleolitik'e ait çakmaktaşı buluntulara rastlanmıştır. Alacarımak Vadisi'ne hâkim bir konumda yer alan iki buluntu noktası da düzlük teraslardan ibarettir. Önümüzdeki yıllarda bu alanda gerçekleştirilecek yoğun yüzey taramalarıyla daha fazla Paleolitik buluntuya rastlanılması beklenmektedir. Alacarımak Vadisi'nin Çorum Çayı ile birleştiği geniş düzlüğün güneyinde, Çorum-Ortaköy yolunun hemen yakınında ise Neolitik Dönem'e tarihlenebilecek bulgulara rastlanılmıştır. Kadıderesi köyünün hemen güneyinde yer alan Büyükçaltepe ve bu tepenin hemen altında yer alan Demircin Mağarası bölgenin tarihöncesi dönemleri için oldukça önemlidir. Demircin Mağarası'nda Geç Kalkolitik Dönem'e ait buluntulara rastlanılırken, oldukça kalın bir dolguya sahip olan mağaranın alt dolgularında daha erken dönemlerin varlığı beklenmektedir. Bu beklentinin en büyük sebebi mağaranın bulunduğu büyük kaya kütesinin (Büyükçaltepe) üzerinde çok sayıda çakmaktaşı ve obsidyen yontmataş aletler ile önemli sayıda sürtmetaş aletlerin varlığıdır. Dr. Bogdana Milic tarafından çalışılacak olan yontmataş buluntular üzerine gerçekleştirilen ilk gözlemler, Büyükçaltepe üzerinden toplanan malzemelerin Neolitik-Kalkolitik dönemlere ait olduğunu göstermektedir. 4 ayrı noktada yoğunlaşan yontmataş buluntuların %60 oranında obsidyenden üretilmesi ilginçtir. Ayrıca tepenin üzerinde Neolitik karakterli az sayıda çanak çömlek parçalarına da rastlanmıştır. Şanlıosman köyünün hemen güneyinde yer alan Gözükızıl Kayası ise çoğunlukla Kalkolitik Dönem'e tarihlenmektedir. Bu alandan gelen çakmaktaşları daha azdır. Buna karşılık İlk ve Orta Kalkolitik karakteri taşıyan çanak çömleklere rastlamak mümkündür.

Yüzey araştırması kapsamında yoğun tarama yapılması planlanan bir diğer coğrafi niş ise Merkez ilçenin kuzeyinde yer alan ve Karadeniz Bölgesi'ne geçiş niteliği taşıyan alandır. Çok büyük bir alüvyal yelpaze görünümündeki Çorum Ovasının kuzeyi Köseadağ ile çevrelenmiştir. Merkezden kuzeye yöneldiğimizde derin dere vadilerinden geçildikten sonra içinde doğal bir gölün de bulunduğu geniş bir düzliğe ulaşılmaktadır. Bu düzlükten ise dağın içine doğru yönelip Kırkdilim Geçidi'nden daha kuzeye ulaşmak mümkündür. Geçidin hemen öncesinde yer alan, sırtını dağlar yaslamış sulak düzlükler, çalışmanın ilk senesinde araştırılan bölgelerden biri olmuştur. Dağlara yakın konumda Taşpınar ve Şeyhamza köyü civarında yer alan kayalık alanlar üzerinde iki farklı paleolitik istasyona rastlanılmıştır. İki alanda da Paleolitik Dönem'e ait bulgulara ulaşılmıştır. Ayrıca bölgede İlk Tunç Çağı ve Demir Çağı'nın farklı evrelerine tarihlenebilecek yerleşimlere rastlanılmıştır. Bu alandan daha güneye indiğimizde dere yataklarının oluşturduğu vadi teraslarından biri üzerinde, Ayas Köyü yakınlarında Eğrek Mevkii'nde Neolitik Dönem'e ait olabilecek yontmataş, sürtmetaş ve çanak çömlek parçalarına rastlanılmıştır. Yontmataş buluntuların içinde aycık biçimli orak bıçakları oldukça ilginçtir.

2020 sezonu sonuna geldiğimizde ilk etaptaki amaçlarımızdan biri olan bölge coğrafyasının "dilinden anlama" aşaması tamamlanmış oldu. Önümüzdeki yıllarda daha yoğun bir şekilde devam edeceğimiz yüzey taramalarında tarihöncesine ait bulguların artacağı

öngörülmektedir. İlk sezonumuzda karşılaştığımız sonuçlar bizleri bu konuda olumlu düşünmeye itmiştir. Çalışmalarımız esnasında karşılaştığımız arkeolojik bulgular sadece tarihöncesi dönemler değil, Çorum'un diğer tarihi dönemleri ile ilgili bilgileri arttırma potansiyeline sahiptir. Araştırmanın sonuna gelindiğinde Çorum'un mevcut arkeolojik envanteri genişletilerek bir arada kitap olarak yayınlanması hedeflenmektedir.

Resim 1

Denizli İli Paleolitik Çağ Yüzey Araştırması

Prof. Dr. Kadriye ÖZÇELİK, Ankara Üniversitesi
kozcelik20@gmail.com

Denizli’de gerçekleştirdiğimiz ve her araştırma sezonunda Denizli’nin Paleolitik Çağ’ını aydınlatacak önemli buluntu alanlarına rastladığımız çalışmalarımız Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü’nün izni ve Türk Tarih Kurumu’nun maddi destekleri ile 2019 ve 2020 yıllarında da devam etmiştir.

Çalışmalara 2018 yılında araştırmanın son günlerinde saptadığımız ancak detaylı inceleme yapamadığımız Acıpayam ilçesinin Akalan Baraj Bölgesi buluntu alanları ile başlanmıştır. Bu alanlar incelenmiş, aynı bölgede yeni bir buluntu alanı daha saptanmıştır. Bu bölgedeki iki buluntu alanı engebeli ormanlık arazide bir tanesi de makilik arazide yer almaktadır. Detaylı tarama sonucu karşımıza çıkan, tipolojik olduğu kadar teknolojik zinciri de anlamamıza olanak sağlayacak zenginlik ve çeşitlilik içeren yontmataş materyalin gerekli analizleri yapılmış ve kayıt altına alınmıştır.

Akalan Baraj Bölgesi’ndeki Paleolitik konaklama/işlik yeri özelliği gösteren buluntu alanlarının yontmataş endüstrisinin hammadde, teknoloji ve tipoloji olarak genel görünümü tamamen aynıdır. Aletler içindeki en baskın grubu yontuk çakıl endüstrisine ait kıyıcı ve kıyıcı aletler oluşturmaktadır. İki yüzeyli aletler daha az ve atipik formdadırlar. Genellikle şekilsiz ya da tek kutuptan yongalamanın yapıldığı yonga çekirdekleri, üst yüzlerinde belirli oranlarda kabuk kalıntısı taşıyan yongalar ve az miktardaki düzeltili parça, yongalama artıkları ve döküntü parçalardan oluşan yontmataş endüstriyle birlikte bol miktarda yontulmamış yerel hammaddenin (çört) varlığı da görülmüştür. Bu bölgenin yontmataş endüstrisinin % 90’ı irili ufaklı yumrular halindeki söz konusu hammaddeden yontulmuştur.

Akalan Mahallesi’nin batısında yer alan Çubukçular Mahallesi’ne ait Erenler Tepesi olarak adlandırılan ve rakımı oldukça yüksek arazideki kayaaltı sığınağı şeklindeki oluşumlar incelenirken çevrede Paleolitik Çağ’ı karakterize eden birkaç tekil buluntu ile karşılaşmıştır.

Acıpayam ilçesi merkeze bağlı olan ve Mevlütler Mahallesi yolu üzerinde bulunan bir arazide yontmataş buluntularının varlığı görülmüştür. Bu arazideki yontmataş endüstri, hammadde ve tekno-tipolojik yapı olarak Akalan Baraj Bölgesi’ndekilerle aynı özelliklere sahiptir. Ancak buluntu yoğunluğu daha azdır.

Acıpayam merkezin kuzeybatısında Alaattin Mahallesi’nde aynı güzergah üzerinde birbirlerine yakın mesafelerde beş buluntu alanı tespit edilmiştir. Alaattin Gölet alanı yontmataş endüstrisi de Akalan Baraj Bölgesi’ndekilerle aynı tekno-tipolojik yapıyı sunmaktadır. Sadece hammaddede biraz daha çeşitlilik vardır. Bu bölgede de yontuk çakıl kültürüne ait kıyıcı ve kıyıcı aletler sayısal ve çeşitlilik olarak en zengin gruptur.

Acıpayam Paleolitik buluntu alanlarındaki yontmataş endüstriler Alt/Orta Paleolitik dönemleri karakterize etmekte, bu bölgede söz konusu dönemlerde aynı insan gruplarının yoğun bir hareketlilik içinde olduklarını göstermektedir.

Tavas ilçesinde kısıtlı bir alanda incelemeler yapılabilmektedir. Bir ön inceleme niteliğindeki bu çalışmalarımızda Kızılca, Kızılcabölük ve Pınarlık mahallelerine gidilmiştir.

Yüzölçümü çok geniş olan Çivril ilçesi hemen hemen bütünüyle taranmış, Paleolitik Çağ'da yerleşim görmüş olabilecek çok sayıda mağara incelenmiştir. Küfi Çayı güzergahında Çakallar Mahallesi arazisinde Paleolitik dönemlere tarihlenebilecek bir çekirdek ve bir yonganın varlığı görülmüştür.

Denizli'deki yüzey araştırması projemize başladığımız ilk araştırma sezonundan bu yana birçok ilçede Paleolitik dönemleri karakterize eden yontmataş endüstrilere ve tekil buluntulara ulaşılarak bu coğrafyadaki en eski yaşam izleri günışığına çıkarılmıştır. Özellikle Acıpayam ilçesindeki konaklama/işlik yeri özelliği gösteren buluntu alanları, yüzlerce yontulmuş parçadan oluşan zengin Paleolitik endüstrileri ile büyük bir öneme sahiptir. Tüm bu bulgularla, çağlar boyu stratejik bir konumda olan Denizli ilinin, insanlık tarihinin en başlangıcında da aynı özelliklere sahip olduğu ortaya konulmuştur.

Resim 1: Acıpayam İlçesi Arazi Çalışması

Resim 2: Acıpayam İlçesi Yontmataş Buluntusu

Resim 3: Çivril İlçesi Arazi Çalışması

Elazığ Prehistorik Dönem Arkeolojik Yüzey Araştırması (EPAS) 2020 Uluova ve Çevresi

Dr. Öğr. Üyesi Abdulkadir ÖZDEMİR, Fırat Üniversitesi

aozdemir@firat.edu.tr

Bu çalışma, Doğu Anadolu Bölgesi'nin batısında yer alan Elazığ'da, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün izni ile gerçekleştirilen 2020 yılı arkeolojik yüzey araştırmasını ve sonuçlarını tanıtmayı amaçlar. 2020 yılında Elazığ İli Merkez İlçesi'nde *Elazığ Prehistorik Dönem Arkeolojik Yüzey Araştırması* (EPAS) başlıklı proje gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın ilk sezonunda, Uluova ve Çevresi incelenmiştir. Yüzey araştırması projesi Neolitik Dönem'den Tunç Çağı sonuna kadarki dönemleri kapsamaktadır. Üç yıllık projenin ilk sezonunda, Merkez ilçeye bağlı olan Uluova ve Çevresi sınırları içerisinde yer alan 4 belde ve 50 köy ziyaret edilmiştir. 2020 yılı araştırma sınırları içerisinde yapılan prehistorik dönem araştırmaları sonucunda 38 adet arkeolojik merkez tespit edilmiştir. Bunlardan 21 tanesi tescilli, 17 tanesi tescilsiz olup tarafımızca gerekli koruma önlemlerinin bir an önce alınması için tescil fişleri doldurulup, Diyarbakır Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'na tescile önerilmiştir. Gerek tescilli gerekse tescilsiz birçok yerleşim ilk defa EPAS ile araştırılmış ve incelenmiştir. Elazığ bölgesinde, EPAS ile birlikte uzun bir aradan sonra ilk defa kapsamlı bir prehistorik dönem yüzey araştırması gerçekleştirilmiştir. Elazığ Valiliği'nin izinleriyle höyüklerin İnsansız Hava Aracı ile video ve hava fotoğrafı çekimleri gerçekleştirilmiştir. Ayrıca höyüklerin İnsansız Hava Aracı ile 3 boyutlu modellenmesinin yapılması amaçlanmış ve uygun höyüklerin üç boyutlu arazi modelleri oluşturulmuştur. Arkeolojik merkezlerin konumları X ve Y koordinatlarına göre alınıp, coğrafi bilgi sistemi (CBS) ve *ArcGIS* programı kullanılarak haritaları oluşturulmuştur. Höyüklerde tespit edilen obsidiyenlerin p-XRF aletiyle yerinde arkeometrik analizleri yapılmıştır. Araştırmada özellikle de yeni arkeometrik yöntemlerin yardımıyla, prehistorik insanların iletişim ağlarını ve etkileşim içinde oldukları bölgelerin, kültürlerin ortaya konulması hedeflenmektedir. Prehistorik dönemden günümüze kadar gelen kültür varlıklarıyla dolu Elazığ Merkez ilçede yapılan araştırmaların 2 sezon daha devam etmesi planlanmaktadır.

Epas 2020 Değirmenönü Kalesinden Uluovaya Bakış

Epas 2020 Koçkaleden Uluovaya Bakış

Epas 2020 Tadım

Epas 2020 Yanlız Höyüğü Ekip

Muğla ve Çanakkale İlleri Yüzey Araştırması

Prof. Dr. İsmail ÖZER, Ankara Üniversitesi
iozer@ankara.edu.tr

Homo genusu içerisindeki insan türlerinin 2,8 milyon yıl önce ilk kez Afrika kıtasında ortaya çıkmış olduğu ve oradan zaman içerisinde Dünyanın diğer kıtalarına yayıldığı bugünkü bilgilerimiz ışığında kabul edilmektedir. İnsanların iklimsel değişimleri takip ederek yaptığı bu yayılımlar sırasında hangi güzergahları izledikleri ve ilk kez hangi dönemde Afrika kıtasını terk ettikleri Paleoantropolojinin en önemli konularından biridir. Bu göçlere kanıt oluşturacak olan konaklama alanlarının nerelerde olduğunun tespit edilmesi için pek çok araştırma yapılmaktadır. Afrika, Asya ve Avrupa kıtaları arasındaki konumu dolayısıyla Türkiye bu konunun araştırılması açısından kritik öneme sahip bir bölgedir ve ülkemizde bu alana yönelik çalışmalar sevindirici bir şekilde her sene giderek artmaktadır.

Pleistosen Dönem insanların yayılım alanlarının ortaya çıkarılması çalışmalarına katkı sağlamak amacıyla başkanlığım altında 2012 yılında Muğla ilinde başlatılan ve 2014 yılında Çanakkale İlinde sürdürülen yüzey araştırmaları halen devam ettirilmektedir. 6 sezondur Çanakkale ilinin güneyinden kuzeyine doğru sistematik bir şekilde gerçekleştirilen devam eden çalışmalarda yontmataş alet buluntuları içeren 60 açık alan lokalitesi, 17 mağara ve kayaaltı sığınağı tespit edilmiştir. Alt Paleolitik dönemden başlayarak Mezolitik döneme kadar tarihlendirilebilecek yontma taş alet kalıntılarının tespit edildiği bu açık alan buluntu alanlarında, Levallois uç ve yongalar, çekirdek, yonga, dilgi, ön ve kenar kazıyıcılar, çentikli alet ve vurgaç gibi çeşitli tipteki kalıntılar gözlenmiştir (Resim 1).

Çanakkale İline özgü bir volkanik yapının yayılımının etkisi ve buzul dönemlerinde insan türleri için hayati bir öneme sahip jeotermal kaynakların bolluğu gibi faktörler nedeniyle Çan havzasının dönem insanları tarafından sıklıkla kullanıldığı anlaşılmıştır (Resim 2). Bu bölgedeki açık alan yerleşimlerine ilaveten 2016 yılındaki yüzey araştırmalarımız sırasında yoğun bir insan yerleşimine sahip olduğu anlaşılan İnkaya Mağarası keşfedilmiştir. Mağarada, Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın verdiği izin ile 2017 yılında kazı çalışmaları başlatılmıştır (Resim 3). Çanakkale Troya Müzesi Müdürlüğü başkanlığında 4 sezondur devam eden kazı çalışmalarındaki bulgular göstermektedir ki İnkaya Mağarası Batı Anadolu'daki fosil insan varlığına ilişkin çok önemli bulgular verebilecek potansiyele sahip bir yerleşim alanıdır. Mağaranın kuzey bölümünden alınan sediman örneklerinden yapılan OSL analizi 22.580 ± 2.850 yıl gibi bir tarih vererek buluntuların kesinlikle Paleolitik döneme ait olduğunu kanıtlamıştır. Mağaradaki bulguların önemli bir bölümü de yakın çevredeki lokalitelerde de olduğu gibi Orta Paleolitik dönem ile ilişkilendirilmektedir ve İnkaya'nın diğer lokalitelerle ilişkisini ortaya koymaktadır (Resim 4). Bu çalışmada Çanakkale İlinde sürdürülmekte olan arazi çalışmaları ve bu çalışmalarda elde edilen bulgular ışığında Batı Anadolu'daki fosil insan izleri tartışılmaktadır.

Resim 1: Yontmataş Yüzey Buluntuları

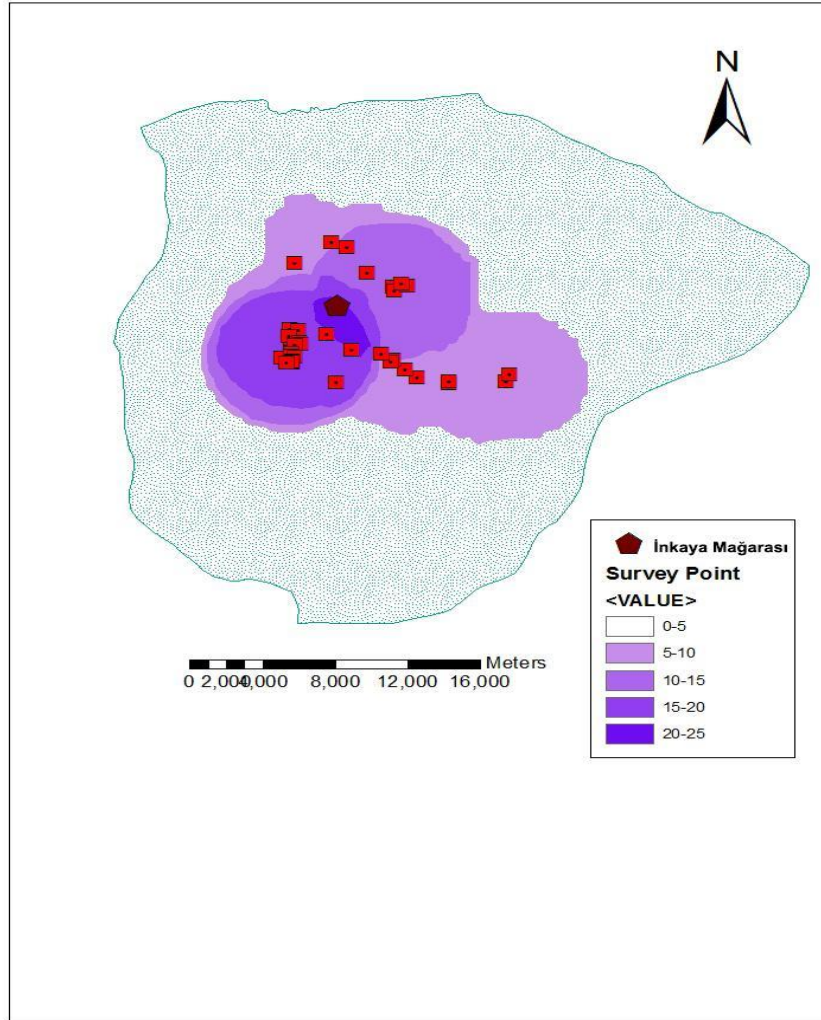

Resim 2: Çakmaktaşı Hammadde Kaynakları

Resim 3: İnkaya Mağarası Batı Açmaları Kazı Çalışması

Resim 4: Çan İlçesi Yüzey Araştırması Açık Alan Lokaliteleri ve İnkaya Mağarası

Isparta İli Yalvaç, Gelendost ve Şarkikaraağaç İlçeleri Arkeolojik Yüzey Araştırması

Prof. Dr. Mehmet ÖZHANLI, Isparta Süleyman Demirel Üniversitesi
mehmetozhanli@sdu.edu.tr

Yüzey araştırması, Pisidia Antiokheia kentinin teritoryumunu oluşturan Yalvaç ve Gelendost İlçelerinin arazilerinde ve de Antiokheia'nın en önemli komşu kenti olan Neapolis'in bulunduğu Şarkikaraağaç İlçesinde gerçekleştirilmektedir. 2017 yılından beri yapılan araştırmalarla Yalvaç ve Gelendost İlçe sınırlarında bulunan antik yerleşimlerin tamamı belgelendi.

Kuzeyde Sultan, batıda Karakuş Dağlarıyla çevrili olan Yalvaç/Gelendost Ovası, Güneybatıda bulunan Eğirdir Gölüne akan çaylarla beslenmektedir. Bu çayların akış güzergâhları ovadaki yerleşimlerin konumunu da belirlemiştir. Canlı yaşamına oldukça uygun koşullara sahip olan Ovada Neolitik Çağdan itibaren görülen yerleşimler hiç kesintiye uğramadan günümüze kadar varlığını devam ettirmiştir. Ovayı çevreleyen dağlarda bulunan mağaralar ise Paleolitik Dönem ve sonrasında yerleşim görmüştür. Yapılan araştırmada Sücülü, Yarikkaya, Hisarardı köylerinde bulunan mağaralarda Paleolitik Döneme ait obsidiyen ve çakmaktaşı bulundu. En erken yerleşim ise Keçili Köyü sınırlarında bulunan Kabız İn Mağarasında tespit edildi. Mağarada bulunan Orta Paleolitik Döneme tarihlendirilen dilgilerle Tunç Çağına ait seramikler, bölgenin erken tarihi için önemli arkeolojik verilerdir. Gemen Köyü sınırları içerisinde bulunan Kızılçarşaf tepesindeki kale ve Mezolitik Dönem yerleşimi ve de burada bulunan çok sayıda obsidiyen, çakmaktaşı ile taş balta bölge tarihi için büyük önem arz etmektedir.

Yalvaç İlçesine bağlı 38 köyün tamamının ve İlçenin altında ya da yanı başında bir höyük ile çok sayıda klasik yerleşim bulunmaktadır. Bu yerleşimlerin tamamı araştırıldı. Höyüklerin birçoğunda yoğunluk Tunç Çağında olmak üzere Geç Neolitik, Kalkolitik Dönemlere ait veriler elde edildi. Höyüklerin üzerinde ya da yakının da bulunan Klasik yerleşimlerde yoğunlukla Roma İmparatorluk ve Bizans Dönemlerine ait buluntulara rastlanılmaktadır. Köylerin merkezine yakın olan büyük yerleşimlere bağlı çok sayı da küçük köy ve çiftlik yerleşimi de tespit edildi. Ayrıca, Yalvaç Ovasını kuşatan dağların hemen hepsinin üzerinde Ovadaki yerleşimlerle bağlantılı kale yerleşimleri ve gözetleme kuleleri görülmektedir. Kale ve gözetleme kulelerin tamamı bölgenin merkezini oluşturan Men Kutsal Alanında bulunan gözetleme kulesini görmektedir. Bütün bu yerleşimler geniş bir yol ağıyla birbirine bağlanmıştır. Büyük çoğunluğu Tunç Çağından açılan bu yollar, günümüzde hala kullanılmaya devam etmektedir. Yol ağının başlangıç/bitiş noktasını Antiokheia oluşturmaktadır. Yalvaç ve Gelendost İlçe sınırlarında bulunan klasik yerleşimlerin tamamı bölgenin en büyük kenti olan Antiokheia ile bağlantılıdır. Tarım ve hayvancılığa oldukça elverişli olan yerleşimler, dini ve askeri bir merkez olan Antiokheia'ya ekonomik anlamda büyük bir katkı sağlamışlardır. Bu yerleşimlerde tespit edilen işliklerde üretilen eserler, Antiokheia pazarında müşteri bulmuş olmalıdır.

Yalvaç Ovasında mağaralarda başlayan yaşam, Neolitik Dönemle su kenarlarındaki köyler de devam etmiş ve Tunç Çağında ciddi bir nüfus artışı olmuştur. Bu çağa ait 40 adet höyük günümüz Yalvaç'a bağlı olan köy sayısından fazladır. Demir Çağında, ovada su kenarında bulunan yerleşimlerin dağların eteklerine doğru çekildiği ve çok sayıda kale ve gözetleme kulesinin inşa edildiği görüldü. Bu çağda ciddi bir güvenlik problemi olmuş olmalı ki ovadaki yerleşimlerinde etrafı surlarla kuşatılmıştır. Demir Çağı ile birlikte bölgenin kültürel anlamda Pisidia'dan çok Phrygia ile bağlantılı olduğunu Men kültü ve Hoyran kaya mezarları belgelemektedir. Hoyran Kaya mezarları dışında Balcı, Tokmacık, Kumdanlı, Yukarı Kaşıkara ve Sücüllü köylerinde İmparatorluk dönemine tarihlendirilen ilk defa tespit edilen kaya mezarları belgelenecek arkeolojik envantere geçirildi.

Arkaik ve Klasik Çağlarla ilgili veriler seramik düzeyinde kalırken, Hellenistik Dönemle birlikte bölgede başta Men Tapınağı ve Kutsal alanı olmak üzere birçok yerleşim yerinde arkeolojik ve epigrafik veriler çoğalmaktadır. Ancak, en çok kalıntı Roma İmparatorluk ve sonrası dönemlere aittir. Günümüz köylerin tamamı, Bizans Dönemi yerleşimlerin tam üzerine kurulmuş ya da kesintiye uğramadan günümüze kadar gelmiştir. Akçaşar gibi bazı köylerin camileri kiliseden dönüştürülmüştür. Köylerin tamamında içerisinde ve konutların temellerinde kullanılmış çok sayıda İmparatorluk ve Bizans Dönemlerine ait mimari parça bulunmaktadır.

Selçuklu Dönemine ait arkeolojik verilere rastlanmazken Beylikler Dönemine ait camiler günümüze ulaşmıştır.

Antakya, Altınözü, Yayladağı: Kuseyr Yaylası Yüzey Araştırması 2018-2019 Son Dönem Bulguları

Prof. Dr. Hatice PAMİR, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi

hpamir@mku.edu.tr

C. KARATAŞ YÜKSEL - A. HENRY - B. KOCAMAN SAKIN

Amik Ovası'nın hemen güneyinde yer alan Kuseyr Yaylası, Cebel Ansariye dağlarının kuzey ucunda yer alır ve yaklaşık bin kilometrekarelik bir alanı kapsamaktadır. Kuseyr yaylası güneyde Kalker Masif, kuzeyde Amik Ovası, doğuda Asi Nehri Vadisi, batıda Akdeniz arasında uzanan tepelik bir platodur. Farklı büyüklükte akarsuların oluşturduğu birçok vadi ve havzayı içeren değişken bir topografyaya sahiptir. Amik Ovasından hafif eğimlerle yükselen tepeliklerin oluşturduğu Kuseyr yaylası deniz seviyesinden ortalama 700 m yüksekliktedir. Kuseyr yaylasının batı tarafı ise denizden dik yükselmekte, birkaç vadi yatağı ile oluşan doğal geçitler ile denize bağlanmaktadır. Bölgenin batı tarafında dik yükselen Keldağ (1750 m) Hititlerce Hazzi Dağı olarak, Yunan ve Roma döneminde Zeus Cassius tapınımları görmüş ve kutsal dağ olarak metinlerde tanımlanmıştır.

Yüzey Araştırması, Kuseyr yaylasında başlangıcından geç antik çağına sonuna kadar yerleşim dokusunu belirlemek, Antiokhea'nın teritoryumunu içinde yer alan kırsal yerleşimleri ve üretim dinamiklerini tanımlamak, Kuseyr Yaylasının kuzeyinde yakın etkileşim içinde olduğu Amik ovası, güneyde Kalker Masif ve Asi Vadisindeki yerleşimlerin yayladaki yerleşim biçimi ve formu üzerindeki etkilerini, yerleşim süreci ve yerleşim formu bakımından değerlendirmek ve bölgenin materyal kültürünü tanımlamak amaçlı yürütülmüştür. 2007 yılında başlatılan yüzey araştırmasında, Paleolitik Dönem'den Geç Antik Çağa uzanan yerleşim dokusunu oluşturan hellenistik öncesi höyük tipi yerleşim, paleolitik açık sit, kaya anıtları; Hellenistik dönemden geç antik çağa uzanan sürece ait kırsal yerleşimler, kaya mezar oda ve anıtları, antik tarım alanları, su yapıları, zeytinyağı işliği, taş işlikleri, kale, kilise, köprü kalıntılarında oluşan zengin arkeolojik doku tespit edilerek belgelenmiştir. İlk kez araştırılan bu bölgedeki araştırma sonuçları çarpıcı bir şekilde bölgenin prehistorik dönemlerden itibaren yerleşildiğini ve kendine özgü yerleşim dinamikleri olduğunu göstermiştir.

2018-2019 yılı yüzey araştırmalarında ilk kez tespit edilen toplam onbeş höyük tipi yerleşim ve bir paleolitik kamp alanı belgelenmiş olup Kuseyr yaylasının hellenistik öncesi yerleşim dağılımının yoğunluğunu göstermiştir. Kuseyr Yaylası bulguları özellikle höyük tipi yerleşimleri ile Helenistik ve Geç Antik yerleşim dokusuyla tanınan Kalker Masif'ten farklı olarak en erken dönemlerden beri bu alanda yoğun bir yaşam ağı oluştuğunu gösterir. Bu araştırmalar sonucunda Kuseyr yaylasında güneyden gelen yol ağı sisteminin kuzeye ve doğuya doğru bağlandığını, buna ilaveten denize doğru inen ya da tam tersi denizden yaylaya doğru bağlanan iletişim ağının da mevcudiyetini göstermiştir. Helenistik ve geç antik çağa ait yerleşim yeri, konut, zeytinyağı işliği, tarım terasları sarnıç içeren yerleşimler tanımlanmıştır.

Höyük tipi yerleşimlerde devam eden geç antik çağ yerleşimine ilaveten yeni açılan alanlarda bağımsız çiftlik evler veya birkaç haneden oluşan köy tipi yerleşimler Kuseyr Yaylasında geç antik çağda artan nüfus yoğunluğuna ve tarım zenginliğine işaret etmektedir. Geç Antik Çağ kırsal yerleşimleri tarım terasları, konut/mekân kalıntıları, zeytinyağı işliğı, sarnıç ve su yapıları, taş ocağı, kaya oygu mezarlar ile kimliklendirilen mimari kalıntılardan oluşur. Bölgede günümüzde halen devam eden zeytin yetiştiriciliğı yapılan köyler, geç antik çağın günümüzde ki devamlılığını yansıtır. Araştırma sonuçları, Helenistik dönemden itibaren yeni yerleşim ve tarım alanları açıldığını, geç antik çağda ise adeta nüfus patlaması yaşandığını göstermiştir. Bölgede tespit edilen yüksek sayıda kırsal yerleşimler ve yerleşime ait kullanım alanları olan konutlar, dini mekânlar, kaya mezar odası ve sarnıçlar, üretim alanları ve dinamiklerindeki çeşitliliğı tanımlayan tarım terasları, zeytinyağı ve tahıl öğütme işlikleri, fırınlar, kaya mekân depolar, taş işlikleri, su değirmenleri ve bentlerden oluşan su yapıları, yol ve köprüler, Hellenistik-Geç Antik Çağ yerleşim sayısındaki artışı ve buna dayanan üretim etkinliğini yansıtmaktadır.

Resim 1

Resim 2

Eskişehir İli Seyitgazi ve Han İlçeleri Yüzey Araştırmaları

Doç. Dr. Rahşan TAMSÜ POLAT, Anadolu Üniversitesi
ratamsu@gmail.com

Günümüzde Yukarı Sakarya Vadisi'nde Eskişehir, Kütahya ve Afyonkarahisar illeri arasında kalan bölge, bu coğrafyada 1950-1958 yılları arasında, farklı zaman dilimlerinde araştırmalar yapan C.H.E. Haspels tarafından "Dağlık Phrygia" olarak adlandırılmıştır. Bu tanımlama, bölgenin coğrafi yapısı, önemli dağ sıraları ve dağları barındırması nedeniyle pek çok araştırmacı tarafından da kabul edilmiştir. Dağlık Phrygia Bölgesi'nin merkezinde Türkmen Dağı, doğusunda Eskişehir İli Seyitgazi İlçesi, güneyinde Afyonkarahisar İli İhsaniye İlçesi, batısında Kütahya İli Sabuncupınar Köyü, kuzeyinde ise Eskişehir İli Merkez İlçe köylerinden Gökçekısık yerleşimi vardır. Önemli dağ silsilelerinin yanında, Sakarya Nehri'nin önemli kollarından olan Seydi Su (Parthenios), Porsuk Nehri (Tembris), Eber Gölü'ne dökülen Akar Çay (İç Cayster), Marmara Denizi'ne dökülen Koca Su (Rhyndakos) bu bölge içerisinde yer alır. Bölgenin güneyi ve güneydoğu kesimindeki yükseltilerin arasında, derin vadiler bulunur. Eskişehir İli'nin yaklaşık olarak 70 km güneyinde Yazılıkaya ve Kümbet Vadileri, Afyonkarahisar İli'nin yaklaşık olarak 30 km kuzeyinde Köhnüş ve Karababa Vadileri, Kütahya İli Merkez İlçe köylerinden Fındık Köyü yakınında Fındık Vadisi, Ovacık Köyü yakınlarında ise İnli Vadileri yer alır. Bu vadilerden Yazılıkaya/Midas Vadisi, gerek yüksek kayalık platolar üzerinde kurulmuş kale tipi yerleşimleri, kaya mezarları ve Ana Tanrıça Matar adına yapılmış Phryg kültürü ve dinsel mimarisinin en özgün örnekleri olan çok sayıda ve farklı çeşitlilikte kült anıtları ile araştırma alanımızın odağını oluşturmaktadır.

2017 ve 2018 yılları olmak üzere iki sezon olarak planladığımız araştırmamızda, vadide Phryg Dönemi'nin yanı sıra farklı dönemlere ait kültür varlıklarının araştırılması, teknolojik yöntemlerle belgelenmesi ve vadideki anıtların koruma önlem ön çalışmalarının yapılması hedeflenmiştir. Bu hedefler doğrultusunda gerçekleştirilen çalışmalar ile belirtilen bölgede yeni Phryg kült anıtlarının yanı sıra, Hellenistik, Roma ve Bizans Dönemlerine tarihlenen yeni yerleşimler ve yeni *necropolis* alanlarının yanı sıra arkeolojik ve epigrafik buluntular da tespit edilmiştir. Pek çok arkeolojik tespitin yanı sıra Yazılıkaya Vadisi için önceki dönemlerde yapılan araştırmalarda Vadinin en erken Tunç Çağı'na kadar geri gittiği belirtilirken, yapılan araştırmalarda vadide Alt Paleolitik Dönem'e kadar geri giden buluntular da saptanmıştır.

Dağlık Phrygia Bölgesi'nde çeşitli konumlarda, muhtelif uzunluklarda antik yol bölümlerini kayalık zeminlerde yüzeyden takip etmek mümkündür. Çoğu yol ağı modeli, 2000 yılında Richard Talbert ve ekibi tarafından ortaya konulan Barrington Atlas'a atıfta bulunmakla birlikte, bu atlata bölgedeki antik dönem ara yollarının pek çoğunun eksik olduğu görülür. Araştırılan bölgede, arkeolojik olarak belgelenmiş sabit noktalar arasındaki yol güzergâhlarının takibinin yapılabilmesi, antik dönem yol ağının saptanmasına yönelik kalıntıların belirlenerek, haritalama çalışmalarının tamamlanmasının yanı sıra vadideki

araştırmalarda yeni ve önemli arkeolojik saptamaların olması, vadinin bulunduğu coğrafi alanın yakın çevresi ile birlikte ele alınması gerekliliğini ortaya koymuştur. Böylece araştırma sahası 2019 yılında genişletilmiş, Eskişehir ili Seyitgazi ve Han İlçeleri sınırlarının tümü araştırmaya dâhil edilmiştir.

5 yıl olarak planlanan Eskişehir İli, Seyitgazi ve Han İlçeleri yüzey araştırmalarının ilk iki yılında her iki ilçeye ait köyler ve bu köylerin arazileri yoğun yüzey araştırması yöntemi (*intensive survey*) ile araştırılmıştır. Araştırmanın ilk yılında yüzölçümü olarak Seyitgazi İlçesi'ne göre daha küçük ölçekte olan Han İlçesi'ne ait araziler araştırılmış, tüm ilçe sınırlarındaki araştırmalar, 2019 yılı çalışmalarında büyük ölçüde tamamlanmıştır. Ayrıca Seyitgazi İlçesi sınırında bulunan köylerin arazileri de aynı yıl araştırılmaya başlanmıştır. Bu araştırmalarda Phryg Dönemi'ne tarihlenen kaya idolleri ve kaya altarı, Hellenistik, Roma ve Bizans Dönemlerine tarihlenen yeni yerleşimler, Roma Dönemi'ne tarihlenen kaya mezarları, yazıtlı altar ve steller, mimari parçalar tespit edilmiştir. Bu yeni buluntular içerisinde Seyitgazi İlçesi sınırlarında yer alan Gmşbel Köyü'nün 1km güneydoğusunda bulunan Eski Camihyk'n doğu eteğinde saptadığımız idol şeklinde biçimlendirilmiş, Eski Phryge yazıtlı stel, araştırmamız için umut verici bir keşif olmuştur. İdol şeklindeki stelin üzerinde bulunan Eski Phryge yazıt ve kazıma tekniği ile yapılmış üç adet baş, Phryg dinsel ikonografisinde, Ana Tanrıça'nın yanında başka tanrı/tanrıçaların betimlenip betimlenmediğine dair uzun süredir araştırmacıları meşgul eden soruların cevaplanması adına katkı sağlayacak önemli bir buluntudur. İdol şeklinde biçimlendirilmiş stelde, n yüzde kazıma şeklinde yapılmış başların üst kısmında tek satır, hemen altında ise üç satır Eski Phryge yazıt bulunur. Orijinal yeri ve konumu bilinmeyen stelin üzerindeki eski Phryge yazıtın içeriğinden bu stelin bir sınır taşı (?) olduğu yorumlanabilir.

2020 yılı araştırma sezonu ise tüm dünyayı etkisi altına alan covid-19 pandemisi nedeniyle kısıtlı alanlarda, özellikle köy ilerine girilmeyecek şekilde planlanmıştır. Araştırma alanındaki artan vaka sayıları nedeniyle, tespiti yapılmış höyüklerin ziyaretlerinin yanı sıra, bu höyük yerleşimlerinin çevresindeki araziler araştırılmış, yeni tespitler de bulunulmuştur.

Resim 1: Eskişehir İli Yazılıkaya Midas Kale'den Drone Görüntüsü

Resim 2: Eskişehir, Han İlçesi Erten Köyünün Güneydoğusunda Saptanan Yerleşim Alanında Yapılan Arazi Çalışmaları

Resim 3: Eskişehir, Han İlçesi Ertenköyü'nün Kuzeydoğusundaki Nekropolde Tahrip Edilmiş Bir Mezarın İnceleme ve Belgeleme Çalışmaları

Kars İli ve Çevresinde Yer Alan Ortaçağ Ermeni Kiliseleri (Ani Hariç) Yüzey Araştırması 2019 Yılı Çalışmaları

Doç. Dr. Güner SAĞIR, İstanbul Üniversitesi
guner.sagir@istanbul.edu.tr

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler genel Müdürlüğü ile T.C. Genelkurmay Başkanlığı izinleriyle 2010 yılında başlayan Kars İli ve Çevresinde Yer Alan Ortaçağ Ermeni Kiliseleri (Ani hariç) yüzey araştırması, 2016 ve 2020 yılları hariç kesintisiz devam etmiştir. Bugüne kadar, bölgede yaptığımız incelemelerde araştırma kapsamında 40 civarında kilise ve şapel, 6 manastırda çalışılmıştır. Çalışmalar ağırlıklı olarak askeri sınır hattında yürütülmüş, ilçelerin tamamında da inceleme yapılmıştır. 2019 yılı yüzey araştırmasında hedefe yönelik, geçmiş yıllarda incelediğimiz dört alanda çalışılmıştır. Bunlar Horomos Manastırı, Şehit Piyade Er Yaşar Yıldırım Karakolu'nun (Bacalı Karakolu) sınırları içindeki kilise kalıntısı, Mren Katedrali ve Mağazberd Kalesi'dir.

2010 yılından beri her araştırma döneminde ziyaret ettiğimiz 1. derece askeri bölgede bulunan Horomos Manastırı, Ani'nin kuzeyinde Arpaçay'a bakan yüksek yamaçta ve vadi yatağında kurulmuş üç bölümden oluşan büyük bir yapı topluluğudur. Kuruluşu 10. yüzyıla dayanan manastıra 14. yüzyıla kadar eklemeler yapılmış, 1920'lere kadar da işlevini sürdürmüştür. Horomos Manastırı inşa edildiği tarihten itibaren önemli bir dini merkez olmuş, III. Aşot döneminde (953-977) başkentin Ani'ye taşınmasıyla da önemini artmıştır. Dönem kaynaklarından manastırda Ermeni kilisesinin büyük din adamlarının ikamet ettiği, değerli röliklere sahip olduğu, minyatürlü el yazmalarının yapıldığı ve büyük bir kütüphaneye sahip olduğu bilinir. Aynı zamanda Bagratlı Ermeni krallarının gömü alanıdır.

2019 yılında manastırda bir çalışma yapılmamıştır. Manastıra,2014-2017 yılları arasında yapılan ve yapıya zarar veren kaçak kazılar için alınan önlemlerin sonuçlarını kontrol etmek amacıyla gidilmiştir. Sınır güvenliği kapsamında manastırın bulunduğu bölgeye 2018 yılında yerleştirilen kamera sistemi sayesinde, kaçak kazı yapmak isteyenler engellenmiştir.

Digor'a bağlı Bacalı yakınlarında 1. derece askeri sınırdaki Şehit Piyade Er Yaşar Yıldırım Karakolu'nun (Bacalı Karakolu) sınırları içinde 2018 yılında varlığı bilinmeyen bir kilise temel seviyesinde tespit edilmişti. Mevcut kalıntılardan kilisenin, karakolun hemen karşısında Ermenistan tarafında bulunan 10.-11. yüzyıllar arasına tarihlenen kilise ile aynı dönem ve plan tipine, yani içten altı eksedralı, dıştan altıgen olduğu düşünülmüştü. Ayrıca kilisenin kuzeybatı ve güneybatısına bitişik yuvarlak planlı birer burç olduğu gözlenmişti. Yapının bulunduğu alandaki incelemelerde, kilisenin kuzeyinde dört yarım daire, bir dikdörtgen burca sahip kalın sur duvarı olduğu, doğu ve batısında mekânlarbulunduğu belirlenmişti. Alanın eskizi çizilmiş, ölçü alınmıştı fakat sağlıklı bir sonuca ulaşılammıştı. 2019 yılında kilisenin planında soru işareti yaratan durumlar arazide tekrar gözden geçirildi. Bu incelemelerde kilisenin plan tipi konusunda, kazı yapılmadan net bir sonuca

varılamayacağı anlaşılmış olmakla beraber 2018 yılında belirlediğimiz altı eksedralı plan tipinde olduğu düşüncesi korunmaktadır.

Mren Katedrali, Kars'ın Digor İlçesinin 23 km güneydoğusunda 1. derece askeri sınırdaki yer alır. Katedral, Arpaçay nehri kenarında, geniş plato üzerine yayılmış Mren olarak bilinen eski yerleşim kalıntılarının ortasında bulunur. Yapı, batı cephesindeki kitabeye göre 7. yüzyılın ilk yarısına 641 öncesine tarihlendirilir. 7. yüzyılda bölgede olan savaşlar hakkında kaynaklarda çok az bilgi vardır. Mren katedrali bu döneme ait yazılı kayıt sunması açısından çok önemlidir. Bizans İmparatoru Herakleios'un (610-641) ismi, batı cephede bulunan bir yazıtta geçer. Bu kitabe Bizans İmparatorluğu ve Ermeni yerel güçleri arasındaki ittifakı göstermesi, sınır güvenliğini sağlama girişimleri bakımından önemli bir kanıttır.

8. yüzyıl sonunda Mren bölgesi, Bagratlı Ermeni Sülalesi tarafından Kamsarakan Sülalesi'nden satın alınmıştır. 884-1045 arası Bagratlı Ermeni Krallığının mülkü olan yerleşim ve katedral, 13. yüzyılda Gürcülerin eline geçmiştir. Bugün yıkılmış olan güney cephesindeki kitabelerden (1251, 1273, 1284, 1288, 1295 tarihi), Gürcüler döneminde katedralin büyük bir onarım geçirdiği, 1320 tarihli kitabeden de 14. yüzyıl başlarında hala kullanıldığı anlaşılır. Bu tarihten sonra yapının akıbeti hakkında bilgimiz yoktur. Muhtemelen Karakoyunlular (1365-1469) döneminde yerleşim terkedilmiştir. Osmanlı döneminde ve Rus döneminde katedralin bulunduğu alanda yerleşim olmadığı bilinmektedir.

Mren katedralinin mimari belgelemesi geçmiş yıllarda tamamlanmış, yerleşim alanı taranmış, bazı yerlerde kilise ya da şapel olabilecek kalıntılara, bazı yerlerde de mimari plastik parçalara rastlanmıştır. 2019 yılında Mren Katedrali'nin etrafındaki yerleşim alanında daha ayrıntılı bir tarama yapılmıştır. Bu taramalarda daha önce bulduklarımıza ek olarak bir şapel kalıntısı, mezarlık alanı, haçkar, kitabe ve mimari plastik parçaları tespit edilmiştir. Aynı zamanda 1. derece sınırdaki olması nedeniyle drone kullanmadığımız alanda klasik yöntemlerle ve basit dijital aletlerle yerleşim alanının planını nasıl çıkaracağı da planlanmıştır.

Mağazberd Kalesi, Ani'nin 4 km güneyinde bulunan kale bugün 1. derece askeri yasak bölge içindedir. Arpaçay'ın kıvrılarak yarımada oluşturduğu kaya üzerine kurulmuş olan kalenin yaklaşık 1 km güneyindeki yamaç üstündeki düzlükte etrafı sur duvarı ile çevrili ikinci bir yerleşimi bulunur.

Mağazberd Kalesi'nin Bagratlı Ermeni Krallığı döneminde özellikle Ani'nin 961 yılında başkent olmasından sonra önemi artmıştır. Kalenin Tignis gibi kalelerle birlikte Ani'de olan krallık merkezini koruma görevini üstlendiği bilinir. Selçukluların Anadolu'ya gelmesiyle onlar tarafından kullanılmış, 12. yüzyıl sonunda da, Gürcülerin eline geçmiştir. 1350'li yıllarda Moğol istilası sırasında kalenin hâkimiyeti Hatunoğulları aşiretinin kontrolü altındadır. 1579 yılında kale Osmanlılar tarafından ele geçirilmiş ve 19. yüzyıl ortalarına kadar kullanılmıştır.

Mağazberd Kalesinde iki kilise ve 1 şapel 2014 yılında tespit edilmişti. Yerleşim alanındaki kalıntıların da çoğunun kullanım amacı ayırt edilememekle beraber konaklama mekânları ve sarnıçlar göze çarpar. Bunun yanı sıra iki ayrı alanda geniş mezarlıklar bulunur. Bu mezarlıklardan kaleye yakın olanın mimari verilerinden dönemi ayırt edilemezken, iç

kalenin 200 m kuzeybatısında bulunan mezarlığın Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde kullanılmış olduğu söylenebilir.

2019 yılında Mağazberd Kalesi'nin hem alt hem de üst yerleşiminde geçmiş yıllarda tespit ettiğimiz kiliselerin kale içindeki yerlerini, yerleşim alanındaki konumlarını belirlemek üzere çalışma yapılmıştır. Kalenin yerleşim planının çıkartılması için bazı eskizler çizilmiş ve ölçü alınmıştır.

2021 yılında Mağazberd Kalesi ve Mren Katedrali'nde çalışmalar sürdürülecek ve yerleşim alanlarının planları çıkartılacaktır.

Resim 1: Mağazberd Kalesi

Resim 2: Mren Katedrali

Ankara İli Miyosen ve Pleistosen Dönem Yüzey Araştırması Bulguları

Prof. Dr. Mehmet SAĞIR, Ankara Üniversitesi, msagir@ankara.edu.tr

İsmail ÖZER - İsmail BAYKARA - Seçil SAĞIR - Serkan ŞAHİN - Sibel ÖNAL - Ayşegül ÖZDEMİR
- Ece EREN - Berkay YAŞAR - Berna Gökçen ÖZER - Ece DEMİRELLİ - Ece SİNANOĞLU

Ankara İli ve İlçeleri Yüzey Araştırması, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün izinleri dâhilinde 2017 yılında başlatılmış ve devam etmektedir. Çalışmalara Bakanlık temsilcisi olarak, Sevcan Ahdik Baydur ve Tuğba Bahçivan Şimşek katılmıştır. Araştırmaların temel amaçları, Ankara ili ve ilçeleri, Miyosen dönem memeli faunası ve paleoekolojik kalıntıların tespiti ve Pleistosen dönem insan hareketleri ve kalıntılarının ortaya çıkarılmasıdır.

2017-2019 yılı araştırmalarımızda Neojen döneme ait Miyosen ve Pleistosen dönem olarak tanımlanmış jeolojik oluşumlar araştırılmıştır. Araştırmanın amacına ilişkin buluntu elde edilen yerlerin GPS değerleri ve rakımları belirlenerek haritalar üzerine işaretlenmiş, fotoğraflanmış ve elde edilen yeni buluntular yüzey araştırması veri tabanına işlenmiştir.

2017-2019 yılındaki çalışmalar Elmadağ, Bala, Kalecik, Kahraman Kazan, Çankaya, Kızılcahamam, Ayaş, Gölbaşı ve Evren ilçeleri ile mahallelerinde gerçekleştirilmiştir.

Elmadağ İlçesi Çalışmaları: İlçenin güney-güneydoğusunda yer alan Karacahasan köyü ile Ediğe köyü arasında uzanan Miyosen dönem çökelleri var olan omurgalı fosil yataklarının gözden geçirilmesi ve yeni alanların tespit edilmesi amacı ile araştırılmıştır. Miyosen dönem sedimanlarının bulunduğu alanlarda yer yer yoğun olmak üzere fosil kalıntılar elde edilmiştir. Bölgede Miyosen dönem atlarına (hipparion) ait kalıntıların fazlalığı dikkat çekmektedir. Hem uzun kemiklerine ait parçalar, hem de çene ve dişlerine ait parçalara rastlanmıştır. At fosilleri dışında Bovidae ailesine (Boynuzlular) ait fosil kalıntılara da rastlanmıştır. Yapılan çalışmalarda çevrede yeni fosil lokaliteleri de tespit edilmiştir. Bölgede Pleistosen dönem insan hareketleri ve kalıntılarının belirlenmesine yönelik yapılan çalışmalarda bölgedeki mağara olarak tarif edilen yerlere gidilerek buldukları bölgeler incelenmiştir. Sarayözü mevkiinde yar alan İmiçan Kaya Mağarası Paleolitik dönem insan hareketleri ve kalıntılarının tespiti amacıyla incelenmiş, çevrede herhangi bir buluntuya rastlanmamıştır. Araştırmanın Karacahasan-Ediğe Köyleri arasında kalan bölgenin incelenmesi esnasında Paleolitik döneme (muhtemelen Orta Paleolitik) ait olabilecek levallois uç, dişlemeli alet, bazı yonga, yonga parçaları ve çekirdekler bulunmuştur.

Bala İlçesi Çalışmaları: Bala-Karakeçili yolunun Büyükboyalık köyü civarı araştırılmıştır. Bölgede yürütülen çalışmalarda Bala-Karakeçili yolunun genişletilmesi çalışmaları sonucunda MTA tarafından bulunan Miyosen dönem fosil buluntuları veren lokalitenin yol genişletme çalışmaları alanında kalarak yok olduğu düşünülmektedir. Çevrede

yapılan araştırmalarda fosil buluntu elde edilememiştir. Bölgedeki tarlalarda yürütölen çalışmalarda ise Paleolitik döneme ait olması muhtemel yonga ve çekirdekler tespit edilmiştir.

Kalecik İlçesi Çalışmaları: Ankara'nın Kalecik ilçesine bağlı Çandır köyü ve çevresinde yürütölen çalışmalarda daha önce Orta Miyosen döneme tarihlendirilen ve kazı çalışmaları yürütölen Hırsızderesi mevkiinde bulunan Çandır Kazısının yapıldığı alan ve çevresi araştırılmıştır. Kazının yapıldığı 3 numaralı lokalite ve çevresinde çok sayıda farklı ailelere mensup memeli fosil buluntuları tespit edilmiştir. Bunlar içinde Proboscidea, Artiodactylea, Perissodactyla örneklerini sayabilir. Miyosen dönem çökellerinin bulunduğu alanlar araştırılırken bazı alanların oldukça zengin fosil buluntular içerdiği tespit edilmiştir. Bu alanlarda tespit edilen fosiller, bovidea, cervidae, giraffidae ve carnivoralara aittir.

Kahraman Kazan İlçesi Çalışmaları: Yassıören mahallesi ve çevresinde yürütölen araştırmalarda, köyün hemen kuzeyinde yer alan Sinaptepe ve çevresinin taranması sonucunda tepenin batı yamaçlarının üst teraslarında oldukça yoğun miktarda Pleistosen dönem insanların üretmiş oldukları çekirdek, vurgaç, ön kazıyıcı, kenar kazıyıcı yonga, dilgi ve çentikli alet bulunmuştur. Bu çalışmalar esnasında aynı bölgede yamaçlarda önceki yılda olduğu gibi Miyosen çökelleri içerisinde sürüklenmiş ve yamaçlara yayılmış halde çok sayıda fosil buluntu gözlemlenmiştir. Kahramankazan Örencik Göleti ve çevresinde yürütölen çalışmalarda çok sayıda yonga ve çekirdek parçası bulunmuştur. Bu alandan elde edilen veriler olasılıkla Paleolitik dönemden daha çok yakın dönemlerde kullanılmış görüntüsü sergilemekle birlikte, bölgede çakmaktaşı hammaddesinin yoğun olarak bulunması buradan çakmaktaşlarının taşınarak kullanılmış olma olasılığını ortaya koymaktadır. İlçenin kuzeybatısında bulunan Sarılar Köyünün güneyinde yürütölen çalışmalarda hem Miyosen dönem fosil faunası açısından, hem de Pleistosen dönem insanların üretmiş olduğu taş aletler açısından önemli buluntulara ulaşılmıştır. Bu bölgede geniş bir alana yayılmış paleolitik taş alet kalıntılarına ulaşılmış ve alana Karataş lokalitesi ismi verilmiştir. Bu alandan elde edilen buluntular Ankara'nın Pleistosen dönemde (bulunan taş aletler olasılıkla Alt Paleolitik ve Orta Paleolitiğin başlangıcı) yaşamış olan insanların yayılım alanlarının tespitine ve kültürel özelliklerinin belirlenmesine yönelik bir kazının yapılmasını gerektirecek nitelikte zengin bir alan olduğunu göstermektedir.

Gölbaşı İlçesi Çalışmaları: Yurtbeyi mahallesi çevresinde sürdürölen çalışmalarda birkaç tane bazalt yonga parçasına rastlanmıştır. Mahallenin kuzeyinde Killik Çeşmesi isimli çeşmenin kuzeyindeki alanda ve tarlalarda çok sayıda çakmaktaşı hammaddesi olduğu, bunların yakın bir dönemde düven taşı yapmak amacı ile işlendiği tespit edilmiştir. Gölbaşı ilçesinin Selametli mahallesinde Çakmaklı Tepenin yamaçlarında yer alan bölgede olasılıkla Orta Paleolitik döneme ait çok sayıda çekirdek, yonga, kenar kazıyıcı tespit edilmiştir. Bu alan Çakmaklıbel lokalitesi olarak isimlendirilmiştir.

Çankaya İlçesi Çalışmaları: Yaylaköy, Evcilerağılları mevkiinde hem MTA çalışanları tarafından tespit edilen Miyosen dönem fosilleri içeren alanların güncel durumunun belirlenmesi hem de yeni yerlerin tespiti amacıyla yürütölen çalışmalarda önemli buluntular elde edilmiştir. Yaylaköy'ün hemen doğusunda uzanan Miyosen çökelleri taranmış ve daha önce bulunan alanların tarla açılması sonucu tahribata uğradığı tespit

edilmiştir. Miyosen alanlarının araştırılması sonucunda çok sayıda in-situ halde fosil bulunmuş, yeni lokalite olarak değerlendirilmiş ve kayıt altına alınmıştır. Buluntular arasında Perissodactyla, Artiodactyla ve Proboscidea ailelerine ait fosiller göze çarpmaktadır.

Kızılcahamam İlçesi Çalışmaları: Kızılcahamam ilçesine bağlı olan Çeştepe (Çeştepe) köyünün kuzeyindeki yüksek teraslarda 1948 yılında tespit edilen alanlar araştırıldı. Tepenin üzerinde bulunan tarlalarda ve tarlaların yamaçlarında çok sayıda çakmaktaşıdan çekirdek ve yonga parçaları bulunmuştur.

Ayaş İlçesi Çalışmaları: Ayaş ilçesinde araştırmanın amacına uygun olarak Miyosen ve Pleistosen dönem araştırmalarına devam edilmiştir. Bu kapsamda, Kınık ve Evcı köyü yolu üzerinde bulunan tarlalarda ve arazide yapılan çalışmalarda oldukça yoğun miktarda çakmaktaşıdan çekirdekler, büyük yongalar, kenar kazıyıcılar gibi taş aletler bulunmuş ve gerekli kayıtları yapılmıştır. Bu alan önemli bir lokalite olarak değerlendirilmiş ve Yayalar lokalitesi olarak isimlendirilmiştir.

Evren İlçesi Çalışmaları: Evren ilçesi araştırmalarında, Hirfanlı barajı ve çevresindeki çalışmalarda 2009 yılında yöre halkı tarafından tespit edilen Miyosen Dönem fosil faunalarının bulunduğu alan araştırılmıştır. Çalışmalar sonucunda, baraj su seviyesinin hemen üzerindeki çökellerde çok sayıda fosil tespit edilmiştir. Cebirli mahallesi Darlık mevkiindeki bu zengin lokalitede, Miyosen dönem Bovidae ailesine, zürafalara, gergedanlara ve hortumlulara ait fosillere, sediman içindeki diğer fosillere rastlanmıştır. 2020 yılında Anadolu Medeniyetleri Müzesi Müdürlüğü başkanlığında kurtarma kazısı yapılmış ve çevrede dağılmış halde bulunan fosiller koruma altına alınmıştır.

Ankara İli ve İlçeleri Yüzey araştırması her yıl amacı doğrultusunda planlı bir şekilde yürütülmektedir. Her çalışma yılında yeni alanlar ve lokaliteler tespit edilmekte, Ankara ilinin tarih öncesi dönemlerine ait yeni bulgulara ulaşılmaktadır.

Ankara İli Miyosen ve Pleistosen Dönem Yüzey Araştırması Bulguları 2

Ankara İli Miyosen ve Pleistosen Dönem Yüzey Araştırması Bulguları 2

Yozgat İli ve İlçeleri Arkeolojik Yüzey Araştırması 2017 – 2019 Çalışmaları

Dr. Öğr. Üyesi Hacer SANCAKTAR, Yozgat Bozok Üniversitesi, hacer.sancaktar@bozok.edu.tr

Arş. Gör. Dr. Kudret SEZGİN, Hitit Üniversitesi, kudretsezgin@hitit.edu.tr

Arş. Gör. Dr. Ayça DOKUZBOY, Yozgat Bozok Üniversitesi, ayca.dokuzboy@bozok.edu.tr

Yozgat ili ve ilçeleri arkeolojik yüzey araştırması 2017 yılında başlatılmıştır. Araştırma kapsamında Yozgat ilinin Merkez, Yerköy, Şefaati, Çayıralan, Kadışehri, Çekerek ve Aydıncık ilçelerinin tamamında, Sarıkaya ilçesinin ise bir bölümünde çalışmalar yürütülmüştür. Söz konusu araştırmada toplam 167 alanda arkeolojik belgeleme çalışmaları yapılmıştır. Ayrıca bu çalışmalar sonucunda toplam 55 yeni yerleşim tescile önerilmiştir.

Prehistorik çağlardan itibaren iskân izlerine rastlanan Yozgat ili ve çevresi, arkeolojik açıdan çok araştırılmayan bölgelerden biridir. Bölgede 1920'li yıllardan bugüne kadar az da olsa devam eden yüzey araştırması ve kazı çalışmaları kentin arkeolojik açıdan önemini biraz da olsa kanıtlar niteliktedir. Söz konusu çalışmalarla bölgede Kalkolitik Dönem, Tunç Çağı, Demir Çağı, Hellenistik, Roma ve Bizans dönemlerine dair yerleşim izleri tespit edilmiştir.

2017-2019 yılları arasında tarafımızca yapılan güncel araştırmalarla bölgedeki en erken iskân izlerinin Geç Neolitik Çağ sonu - Erken Kalkolitik Çağ başlarına kadar geriye gittiği tespit edilmiştir. Söz konusu döneme ait verilere etrafı yükseltilerle sınırlandırılmış Kümbet Ovası'nın kuzey ucunda, Çekerek Irmağı'nın İncesu Kanyonu'na girdiği noktanın üzerinde bulunan Rıdvan Kalesi Höyüğü'nde rastlanmıştır. Yaklaşık 120x100 m genişliğinde ve ortalama 15 m yüksekliğindeki höyüğün az malzeme veren yüzeyinde tamamen Demir Çağı'na ait seramikler görülürken, güneydoğu ucunda kayalığa yakın bir alanda gerçekleştirilen tarla genişletme faaliyeti, höyüğün olasılıkla alt tabakalarını yansıtan bir kesiti açığa çıkarmıştır. Bu kesit üzerinde el yapımı çanak çömlek parçaları, çok sayıda çakmaktaşı ve az sayıda obsidyen yontmataş buluntular belgelenmiştir. Kazankaya Köyü'nün 800 m güneydoğusunda, nehrin menderes yaptığı alanda bulunan höyük, doğusunda yüksek bir kaya kütlesi ile sınırlandırılmaktadır. Nehrin hemen karşısında MÖ 2. binyıl verileri sunan Sarıbaşa Höyüğü görülürken, yaklaşık 5 km doğusunda yine nehrin kıyısındaki bir kayalık üzerinde İTÇ'ye tarihlenen Bazlambaç Höyüğü bulunmaktadır. Bölge, ayrıca Boğazköy-Eskiyapar-Şapınuva'dan Maşathöyük'e olası geçiş rotası üzerindedir.

Geç Neolitik Çağ sonu - Erken Kalkolitik Çağ'dan itibaren özellikle Erken Tunç Çağı'na tarihlenen höyük tipi yerleşimlerin sayısında yoğun bir artış olduğu anlaşılmaktadır. 3 yıllık çalışmalar kapsamında arkeolojik bulgular veren toplam 52 höyük tespit edilmiştir. Bu höyüklerin bazılarında Erken Tunç Çağı'nın yanı sıra Orta ve Geç Tunç malzemeleriyle beraber Koloni Çağı ve Hitit dönemi kaplarına da rastlanmıştır. Alishar (Ankuwa), Kuşaklı Höyük (Zippalanda) ve Tavium (Tawnia) gibi önemli merkezlerin lokalize edildiği Yozgat, Hitit İmparatorluğu'nun çekirdek bölgesinde yer alması açısından da oldukça önem arz eden bir bölgedir.

Höyüklerde ele geçen seramiklerden yola çıkarak sadece 3 höyükte yerleşimin Geç Kalkolitik dönemde başladığı sonucuna varılmıştır. 41 höyükte Tunç Çağı'nın özellikle erken dönemlerine ait veriler gözlemlenirken 37 höyükte Demir Çağı materyaline rastlanmıştır. Hellenistik Dönem verileri 11 höyükte görülürken Roma döneminde bu sayı 14'e çıkmakta ve 8 höyükte ise Orta Çağ yerleşiminin devam ettiği anlaşılmaktadır. Tüm bu veriler höyüklerdeki kültürel devamlılığın önemli ölçüde takip edilebildiğini göstermektedir.

Höyükler dışında konumları referans alınarak yamaç, tepeüstü, kaya önü veya açık alan yerleşimleri şeklinde tanımlanan 70 merkez tespit edilmiştir. Yerleşimlerde saptanan arkeolojik materyaller yardımıyla 4 yerleşimde Kalkolitik Dönem, 10 yerleşimde ise özellikle Erken Tunç Çağı materyallerine rastlanmıştır. Bu durum bölgede prehistorik dönem yerleşim ağında höyükler dışında farklı alanların da yoğunluk gösterdiğini ortaya koymaktadır. 18 yerleşimde Demir Çağı'nın Orta ve Geç evreleri takip edilirken Hellenistik Dönem'de bu sayı 13 yerleşime düşmüştür. Roma Dönemi'ne gelindiğinde 35 yerleşimle çok ciddi bir yoğunluk göze çarpmaktadır. Aynı yoğunluk 22 merkezde takip edilen Bizans Dönemi'nde de yaşanmaktadır.

Yozgat ili ve çevresinde, Geç Demir Çağı ve sonrasına ait yerleşim dokusunun en dikkat çekici unsurlarından biri stratejik noktalara yapılan kalelerdir. Yaklaşık 800 m ile 1950 m arasında değişen rakımlara sahip bu kalelerin en tipik özellikleri derin vadileri kontrol edebilecek düzeyde yüksek kayalıkların üzerine kurulmuş olmalarıdır. Ayrıca birkaç istisna dışında sarp kayalıklardan oluşan doğal savunmaya uygun olmaları da karakteristik özelliklerindedir. Bu kapsamda topografik konumları ve fiziki özellikleri bakımından doğrudan kale olarak tanımlanan yapıların yanı sıra stratejik noktalarda bulunan yerleşimlerin içerisinde, savunma amaçlı yapılardan oluşan toplam 13 merkez tespit edilmiştir. Bu savunma alanları, konumlandıkları topoğrafyaya bağlı olarak kontrol alanları ve genel yapıları bakımından birbirinden farklı alt gruplara ayrılmaktadır.

Kaleler genel olarak Yozgat'ın kuzeydoğusunda Çekerek Irmağı boyunca yoğunlaşmışlardır. Skylaks (Çekerek) ve Kappadoks (Deliceçay) ırmakları Pontos Bölgesi'nin güneybatı sınırı olarak kabul edilmektedir. Ayrıca Skylaks Irmağı Mithradates Krallığı ile Galatia arasındaki doğal bir sınır oluşturmaktadır. "Pteria-Caesareia Mazaka ve Ankyra-Tavium-Euagina-Zela" gibi Antik Çağ açısından önemli yol güzergâhları üzerinde yer alan Yozgat, Antik Çağ'da Kappadokia ve Galatia Bölgesi sınırları içerisinde yer almaktadır.

Bölgedeki Hellenistik, Roma ve sonrası dönemlere dair araştırmalar oldukça kısıtlı sayıdadır. Özellikle Klasik dönemlere dair kazıların olmaması nedeniyle Hellenistik Dönem, Roma Dönemi ve Geç Antik Çağ yerleşim tipleri ve dokuları hakkında ciddi bir bilgi eksikliği bulunmaktadır. Araştırma kapsamında ortaya konan höyüklerde ve diğer yerleşimlerdeki Demir Çağı sonrası dönemlere ait iskân yoğunluğu bölgedeki Klasik dönemlere dair veriler sunmaktadır.

Bölgedeki yerleşim tipleri ve dokuları hakkında bilgi eksikliği ölü gömme gelenekleri, mezarların mimari yapıları, tipolojileri ve bölgesel yayılımları konusunda detaylı verilerin

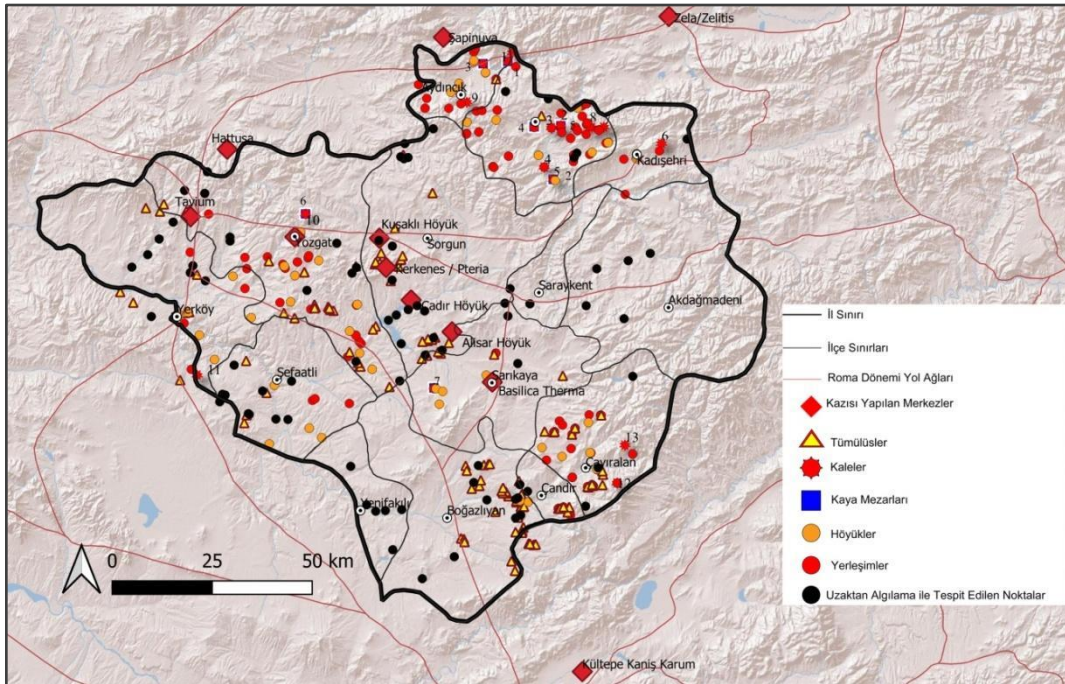

eksikliğinin de ana sebeplerindendir.2017-2019 yılları arasında yapılan yüzey araştırmaları sonucunda bölgenin ölü gömme gelenekleri ve mezar tipolojileri konusunda da önemli veriler elde edilmiştir. Bu kapsamda, Çekerek, Aydıncık ve Yozgat Merkez ilçelerindeki altı merkezde kayalık alanlara yapılmış toplam 22 adet kaya mezarı belgelenmiştir.

Tespit edilen kaya mezarlarının haritalandırılması sonucunda Antik Çağ Pontos-Galatia sınırı hattındaki Yozgat Merkez ilçesi, Çekerek ve Aydıncık gibi bölgenin kuzey ilçelerinde yoğunlaştıkları anlaşılmıştır. Kappadokia Bölgesi sınırlarına giren güney ilçelerinde ise ölü gömme geleneklerinde tümülüs mezarların çok daha yaygın olduğu saptanmıştır.

Elde edilen sayısal veriler ışığında Yozgat bölgesinde tümülüs geleneğinin önemli bir yer tuttuğu ve kaya mezarlarından daha yaygın olarak kullanılmış oldukları görülmektedir. Bu sayısal verilerin dağılımına bakıldığında ise Yozgat'ın kuzeyi ile güneyi arasında ölü gömme gelenekleri açısından bir farklılık göze çarpmaktadır. Şefaati, Boğazlıyan, Çandır ve Çayıralan gibi güney ilçelerinde genel olarak Tümülüsler yaygınlık göstermektedir. Sayıları 150'ye yaklaşan tümülüsler genel olarak vadilerin kıyılarındaki sırtlarda ve ovaların kıyılarındaki yüksek tepelerin üst noktalarında yer almaktadır.

Yukarıda özetlenen araştırmalar ve ulaşılan sonuçlar bölge arkeolojisi açısından eksik kalan dönemlerin aydınlatılmasına yönelik önemli katkılar sağlamaktadır. Ayrıca gelecekte bölgede yapılacak bilimsel çalışmalara da alt yapı oluşturacaktır.

Resim 1: Yozgat İli ve İlçelerinde 2017-2019 Yılları Arasında Çalışma Yapılan Alanlar

Resim 2: Yozgat İli ve İlçelerinde Araştırma Kapsamında Tespit Edilen Tümülüsler Ve Bu Tümülüslerdeki Tahribatlar

Sakarya (Sangarios) Yerleşim Tarihi ve Arkeolojisi Yüzey Araştırmaları 2019

Dr. Öğr. Üyesi Sevgi SARIKAYA, Sakarya Üniversitesi
sevgisarkaya@gmail.com

Günümüz Sakarya ili, tarihöncesine (prehistorya) kadar uzanan ve ardından Klasik, Hellenistik, Roma, Bizans, Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde devamlı yerleşim gören zengin bir tarihe sahiptir. Antikçağda Sakarya, Bithynia Bölgesi'nin doğu kısmını teşkil etmekteydi; Hellence, Sangarios olarak zikredilen günümüz Sakarya Irmağı ise Bithynia'nın doğu sınırını oluşturmaktaydı. Daha önemli stratejik konuma sahip Nikomedia(İzmit), Nikaia (İzmit) ve Prusias ad Hypium (Düzce/Konuralp) kentleri bu coğrafyanın dışında kurulmuşlardır. Bu yerleşimler arasında kalan Sakarya Bölgesi söz konusu kentlerin egemenliğine dâhil edilmekle birlikte, genel itibarıyla Roma Dönemi'nde Bithynia-Pontos eyaletine başkentlik yapan Nikomedia antik kentinin teritoryum sınırları içinde yer aldığı kabul edilmektedir. Günümüzde araştırmaların odağı olan Nikomedia, geçmişte de bölgedeki etkinliklerin ilgi merkeziydi. Antik çağlardan itibaren önemli yolların üzerinde yer alan ve Nikomedia teritoryumunun bir parçası olan Sakarya, tabii olarak Anadolu'nun iç bölgelerine gitmek yahut İstanbul'a ulaşmak isteyen pek çok tüccar ve seyyahın uğrak yeri olmuştur. Nikomedia topraklarının sınırındaki Sapanca üzerinde, mermerler, tarım ürünleri, kerestelik odunlar ve ticari mallar gemilerle, az bir masraf ve çabayla yola kadar taşınıp buradan yük arabalarıyla büyük bir zahmet ve daha büyük bir masrafla denize nakledilmekteydi. Bu nedenle Nikomedia halkının talebi üzerine imparator Traianus, Sapanca ile Marmara Denizi'ni birleştirmeye çalışmıştır. Ancak bilinmeyen nedenden ötürü bu proje hayata geçirilmemiştir (Plin. X. 42; 61). Doğu Roma İmparatoru Iustinianus'un (MS 527-565) yaptırdığı Adapazarı'nın güneybatı bitişiğinde, ES. karayolunun 200 m kadar kuzeyindeki «Beşköprü» mevkiinde, bugünkü Çarksuyu'nun (Melas) bir kolu üzerinde yer alan Iustinianus Köprüsü, diğer adıyla HellenceBeşköprü (*Pentagephyra* [πενταγέφυρον]) de bölgenin her dönem önemini yitirmeden aktif bir yol kavşağı işlevini koruduğunu kanıtlamaktadır. Iustinianus tarafından inşa ettirilen köprü; çağının mimari ve teknik uzmanlığının olağanüstü bir temsilcisidir. Köprü Sapanca Gölü'nün (ΒαάνηΛίμνη; Latince: LacusSunonensis) birkaç kilometre kuzeydoğusunda, göl suyunun boşalmasını sağlayan Çarksuyu'nun doğu kolu üzerinde yer almaktadır. Uzunluğu 340 m genişliği ise 9 m olan köprünün görünebilir yüksekliği 8 m'ye ulaşmaktadır. Antik çağlardan itibaren İstanbul ile Anadolu'nun iç bölgelerini bağlayan önemli ticaret ve askeri yol güzergâhı üzerinde yer alan Sakarya, Osmanlı Dönemi'nde de bu özelliğini sürdürmüştür. II. Bayezid Köprüsü, Rüstem Paşa Cami, Ferizli Seyifler ve Karasu Kalesi gibi mimari yapılar, Osmanlı imparatorlarının bölgeye verdikleri önemi yansıtmaktadır. Özellikle de Kanuni Sultan Süleyman'ın Mimar Sinan ile su mühendislerinden Kerez Nikola'yı görevlendirdiği, fakat imparator Traianus'un hükümdarlığındaki gibi hayata geçiremediği, Sakarya Irmağı ile Marmara Denizi'ni birleştirme projesi Sakarya'da Antik Dönem'den Osmanlı Dönemi'ne kadar kesintisiz bir şekilde devam eden tarihsel sürekliliğin en güzel ve somut örneğini teşkil etmektedir.

Bu çalışmanın amacı, antik çağda Bithynia Bölgesi'nin doğu kısmını teşkil eden ve Arkaik Dönem'den başlayıp Klasik, Hellenistik, Roma ve Osmanlı dönemlerine ev sahipliği yapmış olan Sakarya İli'nin yerleşim tarihini, idari, etnik, kültürel, dini ve sosyoekonomik yapısını aydınlatmaktır. Bu bağlamda araştırmanın kapsamı arkeoloji, epigrafi, eskiçağ tarihi ve tarihsel coğrafya üzerine odaklanmıştır. Sakarya İline bilimsel ilgi ve çalışmalar sınırlı sayıdadır. Bu ilgi Pamukova-Geyve-Taraklı ilçeleriyle sınırlı kalmıştır. Bu nedenle çalışma sahası, şu ana kadar üzerinde sistemli bir araştırmanın yapılmadığı Sapanca, Karapürçek, Arifiye, Akyazı, Hendek, Erenler, Serdivan, Adapazarı, Gümüşova, Söğütlü, Ferizli, Kaynarca, Karasu ve Kocaali'de yoğunlaşmaktadır. Bu yüzey araştırması bölgenin tümüne yayılmış yerleşim dağılımına ilişkin genel bir çerçeve oluşturmamamızı mümkün kılacaktır. Yüzey araştırmasının 2019 yılında gerçekleşen birinci sezonu arkeoloji, epigrafi, tarih ve tarihsel coğrafya alanlarından oluşan disiplinlerarası bir ekip tarafından Sapanca, Hendek, Karapürçek ve Kaynarca ilçelerinde sürdürülmüştür. İlki gerçekleştirilen araştırmanın henüz başlarında olmasına rağmen, ziyaret edilen yerlerde çok sayıda nekropol alanı ile tümülüs, Roma imparatorları Marcus Aurelius ile Lucius Verus'a ait çift İmparatorluk Dönemi (MS 161-169), Bithynia-Pontus eyalet sikkesi ve çok sayıda seramik tespit edilirken; Kaynarca ile Karapürçek ilçelerinde denizyıldızı fosilinin yanı sıra antik yol, manastır, kilise veya hamam gibi antik yerleşim alanlarına ait somut yapılarla karşılaşmıştır. Özellikle Kaynarca'da Uzunalan Mahallesi'nin sakinlerinin de mezar olarak kullandığı alanda yalnızca 13 tane tümülüs belirlenmiştir. Üst sınıf aileleri temsil eden bu gruplar, olasılıkla mülkleri ve dolayısıyla bu mülklerin etrafındaki geniş yerleşme yerlerini belirtmek amacıyla kullanılmıştır. Bu veri de bölgede irili ufaklı yoğun bir yerleşim alanının olduğunun somut göstergesidir. Zira yerleşim yerlerinin konumlarıyla tümülüs gruplarının konumları birbirlerine karşılık gelmektedir. Sonuç itibarıyla bu projedeki amacımız; **ilk aşamada** kentlerin territory sınırları ve egemenlik sahalarında yer alan irili ufaklı kırsal yerleşimler tespit edilerek bu bağlaşıkların yerleşim statüleri (*demos*, *kome*, kutsal alan, çiftlik, kule yerleşimi, nekropol vs.), işlevleri (dağ yerleşimi vs.) ve ana kentle ilişkilerini belirlenmeye çalışmaktır. Böylece Bithynia Bölgesi'nde yer alan Sakarya'nın antik dönem yerleşim ağı ile demografik yapısını aydınlatmak ve kültür envanterini ortaya çıkarmak mümkün olacaktır.

Bu projeye hedeflenen **ikinci aşama** ise Sakarya'nın antik dönemdeki yol ağlarını belirleyebilmektedir. Sakarya'nın yer aldığı Bithynia Bölgesi'nin antik dönem kentleri hakkında bildiklerimiz kazı çalışmalarının eksikliğinden dolayı oldukça kısıtlıdır. 2019 yılında yapılan yüzey araştırmasından, 14 günlük kısa bir zaman dilimine rağmen, şimdiden bölgeye dair önemli verilere ulaşılmıştır. Bunlardan en önemlisi Kaynarca'da belgelediğimiz Roma Dönemi'ne ait oldukça iyi korunmuş antik yol ve yolla bağlantısı olan köprüdür. Bu Roma antik yolun *Tabula Peutinger*'de belirtilen kuzey askeri yol ağının bir devamı olduğu anlaşılmaktadır. Bu yüzey araştırmasıyla eş güdümlü sürdürülecek bu çalışmada bir diğer amacımız ise bu yol güzergahlarını tespit edebilmektir.

Bursa İli ve İlçeleri Arkeolojik Yüzey Araştırması 2006-2019

Prof. Dr. Mustafa ŞAHİN, Bursa Uludağ Üniversitesi
mustafasahin@uludag.edu.tr

Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın izni ile 2006 yılında başlayan Bursa İli ve İlçeleri Kültür Envanteri başlıklı yüzey araştırmaları 2019 yılına kadar aralıksız devam etmiş, yüzey araştırmalarına getirilen 10 yıllık süre sınırlaması nedeniyle 2020 yılında sonlandırılmak zorunda kalmıştır.

İlk olarak 2006 yılında İznik'te başlayan arkeolojik yüzey araştırmaları, 2007 yılında Uludağ'da Şahinkaya Mağarası'nın keşfi üzerine Dağlık Bursa olarak isimlendirdiğimiz Keles, Orhaneli, Harmancık ve Büyükorhan ilçelerine kaydırılmıştır. 2008-2009 yıllarında Keles, 2010 yılında Orhaneli ve Mudanya, 2011 yılında Harmancık ve 2012 yılında Büyükorhan ilçeleri köyleri ile birlikte gezilmiştir. 2010 yılında Myrleia kentinin yayıldığı alanın imara açılacağı haberi üzerine antik kentin yayıldığı alanın sınırlarını belirlemek için yüzey araştırması bir süreliğine Mudanya ilçesine kaydırılmıştır.

2013-2014 yıllarında tekrar İznik ilçesine dönülerek, ilçe merkezinde Nikaia kentinin yayıldığı alanda yoğunlaştırılmış yüzey araştırması yapılmıştır. 2015-2016 yıllarında Nilüfer ilçesinde sürdürülen çalışmalar, 2017 yılında tekrar İznik İlçesine kaydırılmış ve 2019 yılına kadar İznik ilçesinin bütün mahalleleri ziyaret edilmiştir.

Sürdürdüğümüz yüzey araştırmaları esnasında 60.000 yıl öncesine tarihlenen Şahinkaya Mağarası, İznik Gölü Bazilikal Planlı Kilisesi başta olmak üzere çok sayıda yeni yerleşim, höyük ve nekropol sahası keşfedilmiş, Caesarea Germanica kenti lokalize edilmiştir. Bu vesile ile çok sayıda yeni yerleşim yeri için sit önerisinde bulunulmuştur.

Elde edilen sonuçlar Bursa ve İlçeleri Kültür Envanteri Serisi kapsamında yayınlanmıştır. Serinin birinci cildi Dağlık Bursa olarak adlandırdığımız Keles, Orhaneli, Harmancık ve Büyükorhan ilçelerine ayrılmıştır (M Şahin, Bursa'nın Dağ İlçelerinin Tarihi ve Kültürel Envanteri: Orhaneli, Büyükorhan, Harmancık, Keles (Bursa 2014). Serinin bugüne kadar yayınlanan diğer iki kitabı ise Nilüfer araştırmalarına ayrılmıştır (M Şahin, Bursa ve İlçeleri Arkeolojik Kültür Envanteri - II, Nilüfer İlçesi I. Kitap (Bursa 2016) ve M Şahin, Nilüfer İlçesi II, Bursa ve İlçeleri Arkeolojik Kültür Envanteri III (Bursa 2017). Kültür Envanteri serisine İznik bantları ile devam edilecektir.

Resim 1 - Yüzey Araştırması Ekibi

Resim 2 - Yüzey Araştırması Ekibi

Çorum İli ve İlçelerinde, “Orta Karadeniz’de Anadolu Selçuklu Dönemi Yapıları” 2017, 2019, 2020 Yüzey Araştırması

Doç. Dr. Mustafa Kemal ŞAHİN, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi
mksahin@adu.edu.tr

Orta Karadeniz Bölgesi (Çorum-Amasya-Tokat-Samsun-Sinop-Kastamonu) liman kentleri yanısıra, bir anlamda Anadolu’ya girişin ve yayılımın sağlandığı yer olmasıyla da önemli alanlardandır. Bu nedenle söz konusu bölge de yapıların sayısal oranın ve tipolojik çeşitliliğinin belirlenmesi bölge de düşünsel, toplumsal ve mimari alanında Selçuklu varlığının ortaya konulması önemlidir ve araştırmamızın asıl amacını oluşturmaktadır.

Söz konusu bölgede döneme ait eserler çoğu araştırmalara konu edilmiş olmasına karşın genelinde bölgeye yönelik bir araştırmanın yapılmadığı, Anadolu Selçuklularının mimari verilerinin diğer bir deyimle Selçuklu varlığının, dokusunun nasıl bir gelişim gösterdiği incelenmemiştir.

Orta Karadeniz Bölgesi’nin önemli yerleşim yerlerinden olan Çorum ve çevresinden günümüze sayılı yapılar gelebilmiş olmasına karşın, bunların çok azı bilinmekte, ayrıntılarına inilmediği görülmektedir.

Anadolu Selçuklu dönemi içerisinde, Orta Karadeniz Bölgesinde ki önemli yapılaşma yoğunluğunun bulunduğu alanlardan birisi de az bilinen genelinde Çorum, özelinde Kalehisar gelmektedir. 2017, 2019 yılında yapılan yüzey araştırmasında; bilinen Medrese, Hamam, Han/Kervansaray yapılarının dışında jeo-fizik (manyetik) yöntemlerle yeni yapıların varlığı belirlenmiştir. Medrese ve çevresinde yapılan çalışmalarda yeni yapılar ile Anadolu Selçuklu öncesine gidebilecek bulguların sağlanması kentin önemini yeniden gündeme getirmiştir. Bilinen Anadolu Selçuklu kentleri içerisinde Orta Karadeniz de tek kent olma özelliği yanı sıra yeni yapıların varlığı kentin aslında bilinenden daha gelişmiş, daha zengin olduğunu göstermektedir. Devam etmesi düşünülen çalışmalarla tespit edilen yeni yapıların tipolojisi ilerideki çalışmalara çok büyük katkı sağlayacak yöndedir. Diğer yandan önemli bir seramik ve çini üretim yeri olan Kalehisar’ın bu yönü de daha iyi belirmiş ve bölgenin çini kaynağı üzerindeki düşüncelerimizde değişecek yönde katkı sağlayacağı görülmektedir. Ayrıca çalışmalarımızda medresenin ayrıntılı çizimleri yapılmış, yapının işlevi ve sorunlarına çözüm bulunması yönünde de önemli veriler elde edilmiştir. 2019/2020 yılında yapılan çalışmalar aynı zamanda Çorum’un Anadolu Selçuklu dönemi içerisinde yapılan yapılara da farklı bir bakış açısı kazandırmıştır.

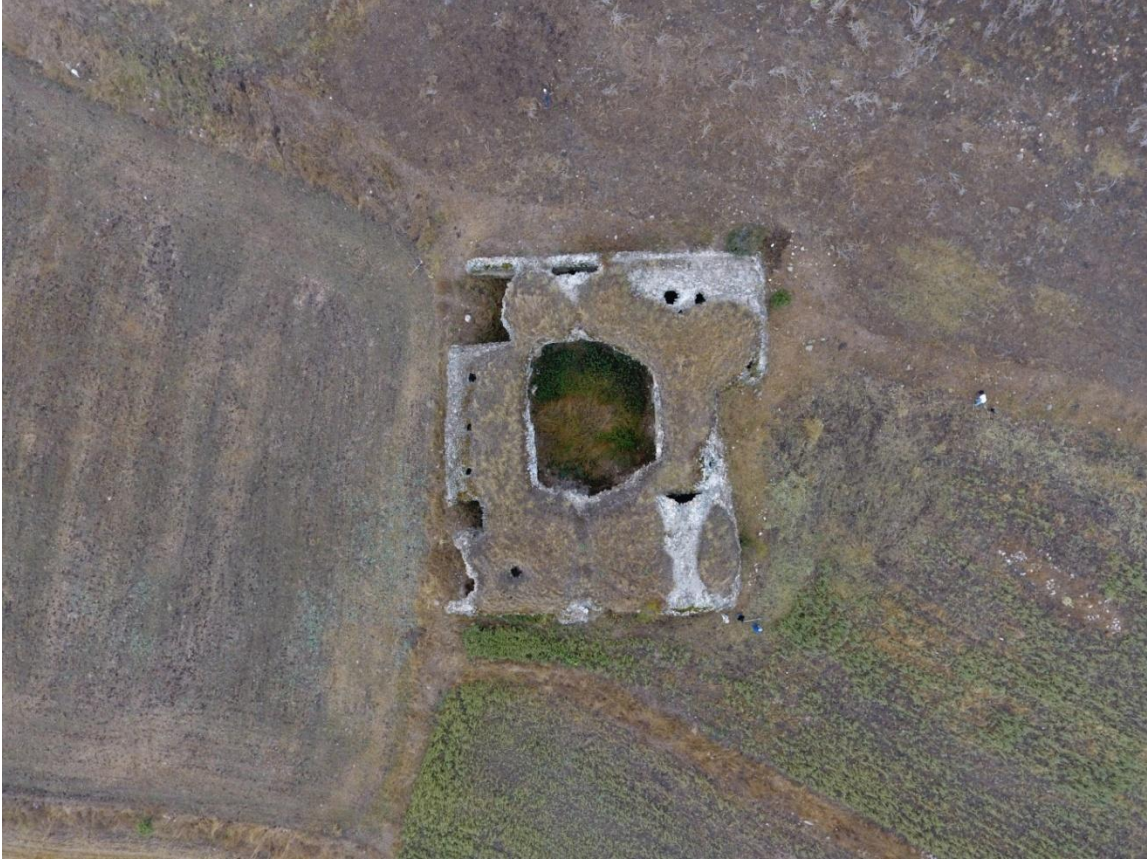

Resim 1

Resim 2

Resim 3

Resim 4: Kalehisar

Malatya İli Neojen ve Pleistosen Dönem Yüzey Araştırması

Dr. Öğr. Üyesi Serkan ŞAHİN, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi
serkansahin@ahievran.edu.tr

1920’li yıllardan itibaren Türkiye'nin pek çok bölgesinde gerçekleştirilen kazı ve yüzey araştırmalarında Neojen ve Pleistosen dönemlere ait birçok önemli kalıntı bulunmuştur. Anadolu'nun paleoekolojik ve paleoantropolojik geçmişine ışık tutacak araştırmaların azlığı nedeniyle bazı buluntu yerleri çeşitli sebeplerle sahip olduğu potansiyel anlaşılmasından hızla tahrip olmakta ve ülkemizin tarihi açısından son derece önemli bulgular yok olmaktadır. Neojen döneme ait kazı çalışmaları sayesinde Batı ve Orta Anadolu'nun Neojen dönemine tarihlendirilen fosil varlığı ve Neojen dönem canlılarının yayılım alanları tespit edilmeye çalışılmaktadır. Ayrıca yine Antalya, Uşak, Hatay, Çanakkale, Van ve Kahramanmaraş'ta devam ettirilen Pleistosen dönem insanların anlaşılmasına yönelik araştırmalarla da yakın dönem prehistorik insanın yayılımı açısından Anadolu'nun Afrika, Asya ve Avrupa bağlantısında oynadığı rolün aydınlatılması amaçlanmaktadır. Son yıllarda yapılan araştırmalara karşın Anadolu'nun söz konusu dönemlerle ilgili taşıdığı potansiyel halen tam olarak ortaya çıkarılamamıştır. Paleoantropolojik araştırmalara konu olan Neojen ve Pleistosen araştırmalar yok denecek kadar azdır. Bu sebeple Malatya ilinde yer alan Neojen ve Pleistosen dönemlere tarihlendirilen çökellerin araştırılması, yeni fosil lokalitelerinin tespit edilmesi ve prehistorik insanlara ait yerleşim alanlarının ortaya çıkarılması amacıyla 2019 yılında araştırmalar başlatılmıştır. Araştırmanın ilk yıl planında neojen dönem çalışmaları bulunmamaktadır. Bu nedenle neojen döneme yönelik bir çalışma yapılmamıştır. Planlar doğrultusunda yapılan ilk yıl çalışmalarında altı yeni paleolitik buluntu yeri tespit edilmiştir.

M01

Araştırma kapsamında ilk olarak Malatya'nın kuzeyinde yer alan Arguvan ilçesine gidilmiş ve Çakmak Köyü'nün yaylasında gözlemler yapılmıştır. Bu gözlemler sonucunda yaylanın kuzey kısmında çakmaktaşıdan yontmataş buluntulara rastlanmıştır. Bunlar üzerinde yapılan ilk incelemeler bunların Orta Paleolitik dönemde insanlar tarafından kullanıldığına işaret etmektedir. Yapılan analizler sonucunda lokalitede tek vurma düzlemliler, satırlar, yongalar, düzensiz çekirdekler, düzeltili yongalar ele geçmiştir. Lokalitede bulunan hammadde büyük bloklar halindedir ancak büyük boyutlu hammaddelerde herhangi bir yongalama yapılmamıştır. Hammadde olarak daha çok küçük köşeli parçalar kullanılmıştır. Ele geçen çekirdeklerin yontulmasında çoğunlukla belirgin bir sistem görülememiştir. Çekirdeklerin mevcut tüm platformlarından küçük yonga çıkarımları gözlemlenmiştir. Hammadde yapısına bağlı olarak yongalarda çıkarım izleri çok belirgin değildir. Tek vurma düzlemlilerde platform hazırlığı gözlemlenmemiştir. Çekirdeklerin platform kısımları genelde parçalanmıştır. Bu da çekirdeklerin sert bir vurgaç yardımıyla yongalandığını göstermektedir. Lokalitede düzeltili yongaya çok az rastlanmıştır ve gözlemlenen düzeltiler düzensizdir. Ayrıca lokalitede tipik aletlere rastlanmamıştır.

M02

M01 adlı buluntu alanında incelemeler bitirildikten sonra birinci lokalitenin batısındaki yamaçlara bakılmış ve burada da andezit hammaddeye sahip işlenmiş yontmataşlar bulunmuştur. İncelemeler sonucunda Alt Paleolitik döneme ait olabilecek düzensiz çekirdekler, yongalar, para-Levallois çekirdekler, satırlar, iri düzeltili aletler ele geçmiş ve lokaliteye M02 ismi verilmiştir. İncelemeler esnasında çekirdek ağırlıklı bir teknoloji gözlemlenmiştir. Hammadde kaynağının yapısı nedeniyle ele geçen yongaların iç/dış yüzleri çok belirgin değildir. Çekirdekler genellikle küresel/yarı küresel işlemiş ve çok az tüketilmiştir. Buluntular Levallois benzeri olmasına rağmen bu yöntemin tüm özelliklerini sergilemez. Bu nedenle bunlar para-Levallois olarak kaydedilmiştir.

M03

Araştırmanın ilerleyen günlerinde Yazıhan ilçesi Fethiye köyü çevresine gidilmiştir. Burada da çakmaktaşı hammaddeye sahip Orta Paleolitik döneme ait yongalar, düzeltili yongalar, Levallois çekirdekler ile kenar kazıyıcılara rastlanmış ve lokalite M03 olarak isimlendirilmiştir. Lokalitede ele geçen hammadde ikincil kortekse sahiptir. Buluntular incelendiğinde ele geçen kıyıcı ve satırlardan elde edilen yongaların kullanılabilir olduğu anlaşılmıştır. Bu nedenle eski terasların üzerinden ele geçen kıyıcıların ve satırların olasılıkla çekirdek olarak kullanıldığı düşünülmektedir.

M04

Battalgazi ilçesinde Karakaya baraj gölü yakınlarındaki Yarımcahan Köyü'nün girişindeki akarsu sekilerinde Alt Paleolitik döneme ait olabilecek satırlar bulunmuştur. Buluntu alanı Yarımcahan Köyü'ne doğru giden yolun yapımı esnasında açılmış yaklaşık 20-25 metre uzunluğundaki bir kesittir. Kesit 15-20 cm boyutundaki genellikle volkanik karakterli taşlar ve çok ince bir kum tabakasından oluşmaktadır. Kesitin içindeki taşlar arkeolojik karakterli olmasa da kesitin dış yüzeyindeki taşların üzerindeki kırıklar olasılıkla Pleistosen insanları tarafından yapılmıştır. Kesitte yapılan incelemeler sonucunda iki adet satır ele geçmiştir. Kesitin içinde yer alan hammadde homojen yapıda değildir ve kırıldıktan sonra işlem görmemişlerdir. İncelenen çakılların alt kısımlarının kalsitle kaplandığı görülmüştür. Çakılların kırılan kısımlarının ise kalsitle kaplanmadığı gözlemlenmiştir. Bu nedenle buluntuların tabakaya yerleştikten sonra kırıldığı anlaşılmaktadır. Ele geçen satırlardan birinin ön kısmında iki çıkarım tespit edilmiştir. Satırın alt yüzünün sağ tarafında ise kullanım kırıkları gözlemlenmektedir. Lokalite ilerleyen yıllarda daha ayrıntılı bir şekilde araştırılacaktır.

M05

Araştırmanın son günlerine doğru Malatya'nın kuzey kısımlarına yoğunlaşılması sonucunda Arguvan - Arapkir yolunda Bahçeli Köyü'nün batısında, ovaya hâkimyüksük düzlüklerincelenmiş ve incelenen alanlarda hammadde bulunamamasına rağmen Orta Paleolitik aletlere rastlanmıştır. Lokaliteden (M05)çakmaktaşı hammaddeden yapılmış Levallois yongalar, kabuklu yongalar, kazıyıcılar ile bazalttan elde edilmiş Levallois yongalar ve kıyıcılar tespit edilmiştir. Buluntu yerinde hammaddeye rastlanmamıştır. Yontmataş aletler, içinde denizel fosiller barındıran kireçtaşı sedimanter kayalıkların hemen üzerinde

bulunmuştur. Kayalıkları 30 metre boyunda yüksek falezler oluşturmaktadır ve derin kanyonlarla birbirinden ayrılmıştır. Taş aletlerin yapımında bazalt ve çakmaktaşı hammadde kullanılmıştır ancak buluntu yoğunluğu düşüktür.

M06

Araştırma kapsamında mağara oluşturma potansiyeline sahip Levent Kanyonu ve Girmana Kanyonu'nda da çalışmalar yapılmıştır. Araştırmanın ilerleyen kısımlarında Hekimhan ilçesinde bulunan Alican Köyü yakınlarındaki Girmana Kanyonu'nun başlangıcındaki yamaçlarda araştırmaya uygunlaştırılmıştır. Burada büyük kireç taşları içerisinde yumrular halinde iyi kalitede çakmaktaşlarına rastlanmıştır. Bu lokalitede (M06)yapılan araştırmalar sonucunda Üst Paleolitik ya da Epi-Paleolitik döneme ait olabilecek tek vurma platformlu çekirdekler, mikro yonga çekirdekleri, kabukluyongalar ve ön kazıyıcılara rastlanmıştır.

SONUÇ

Günümüze kadar Malatya ili ve çevresinde yapılan araştırmalar çoğunlukla daha yakın dönemlere ilişkin arkeolojik çalışmalarından ibarettir. Bölgede yapılan barajlar nedeniyle su altında kalan alanlar dışındaki yerler zaman ve maddi kaynak yetersizliği nedeniyle yeterince araştırılmamıştır. Gerçekleştirdiğimiz yüzey araştırması sonlandığında doğal kaynaklar açısından zengin alanlar içeren Malatya ilinin Neojen ve Pleistosen çökellerinin stratigrafisi, fosillerin biyocoğrafik dağılımı, Pleistosen'de yaşamış dönem insanların yayılım alanları, beslenme biçimleri, biyolojik yapıları ve toplumsal ilişkileri gibi birçok özellikleri ile yeni veriler ortaya çıkarmayı hedeflemektedir. Araştırmanın ilk yılı olması sebebiyle lokalitelerde sadece gözlem yapılmış buluntular alanda bırakılmış ve buluntular üzerinde ayrıntılı analizler yapılmamıştır. Bu nedenle yontmataş buluntuların tekno-tipolojik özellikleri incelememiştir. Neojen çökelleri üzerine çalışmalara ise projenin ilerleyen yıllarında yoğunlaşılacaktır. Proje tamamlandıktan sonra ele geçen tüm buluntular ayrıntılı bir şekilde incelemek ve bölgede ele geçen diğer buluntularla karşılaştırılacaktır. Tüm bu ayrıntılı çalışmaların sonucunda Malatya'nın Neojen ve Pleistosen çökellerinin potansiyelini ortaya çıkarılacak ve bölgede yapılacak olan araştırmalar sonucunda Anadolu dip tarihine ışık tutacak önemli veriler elde edilmiş olacaktır.

Resim 1: Yazlıhan Fethiye Köyü M03 Buluntu Alanında Tespit Edilen Çekirdek

Resim 2: Arguvan Bahçeli Köyü Köyü M05 Buluntu Alanından Tespit Edilen Satır

Hitit İmparatorluğu'nun Batı Sınırının İzinde: Polatlı Peyzaj Arkeolojisi ve Yüzey Araştırması Projesi

Doç. Dr. Müge DURUSU TANRIÖVER, Bilkent Üniversitesi

muge.durusu@bilkent.edu.tr

Polatlı Peyzaj Arkeolojisi ve Yüzey Araştırması Projesi (kısaca Polatlı Yüzey Araştırması Projesi - PYAP), Ankara'nın batı ucundaki Polatlı ilçesinin yerleşim tarihini yaygın ve yoğun yöntemlerle araştırmayı hedefleyen bir yüzey araştırmasıdır. Polatlı ve çevresi, Tunç ve Demir Çağları boyunca önemli bir etkileşim bölgesi olmuş, farklı malzeme pratiklerini bir araya getirmiştir. Erken Tunç Çağı II-III dönemlerinde, Anadolu'nun kuzeybatı kıyısındaki Truva'dan güneydoğuda Çukurova'ya kadar uzanan bölgelerarası geniş ölçekli ticaret ağında Sakarya ve Porsuk vadileri önemlidir. Bu etkileşim alanı, "Anadolu Ticaret Ağı" (Şahoğlu 2005) ya da "Büyük Karavan Rotası" (Efe 2007) olarak adlandırılmıştır ve mimari katmanlaşma, müstahkem kentsel yerleşimlerin ortaya çıkışı, kırmızı ve siyah perdahlı seramik kültürlerinin (meşhur depas tipi kaplar da dâhil olmak üzere) kullanımı ve çömlek çarkının yayılmasındaki genel benzerlikler ile tanımlanmaktadır.

Erken Tunç Çağı'nın etkileşimleri üzerine yükselen MÖ II. binyıl Orta ve Tunç Çağı yerleşimleri ve peyzajları PYAP'ın başlıca araştırma konusunu oluşturur. Projenin en önemli araştırma sorusu Hitit İmparatorluğu'nun sınır bölgelerindeki malzeme kültürü ve yerleşim stratejilerini Polatlı ilçesi özelinde tanımlamaktır. Hitit yazılı belgeleri Sakarya Nehri havzasının Hitit İmparatorluğu ile batı komşuları arasında bulunduğunu göstermektedir (Yakubovich 2010: 22; del Monte ve Tischler 1978: 545). Arkeolojik olarak da alanda önemli bir Hitit varlığı beklemek mümkündür. Gordion'da kazılan Orta ve Geç Tunç Dönemi Mezarlığı, MÖ II. binyılın sonunda Gordion'u iskan eden halkın Hitit malzeme kültürünü kullanırken kendi yerel geleneklerini de sürdürdüğünü ortaya koymuştur (Mellink 1956). Polatlı'nın doğusundaki Haymana ilçesinde (ve dolayısıyla yüzey araştırma alanının dışında) kalan Gâvur Kalesi anıtı ise üç tanrı betimlemesiyle Hitit Dönemi'ne tarihlenen bir kutsal alanı işaretlemektedir (Kühne 2001). Her ne kadar bu araştırmalar bölgede yoğun bir Hitit aktivitesine işaret etse de bölgenin Tunç Çağı tarihi çok az bilinmektedir. Polatlı'nın merkezinde Seton Lloyd ve Nuri Gökçe tarafından sadece bir sezon kazılmış Polatlı Höyük'teki ikinci binyıl katmanları dışında Polatlı'da kazılmış bir Hitit yerleşimi yoktur (Lloyd ve Gökçe 1951). Bölgede daha önce yüzey araştırmaları gerçekleştirilmiştir (ör. Omura 1994; Kealhofer 2005), fakat bu araştırmalar daha çok Demir Çağı'na odaklanmıştır. Bu anlamda, PYAP Polatlı'nın MÖ II. binyıl mirasını ana odak noktası olarak belirleyen ilk projedir ve Hitit arkeolojisine bu anlamda bir katkı sunmayı hedeflemektedir.

PYAP'ın birinci ve pilot sezonu 10-28 Haziran 2019 tarihleri arasında gerçekleşmiştir. Ekip üyelerimiz (Eda Doğa Aras, Ege Dağbaşı, Tarık Doğan, Suay Erküsöz, İrem Geçioğlu, Cansu Karamurat, Beril Özbaş ve Şeyda Üzmez) ile Kültür Varlıklar ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nden bize katılan temsilcimiz Sn. Sevcan Ahtik Baydur'a özverili katkıları için

teşekkür ederiz. Haziran 2020’de planlanan ikinci sezon ise covid-19 pandemisinin yarattığı sağlık riskleri ve akademik takvimdeki sarkmalar sebebiyle 2021 senesine ertelenmiştir.

PYAP’ın 2019 sezonunda toplam dört yerleşim merkezinde detaylı araştırmalar yapılmıştır. Bu merkezlerden toplanan buluntuların birincil sınıflandırılması ve kaydı tamamlanmıştır. Arazi sezonunu yarısı, literatürde ağırlıklı olarak Demir Çağı tabakaları ile bilinen Hacıtuğrul Höyük’e ayrılmıştır. Höyük üzerinde yapılan detaylı araştırmalarda kısıtlı sayıda da olsa Geç Tunç Çağı seramiğine rastlanmış olması heyecan vericidir. PYAP üyeleri 2021 sezonunda da Hacıtuğrul Höyük’e dönecek ve höyüğün çevresindeki araştırmalarını sürdürecektir.

2019 pilot sezonunun en önemli çıktılarından bir tanesi hem yaygın hem de yoğun yüzey araştırması teknikleri barındıran arazi yönteminin denenmiş ve onaylanmış olmasıdır. Bu ilk sezonda PYAPgenel olarak fazla arazi taramaktan ziyade arkeoloji öğrencilerinin arazi eğitimini önemsemiş; arazide geçirilen zamanın önemli bir kısmı öğrencilere yüzey araştırması teknikleri öğretilerek geçirilmiştir. Önümüzdeki senelerde bu ekip üyelerinin arazide daha etkin liderlik rolleri üstlenmeleri beklenmekte, bu öğrencilerin yüzey araştırması malzemelerinden tez ve yayınlar üretmeleri umulmaktadır.

Son Dönem Yüzey Araştırmaları Işığında Sillyon ve Territoryumu

Dr. Murat TAŞKIRAN, Pamukkale Üniversitesi
mtaskiran@pau.edu.tr

Sillyon kenti, antik Pamphylia Bölgesi'nde, günümüzde ise Antalya ili, Serik ilçesine bağlı Yanköy Mahallesi Kocagözler Mevkii'nde konumlanmaktadır. Kent, Toros (*Tauros*) Dağları ile sınırlandırılan Pamphylia Ovası'na hâkim yak. 235 m yükseklikteki kayalık bir tepe üzerinde kurulmuştur. Araziye bağlı yerleşimlerden biri olan Sillyon, oldukça dar bir alana sığdırılmıştır. Kentin konumlandığı doğal kayalık tepenin üst kısmını oluşturan akropolisi ile aşağı şehri meydana getiren kentin güneybatı, batı ve kuzeybatısı yerleşime elverişlidir. Akropolisidüz bir şekle sahip olup yak. 28 hektar alandan oluşan kent, topoğrafik yapısı ve güçlü savunmasından dolayı tarihsel süreç içinde bir "kale-kent" (*kastron*) olarak anılmıştır. Siyasi koşullar ne olursa olsun kent, savunma özelliğini hep muhafaza etmiş ve bu nedenle, özellikle de stratejik dönemlerde, sürekli yaşanan önemli bir yer olmuştur. Perge ve Aspendos arasında konumlan Sillyon'un geniş bir territoryumu olduğu anlaşılmaktadır. Territoryumunda yapılan araştırmalar neticesinde, ana kentin tarihsel sürecine paralel bir yerleşme dokusu karşımıza çıkmakla beraber özellikle Geç Antikçağ 'da kent *khorasının* ön plana çıktığı ve yerleşimlerin çeşitlendiği görülmektedir. Pamphylia Bölgesi'nin önemli kentleri Perge, Aspendos ve Magydos gibi Sillyon'un da kökeninin Hititlere dayandığı ileri sürülse de, hem ana kent hem de territoryum araştırmaları ışığında, Sillyon'un Demir Çağ'ın başlarından Türk-İslam Dönemi içlerine kadar kesintisiz yerleşim gördüğü anlaşılmaktadır. Kentteki en erken arkeolojik veriler yüzey araştırmaları sırasında bulunmuş ve MÖ VIII. ile VII. yüzyıla tarihlenen geometrik bezemeli seramiklerdir. Dönemin siyasi gelişmeleri dışında, Arkaik ve Klasik Dönem'e tarihlenen Sillyon'la ilgili çok fazla veri yoktur. MÖ VI. yüzyıla tarihlenen Arkaik Dönem kandil, MÖ V. ile IV. yüzyıllara verilen siyah astarlı seramik parçaları ve MÖ V. yüzyıla tarihlenen kırmızı figürlü krater parçası kentin Klasik Çağ'da var olduğuna dair bulgular olarak değerlendirilebilir. Bu dönemdeki bulgular burada bir Pers garnizonun olduğunu işaret etmektedir. Hellenistik Dönem'de kentle ilgili arkeolojik verilerin yoğunlaştığı, dönemin başlarında kendi sikkelerini bastığı ve Sillyon'un artık bir kent karakteri gösterdiği hem buluntuların çeşitliliğinden hem de antik yazarların anlatımlarından anlaşılmaktadır. Özellikle Arrianus'un, Büyük İskender'in kenti kuşattığı- alamadığı anlatımı kent tarihi için önemli bir anekdottur. Sillyon'un bu dönemde kendi kendine yetebilen bir kent olduğu Hellenistik Dönem içlerine tarihlenen yapılaşmadan da anlaşılmaktadır. Bu dönemde savunma karakteri gösteren yapıların çoğunlukta olması, Sillyon'un savunma sistemi ile ön planda olduğunu göstermektedir. Roma İmparatorluk Dönemi'nde *Pax Romana*' ile beraber Sillyon'un genişleyip büyük ölçekli bir kent haline geldiği anlaşılmaktadır. Mimari dokusu ve anıtsal kamu yapılarıyla kentleşme sürecini MS II. ve III. yüzyılda tamamladığı anlaşılmaktadır. Korunaklı doğal yapısı, stratejik konumu ve güçlü suruyla Sillyon'un hem Bizans hem de Türk-İslam Dönemi'nde meydana gelen birçok olaya rağmen bölgenin en güçlü kentlerinden biri olduğu görülmektedir. Öyle ki, Bizans Dönemi'nde kent, bir piskoposluk merkezi olmuş ve bu statüsünü uzun süre muhafaza etmiştir. Benzer biçimde, Türk-İslam Dönemi'nde Teke İlinin önemli merkezlerinden "Karahisar-ı Teke Kalesi" olarak

Anadolu Selçuklu ve Beylikler Dönemi'nde de önemini korumuş ve bölge yerleşimleri arasında ön planda olmuştur.17. yüzyılın sonlarına doğru Sillyon'un yavaş yavaş terk edildiği ve yerleşimin kentin batı eteklerinde stadionun çevresinde olduğu izlenmektedir. Bu çalışmada, 2018-2019 yıllarında kent ve çevresinde yaptığımız disiplinler arası çalışmalar ele alınmakta ve elde edilen sonuçlar sunulmaktadır.

Sebaste Antik Kenti ve Çevresi Yüzey Araştırması

Doç. Dr. Emre TAŞTEMÜR, Uşak Üniversitesi
emretastemur@gmail.com

“Sebaste Antik Kenti ve Çevresi Yüzey Araştırması” adlı çalışmaya T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü’nden alınan izin ile 2017 yılında başlatılmıştır. Öncelikle, Sebaste Antik Kenti’nin lokalize edildiği Selçukler merkezinde yoğun yüzey araştırmaları yapılmış sonrasında ise Sivaslı İlçesi’nin tamamında araştırma yapılmaya elverişli olan tüm alanlarda incelemelerde bulunulmuştur. Yapılan yüzey araştırmadaki amaç Sebaste’nin kent sınırlarına ilişkin veriler toplamak ve hangi dönemlerde territoryumunda ne gibi değişimler olduğunu anlamaktır. Bu amaçla öncelikle Selçukler ve çevresinde yoğun araştırmalar yapılmış daha sonra ise çevredeki arkeolojik yerleşimlerde incelemeler devam etmiştir. Sebaste’nin kuruluş hikayesinde de belirtildiği gibi küçük kırsal yerleşimlerin ortasında bunları birleştirmek amacıyla düz bir ovada kurulmuştur. Ramsay, Roma garnizonlarının Eumeneia, Sebaste ve belki de Bria gibi ovalık alanlarda kurulmasının nedenini buralarda askeri olarak süvarileri yerleştirebilecek alanlar olması olduğunu belirtmiş dağlık ya da yüksek alanların süvarilerin yetiştirilmesi için çok uygun olmadığını belirtmiştir. Ayrıca burada düzenli orduların toplanmasında düz ovaların daha tercih edilir olduğunu ifade etmektedir. Lykos vadisindeki birçok şehir gibi Apameia, Sebaste, Bria, Eumeneia iletişim açısından kolay olan düz bir alanda yerleştirilmiştir. Sebaste’nin Roma İmparatorluk Dönemi’ne ait verilen bu bilgilerin dışında aynı coğrafyada binlerce yıldır yaşamın kesintisiz devam ettiği arkeolojik verilerden anlaşılmaktadır. Selçukler Kasabası’nda en erken yerleşim alanları Tepe Mahallesi’nin olduğu alandaki Selçukler Höyük ve bunun 600 m güneybatısında yer alan Köyaltı Höyükler mevkiindeki günümüzde tarım faaliyetlerinden dolayı tamamen tahrip edilmiş olan bir diğer höyüktür. Bu Höyük’ün topraklarının büyük bir kısmı 3. Nolu Tümülüs olarak adlandırılan yapıda kullanılmıştır. Köyaltı Höyükler mevki’inde en erken buluntu Geç Neolitik Çağ’a aittir. Sivaslı ilçesi’nde yaptığımız yüzey araştırmaları ve daha önce yapılan incelemelerde bu bölge de tescilli ya da tespitli Geç Neolitik Dönemlerden Erken Tunç Çağlarına kadar farklı dönemlerde yerleşim görmüş birçok höyük ile karşılaşmıştır. Tunç Çağlarından sonra Selçukler yerleşiminde Erken Demir Çağlarına ait depolama kap parçası ve Phryg ve Lydia Dönem’leri ait buluntular bölgenin hala önemini koruduğunu ve yerleşimin terkedilmediğini göstermektedir. Sebaste konumu itibari ile antik yazarlar ve araştırmacılar tarafından Phrygia bölgesinde kabul edilmesine rağmen Kentin merkezi konumundaki Kiliseler çevresinde, Ağaçbeyli Yedi Eminler Tepesi, Hendek Kalesi’nde Lydia seramikleri ele geçmiştir. Bu çalışma ile birlikte Lydia etki alanının daha önceden çizilen haritadan daha batıya ilerlemiş olduğu anlaşılmıştır. Sebaste yerleşiminde Pers buluntuları ise az olmakla birlikte iki bölgede görülmektedir. Bunlardan ilki Selçukler Höyük, diğeri ise Dedeballar-Sıktırma yerleşimidir. Bu alanlarda Selçukler Höyük’te Lydia Seramikleri ele geçmesi tesadüf olmamalıdır.

2017 yılında başladığımız yüzey araştırmadaki amaç Sebaste’nin kent sınırlarına ilişkin veriler toplamak ve hangi dönemlerde territoryumunda ne gibi farklılıklar olduğunu anlamaktır. Bu amaç doğrultusunda araştırmamızın ilk yıllarında Selçukler’in merkezinde

çalışmalar yapılmış ve 1966-1978 yılları arasındaki kazılar esnasında etrafa dağılan tüm buluntular kayıt altına alınmıştır. İlk yıl, 23 arkeolojik alanda incelemeler yapılmış ve daha önce tespit edilmeyen 6 arkeolojik alan belgelenerek bilim dünyasına tanıtılmıştır. 2018 yılı çalışmalarında ise 20 arkeolojik alanda detaylı yüzey araştırması yapılmış bunlar arasında 6 alan ise daha önce saptanmayan arkeolojik alanlar olup belgeleme çalışmaları yapılmıştır. 2019 yılında ise Kiliseler ve çevresinde 4 farklı bölgede toplam 57 tarla sınırında 13 farklı köyde olmak üzere toplam 17 arkeolojik alanda çalışmalar yapılmıştır. Bu alanlardan 14'ü daha önce tespit edilmeyen kültürel maddi kalıntıların olduğu alanlardır. Buralar belgelenerek müze yetkilileri ile paylaşılmıştır. Yüzey araştırmasında toplanılan 1 adet envanterlik eserin fişi doldurularak Bakanlık Temsilcisi ile Müze'de koruma altına alınması kararlaştırılmıştır. 2020 araştırma sezonunda ilk defa tarafımızdan tespit edilen arkeolojik alanlar arasında; Eldeniz'in güneydoğusu'nda Bulgaz Dağı'nın eteklerinde yarıkkaya mevkiinde Bizans yerleşimi, Eldeniz, Payamalanı-Arapağzı mevkiinde olasılıkla küçük bir kırsal Bizans yerleşimi, Ağaçbeyli Kurtbükü mevkiinde ise Tunç Dönemlerine tarihlendirilen bir höyük bulunmuştur.

“Sebaste Antik Kenti ve Çevresi Yüzey Araştırması” dört yıllık bir proje olarak programlanmış ve bu çerçevede Sivaslı İlçesi'nin tüm köylerinde, dağlarında, ormanlarında, ovalarında incelemeler yapılmış ve 29 maddi kültür kalıntısına rastlanan yerler ilk defa bu proje ile tespit edilerek yetkililerle paylaşılmıştır. Ayrıca Sebaste ile ilgili çok sayıda ulusal ve uluslararası makaleler yapılmış bunun yanı sıra yüksek lisans ve doktora öğrencilerine de tez konusu verilmiştir.

Komana Yüzey Araştırmaları: Orta Bizans Kırsal Yerleşimlerinin Tanımlanmasında Yüzey Dağılım Verisinin Katkısı

Dr. Mustafa N. TATBUL, Bartın Üniversitesi, mtatbul@gmail.com

Prof. Dr. D. Burcu ERCİYAS, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, berciyas@metu.edu.tr

Geç Antik Çağ ve Erken Bizans döneminde Roma kentleri küçülürken kırsal alanlara yayılım ve yerleşme sayılarının artması genel kabul gören bir görüştür. Anadolu'da, erken Bizans dönemindeki kırsallaşma Orta Bizans döneminde de artarak devam etmiştir. Tarihi ve arkeolojik verilere baktığımızda, Orta Bizans döneminde kiliseleri olan, manastırları olan, tarım ve hayvancılığa dayalı geçim ekonomisine sahip kırsal yerleşmelerin sayısında ani bir artış meydana gelmiştir. Bu görüşten yola çıktığımızda kiliselerin tespit edilip tanımlanması aynı zamanda Orta Bizans kırsal yerleşimlerinin de tanımlanması anlamına gelmektedir.

Anadolu'da Orta Bizans yerleşimlerinin tanımlanması yalnızca Bizans'ın egemenliğinde yaşayan toplulukların anlaşılması bakımından değil, aynı zamanda Bizans-Selçuklu etkileşimini gözlemleyebileceğimiz bir bağlam oluşturması açısından da önemlidir. Anadolu'da Orta Bizans yerleşimlerinin tanımlanması, iki kültür arasındaki etkileşimin aktif olduğu bu dönemde yerleşimlerin sürekliliği, dönüşümü, değişimi ya da terk süreçleri hakkında daha fazla bilgi edinilebilmesi bakımından da önemlidir.

Burcu Erciyas'ın 2004-2008 yılları arasında Komana ve çevresinde gerçekleştirdiği diakronik ve geniş çaplı yüzey araştırmalarında 18 Bizans yerleşimi nitel veriye dayanarak tanımlanmıştır. Yüzeyde bulunan yapısal kalıntılar ve mimari öğelerden yola çıkılarak bu yerleşimlerin 8'inde Orta Bizans dönemi kiliseleri tanımlanmıştır. Bu yerleşimlerin deniz seviyesinden yükseklikleri 500 ile 1400 metre arasında değişirken büyük çoğunluğunun kırsalda bulunduğu belirlenmiştir. Bu bağlamda Komana'da kendi kendine yetebilen farklı özelliklerde kırsal yerleşimler olduğu üzerinde durulmuştur.

Orta Bizans dönemi kiliselerinin yoğun sayısına başka bir referans ise Danişmendname'dir. Bu epik kaynakta Danişmendler Komana'ya yaklaştıklarında 360 kilisenin çanlarının çalındığı anlatılır. Destanda geçen 360 kilise her ne kadar abartılı görünse de arkeolojik veriye bakıldığında Komana ve çevresinde 11. yüzyılda çok sayıda Orta Bizans kilisesi olduğunu da bu geniş çaplı yüzey araştırması sonuçlarına dayanarak önerebilmek mümkün. Tarihi kaynaklar ve arkeolojik verilerin dışında, özellikle son 20 yılda araştırmaların odaklandığı palinolojik veriler de Anadolu'da 11. yüzyılda küçük bir dalgalanma olmasına rağmen, 10. ve 14. yüzyıl arasında kırsal alanların kullanımında oldukça belirgin bir artışın olduğunu göstermektedir.

Önceki yıllarda gerçekleştirilen arkeolojik araştırmaların ardından yeni arkeolojik sorularla Pınarlı, Bula ve Mezarlıklarla'da yoğunlaştırılmış sistematik yüzey araştırmaları yapılmıştır.

Çalışmanın amacı;

- 1) Önceki yıllarda bulunan kiliselere ait materyallerin yüzeydeki dağılımını belirlemek,
- 2) Kiliselerin yerlerini kuantitatif dağılım haritaları oluşturarak test etmek,
- 3) Eğer var ise bu kiliselerin yakın çevrelerinde yer alan evsel alanları ya da atölyeleri tespit etmekte.

Araştırmanın yöntemi yüzeyde yer alan arkeolojik materyallerin, oluşturulan kulvar ve karelaajlardan sistematik olarak ve coğrafi koordinat sistemi referanslı toplanması, sayma ve tartma gibi farklı ölçme ve değerlendirme yöntemlerinin kullanılması, toplanan verilerin dağılımlarının coğrafi bilgi sistemleri kullanılarak analiz edilmesi, anlamlı kümelenmelerin uzaktan algılama yöntemleri ile elde edilmiş sonuçlarla ve de önceki kapsamlı yüzey araştırmalarında elde edilen nitel verilerle birlikte değerlendirilmesine başvuran, dar alanlara yoğunlaşarak yapılan bir çalışma şeklinde genel olarak tanımlanabilir.

Komana'da Pınarlı, Bula ve Mezarlıklarla'da bulunan Orta Bizans dönemi kilise yerleşimlerinde gerçekleştirilmiş olan yoğunlaştırılmış yüzey araştırmalarında gerek genel kabul gören arkeolojik ve tarihsel çıkarımları desteklemesi bakımından gerekse sistematik yüzey araştırması yöntemlerinin ve çıktılarının zayıf ve güçlü yanlarının değerlendirilmesinde çeşitli faydalı sonuçlara ulaşılmıştır.

Vurgulanması gereken en önemli nokta ise yüzey araştırmalarının yalnızca kazı yapılacak alanların taranması için uygulanan bir yöntem olmadığı, bölgede gerçekleştirilen kazılarda elde edilen bağlamsal ve stratigrafik veriler ile araştırma sorularının dinamik bir biçimde güncellenmesi ve eş zamanlı olarak yüzey araştırmalarının sürdürülmesi gerektiğidir. Dikeyde toplanan kazı verisinin aslında yatayda toplanan yüzey verisinin yorumlanmasında bir kılavuz olduğunu unutmamak gerekir.

Hatay İli Türk ve İslam Dönemi Yüzey Araştırması (ASAYIK) 2019

Dr. Öğr. Üyesi F. Mine TEMİZ, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi
mtemiz@mku.edu.tr

Arş. Gör. Servet ÖZKAN, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi
Arş. Gör. Müge ÇİFTYÜREK, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi

Hatay İli Türk ve İslam Dönemi Yüzey Araştırması, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün izinleri ile 2011 yılından beri yürütülmektedir. Araştırmanın amacı, ilde, İslam fetihlerini izleyen dönemlerdeki yerleşim tarihini somut bileşenleri ile ortaya koymaktır.

Akdeniz'in doğu ucunda yer alan Hatay, Doğu ve Batı, Kuzey ve Güney arasındaki yollara geçit veren konumu, ılımlı iklimi ve verimli topraklarıyla paleolitik dönemden itibaren kesintisiz olarak yerleşime sahne olmuş, farklı köken ve inançlara sahip halkları bünyesinde barındırmıştır.

Hatay yöresi, Türkiye topraklarında, İslamiyet ile en erken tanışan bölgedir. 638'deki İslam fetihlerinin üzerinden çok geçmeden Abbasi döneminde, bölgede Türk idareciler karşımıza çıkmaktadır. Daha öncesinde de Bizans, Emevi ve Abbasi ordularında görev yapan Türklerin bölgede maddi kültür unsurlarının oluşumundaki rolleri hesaba katılmalıdır.

Bölge, IX. yüzyılda Tolunoğulları, İhşidler ve Hamdanoğulları egemenliklerinden sonra 969'da Bizanslılar tarafından tekrar ele geçirilmiştir. 1084-1098 arasındaki Selçuklu egemenliğini takiben 1098'de Haçlıların eline geçmiş, 1268'e kadar Antakya'da kurulan Haçlı Prensligi'nin idaresinde kalmıştır. 1268'den başlayarak Memluk, 1516'dan itibaren Osmanlı yönetiminde devam eden Türk egemenliği 1918'de başlayan Fransız İşgal yönetimi ile sarsılmış, 1938'de bağımsız cumhuriyetin ilanı, 1938'de, Hatay'ın Türkiye Cumhuriyeti'ne katılması ile son bu süreç de son bulmuştur.

İlin toprakları dâhilinde farklı ekosistemlere sahip alanlar, kendi içinde farklı ancak birbirine bağımlı bir bütün oluşturan sosyo ekonomik yapılanmalar doğurmuştur. İlde, "Amik Ovası", "Asi Vadisi", "Kuseyr Yaylası" ve "Dağlık Mıntıka" olarak başlıca dört farklı ekosistem alanı tanımlanmıştır. Bu alanlar, tarihsel sürecin diğer değişkenleri ile birlikte yerleşim morfolojisinde de bazı farklılıklar gösterirler. Bölgedeki siyasal sürecin karmaşıklığına ek olarak sık sık meydana gelen depremler de yerleşim morfolojisinin şekillenmesine ve değişimine etki etmiştir.

Hatay İli'nin önemli bir kısmını kaplayan yüzey araştırmamızın sonucunda aşağıdaki sonuçlara ulaşmak hedeflenmektedir:

- a. Farklı ekosisteme sahip alanların yerleşim morfolojilerini tanımlamak, aralarındaki ilişkileri, benzerlik ve farklılıkları ortaya koymak.

- b. Sözkonusu alanların yerleşim dokusu ve bileşenlerinin önceki dönemlerle benzerlik ve farklılıklarını ortaya koymak.
- c. Tarihsel süreçte, siyasi olaylar, üretim, ticaret, sosyo-ekonomik değişimler ve ilişkilerin yerleşim morfoloji üzerinde etkilerini ortaya koymak.
- d. Bölgenin yerleşim dokusu ve bileşenlerine, yakın çevre, göç, siyaset, ticaret ilişkileri vb. yollarla katılan kültürel etkileşimleri ortaya koymak.

Araştırmamızda, Antakya başta olmak üzere kentsel yerleşimlere ait tarihsel veriler ile kültür varlıklarına yönelik tespit ve koruma önlemlerinin nispeten ilerde olması, bu alanda oldukça ihmal edilmiş, hızla kimlik değiştiren ve tahrip olan kırsal alanlara yönelmemize neden olmuştur.

2015'ten beri Hatay'ın büyükşehir olması ile birlikte mahalle statüsü kazanmış olan köylerin yerleşim alanlarındaki mimari yapılar, mezarlıklar, etnografik nitelikli günlük kullanım eşyaları ile ekili alanlar ve yol güzergahları üzerinde ve çevresindeki değerler, köprüler tespit edilmiş ve belgelenmiştir.

2011-2017 arası dönemde, Kuseyr Yaylası ve dağlık mıntıkanın Samandağı kesiminde araştırma yürütülmüştür.

Son iki yıldır çalışmanın bir ayağını da Amik Ovası'ndaki mezarlıklar oluşturmaktadır. Bunlar biçim ve bezeme açısından Türk - İslam döneminin bilimsel araştırmalarına yaygın olarak konu olmuş mezartaşlarından farklı bazı yönleri ile özellik gösterirler. Teknik açıdan zayıf, basit yapılı mezarların yanısıra soyut ve yalın baş ve ayaktaşları bilhassa üzerlerindeki grafik tarzda işlenmiş şekillerle dikkati çekmektedir.

Bu mezarlıklarla ilgili ilk incelemelerimiz 2011 yılında, Prof. Dr. Aslıhan Yener'in başkanlığında yürütülen Amik Ovası Bölgesel Projesi dâhilinde gerçekleştirilmiştir. 2014 yılında Hatay Arkeoloji Müzesi başkanlığında yürütülmekte olan "Aktepe Türkmen Mezarlığı Kurtarma Kazısı ve Temizlik Çalışmaları kapsamında, bu alana yoğunlaşmak ve daha fazla veri elde etmek mümkün olmuştur.

Mezarlıkta tarih içeren tek taş 16. Yüzyılı göstermektedir. Yazıya tek tük rastlanan ve üslupsal özellikleri tarihlendirmeye elvermeyen mezartaşlarından bir grubu değerlendirerek mezarlığın tarihini 14.-15. Yüzyıllara, Memluk dönemine indirmek mümkün olmuştur.

Mezar taşlarının İç ve Orta Asya Türk kültürünün erken dönem dikilitaşları ile Hun ve Göktürk taş heykellerine dayandığı, üzerlerindeki şekillerin aynı dönem ve kültürün devamı niteliğinde damga, ideogram ve simgelerden oluştuğu öngörülmüş ve bilimsel yayınlarımızda irdelenerek ortaya konmuştur.

Kazısı devam eden Aktepe Türkmen Mezarlığı ile benzer karakterdeki mezarlıkların ve ilişkili yerleşimlerin tespit edilmesi amacıyla 2018 yılında, Kırıkhan ve Hassa İlçeleri de araştırmamız kapsamına alınmıştır.

2018'de, Kırıkhan ve Hassa'da benzer karakterde 14 mezarlık tespit edilmiştir.

2019'da, **Hassa**'da, Gülpınar, Hacı Hasan Mevkii, Büyükger, Kefenliburun-Kızılburun Mevkii, Kızılburun-Ak Kabir Mevkii, Ak Kabir, Su Gediği, Kıranyurdu, Yuvalı Bahçeler Mevkii, Demrek Mahallesi Kıraç Mevkii, Hanobası, Gümüşhan, Mazmanlı İkinci Mevkii, Mazmanlı Mah. Köy İçi ve Küçükger'de toplam 18 mezarlık tespit edilmiş ve incelenmiştir.

Birçoğu tamamen bir kısmı da büyük ölçüde ekili alanlar içinde kalmış olan mezarlıklardan günümüze ulaşanlar da önemli oranda tahrip olmuş durumdadır. Niteliksiz malzeme ve işçilikleri, yalın plastikleri ile araştırmacı ve yetkililerin kolayca gözünden kaçabilen bu kültür varlıkları üzerindeki işaretler, mezarların karakteristiği halinde görünen devşirme antik taşların mevcudiyeti ve ıssız yerlerdeki konumları ile defincilerin ilgi odağı halindedir. Kaçak kazılar, doğal tahribat, tarla sahiplerinin ekilecek alan kazanma isteği, mezarlara dikilen ve zamanla gelişip büyüyen taşların dağılmasına neden olan çalılar nedeniyle bu alanlar giderek yok olma tehlikesi ile karşı karşıyadır.

Memluk ve Osmanlı dönemleri belirlenebilen bu mezarlıkların bir kısmı sonradan yerleşik hayata da geçmiş olan konargöçer Türk boylarına ait olduklarını, Anadolu'ya ilk Türk akınlarından itibaren kullanıldıklarını öngörmekteyiz. Tarihsel süreçte, bölgedeki Türk unsurlarınca da kullanılmış, yerleri bilinerek ya da geçiş güzergahları üzerinde kolayca fark edilerek gömüye devam edilmiş alanlar olma ihtimalini de dikkate almaktayız.

Alan çalışmalarının tamamlanması ve tarihsel verilerle birlikte değerlendirilmesiyle birlikte konuyla ilgili değerlendirmelerimiz netlik kazanacaktır.

Amik Ovası'nda, mezarlıklardan başka;

2019 yılında, **Hassa'da** 2 kilise kalıntısı, 1 han, 4 değirmen, 5 köprü, 1 okul, 1 zeytinyağı işliği, 1 dükkân, 1 atölye, 20 ev; **Kırıkhan'da** 3 köprü tespit edilmiştir.

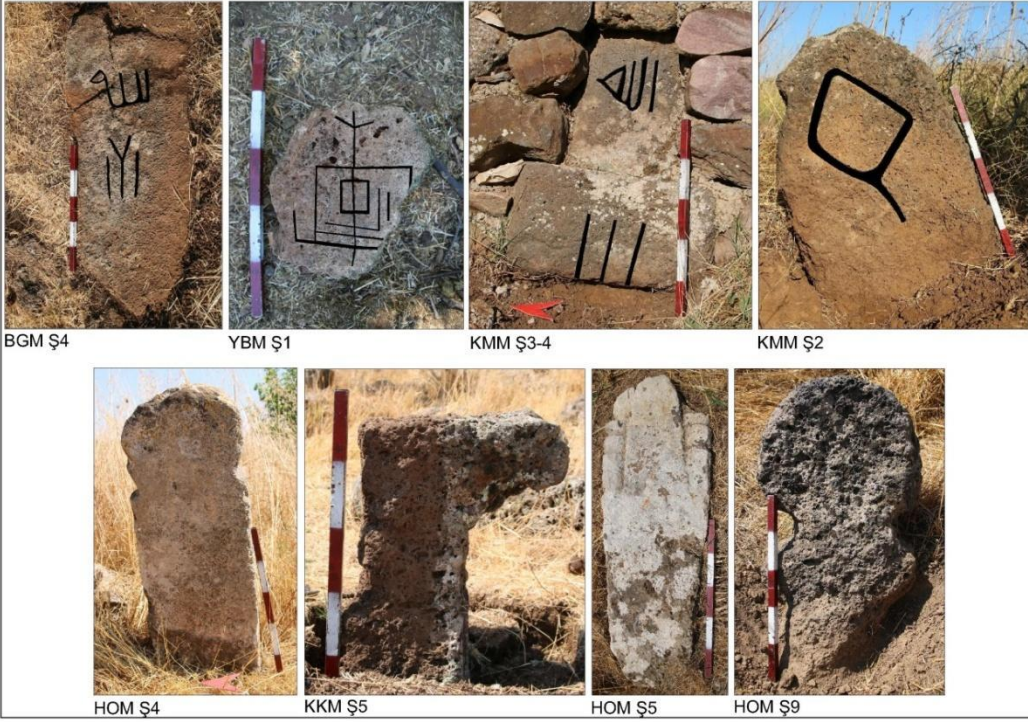
Kuseyr Yaylasında, iki adet Arap Hristiyan köyünde çalışma yürütülmüş; **Altınözü İlçesi'ne bağlı Tokaçlı ve Sarılar'da** toplamda, 2 kilise, 1 okul, 1 zeytinyağı işliği, 1 mezarlık, 10 konut tespit edilmiş ve incelenmiştir.

Yüzey araştırmalarımız boyunca;

2011-2019 yılları arasında tespit edilen kültür varlıkları 445 konut, 55 Mezarlık, 30 Çeşme, 25 köprü, 20 cami, 14 değirmen, 8 kilise, 4 zeytinyağı işliği, 3 türbe, 3 kamu yapısı, 3 yunak, 1 han, 1 naura, 3 su kuyusu, 3 minare, 1 otelden ibarettir.

2019 yılında, **Hassa, Kırıkhan ve Altınözü** ilçelerinde toplamda 18 mezarlık, 4 kilise, 1 han, 8 köprü, 4 değirmen, 2 zeytinyağı işliği, 1 dükkân, 1 Han, 1 Atölye, 1 Okul, 20 konut belgelenmiştir.

AMİK OVASI MEZARLIKLARINDA 2019 TESPİTLERİNDEN ÖRNEKLER

Resim 1

KUSEYR YAYLASI ve SAMANDAĞI 2019 TESPİTLERİNDEN ÖRNEKLER

Resim 2

Samsun İli Vezirköprü İlçesi Neoklaudiopolis Antik Kenti ve Territoryumu 2019 Yılı Yüzey Araştırması

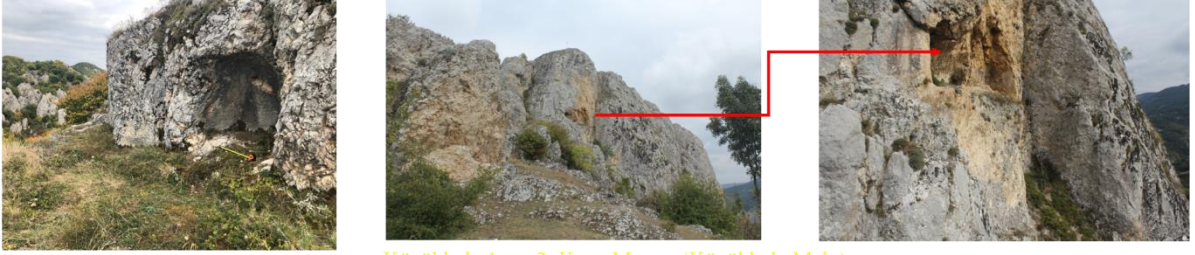
**Doç. Dr. Akın TEMÜR, Ondokuz Mayıs Üniversitesi,
akintemur@yahoo.com**

Samsun İli Vezirköprü İlçesinin tarihini araştırmak, İlçedeki arkeolojik kültür varlıklarını tespit etmek, yerinde incelemek, taşınır ve taşınmaz kültür varlıklarını belgelemek, tescil değerlendirmesini yapmak, bilimsel sonuçlarını sunmak, yayınlamak ve etkin bir biçimde tanıtmak ve bilim dünyası ile ilçe turizmüne kazandırılmasına katkıda bulunmak amacıyla, başkanlığımdaki bir ekip tarafından T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün 08.08.2019 Tarih ve 663507 Sayılı [Proje Numarası – YA015502 (2019)] izniyle 2019 yılında “Neoklaudiopolis Antik Kenti ve Yakın Çevresi Yüzey Araştırması” başlıklı bir yüzey araştırma projesi gerçekleştirilmiştir. Çalışma 09-21 Eylül 2019 tarihleri Samsun İli, Vezirköprü İlçesi ile mahallerinde yürütülmüştür. Araştırmamız Doç. Dr. Akın TEMÜR başkanlığında, Doç. Dr. Davut YİĞİTPAŞA, Bünyamin KIVRAK, Uzman Arkeolog Özkan ÖZBİLGİN, Yüksek Lisans öğrencileri Murat SARIGÜL ve Semanur KARADENİZ'den oluşan bir ekip tarafından yürütülmüştür. Yüzey araştırmasına Çankırı Müzesi'nden Serap ÇİĞ Bakanlık Temsilcisi olarak katılmıştır.

İlk olarak 2018 yılında başlatılan çalışmaların ana hedefini Neoklaudiopolis Antik Kenti'nin lokalizasyon sorununu çözmek ve kentin yayılım alanını tespit etmek oluşturmaktadır. Bu kapsamda toplam beş yıllık bir çalışma takvimi hazırlanmıştır. Bu takvim çerçevesinde bu yıl ikincisi yapılan yüzey araştırması, Vezirköprü İlçesine bağlı 45 köyde gerçekleştirilmiştir. Bu sezon yürütülen çalışmaların odak noktasını ise, özellikle Vezirköprü'nün kuzey batısı, batısı ve güney batısındaki Roma kalıntılarının yoğunlaştığı mahalleler oluşturmaktadır. Bu çalışmalar sırasında, tescilli olanlarla birlikte, 8 tümülüs, 16 nekropol, 9 kale, 14 yamaç yerleşimi, 5 höyük, 3 kaya mezarı, 9 mezar steli, çok sayıda mezar, pres denge ağırlığı, işlik, sütun, sütun başlığı ve altlığı, lahit, mimari yapı elamanı, mil taşı ayrıntılı bir şekilde araştırılarak kayıt altına alınmıştır. Birçok bölgede tarihlemek amacıyla nitelikli seramiklerden örnekler toplanarak Samsun Arkeoloji Müzesi'ne teslim edilmiştir. Çalışmalar sırasında tespit edilen devşirme malzemeler ağırlıklı olarak Roma ve Bizans dönemlerine aittir. Tespit edilen tümülüs ve yamaç yerleşimlerinde çok sayıda kaçak kazı çukurunun görülmesi bölgede yoğun bir defnecilik faaliyetinin yürütüldüğünü ortaya koymaktadır. Yerleşim alanlarında özellikle Demir çağ, Roma çağı ve Bizans seramiklerinin yoğunlaştığı izlenmektedir. Bununla birlikte Tunç çağına kadar uzanan seramik buluntularına da azda olsa rastlanmaktadır. Köylerde ele geçen devşirme mimari yapı elamanları ise Neoklaudiopolis antik kentinin kalıntılarının geniş bir alana yayıldığını göstermesi açısından oldukça önemlidir. 2020 yılı yüzey araştırması pandemi nedeniyle gerçekleştirilememiştir. 2021 yılı yüzey araştırması kapsamında yapılacak yeni çalışmalarla birlikte antik kentin lokalizasyon sorunu ve yayılım alanının tespitinde önemli bir noktaya ulaşılması hedeflenmektedir.

KAYA MEZARLARI

Küçükkale 1. ve 2. Kaya Mezarı (Küçükkale Mah.)

Evkaya Mevkii Evkaya Kaya Mezarı (Esen Mah.)

**Resim 1: Küçükkale 1. ve 2. Kaya Mezarı, Küçükkale Mah. (üstte)
Evkaya Mevkii Evkaya Kaya Mezarı, Esen Mah. (altta)**

SARNIÇLAR

Terekaya Mevkii (Türkmen Mah.)

Büyükkale Mevkii (Büyükkale Mah.)

Zindankaya Mevkii Sarniç (Esenköy Mah.)

Küçükkale Sarnıçlar ve Basamaklı Tünel (Küçükkale Mah.)

**Resim 2: (Üstte Soldan Sağa) Terakkaya Mevkii (Türkmen Mah.), Büyükkale Mevkii
(Büyükkale Mah.), Zindankaya Mevkii (Esenköy Mah.)
(Altta) Küçükkale Sarnıçlar ve Basamaklı Tünel (Küçükkale Mah.)**

Elmalı İlçesi Arkeolojik Yüzey Araştırmaları 2019-2020

Dr. Öğr. Üyesi S. Gökhan TIRYAKI, Akdeniz Üniversitesi
gtiryaki@akdeniz.edu.tr

Antalya, Akdeniz ve Alpin peyzajlarını bir araya getiren geniş bir arazi parçası üzerine oturur. Bu arazi parçası, sadece iklim, yüzey şekilleri, fauna ve flora açısından değil fakat tarihöncesi dönemlerden itibaren besin ekonomisi ve yaşam tarzları açısından farklılık gösteren topluluklara ev sahipliği yapmıştır. Bu yönüyle, günümüz Antalya sınırları içerisinde yer alan antik Likya, Milyas, Pisidya, Pamfilya ve (Dağlık) Kilikya bölgeleri hem kendi içlerinden hem de birbirleriyle ortak oldukları kadar ortak olmayan özellikler de sergilerler. Nitekim bu olgu, 19. yüzyıldan bu yana eskiçağ bilimlerinin farklı disiplinlerinde yetişen uzmanlar için Antalya'yı cazip bir araştırma sahası kılmıştır. Bu araştırmalar, geçtiğimiz yüzyılı aşkın bir süre içerisinde Akdeniz'e açılan liman yerleşimlerinin iktisadi, idari, siyasi ve kültürel yapılarına dair kapsamlı çalışmalar ortaya koymuşlarsa da Alpin kuşağı üzerine oturan Toros yüksek yaylalarındaki tarihsel ve kültürel birikimin belgelenmesi konusunda aynı ölçüde başarılı olamamıştır.

Antalya il merkezine 120 km uzaklıkta konumlanan Elmalı İlçesi'ndeki durum hali hazırdaki sorunları ortaya koymak için uygun referanslara sahiptir. 1960'lı yıllarda merhume MJ. Mellink tarafından "Terra Incognita" olarak bilim dünyasına tanıtılan bu mahal geçtiğimiz yarım asrın ardından araştırma, belgeleme ve yayın faaliyetlerindeki eksiklikler nedeniyle halen bilinmezliğini korumaktadır. Aslında, bu eksikliği ortaya koymak için Milyaslıların kim; Milyas'ın neresi olduğu ya da gösterişli mezar anıtları aracılığıyla tanıdığımız pre-klasik ve klasik beylerin/yöneticilerin yerleşim alanları ile iktisadi, siyasi ve kültürel birikimlerini yansıtan arkeolojik verilerin neler olduğu gibi bir dizi temel sorunun bugün için yanıtızsız kaldığını belirtmek yeterli olacaktır.

2019 yılında başlayan Elmalı Yüzey Araştırmaları söz konusu eksikliklerin giderilmesine dönük bilimsel çabalara katkı sağlamayı amaçlar. Bu bağlamda, Elmalı'da çevre ile insan arasındaki ilişkiler, temel besin ekonomisi, arazi kullanımı ve yerleşim kültürü yanında bölgeyi iç ve kıyıdaki komşularından ayırıcı özelliklerinin açığa çıkarılmasına olanak sunacak verilerin incelenerek bilim dünyasına sunulması araştırmanın asli amacını teşkil etmektedir. Hedeflenen, hiçbir zaman dilimini dışarıda bırakmaksızın Elmalı'daki endüstri öncesi dönemlere ait tüm insan etkinliklerini tarihsel derinliği içerisinde araştırılmasıdır. Başka bir deyişle araştırmalarımızın sınırlarını Yunan ve Roma antikitesine ait maddi kültür varlıkları değil tarihöncesi dönemlerden Selçuklu, Osmanlı ve Erken 20. yüzyıla değin uzanan geniş bir zaman aralığı oluşturur. Bu kapsamda, klasik batı geleneğine ait farklı türdeki malzeme yanında arazi çalışmalarımızı planlarken Selçuklu, Osmanlı ve Erken Cumhuriyet dönemine ait yazıtlar, arşiv belgeleri ile bunlarla bağlantılı kartografik malzeme de eşit oranda kullanılmakta; arazide Türkmen-Yörük kültürü ve Osmanlı mirasına ait maddi kültür verileri de kayıt altına alınarak değerlendirilmektedir.

Bu bağlamda, sunulan bildiri, 2019-2020 yıllarına ait arazi çalışmalarının daraltılmış bir özetini içermektedir. Burada, tüm arazi çalışmalarını içeren kapsamlı ve bağlayıcı değerlendirmelerden kaçınılmış, bunun yerine ilkin bölgedeki araştırma birikimi ve temel sorun alanları; ardından farklı tarihsel ve arkeolojik arka plana sahip yeni tespit ettiğimiz bir dizi arkeolojik sit ve bazı buluntular kısaca tanıtılmıştır.

Bu genel çerçevede, Ovacık/Kayaağıl Mevki ve Kocapınar Höyük’de tespit edilen buluntu merkezleri ve/veya tekil buluntular özelde Güneybatı genelde ise Batı Anadolu Prehistorya ve Protohistoryasına önemli katkılar sunma potansiyeline sahiptir. Onlar içerisinde piramidal formlu, kireçtaşından üretilmiş bir baskı mühür bölge arkeolojisine sunduğu kritik bağlam nedeniyle ayrıca önemlidir. Benzer şekilde, Bayındır’daki nekropol çalışmaları, Batı Antalya Yüksek Yaylalarının erken birinci binyıl gömü gelenekleri ve daha önemlisi yerleşim kültürüne dönük hali hazırdaki soru ve sorunların derinleştirilmesine olanak sunan verilere ulaşılmasını mümkün kılmıştır. Öte yandan Yuva ve Yapraklı (Güğü) mahallelerinde gerçekleştirdiğimiz çalışmalarda MÖ 5-4. yüzyıllarda Likya, Milyas ve Kabalis bölgeleri arasındaki ilişkilerin yeniden değerlendirilmesine olanak sunacak bir dizi yeni arkeolojik verinin kayıt altına alınması mümkün olmuştur. Son olarak, Milyas bölgesi yol/ulaşım ağı üzerinde durulmuş ve Elmalı Dağ’ı kuşatan (Yörenler, Eskihisar, Yalnızdam, Kışla, Elmalı, Bayındır, Macun) yol güzergâhına dair yeni veriler paylaşılmıştır.

Osmaniye Arkeolojik Yüzey Araştırmaları Tespitleri: Doğu Ovalık Kilikya Kronolojisine Katkı ve MÖ 2. Bin Yıldan MS 14 Yüzyıla Toprakkale

Prof. Dr. Füsün TÜLEK, Kocaeli Üniversitesi
fusuntulek@kocaeli.edu.tr

Osmaniye İl sınırlarının günümüzde kapsadığı alan Doğu Ovalık Kilikya olarak tanımlı olup aynı zamanda yerbilimleri disiplinince de Çukurova'nın Yukarıova kısmı olarak tanımlıdır. Bölgede ovalık ve dağlık alanlarda sürdürdüğümüz arkeolojik ve kültürel varlık taramalarında höyük, antik yerleşim, geç antik köy veya üretim çiftliği ve veya işlikler, nekropoller, tek yapı olarak kiliseler, anıt mezarlar, köprüler ve kaleler gibi çok sayıda tespit gerçekleştirilmiştir.

Tespit edilen 50 höyük üzerinde görülen seramiklerden Klasik dönem öncesine tanımlılar uzman arkeologlar tarafından incelenip ulusal ve uluslararası yayınları yapılmıştır. Klasik Dönem öncesi seramiklerin 12 höyükte bulunanlar üzerinden ayrıntılı inceleme ve kapsamlı olarak bölge ve çevresindeki yerleşimlerde çağdaş buluntuları ile karşılaştırmalı çalışılmış ve son dönem gözlem ve tespitleri yeniden değerlendirmeye katılmıştır. Devletsiz ve Şemsi höyükler, Doğu Ovalık Kilikya-Yukarıova seramik buluntuları arasında en erken döneme tarihlenerek öne çıkmıştır.

Devletsiz ve Şemsi höyük seramikleri yapım tekniği ve bezeme açısından Neolitik dönem seramik geleneğine ait olup el yapımı ağız parçaları koyu gri, koyu devetüyü astarlı veya koyu kırmızı perdahlı astarlıdır. Seramik örnekler oksijeni indirgenmiş ve düşük ısıda pişirilmiştir. Seramikler arasında 1 adet Şemsi höyükte bulunmuş bezeme perdahlı siyah astarlı örnek de bulunmaktadır. Bu seramikler Kuzey Mezopotamya ve Kuzey Levant'ta MÖ 7. Bin yıl örneklerine benzer ve özellikle de Tell el-Judaidah Amuq A-B evrelerinde tanımlanmışlardır. Benzer örnekler Yumuktepe höyükte XXXII-XXVI tabakalarında görülmektedir. Bezeme perdahlı siyah astarlı Amuq B evresinde Kuzey Dicle havzasına kadar görülmektedir. Bir kırmızı astarlı seramik örneği ise yine Orta Doğu ve Balikh bölgelerinde görülenlere benzerdir (MezraaTeleilat IIB-C)

Klasik Dönem öncesi seramik buluntuların son tespitler ile yeniden değerlendirmesi, Ovalık Kilikya'nın doğusunda yerleşimin tarihsel ve kültürel geçişini batısında bulunan Yumuktepe höyük ile çağdaş olduğunu göstermesi ve yerleşimin başlangıcını Neolitik döneme MÖ 7. Bin yıla çekmesi ile Kilikya Kronolojisine katkıda bulunmuştur.

Toprakkale'nin arkeo-jeolojik ve mimari incelemesi Doğu Ovalık Kilikya'da yeni tespitleri ile öne çıkan bir başka çalışmadır (Kocaeli Üniversitesi BAP2012/73 numaralı projesidir). Kısık Boğazı kuzey başında yollar kavşağı üstünde 65 metre rakımda 70 metre yükselen ToprakTepe üstünde duvarları 10- 15 m yükselen 200 ha bir alana yayılmış iç ve dış kısımları olan azametli bir kaledir Toprakkale.

Arkeo-jeolojik inceleme yapının üstünde oturduğu tepenin jeomorfolojisinin fliş bir tabakanın üstünde Deli Halil volkanının püskürttüğü kalın bir bazalt tabakasından oluştuğu anlaşılmıştır. Kısık Boğazı'nın batı kanadının Delil Halil Bazalt Formasyonu ile kaplı olup tepenin güneybatı eteğinde ise yaygın bir sütun bazalt oluşumu görülmektedir. Bazalt yüzey üzerinde kültür malzemesi hemen hiç görülmemekle beraber kalenin batı ve kuzey yamaçlarında tepeden eteklere değin yoğun seramik kültür malzemesi bulunmaktadır.

Seramik örneklerin incelenmesi kale yamaç ve eteklerinde en erken Orta Tunç Çağı MÖ 2. bin yıla tarihli Habur Boyalı seramikler tespit edilmiştir. Asur Ticaret Koloni Dönemi malzemesinin Toprak tepede görülmesi Asurlu tüccarların ziyaret ettiği veya konakladığı bir Kizzuwatna kalesinin varlığına veya bir Karum/ pazaryeri varlığına dikkat çekmektedir. Kısık Boğazı, güneyinde Amanoslar üstünde bulunan Belen geçitinden sonra Kuzey Suriye'den Kilikya Ovasına geçişi olanaklı kılan bir geçittir. Yalnızca ordular değil ticaret kervanlarının da bu geçitlerden geçmesi olağandır.

Seramik buluntuları arasında iki yüz adete yakın Hitit İmparatorluk Dönemi MÖ 14 ve 13. Yüzyıllara tarihli Hitit İmparatorluk standard seramikleri olan sığ ve ağzına doğru kalınlaşan dudaklı tabaklardan bulunması tepenin bir Hitit İmparatorluk kalesi olma olasılığı görüşünü pekiştirmektedir.

Kalenin arkeo-jeolojik ve mimari incelemelerinde İç Kale B unitesi çapraz tonozlarının ayaklarında 3 fascialı İonik arşitravlar bulunması bir Hellenistik yapının/ tapınağın varlığını göstermekte olup tepede ve batı yamacında Mat Astarlı Orta Hellenistik terra sigillata ve Doğu Sigillata A Roma İmparatorluk Dönemi kap buluntuları tepenin bu dönemde bir kale veya tapınak alanı olarak Geç Roma Dönemine kadar kullanıldığını göstermektedir.

Mimari incelemede tespit edilmiş beyaz mermer İonik arşitrav bloklarının spolia olarak kullanımı MS. 10. Yüzyıl Arap coğrafyacı İbn Hawkal'ın Harun al-Raşid'in kalesini 'Roma harabeleri üzerine yaptığı' bilgisini doğrulamakla kalmayıp bu kalenin Harun al-Raşid'in Amanos Dağlarının batı yamacında yaptığı iki kaleden biri olan Kanisat al-Sawda olduğunu göstermektedir. Dönemin Arap tarih ve coğrafyacılarının yayınları bir tarihi coğrafya çalışması kapsamında özgün dilinden okunarak incelendiğinde kalenin Misis ve veya Anavarza kaleleri ile birlikte anılırken Kanisat al-Sawda olarak belirtildiği görülmektedir. MS 12. yüzyıl Bizans destanında ve 13. yüzyılda Oldenburg'lu Willebrand'ın Seyahatnamesinde de kaleden Tili/tila olarak bahsedilmektedir. Kaleden Suriyeli jakobit Mikhael'in günlüğünde Tell Hamdun olarak bahsetmesi 20. Yüzyıl batılı tarihçiler için yeterli olmuş ve günümüz yayınlarında Tell Hamdun olarak anıla gelmiştir. Böylelikle Harun al-Raşid'in bölgede kurduğu ikinci kale Kanisat al-Sawda günümüz yayınlarında kayıplara karışmıştır.

Toprakkale bugün var olan yapı kütleleri ile ilk olarak bir Abbasi dönem yapısı olup İç Kaleye ek olarak Dış Kalenin oluşturulması Bizans, İç Kaleye yapılan ekler Haçlı ve İç kale ikinci katında seyirdem yeri, kazamatlar, tuvaletler, iç kale doğu surları ve hamam Memluk dönemleri yapılaşması olarak belgelenmiştir Böylelikle Toprakkale, Orta Tunç Çağından başlayarak yakın dönemlere kadar insanlık kültür malzemelerini barındırması ile Yukarıova'nın bir arkeoloji laboratuvarı özelliği göstermektedir.

Yukarıova, Osmaniye Bölgesi'nin arkeolojik yüzey araştırmalarının tespitlerinden yalnızca ikisi çalışmamızda tanıtılmaktadır. Ceyhan nehri ve çok sayıda kolları ile sulanan bereketli, dağlar ile çevrili son derece korunaklı, dağ geçitlerini aşır gelen yolların kavşağında ve deniz ile de bağlantısı olan ovada insanlık kültür tarihinin tüm dönemlerini bulmak olağandır. Bir arkeolojik yüzey araştırmasının tespitleri arkeolojik kazılar ile ileri taşınmalı ve Kilikya Bölgesi Kültür Tarihi ovanın daha çok batısında yapılan kazılardan elde edilen bilgiler ile değil Yukarıovada da yapılacak kazılardan elde edilen bilgiler ile bütüncül değerlendirmeler sonucu yazılmalıdır.

Samsun Bölgesi Kıyı Kesimi Arkeolojik Yüzey Araştırması 2019 Çalışmaları

Doç. Dr. Atila TÜRKER, Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi
atilaturker@gmail.com

Samsun Bölgesi Kıyı Kesimi'ni hedef alan arkeolojik yüzey araştırmaları 2019 yılında tamamlanmıştır. Çalışma, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün izniyle (Proje No. YA015501/2019), 10.6-12.7.2019 tarihleri arasında toplam 33 gün yapılmış, bunun 24 günü sahada gerçekleştirilmiştir. Araştırma kapsamında Bafra Ovası, Samsun İl merkezi çevresinde ve Çarşamba Ovası'nda çalışmalar yapılmıştır. Ekip Üyeleri Doç. Dr. Özlem Sir Gavaz, doktorantlar C. Gizem T. Özbilgin, Semih Yaşar Çizikci ve Özkan Özbilgin ile yüksek lisans öğrencileri Gamze Nur Meriç, Merve Günay, A. Hamza Akpınar ve Mahsun Durukan'dan oluşmuştur. Samsun Arkeoloji Müzesi'nden Bakanlık Temsilcisi olarak Uzm. Salih Kurudere araştırmalara refakat etmiştir.

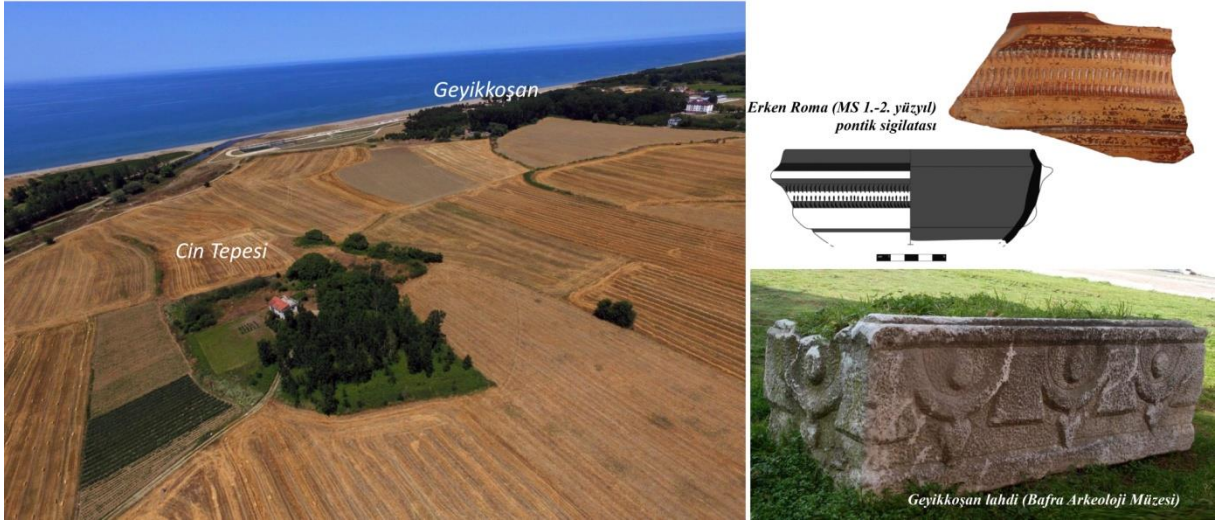
Bafra Ovası'nda gerçekleştirilen çalışmalarda, ovanın doğusundaki Yakakent İlçesi'nin güneyi ve doğusunda, Kışlakonak Köyü ve Geyikkoşan Mevkii arasında; ovanın güneyindeki İlyaslı Çayı Havzası'nın kuzey yarısında, Derbent Barajı'nın doğu kıyısında, Doğankaya çevresinde; ovanın Kızılırmak deltasındaki Şirlek Tepe (Kuşçular Höyük) güneyi ile batısında ve Balıklı Gölleri'in güneybatısında genişletilmiş alan araştırması (extensive survey) gerçekleştirilmiştir. Ova'nın doğusundaki çalışmalarda, Karadeniz kıyısındaki Cin Tepesi Höyüğü'nde Erken Roma dönemine (MS 1.-2. yüzyıl) tarihlenen bir pontik sigilata, Kışlakonak Köyü'nde MS 15.-17. yüzyıla tarihlenen bir Türkmen mezarlığı, Gökçeboğaz Höyük çevresinde Orta (?) Paleolitik döneme tarihlenen iki adet yonga üzerine kenar kazıyıcı bulunmuştur. Ovanın güneyinde, Elmacıktepe'de Erken Kalkolitik Çağ'a tarihlenen bir mermer bilezik parçası ile bir mermer uç bulunmuştur; bu kesimde ayrıca ETÇ II-III ve Erken OTÇ buluntuları veren Paşaseyh Höyüğü ile ağırlıklı olarak GDÇ keramikleri bulunan Gelin Kayası (Kız Kayası) incelenmiştir. Daha önce araştırılan Doğankaya-Tepecik höyüklerinin 2 km doğusunda iki tepelikten oluşan Sızmak'ın Geç Antik dönem nekropolü olduğu, daha önceden biline gelinen Martı (Marta) Kale'nin güneyindeki tepeliğin höyük olduğu değerlendirilmiştir. Daha önce araştırılan Şirlek Tepe ile Çetinkaya'ya kadar (Bafra-Alaçam yolu) olan kesimde daraltılmış alan çalışması (intensive survey) yapılmış, alanın batı kesiminde Kalkolitik döneme tarihlenen Karadora Höyük ile onun kuzeyinde Orta (?) Paleolitik döneme tarihlenen Karadora Tepe saptanmıştır. Balıklı Göllerin doğu kıyısındaki Tatlı Göl höyükleri yeniden incelenmiş, bunun 2 km doğusunda Türk-İslam dönemine tarihlenen Meşferet yerleşimi bulunmuştur.

Samsun merkez ve çevresinde önceki yıllarda eksik kalan alanlarda ve Asarcık çevresi ile Canik içlerinde genişletilmiş alan araştırmaları yapılmıştır. Kamaz Deresi'nin batı kesimindeki Hıtanın Tepe zirvesi ve çevresinde, aralarında amphora parçalarının da olduğu Geç Antik dönem buluntuları saptanmış, buradaki nekropol alanının büyük ölçüde tahrip edildiği gözlenmiştir. Dere vadisindeki Dombalaktepe Höyüğü'nde yeniden incelemelerde

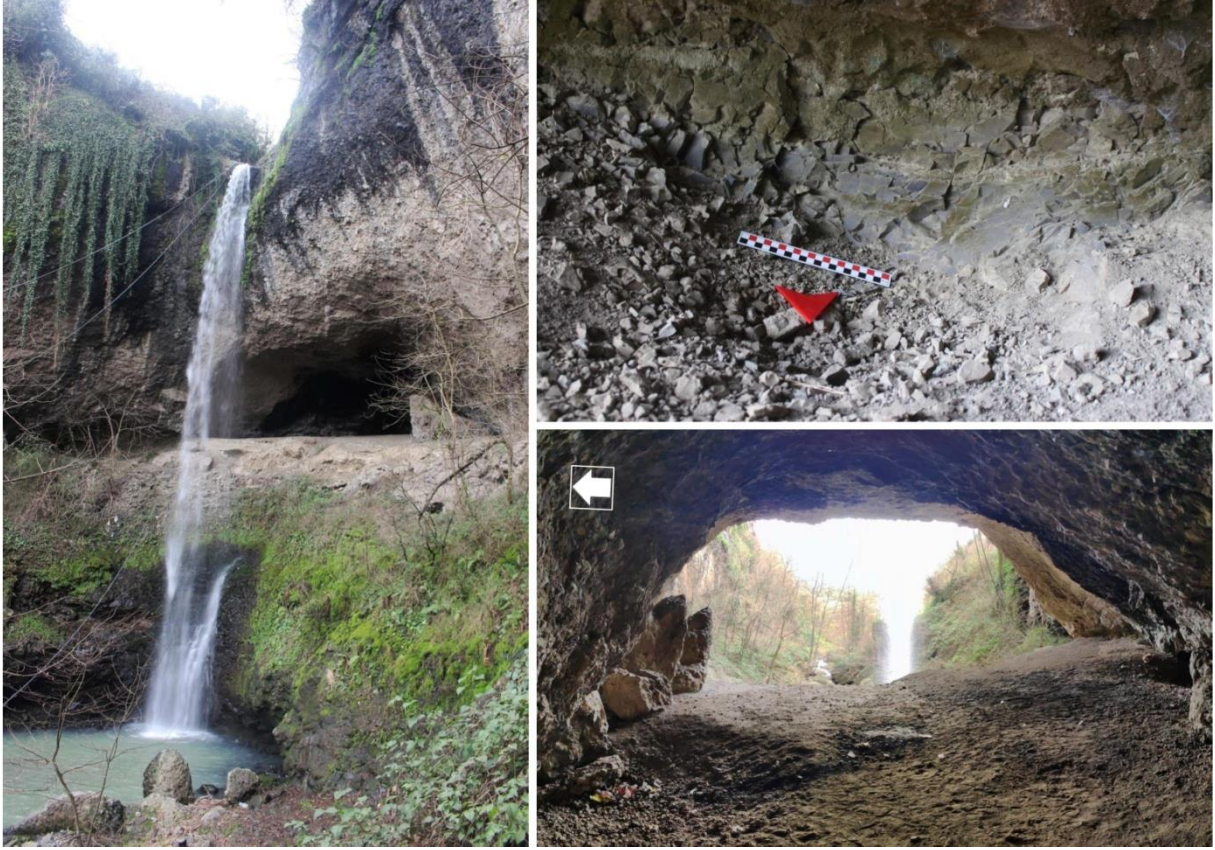
bulunulmuş, burada bulunan bazı mikrolit dilgi ve oral-dilgi elemanları Epipaleolitik (Neolitik?) dönem olarak değerlendirilmiş, oval dipli ve keski ağızlı bir ok (?) ucu Beldibi B Evresi («Beldibian») endüstrisiyle karşılaştırılmıştır. Uzgur çevresinde yapılan araştırmalarda kentsel imar ve tarım faaliyetlerinden dolayı tehdit altında bulunan ve daha önce araştırılan Bağtepe ve Uzgur Höyük ziyaret edilmiş, yayın notları tamamlanmıştır. Kavak ile Asarcık ilçeleri arasındaki Dingilkalecik ziyaret edilmiş, burada Erken OTÇ ve DÇ keramikleri gözlenmiştir. Asarcık çevresi ve Canik'in iç kesimlerinde jeomorfolojik özellikleri dikkate alınan bazı kesimlerde keşif gezleri yapılmış, bu kapsamda Diklimepe Höyüğü yeniden ziyaret edilmiş, höyüğün yeni açılan kaçak kazı çukurlarıyla tahrip edildiği gözlenmiştir.

Çarşamba Ovası'nda Tekkeköy ile Salıpazarı ilçeleri arasında, eski demiryolu hattının güney kesimi boyunca geniş alan araştırması yapılmıştır. Topografik özellikleri dikkate alınarak yapılan keşif gezilerinde buluntu yerleri saptanamamıştır. Daha önce 2016 yılında Salıpazarı çevresinde araştırılan Kayaköprü Mevkii'ndeki Sisli (Aynalı) Mağara ziyaret edilmiş, mağaranın yoğun kaçak kazılarla tahrip edildiği görülmüştür. Seramik ve dilgi parçalarının bulunduğu mağaranın (yük. 6.50 m, ön açıklık 23.00 m, derinlik 17.00 m) aynı zamanda çakmaktaşı kaynağı olarak kullanılmış olabileceği değerlendirilmiştir.

“Samsun Bölgesi Kıyı Kesimi Arkeolojik Yüzey Araştırması” 2019 yılı çalışmaları kapsamında Bafra Ovası, Samsun İl merkezi çevresinde ve Çarşamba Ovası'nda 22 lokasyon incelenmiş, bunlardan 7'sinin ilk keşfi bu çalışmalar kapsamında yapılmıştır. Araştırmalarda bulunan 8'i envanter ve 17'si etüt olmak üzere toplam 25 eser Samsun Arkeoloji Müzesine teslim edilmiştir.

Resim 1: Cin Tepesi Höyüğü ve Geyikkoşan

Resim 2: Sisli Mağara

Geç Antik İsauria'da Yerleşim: Boğsak Arkeolojik Yüzey Araştırması (BOGA)

Doç. Dr. Gündür VARINLIOĞLU, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi

gunder.varinlioglu@msgsu.edu.tr

Boğsak Arkeolojik Yüzey Araştırması (BOGA), 2010 yılında Taşucu'nun 10 km güneybatısında yer alan, yaklaşık 7 hektar büyüklüğündeki Boğsak Adası'nda başladı. Adanın yakın çevresindeki yaygın araştırmamızın bulgularından yola çıkarak, Taşucu Körfezi'nin en büyük adası olan Dana Adası'nı Boğsak Adası ile karşılaştırmalı biçimde araştırmamızın ikinci odağı olarak ele aldık (Resim 1). Dağlık Kilikya ya da Geç Antik Çağdaki adıyla Isauria eyaletinin bu kesiminde daha önce kapsamlı bir arazi çalışması yürütülmemiştir. Oysa Taşucu Körfezi'ndeki dört ada, Boğsak, Güvercin, Dana, Kösrelilik ve bugün dar kıstaklarla karayla birleşen iki yarımada (doğuda Ağa Limanı, batıda Ovacık) geç Antik Çağda yoğun biçimde iskân edilmiştir.

Boğsak, kıyı boyunca sıralanan öbür üç ada gibi, doğal su kaynakları, hane ölçeğinde tarımın ötesinde ekilebilir toprağı bulunmayan sarp bir kayalıktır. İyi işleyen bir tedarik sistemi olmadan bu adalarda sürekli yaşamak mümkün değildir. Boğsak Arkeolojik Yüzey Araştırması'nda, geç Antik Çağda ortaya çıkmış ya da süreklilik kazanarak genişlemiş yerleşimlerden, bu yerleşimlerin mimarisinden ve kalıcı yerleşimi mümkün kılan sosyal, ekonomik, politik, dinsel ve kültürel bağlantısallıkla ilgili araştırma sorularından yola çıkıldı.

Taşucu Körfezi, özellikle İ.S. 4. yüzyıldan başlayarak önemli bir dönüşüm geçirmiştir. Bunu yorumlamak için iki önemli etkeni göz önünde tutmak gerekir: İlk olarak, İ.S. 4. yüzyılın ilk yarısında, I. Constantinus'un günümüz İstanbul'unda kendi adını verdiği başkenti Konstantinopolis'i kurması Doğu Akdeniz'in ekonomik ve politik dengelerini değiştirmiştir. Yeni başkentin yarattığı talep Doğu Akdeniz'de deniz yolları üzerindeki bölgeleri canlandırmıştır. Buna paralel olarak, Hristiyanlığın önce yasallaşması, daha sonra devletin resmi dini olması, bu dönüşümdeki en önemli etkenler arasındadır. Pagan dünyanın ve devletin Hristiyanlaşmasıyla birlikte, kentsel ve kırsal alanlarda çok sayıda kilise, martyrium, hac merkezi, manastır, vb. dini yapı inşa edilmiştir. Gitgide önem kazanan hac hareketi bir yandan deniz trafiğini yoğunlaştırmıştır, öte yandan peyzajın Hristiyanlaşmasında rol oynamıştır. İsauria eyaletinin başkenti Seleukeia'nın bir buçuk kilometre güneyinde yer alan Hagia Thekla, İ.S. 4. yüzyılın sonlarından başlayarak Asia Minor'un en önemli hac merkezleri arasına katılmıştır.

Boğsak Adası'nda saptadığımız, beş adet bazilikal planlı kilise ile iki kiliseden oluşan bir dinsel kompleks üzerine çalışmalarımız, adayı Doğu Akdeniz hac hareketi ile ilişkilendirmeye götürdü. Boğsak'taki tüm kiliseler bitki örtüsüyle ve duvar yıkıntılarıyla kaplı olduğu için, yalnızca hac kompleksinde röloveden, fotogrametriye ve yersel LiDAR'a, mimari plastik envanterinden, arkeometrik örneklemeye uzanan hem geleneksel hem yenilikçi pekçok yöntem kullandık. Dana Adası'nda ise, kıyı yerleşimindeki beş kilise ile güney tepesindeki iki kiliseden oluşan komplekste yürüttüğümüz rölove ve belgeleme, fotogrametri

vehava LiDAR, arkeometrik ve jeolojik örnekleme çalışmaları, İsauria'da geç Antik dinsel mimarinin yorumlanması için yeni veriler sağladı. Geç Antik çağda ortaya çıkan ada yerleşimlerinde, işlevlerinden her zaman emin olmasak bile, depolar, dükkânlar, sarnıçlar, ama en çok da konutlar mimari dokunun ana öğeleridir. Boğsak ve Dana adalarındaki yerleşimlerin en büyük iki konutunu bir arada değerlendirdiğimizde göze çarpan farklılıklar görülmektedir. Bu konutların yerleşimdeki konumları, kapladıkları alan, yapım teknikleri, mekânsal ilişkileri, bu konutlar gibi aynı çevre ve iklim koşullarını paylaşan ada yerleşimlerinin de eşdeğer olmadığını göstermektedir. Nitekim, araştırmamızın başında Dana Adası'ndaki kalıntıların Boğsak Adası'ndakine benzer, buna karşılık daha büyük bir yerleşime ait olduğu varsayımıyla yola çıkmışken, bu alanın İsauria eyaletinin en büyük taş ocakçılığı merkezi olduğunu gördük.

Boğsak'ın neredeyse 40 katı büyüklükteki Dana Adası'nda yerleşim, adanın iki bölgesine yayılmıştır: Esas ve büyük yerleşim, karaya bakan kuzeybatı kıyısı ve yamaçlarındadır. Bu alan Erken Roma (MÖ 1. yüzyıl ortası-MS 3. yüzyıl ortası) döneminde kısıtlı, belki mevsimsel kullanılmış, Boğsak Adası'nda olduğu gibi 4. yüzyıldan sonra geniş bir yerleşime dönüşmüştür. İkincil ve çok daha küçük yerleşim ise, güney tepelerinde, Klasik Çağ öncesinde geçici karakol olarak inşa edildiğini tahmin ettiğimiz kalelerin içinde ve çevresinde yine geç Antik Çağda ortaya çıkmıştır.

Dana Adası'nı, bölgedeki eş zamanlı öbür yerleşimlerden ayıran özelliği çok geniş taş ocakçılığı bölgesidir. Güneydoğu yamaçlarındaki ocaklar, üst yerleşimin inşası için açılmış yerel kaynaklar olmalıdır. Kıyı yerleşimiyle yanyana, hatta iç içe olan taş ocakları ise Dana Adası'nın taş ticaretine dayalı ekonomisinin temelini oluşturmaktadır (Resim 2). Taş talebini karşılamanın en kolay ve hesaplı yolu deniz taşımacılığı olduğu için en önemli taş ocakları genellikle deniz ve ırmak yolları üzerinde bulunur. Dana adasından çıkarılan kireç taşı bölgedeki inşaatlarda, 5.-6. yüzyıllarda dini yapıların inşasında kullanılmış olabilir.

Dana Adası, boyutları, topografik yapısı, bitki örtüsünün özellikleri, arkeolojik ve mimari kalıntıların çeşitliliği, miktarı ve yayılımıyla, bu arkeolojik peyzaja uygun, güncellenmiş bir saha metodolojisi gerektirmiştir. 2010 yılından bugüne dijital belgeleme, ölçüm, analiz ve sunum tekniklerindeki hızlı ilerleme, yüzey araştırması yöntemlerini değiştirmiştir. Helyum balondan avucumuza sığan dronlara, Total Station'dan yersel ve hava LiDAR'a, geleneksel röloveden fotogrametriye uzanan metodolojik süreç, aletlere ve tekniklere ulaşma, bunları kullanmayı öğrenme olanaklarına bağlı olarak, inişli çıkışlı seyretmiştir.

Nasıl arkeolojik peyzaj tekil sitlere indirgenemezse, arkeoloji bilimi de geçmişte donup kalmış zaman kapsüllerinin araştırılmasından ibaret değildir. Bu yaklaşımla, araştırma bölgesini tüm unsurlarıyla ve tüm zamanlarıyla ele almaya çabalıyoruz. Ekip üyelerimiz yalnızca arkeolojik kalıntıları değil araştırma bölgemizdeki modern mimarlık örneklerini de konu ediniyor. Fırsat buldukça yöre halkıyla sözlü tarih söyleşileri yapıyoruz. Broşürler, yerel toplantılar, sosyal medya hesaplarımız ile çalışmalarımızı daha geniş bir kitleye ulaştırmaya çabalıyoruz.

Boğsak Arkeolojik Yüzey Araştırması boyunca, incelediğimiz coğrafyayı insan faaliyetinin arka planı olarak değil, insanların doğayla etkileşimi ve eylemleri sonucunda ürettikleri anlamlarla, anlatılarla ve simgelerle bir arada ele aldık. Araştırmamızın yeni evresinde, bölgenin kültürel ve doğal peyzajını, somut olan ve somut olmayan öğeleriyle birlikte ve bilimsel veriler ışığında tanıtmaya gönüllüüz. Bu amaçla, Silifke İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü ve Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi (MSGSÜ) arasında imzalanan bir protokolle, eski Boğsak ilkokulunun ve arazisinin MSGSÜ'ne bağlı, Boğsak Arkeoloji ve Tanıtım Merkezi olarak işlevlendirilmesi çalışmalarına başladık. Kısaca Boğsak Merkez adını verdiğimiz bu mekânın, kültürel miras öğelerinin kuşaklar arası aktarımını kolaylaştıracak, yerel halk arasındaki bağları güçlendirecek, yerel kültürel öğelerin bölgeyi ziyaret eden turist, eğitimci, sanatçı, öğrenci ve araştırmacılara tanıtılacağı, yaşayan geleneklerin etkin biçimde deneyimleneceği bir yer olmasını amaçlıyoruz.

Web ve sosyal medya hesapları:

www.bogsakarchaeology.org

www.facebook.com/bogsakarkeoloji

www.instagramcom/bogsakarkeoloji

Resim 1: Boğsak Adası. Ufukta Güvercin ve Dana Adası, Karşıda Kavurkaklık Tepesi ve Boğsak Koyu

Resim 2: Dana Adası'nda Taş Ocaklarının Arasında ve Üstünde İnşa Edilmiş Bir Yapı Grubu

Aksaray İli Paleolitik Çağ Yüzey Araştırması (2015-2019)

Dr. Öğr. Üyesi İrfan Deniz YAMAN, Aksaray Üniversitesi, irfandenizyaman@gmail.com

Mustafa YILDIZ - Yavuz AYDIN - Ferhat MAKSUDOV - İraz Aslı YAMAN

Aksaray ili ve çevresinde yürütülen Paleolitik Çağ konulu yüzey araştırması çalışmaları, 2015 yılında başlatılmış ve 2019 yılı itibarıyla sonlandırılmıştır. Bu yüzey araştırmasının başlatılmasındaki temel nedenler arasında; Aksaray ve yakın çevresinin Paleolitik potansiyelini anlamak, yontmataş alet üretimi için uygun olan hammadde kaynaklarının tespit edilmesi ve kazı yapılabilecek bir alanın bulunması yer almaktadır. Aksaray, insanlık tarihinde önemli coğrafyalardan birisi olmuştur. Özellikle içilebilir su kaynakları, başta obsidiyen olmak üzere yontmaya uygun hammadde kaynakları, elverişli çevresel koşullara (fauna, flora vb.) sahip olması sebebiyle farklı arkeolojik dönemlerde insan gruplarına ev sahipliği yapmıştır. Günümüze kadar sürdürülen çalışmalar sonucunda; Neolitik, Kalkolitik, Tunç, Asur Ticaret Kolonileri çağları gibi farklı süreçlerde insan yaşamına dair yerleşim alanları ortaya çıkarılmıştır. İnsan türünün dünya üzerinde ortaya çıkışından itibaren başlatılan Paleolitik Çağ sürecinde ise, Aksaray çevresinin durumu birkaç buluntu dışında bilinmezliğini korumaktaydı. Niğde sınırlarında yer alan Kaletepe 3 kazıları ve Konya sınırlarında yer alan Dursunlu kazıları konum olarak Aksaray'a en yakın Paleolitik yerleşim örnekleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Yürütülen yüzey araştırmaları, Aksaray çevresinin Paleolitik Çağ sürecinde hangi dönemlerde ve ne yoğunlukta ziyaret edilen bir coğrafya olduğunun anlaşılmasını sağlamış ve aynı zamanda geniş anlamda Anadolu genelindeki Paleolitik insan hareketliliğini anlamakta da büyük yarar sağlamıştır.

2015 yılında ilki gerçekleştirilen çalışmalarda öncelikle daha önce yüzey araştırması yapılmamış alanlar tercih edilmiştir. Bu alanlar hem Niğde ve Nevşehir üzerinden Aksaray'a gelen rotaları hem de Aksaray'dan Konya'ya veya Ankara'ya doğru ilerleyen rotaları araştırma imkânı sağlamıştır. Paleolitik Çağ sürecinde yaşanan göç olayını tek taraflı düşünmemek gerekmektedir. İnsan gruplarının Anadolu coğrafyasını sadece Avrupa'ya geçiş için kullanmış olduklarını varsaymak hataya sebep olacaktır. Bu göç hem Anadolu coğrafyası içinde farklı yönlere hem de Avrupa'dan ülkemize doğru yaşanmış olabilir. Bu bağlamda Aksaray çevresinde tespit edilen buluntu alanları sözü edilen bakış açısıyla yorumlanmıştır. Paleolitik Çağ sürecinde yaşamış insan topluluklarının yontmataş alet üretimi için en fazla tercih ettikleri taşlardan bir tanesi obsidiyendir. Aksaray çevresinde Nenezi Dağı daha önce bilinen ve aynı zamanda kayıt altına alınmış bir kaynak durumundadır. Hasan Dağı çevresinde ise varlığından söz edilen bir başka obsidiyen kaynağı daha mevcuttur. Bu kaynak tam olarak konumu ve niteliği anlatılmayan bir alandır. 2016 yılı çalışmaları kapsamında bu kaynağa gidilmiştir. Kaynak çevresinde çok sayıda doğal haldeki obsidiyenlerin yanı sıra Alt ve Orta Paleolitik dönemlere ait yontmataş buluntulara da rastlanmıştır. Yine 2016 yılında tespit edilen Acheuleen tip iki yüzeyli, araştırmalar sırasında ortaya çıkan bir diğer Paleolitik bulgudur. Hasan Dağı'nın kuzey ve batı yamaçlarında ortaya konulan Paleolitik buluntular, bu alanın Paleolitik Çağ sürecinde insanlar tarafından ziyaret edildiğinin kanıtıdır. Bu noktada

önemli bir konuyu hatırlatmakta yarar olacaktır; Hasan Dağı gibi volkanik bir dağın hangi zaman dilimlerinde aktif olduğunun, ne kadarlık bir alanda bu volkanizmanın görüldüğünün ve etkisinin ne kadar süre devam ettiğinin mutlak suretle ortaya konulması gerekir. Zira Pleistosen dönem boyunca birden fazla kez bu dağın aktif hale geldiği bilinmektedir. Dolayısıyla bu süreçlerde bu dağın çevresinde insan yaşantısının var olması mümkün değildir. Ayrıca volkan patlamalarının mevcut arazi üzerinde yaratacağı değişiklik ve aynı zamanda birçok alanın üzerini kapladığı da göz önünde bulundurulmalıdır. Aksaray çevresinde sürdürülen yüzey araştırmalarında ortaya konulan bir diğer önemli keşif 2018 çalışmaları kapsamında gerçekleşmiştir. Çalışma alanına dağılmış durumda toplam on adet çakmaktaşı kaynağının aynı zamanda işlik yerleri oldukları belirlenmiştir. Küçük boyutlu (< 10 cm) iki yüzeyliler, çontuklu aletler ve taş delgiler gibi Paleolitik karakterli buluntuların tamamı bu kaynakların çevresinde ortaya çıkmıştır. Aynı zamanda doğal mağaraların çalışma alanı içindeki varlığı dikkat çeker. Yumuk Ören Mağarası yakın çevresindeki buluntu topluluğu ile diğerlerinde daha fazla potansiyel taşımaktadır. Bu alanda gerçekleştirilecek kazı çalışmaları, yüzey buluntularını ve aynı zamanda kültürel stratigrafiyi anlama konusunda yarar sağlayacaktır. 2018 yılı araştırmalarında görülen çakmaktaşı ve stratigrafi konusunda yapılan çalışmalarda, araştırma sahasının büyük bir bölümüne yayılan bir göl olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Bu göl Pliyosen dönemde varlığı bilinen ama Pleistosen dönem sürecinde ne kadarlık bir alana yayıldığı bilinmeyen bir göldür. Pleistosen dönemde bu alanda insan yaşantısına dair izlerin varlığı, olasılıkla bu gölün küçük parçalara bölünerek belirsiz bir süre boyunca varlığını sürdürmüş olabileceğinin kanıtı olabilir. Bu olasılığın ispatı için elbette dolgu içi buluntulara ihtiyaç bulunmaktadır. 2019 yılı çalışmaları kapsamında tespit edilen üç yüzlü kazma Paleolitik buluntular arasında tek örnek olmasıyla diğerlerinden ayrılır. Ayrıca granit gibi normalde alet yapımı için fazla tercih edilmeyen bir taş türünden üretilmiş olması da dikkat çekicidir. Paleolitik buluntu grupları içinde 2015 ve 2016 yıllarında tespit edilen Clactonien yongalar ve Levallois çekirdekler de yer almaktadır.

Beş sezon boyunca sürdürülen araştırmalar sonucunda toplam 27 buluntu alanı tespit edilmiştir. Buluntu alanlarını genel özellikleri itibariyle iki ana grup altında değerlendirmek mümkündür. İlk grubu oluşturan buluntu alanları 1100-1400 metre yüksekliğe sahip yüksek düzlükler, dağ yamaçları gibi alanlardan oluşmaktadır. İkinci grupta ise diğerlerinden tamamen farklı özelliklere sahip olan Armutlu çevresi buluntu alanları yer alır. Bu alanların denizden yüksekliği 1000-1100 metre civarındadır ve tarım arazisi olarak değerlendirilen alanların hemen yanında yer alan alçak tepelerde bulunurlar. Az sayıdaki tekil buluntu alanı dışarıda bırakılacak olursa, buluntu alanlarının tamamı yakını hammadde kaynaklarında yer alırlar ve işlik alanı niteliğindedirler. Buluntu alanlarının konumlarına göre dağılımına bakıldığında, ağırlıklı olarak Aksaray şehir merkezinin güney ve güneybatı bölümünde yoğunluk olduğu görülür. Bu alan aynı zamanda Hasan Dağı yakınları olarak tarif edilebilir, ayrıca Kaletepe Deresi 3 ve Göllüdağ obsidiyen kaynaklarına 30-35 km uzaklıktadır. Ortaya çıkan tabloya göre Aksaray çevresindeki Paleolitik buluntu alanları daha çok Niğde çevresiyle ilişkili gibi görünmektedir. Bu ilişkinin olasılığını arttıran sonuçlardan bir tanesi Paleolitik dönemler açısından görülen benzerliktir. Hem Kaletepe Deresi 3 kazılarında hem de Göllüdağ çevresinde sürdürülen yüzey araştırmalarında Alt ve Orta Paleolitik dönemlere ait bulgular ön plana çıkmaktadır. Aynı zamanda Üst Paleolitik ve Epipaleolitik dönemlere ait bulgular yok

denecek kadar azdır. Aksaray çevresinde ortaya çıkan sonuçlarda aynı durumu yansıtmaktadır. Bu görünümün daha somut hale gelebilmesi için gerekli olan çalışmalardan bir tanesi ise kazı faaliyetleridir. Aksaray'da gerçekleştirilecek olan kazı çalışması ile hem mutlak tarihlendirmeler elde edilebilecek hem de kültürel stratigrafiyi daha iyi anlama şansı yakalanacaktır.

Resim 1

Resim 2

Larisa (Buruncuk) Yüzey Araştırmaları

Ozan YILDIRIM, İstanbul Teknik Üniversitesi, ozan135@gmail.com
Dr. İlgin KÜLEKÇİ, İstanbul Teknik Üniversitesi, ilginkulekci@gmail.com
Prof. Dr. Turgut SANER, İstanbul Teknik Üniversitesi, saner@itu.edu.tr

Antik Aiolis bölgesi kentlerinden biri olan Larisa'nın kalıntıları Dumanlı Dağ'ın bir uzantısının üzerinde, Gediz Ovası'na hakim iki tepede ve bunların arasında kalan alanda yayılmaktadır. Larisa'da İsveç-Alman inisiyatifi altındaki ilk arkeolojik çalışma 1902 yılında gerçekleştirilmiş, 1932-34 yılları arasında yapılan kazılardan sonra alan terk edilmiştir. Kazılar esas olarak akropole odaklanmış, öncelikle anıtsal yapılar ortaya çıkarılmıştır. Akropol dışındaki kazı çalışmaları nekropolde az sayıda mezar yapısı, kısmen surlar ve şehir alanında beş adet sondaj çukuru ile sınırlı kalmıştır. Araştırmalar, tarihi Neolitik döneme kadar takip edilebilen kentin MÖ 6.-4. yüzyıllar arasında yoğun olarak yapılaştığını göstermektedir. Batıdaki tepe üzerinde anıtsal surlarla çevrili bir akropol, bunun dışında uzanan şehir alanı, geniş bir nekropol; doğudaki tepe üzerinde de bir kale ve eteğinde bir yerleşim alanı bulunmaktadır.

20. yüzyıl araştırmalarının sonuçlarına yeni bilgiler katmak amacıyla 2010 yılından bu yana Prof. Dr. Turgut Saner'in(İTÜ) başkanlığında bir ekip mimari ağırlıklı bir yüzey araştırması yürütmektedir. Alanın topografyası ile birlikte, kazılarda ortaya çıkarılan yapılar ve yüzeyde tespit edilen pek çok yeni mimari iz taş planlarıyla belgelenmiştir. Yeni tespitlerle; bilinen nekropol alanının sınırları önemli ölçüde genişlemiş, iki tepe arasında kalan alçak alanda tarımla ilişkili yapılar belgelenmiştir. Araştırmalar ekip üyelerinin yüksek lisans ve doktora tezleri kapsamında detaylandırılmaktadır. Bu sunumda yüzey araştırmalarının güncel sonuçları ile şehir dinamiklerine ilişkin bilgi ve yorumlar paylaşılacaktır.

Nevşehir ve İlçeleri Demir-Roma Çağları Arkeolojik Yüzey Araştırmalarının Orta Anadolu Arkeolojisine Katkıları

Dr. Öğr. Üyesi Handan YILDIZHAN, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi
hndnyildizhan@yahoo.com

Nevşehir ve İlçelerinde Demir-Roma Çağlarına yönelik arkeolojik araştırmaların oldukça yetersiz olduğu tespiti üzerine bölgede 2019 yılında arkeolojik araştırmalara başlanmıştır.

Bu amaçla iki yıldır İlin kuzey-güney batı hattında kalan alanlarda sürdürülen araştırmaların sonuçları; bölgedeki söz konusu döneme ait yerleşim ve savunma sistemlerinin yanı sıra nekropol alanları ile birlikte hem ölü gömme adetleri hem de tespit edilen bazı ikonografik veriler sayesinde inanç sistemi ve ölü kültü konusunda kısmen de olsa bölgenin kültür tarihini aydınlatmaya yönelik önemli bilgiler ortaya çıkartmıştır. İlçe sınırları içinde sürdürülen araştırmalar yerleşim ve savunma birimleri ile nekropol alanları olmak üzere üç ana çerçevede gerçekleştirilmiştir.

Bölgedeki yerleşim ve savunma sistemlerine yönelik araştırmalarda, Zank, Topaklı, Paşalı, Çalış Belkuyu, Manay Tepe, Banayardı, Yazıhöyük, Budraöreni, Çakıllı Büyük Kale gibi daha önceki araştırmalarda tespit edilmiş yerleşimlerin yanı sıra, Özkonak Lalelik, ve Ürgüp Kurtderesi, Sobesos Orta Tepe ve Derinkuyu Banayardı Yeraltı Şehri ve buraya bağlandığı düşünülen bir antik yol örneklerinde olduğu gibi ilk kez bu araştırma ile tespit edilmiş ikisi savunma karakterli dört yeni höyük, bir antik yol ve bir yerleşim alanı olmak üzere toplamda on beş birim incelenmiştir.

Höyük yerleşimlerinin daha çok vadi ve çöküntü ovalarında ağırlık kazandıkları görülmektedir. Höyüklerden ele geçen buluntuların paralel özellikler taşıdıkları tespit edilmiştir. Bu durum ve tespit edilebilen yol ağları dikkate alındığında bölgede MÖ 3-2. binden itibaren başlayan ve Roma Dönemi sonlarına kadar uzanan nasıl bir yerleşim şeması olduğu hakkında önemli bilgiler sunmaktadır. Araştırma sonuçları ayrıca bu yerleşimlerin savunmasına yönelik sistemin de nasıl organize olduğu hakkında bir takım ipuçları sağlamıştır.

Topaklı ve Zank Höyük yakınlarındaki Sarılar ve Çalış yakınlarındaki Belkuyu Höyükte ele geçen Roma dönemine ait mil taşları bize Roma döneminde Avanos'un kuzeyindeki bu yerleşimleri içine alan ve olasılıkla Avanos yakınlarında Kızılırmak üzerine kurulan bir köprüyle Kayseria'ya bağlanan önemli bir yol sisteminin bulunması gerektiğinin açık birer kanıtıdır. Ayrıca Avanos Çalış merkezi yakınlarında açığa çıkartılan pithoslar Roma Dönemi'nde bu bölgede tarıma dayalı çiftlik yerleşimlerinin de varlığına işaret etmektedir. Bölgenin daha güney doğusuna indiğimizde, Derinkuyu'ya bağlı Manay Höyük, Banayardı Höyük ve yeraltı şehri ile bağlantılı bir yol ağının bir bölümünün tespit edilmiştir. Bu tespitle Roma yolu üzerinde yer aldığını bildiğimiz Yazıhöyüğü de eklediğimizde elimizdeki bu

veriler, Derinkuyu’da yer alan bu yerleşimlerinin, ticari ve stratejik yol ağları ile birbirine bağlanan merkezler olduğunun birer göstergesidir.

Diğer yandan Derinkuyu Teodoros Trion Kilisesi bahçesinde tespit ettiğimiz ve benzer örnekleri sayesinde Severuslar Dönemine tarihlenen mermer Ionkymationlu bir arşitrav firiz bloğu söz konusu dönemde Derinkuyu merkezde bu bloğunun ait olabileceği büyük boyutlu mermer bir yapının varlığına işaret etmektedir.

Bölgedeki bu yerleşim birimlerinin güvenliği sağlayacak büyük kaleler ve bu kalelerin ile genel güvenlik ağının tamamlayıcısı durumundaki küçük tahkimat noktalarının varlığı beklemek yerinde olacaktır. Bu bağlamda Özkonak Lalelik, Derinkuyu Çakıllı Küçük Kale ve Ürgüp Kurtderesi’nde tespit edilen savuma karakterli yerleşim birimleri bölgedeki ova ve vadi yerleşimlerinin güvenliğine yönelik savunma sistemlerinin birer parçası olmalıdır.

Bölgedeki vadilerin oluşturdukları koyakların kayalık yamaç yüzeyleri ile tepe bölümlerinin ise kaya mezarları ve nekropol alanları için oldukça elverişli olduğu gözlemlenmiştir. Çalışma alanı kapsamında Avanos, Nevşehir, Ürgüp, Derinkuyu ve Kaymaklı’da olmak üzere birbirinden farklı toplamda on iki nekropol alanı incelenmiştir. MÖ 1. yüzyıl ile MS 2. yüzyılın ortaları ve sonrasına tarihlenen nekroloji ve nekrolojiye ait bulgular; tümülüsler, kaya mezarları, yeraltı kaya oda mezarları, basit mezarlar, altınlar ve tören alanları ile mezar stelleri ve altlıkları şeklinde kategorize edilebilir.

Şimdilik elde edilen veriler çerçevesinde araştırma bölgesinde yer alan tümülüslerin bir bölümünün Geç Hellenistik-Roma döneminde inşa edilmiş oldukları tespit edilmiştir. Bölgede varlığı belirlenen birinden farklı cephe ve iç düzenlemelerine sahip kaya mezarlarını içeren nekropol alanlarının MS 2 yüzyılın ortalarından itibaren görülmeye başladığı bu alanların ve mezarların bazılarının Bizans döneminde gerçekleştirilen bir takım müdahalelerle yeniden kullanım gördüğü belirlenmiştir.

Nekropol alanlarında bulunan mezar tipleri ve mezarlar üzerinde yer alan ikonografiye ait veriler Kapadokya bölgesinin diğer bölümlerinde de karşılaşılan ölü gömme gelenekleri ve ölü kültürüyle paralel özellikler göstermektedir. Bu bağlamda Kaymaklı Evcik Üstü Nekropol Alanında tespit ettiğimiz Men kültürüne ilişkin ikonografik veri (Resim 1) Nevşehir ve civarında Men kütünün varlığını kanıtlayan ilk örnek olması bakımından önemlidir. Ayrıca Avanos’a bağlı Çalış köyü sınırları içinde tespit edilen nekropol alanı ve bununla ilişkili buluntular (Resim 2-3) bölgenin Roma Dönemi yaşantısına ve ölü gömme adetlerine ışık tutacak niteliktedir.

Araştırma sahasında kayıt altına alınan mezar örneklerinden yola çıkarak Kapadokya bölgesinin Roma kültürüyle etkileşim içine kaldığı anlaşılmaktadır. Bu etkileşim süreci I. Arkhelalos’un Aktium savaşından sonra Augustus tarafından Kapadokya kralı olarak tekrar atandığı ve Romanın da bölgeye yerleştiği sürece paralel olarak başlamış olmalıdır. Arkhelaos da diğer vasa krallar gibi Roma ideallerinin Kapadokya’daki temsilcisidir. Temelleri bu şekilde atılmış bölgedeki Romalılaştırma politikası Augustus’tan sonraki dönemlerde kurulan ya da geliştirilen kentlerle ve çok sayıdaki kırsal yerleşimle de kendisini iyice hissettirir hale gelmiştir.

Bu süreçte bölge, bir yandan kendi geleneksel uygulamalarını devam ettirirken, diğer yandan da bunları Roma mimarisinin estetik ve teknik özellikleri ile birleştirmiştir. Araştırma sahasında tespit edilen mezarların Kapadokya'nın diğer bölgelerindeki örneklerle ortak bir mimari dili kullanıyor olması Roma döneminde bölgede ortaya çıkan kültür sentezinin mimari üzerindeki en somut yansımasıdır.

Resim 1: Evcik Üstü M16 Men Kültüne İlişkin İkonografik Veriler

Resim 2: Belkuyu Nekropolü M54 Gemma

Resim 3: Belkuyu Nekropolü Stel 1

Uşak Protohistorik Dönem Yüzey Araştırması (UPDAP) 2019 Yılı Sonuçları

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Ali YILMAZ, Uşak Üniversitesi
mehmetaliylmz@gmail.com

Uşak Protohistorik Dönem Yüzey Araştırmaları Projesi'nin (UPDAP) üçüncü sezonu 2019 yılında gerçekleştirilmiştir. Ağırlıklı olarak Uşak Banaz ve Merkez ilçedeki Erken Tunç Çağı'ndan Demir Çağı sonuna kadar yerleşim görmüş buluntu yerlerinin yerleşim silsilesi, yerleşim şablonu ve bölgeler arası etkilerini anlamak için yaygın yüzey araştırmaları (*extensive survey*) metodu kullanılmıştır. 2019 yılında 7'si Banaz ilçe sınırlarında, 19 tanesi ise Merkez ilçe sınırlarında toplamda 26 köyde 19 höyük, 3 nekropol, 8 Roma veya Geç Antik Çağ yerleşimi incelenmiştir.

Uşak ili Merkez ve Banaz ilçelerindeki bütün tespitli veya tescilli protohistorik dönem yerleşimleri incelenmiştir. Uşak Protohistorik Dönem Yüzey Araştırmaları Projesi (UPDAP) 2019 yılı çalışmalarıyla tespit edilen Düzkışla Höyük zengin buluntu topluluğuyla bölgenin prehistoryasına dair önemli veriler sağlamıştır. Neolitik yaşam biçiminin Anadolu'daki dağılımını ve yayılımını anlamak açısından önem taşıyan Düzkışla buluntuları, özellikle şimdiye kadar çok kısıtlı Neolitik araştırmalara sahne olmuş Uşak'ta yer alması bakımından ön plana çıkar. Nitekim yakın zamana kadar Uşak ve çevresi Neolitik Dönemle ilişkili yayınlarda ve haritalarda bir boşluk olarak kalmıştı. Yerleşimden elde edilen boya bezemeli ve bezemesiz çanak çömlek parçaları Geç Neolitik ve Kalkolitik dönem özellikleri göstermektedir. Çanak çömlek parçalarının dışında çok sayıda obsidiyen ve çakmaktaşı alet, ezgi taşı parçaları, vurgaçlar, taş kaplar (mermer), sapan taşları ve iki figürin parçası ele geçmiştir. Şüphesiz en karakteristik buluntular figürinlerdir. Birisi steatopik yapıda, sokma başlı bir ana tanrıça figürini parçasıdır. Göbek ve bir memesi korunagelmiştir. Diğeri ise konik yapıda, alt bölümü iç bükey, kulak ve burun çimdik ile plastik olarak verilmiş bir pişmiş toprak figürindir). Figürinler dışında üç adet sürtme taş, bazalttan yapılmış balta, bir adet serpantinden yapılmış küçük yassı keski ele geçmiştir. Söz konusu bulguların detaylı değerlendirileceği makale yayın aşamasındadır.

ETÇ'de Uşak Merkez ve Banaz ilçeleri yerleşimlerinin neredeyse tümünde bir yerleşim organizasyonu dikkati çekmektedir. Birbirlerine ortalama 5-6 km uzaklıktaki yerleşimlerin arasındaki kültürel ilişkiler de bu bağlantıyı kanıtlamaktadır. Araştırma bölgesinin sınır bölgelerindeki diğer kültürlerle ilişkileri dışında Uşak bölgesinin kendine has kültürünü de vurgulamak gerekir. Bu dönem için düz yerleşme, yamaç yerleşimi ve tepe üstü yerleşim gibi farklı yerleşim biçimleri kendini göstermektedir. Yerleşim biçimlerinin farklılıkları, malzeme analizleri ve bağlantı yollarının analizi ile dönemin yaşayış biçimleri konusunda daha ayrıntılı bilgiler sunacaktır.

OTÇ için bölgede daha organize ve büyük yerleşim yerleriyle temsil edilen bir kültürden bahsedebiliriz. ETÇ'deki gibi birbirine günlük ulaşım mesafesinde olan yerleşimlerin kilit bölgelerine kurulmuş büyük boyutlu yerleşimler bölgesel idare merkezleri

olabilir. İç Batı Anadolu'nun kültürel ve siyasal gelişiminin ETÇ III ile başlayıp OTÇ'de gelişip karakterize olduğunu biliyoruz. Bu doğrultuda ana yerleşimlerin ve uydularının belirlenmesi hususundaki çalışmalar devam etmektedir. Çalışmalar arasında arkeolojik materyalin değerlendirilmesi de önemlidir. Özellikle çanak çömlek parçalarının incelenmesi atölye çalışmalarımızın en yoğun bölümünü oluşturmaktadır. Hazırlanmakta olan yüksek lisans tezi OTÇ çanak çömleğinin karakteri, yayılımı ve bölgeler arası ilişkileri göstermesi açısından nitelikli bilgiler sunacaktır.

2019 yılı çalışmalarının en önemli sonuçlarından birisi de DÇ ile ilgili buluntu yerlerinin tespiti olmuştur. Kedyünü, Yele, Elmacık, Bölme, Kapancık, Kenantepe, Gerdekkayası, Asartepe ve Hisar höyüklerinde elde edilen DÇ çanak çömleği, özellikle DÇ yerleşim düzenini ve kültürel çeşitliliğini analiz edebilmemizi kolaylaştıracak buluntular sağlamıştır.

Arkeolojik yüzey araştırmalarının arazi çalışmalarının ardında atölye çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Yüzey araştırmalarında ele geçen buluntu gruplarının arasında en yoğun olanı çanak çömlek parçalarıdır. Çanak çömlek parçalarının yanı sıra pişmiş toprak ağırşak veya hilal ağırlık parçaları ile taş eser parçaları önemli buluntu grupları arasındadır. Uşak Üniversitesi bünyesinde kurulan Arkeoloji Laboratuvarı'nda araştırma sırasında toplanan tüm buluntular buluntu alanlarına göre tek tek numaralandırılmıştır. Verilen etüdlük eser numaralarına göre el yordamıyla aydıngere çizilen çanak çömlekler, tarayıcıdan geçirilip Photoshop programı yardımıyla temizlenerek ölçeklendirilmektedir. Ardından taranan çanak çömlek çizimleri CorelDraw programında çizilerek dijital ortama aktarılmaktadır. Her bir parça laboratuvarında kurulan fotoğraf stüdyosunda Helicon Focus programı kullanılarak fotoğraflanmaktadır. Bu program sayesinde her bölgesi net olan küçük buluntu fotoğrafları elde edilmektedir. Son olarak tüm çalışmalar Filemaker programında hazırlanan "UPDAP Etüdlük Eser Veritabanı"na aktarılmaktadır. Çanak çömlek, etüdlük ve envanterlik eserlerin veritabanı www.updap.org internet sayfamızda güncellenerek diğer araştırmacılarla paylaşılmaktadır.

Uşak Protohistorik Dönem Yüzey Araştırmalarına ilerleyen yıllarda araştırmalarının tamamladığımız Merkez ve Banaz ilçeleri dışından Uşak'ın diğer ilçelerini de kapsayan bir proje ile devam edilmesi planlanmaktadır. Böylelikle elde edilen sonuçların daha geniş bir çerçevede değerlendirilmesi mümkün olacaktır.

Tunceli İli Yüzey Araştırması 2019-2020 Sonuçları

Yasemin YILMAZ, Düzce Üniversitesi

yaseminyilmaz@duzce.edu.tr

Mehmet Ali POLAT - Mehmet Ozan ÖZBUDAK - Kenan ÖNCEL - Berkay DİNÇER –
Didem TOY - Özgür ŞAHİN - Sidar GÜNDÜZALP

Tunceli İli ve İlçelerinde; ‘Prehistorik, Protohistorik, Klasik ve Orta Çağ Dönemlerindeki Yerleşim ve Kullanılma Potansiyeli’ (Proje No: YA016202) adlı araştırmaya 2015 yılında başlanmış ve 2020 sezonu ile birlikte 5 yıl tamamlanmıştır. Projede, Tunceli İli sınırları içindeki arkeolojik kalıntıların dönem ayırt etmeden araştırılması hedeflenmiştir. Tunceli’deki ilk arkeolojik çalışmalara, Keban Projesi kapsamında yapılan kazı ve yüzey araştırmalarıyla başlanmıştır. Bu kapsamda bölgede Alt Paleolitik ve Orta Paleolitik Döneme ait kalıntılar belirlenmiştir. Pulur-Sakyol’da yapılan kazılarda ise özellikle İlk Tunç Çağı’na tarihlenen Karaz Kültürüne ait bulgular elde edilmiştir. Kentte Pulur-Sakyol’dan sonra kazı çalışmaları devam etmemiş, farklı zamanlarda yapılan yüzey araştırmaları ise belirli dönemlere odaklanmıştır. 2015 yılında başlattığımız araştırma Projesi; Tunceli merkez, Pertek, Mazgirt, Çemişgezek, Pülümür, Ovacık, Nazimiye ve Hozat ilçelerini kapsamakla birlikte ağırlıklı olarak Pertek ilçesinde çalışılmıştır. İlçede Kılıç Kökten’in (1976) yaptığı yüzey araştırmalarında Paleolitik Çağa tarihlenen alanlar olduğu bildirilmiştir. Bu alanlara yakın yerler 2019 yılında yaygın yüzey taraması yöntemiyle araştırılmıştır. Pınarlar ve Yeniköy köylerinin sınırları içinde birbirine yaklaşık 1-2 km mesafede konumlanan, Alt ve Orta Paleolitik Dönemlere ait yoğun yontma taş buluntu topluluklarının olduğu yerler belirlenmiştir. Bu alanlar aynı zamanda çakmaktaşı kaynaklarına da yakın ve höyüklerle ilişkilidir. Pertek’te saptadığımız Alt-Orta Paleolitik Döneme ait yontma taşların bir bölümü Kaynarca Höyüğü’nün üzerine oturduğu zemindeki tarlalardadır. Teknolojik özellikleri ve çok sayıda olmaları bu alanın Paleolitik Çağ’da kullanılmaya başlandığını düşündürmektedir. Ancak zaman içerisinde paleo-çevrede yaşanmış olması muhtemel değişimlerde akılda tutulmaktadır. 2020 yılında Çemişgezek ve Ovacıkta keşfettiğimiz yeni Paleolitik çağ buluntu topluluklarının bulunduğu alanlar önemli sonuçlara ulaşmamızı sağlamıştır. Çemişgezek İlçesi Gözlü Çayır Köyü Çakmaklı Mevkiinde kısa süreli olarak yapılan yüzey taramasında Alt/Orta Paleolitik Döneme tarihlenebilecek nitelikte yontma taşların olduğu bir alan tespit edilmiştir. Ovacık İlçesi Akyayık Köyü sınırları içinde, Taht sırtları olarak adlandırılan mevkiide, Mercan deresine bakan teraslarda bulunan yontma taşlar ise özellikle erken insan topluluklarının yaşam alanları ve kullandıkları olası güzergâhların saptanması açısından önemlidir. Tespit edilen alanın doğal ortamı, bir yanda yabani hayvanların uğrak noktası olan tatlı su kaynakları, diğer yanda yabani hayvanların yaşam alanı olan ormanlık alanlar gibi prehistorik dönem kullanım alanlarının ‘tipik özelliklerini’ taşımaktadır. Burada birbirine yakın teraslarda Orta Paleolitik ağırlıklı ve az olsa da Orta Paleolitik’in sonu ve olasılıkla Üst Paleolitik Döneme tarihlenebilecek yontma taşlar bulunmuştur.

2019 yılında, Pertek İlçe merkezinde yapılan çalışmalarda, Soğukpınar mevkiinde, üzerinde Masume Hatun Türbesi ve güncel mezarlığın olduğu alanın kesitlerinde az da olsa çanak çömlek parçaları bulunmuş, ayrıca kesitte yer yer yapı kalıntlarına ait izler tespit edilmiştir. Bulunan çanak çömleklerin bazıları İlk Tunç Çağı'na ait olabilecek niteliktedir. Pertek ilçesi çıkışında Pertek-Tunceli karayolunun sol tarafında yer alan yamaçta dönemi tam belirlenemeyen kaya mezarları tespit edilmiştir. Pertek-Tunceli karayolu üzerinde Derebaşı mevkiinde yeni inşa edilen yolun her iki yanındaki kesitlerde, kültürel dolgu izleri ve çanak çömlek parçaları bulunmuştur. Bu alanda olasılıkla Tunç ve Demir Çağına tarihlenebilecek bir arkeolojik alan yol yapımı sırasında tahrip edilmiş olmalıdır. 2020 yılında, Pertek İlçesi Mercimek Köyüne yaklaşık 2 km mesafede, Kuzey-Güney Doğrultuda uzanan yaklaşık 2 m genişliğinde, yer yer bozulmuş olsa da 600 m boyunca takip edilebilen taş bir yola ait kalıntılar saptanmıştır. Yolun kenarları iri yer yer kesme taşlar kullanılarak sınırlandırılmış, orta kısmı ise orta ve küçük boy taşlarla doldurularak inşa edilmiştir. Yolun tepede sonlandığı yerde ise yer yer plan veren duvar izleri saptanmıştır. Yüzeyde toplanan az sayıdaki profil veren çanak çömlek parçaları bu kalıntıların Demir Çağı ve sonrasına ait olduğunu düşündürmektedir. Pertek İlçesi Korluca Köyünün güney batısında köye yaklaşık 1 km mesafede Keban Baraj Gölündeki su seviyesinin düşmesi sonucunda açığa çıkan mimari kalıntılar belgelenmiştir. İri ve orta boy taşlardan yapılmış duvarlar net bir plan vermemektedir. Alanda çok az sayıda çanak çömlek parçası bulunabilmiş olup bunlar Demir Çağına ait izlenimi vermektedir.

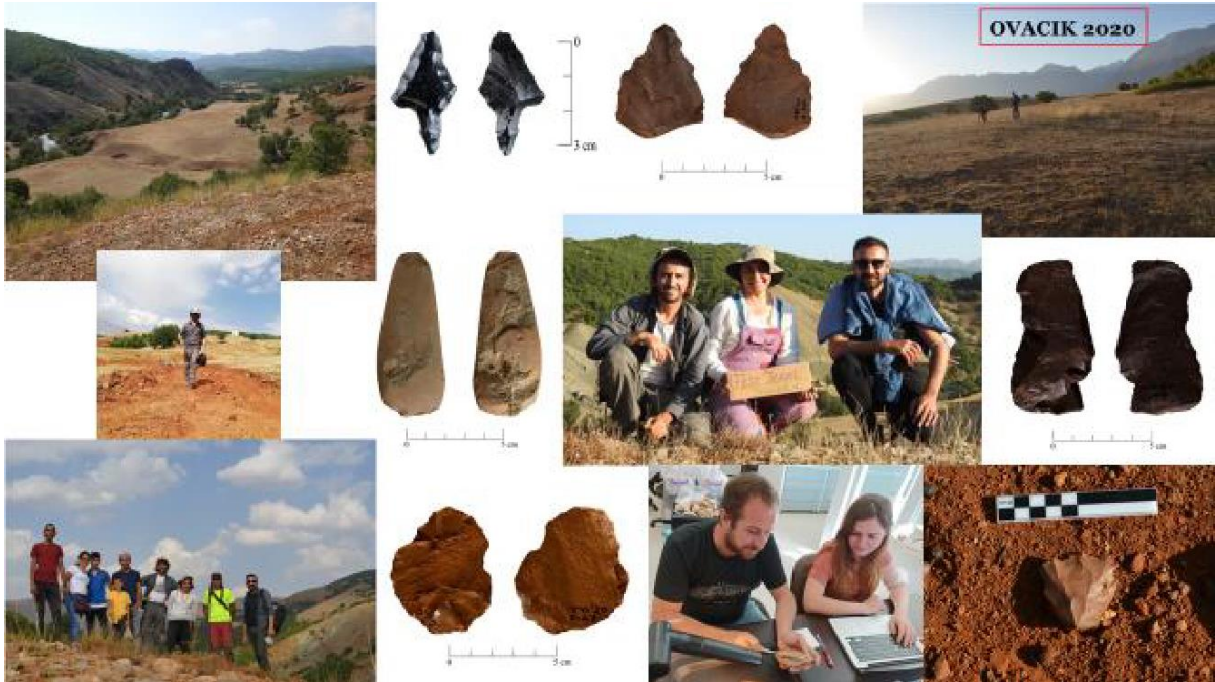
Çemişgezek İlçesinde Paleolitik çağ bulgularının yanı sıra özellikle Keban Barajı su seviyesinin düşmesi sonucunda su altında kalmış olan alanlarda yapılan yüzey araştırmalarından önemli bulgular elde edilmiştir. Kıraçlar Köyünün yaklaşık 2 km güneybatısındaki alanda yoğun çanak çömlek parçaları, çakmaktaşı ve obsidienden yontma taş aletler bulunmuştur. Yer yer de mimariye ait duvar izleri belirlenmiştir. Köy sakinleri, bu alanın su seviyesinin normal olduğu zamanlarda tümüyle su altında kaldığını 2020 yılında su seviyesinin çok düşmesi sonucunda açıkta olduğunu belirtmişlerdir. Bu alanda toplanan çanak çömlek parçalarından hareketle, burasının Kalkolitik ve Tunç Çağlarında kullanılmış olduğu ileri sürülebilir. Pulur Sakyol köyüne yaklaşık 2 km mesafede, su seviyesinin düşmesi sonucunda açığa çıkan bir diğer yer ise mezarlık alanıdır. Yaklaşık 30'a yakın taş sanduka mezar belirlenmiştir. Yüzeyin ve mezarların içinin yoğun olarak kumla örtülü olması nedeniyle alanda çok az çanak çömlek parçası bulunabilmiştir. 2019-2020 yılı araştırmaları özellikle Paleolitik Çağın farklı Dönemlerine ait önemli sonuçlar elde edilmesiyle öne çıkmakla birlikte, Tunceli İlinin arkeolojik kalıntıları açısından Paleolitik'ten Ortaçağ'a kadar farklı kalıntı tipleriyle temsil edilen önemli bir arkeolojik potansiyeli olduğu net verilerle belirlenmiştir.

Çalışmaların izinlerini veren T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğüne, Tunceli Valiliğine, Tunceli İl Kültür Müdürü Sayın İsmet Hakan Ulaşoğlu'na; Yüzey araştırmalarının 2018 yılından bu yana sponsorluğunu üstlenen Fest Turizm ve Tic. A.Ş.'ye ve Faruk Pekin'e; arazide mihmandarlık yapan

Zülküf Yolga, Umut Ekici, Ferhat Ekici ve Umut Can ner'e teşekkürlerimizi sunuyoruz.

Resim 1: Pertek 2019

Resim 2: Ovacık 2020

**Webinar Oturumlarında 55.000 görüntülenme ile bizi yalnız bırakmayan
arkeoloji severlere teşekkür ederiz.**

